

P R O G R A M
razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004–2006

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

Acquie, acquis	Evropski pravni red
AKTRP	Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
ANIMO	Animal Movement Programme (Računalniški program za spremljanje premikov živali, živil živalskega izvora in živalskih produktov)
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
BAT	Best Available Technique (Najboljša razpoložljiva tehnika)
BDP	Bruto domači proizvod
BDV	Bruto dodana vrednost
BKP	Bruto kmetijski prihodek
CAP (SKP)	Common Agriculture Policy (Skupna kmetijska politika)
Cd	Kadmij
CEFTA	Central European Free Trade Agreement (Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini)
CH ₄	Metan
Cl	Klor
Cm	Centimeter
CO	Oglikov oksid
CO ₂	Oglikov dioksid
Cr	Krom
CRPOV	Celostni razvoj podeželja in obnova vasi
Cu	Baker
ČZP	Časopisno založniško podjetje
DDT	Diklorodifeniltrikloretan
EIPPCB	European Integrated Pollution Prevention and Control Bureau (Evropski biro za celovito preprečevanje in nadzorovanje onesnaževanja)
EK	Ekološko kmetovanje
EKUJS	Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad
Ekv.	Ekvivalenti
EPD	Enotni programski dokument
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
EUR, €	Evro
EUR/SIT	Menjalniški tečaj (Evro/Slovenski tolar)
EUROSTAT	Statistical Office of the European Communities (Statistični urad Evropske komisije)
Fe	Železo
GIS	Geografski informacijski sistem
GVŽ	Glava velike živine
Ha	Hektar
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Point System (Analiza tveganj in kritične kontrolne točke)
Hg	Živo srebro
IAKS	Integrirani administrativni in kontrolni sistem
IOBC	International Organisation for Biological and Integrated Control of Noxious Animals and Plants (Mednarodna organizacija za biotično in integrirano varstvo rastlin)
IPS	Integrirano sadjarstvo
IVG	Integrirano vinogradništvo
IVR	Integrirano vrtnarstvo
IT	Informacijska tehnologija
IUCN	International Union for the Conservation of Nature (Svetovna zveza za ohranitev narave)
k	kilo
K	Kalij
k.o.	Katastrska občina
K ₂ O	Kalijev oksid
KOL	Ohranjanje kolobarja
kg	kilogram
KMG	Kmetijsko gospodarstvo
K-O	Kmetijsko okoljski
KSS	Kmetijska svetovalna služba
KZO	Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih
KZU	Kmetijska zemljišča v uporabi
m	meter
mg	miligram
mio	milijon
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
mm	milimeter

Mn	Mangan
MOPE	Ministrstvo za okolje, prostor in energijo
mrd	milijarda
N	Dušik
N ₂ O	Didušikov (II) oksid
Na	Natrij
NH ₃	Amoniak
NH ₄ ⁺	Amonij
Ni	Nikelj
Nmin	Mineralni dušik
NO ₃ ⁻	Nitrat
NO _x	Dušikovi oksidi
npr.	Na primer
NPVO	Nacionalni program varstva okolja
NVO	Nevladna organizacija
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)
OMD	Območja z omejenimi možnostmi
oz.	oziroma
P	Fosfor
P ₂ O ₅	Fosforjev pentoksid
PAN-Parks	Protected Area Network of Parks (Mreža zavarovanih območij parkov)
Pb	Svinec
PP	Planinska paša
PRP	Program razvoja podeželja
pSCI	Proposed Sites of Community Importance (Potencialna območja pomembna za Skupnost)
REJ	Sonaravna reja domačih živali
RS	Republika Slovenija
s.s.	Suha snov
SAPARD	Special Action for Pre-accession Measures for Agriculture and Rural Development (Predpristopna pomoč EU za področje kmetijstva in razvoja podeželja)
SIPS	Slovenska integrirana pridelava sadja
SIT	Slovenski tolar
SLO	Slovenija
SO ₂	Žveplov dioksid
SPA	Special Protection Area (Posebno območje varstva)
SRS	Socialistična Republika Slovenija
STAR Committee	Committee on Agricultural Structures and Rural Development (Odbor za strukturne ukrepe v kmetijstvu in razvoj podeželja)
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
t	tona (1.000 kg)
t.i.	tako imenovan
t.j.	to je
TSA	Travniški sadovnjaki
UL L	Uradni list EU - serija L (Legislation) (Zakonodaja)
UL RS	Uradni list Republike Slovenije
UNEP	United Nations Environment Programme (Program Združenih narodov za okolje)
US	Ustavno sodišče
VB	Velika Britanija
WCMC	World Conservation Monitoring Centre (Svetovni center za spremljanje varstva okolja)
ZAR	Odpravljanje zaraščanja
Zn	Cink

1. NASLOV PROGRAMA RAZVOJA PODEŽELJA

Naslov dokumenta: Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006.

Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006 (v nadaljevanju: PRP) je Evropski komisiji predložilo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju: MKGP) kot pristojna institucija, imenovana s strani Vlade RS za pripravo tega dokumenta.

Republika Slovenija je prevzela obveznost vodenja in izvajanja PRP.

PRP je pripravljen v skladu s Pristopno pogodbo¹, Uredbo Sveta (ES) št. 1257/1999², 1783/2003³, 567/2004⁴, 583/2004⁵ in Uredbo Komisije (ES) št. 445/2002⁶, 963/2003⁷, 27/2004⁸, 141/2004⁹, 740/2004¹⁰, 817/2004¹¹.

¹ UL L št. 236, 23.9.2003

² UL L št. 160, 26.6.1999, str. 80

³ UL L št. 270, 21.10.2003, str. 70

⁴ UL L št. 90, 27.3.2004, str. 1

⁵ UL L št. 91, 30.3.2004, str. 1

⁶ UL L št. 74, 15.3.2002, str. 1

⁷ UL L št. 138, 5.6.2003, str. 32

⁸ UL L št. 5, 9.1.2004, str. 36

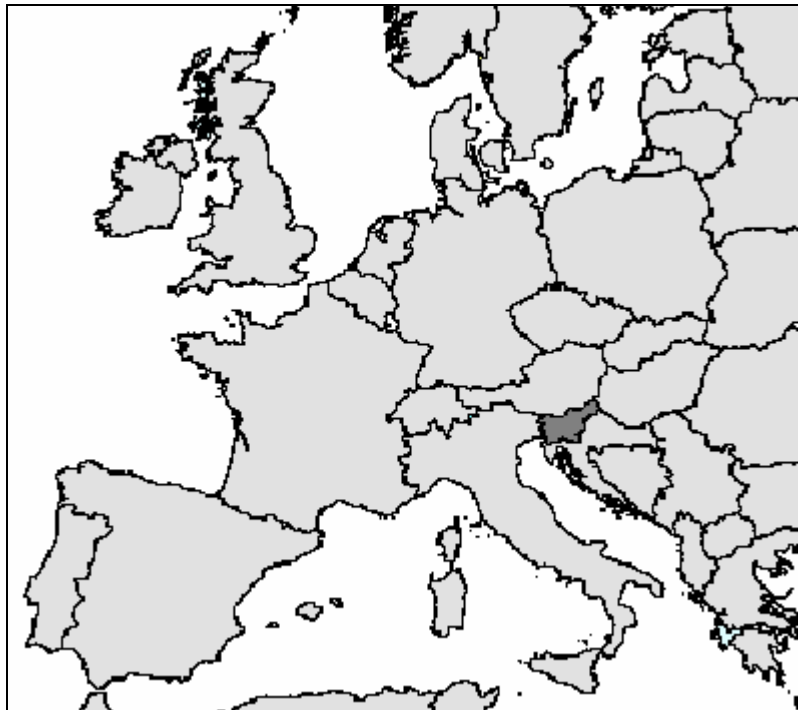
⁹ UL L št. 24, 29.1.2004, str. 25

¹⁰ UL L št. 116, 22.4.2004, str. 9

¹¹ UL L št. 153, 30.4.2004, str. 30

2. DRŽAVA ČLANICA

2.1 Republika Slovenija

Slika 1: Karta Evrope z lego Republike Slovenije

PRP za Republiko Slovenijo vključuje spremljajoče ukrepe v skladu z Uredbo Sveta (ES) št. 1257/1999 (v nadaljevanju: Uredba 1257/99) in ukrepe, ki jih je Evropska komisija določila za nove države članice za programsko obdobje 2004-2006. Celostni pristop pri pripravi PRP predstavlja osnovo za uvajanje drugih ukrepov, navedenih v Uredbi 1257/99 v okviru tega programa.

3. GEOGRAFSKO OBMOČJE, KI GA PROGRAM ZAJEMA

3.1 Geografsko območje, ki ga program zajema

PRP se nanaša na celotno območje Republike Slovenije.

3.2 Območja, opredeljena kot Cilj 1

V obdobju 2004-2006 se celotno ozemlje Republike Slovenije smatra za območje Cilja 1.

4. NAČRTOVANJE NA USTREZNI GEOGRAFSKI RAVNI

MKGP je pripravilo PRP za obdobje 2004-2006 za celotno ozemlje Republike Slovenije v tesnem sodelovanju z različnimi organizacijami, predvsem strokovnimi institucijami, administrativnimi organi, nevladnimi organizacijami in drugimi (*glej preglednico 42*).

5. KVANTIFICIRAN OPIS SEDANJEGA STANJA

5.1 Opis sedanjega stanja

5.1.1 Geografske značilnosti

Z 20.250 km² površine je Slovenija ena najmanjših evropskih držav. Nahaja se v tranzitnem področju, ki se odraža tako v raznolikih naravnih razmerah, kakor tudi v političnih, ekonomskih in kulturnih značilnostih. Je dežela naglih sprememb, kjer se na relativno kratkih razdaljah pojavljajo različni tipi pokrajin. Tako se Slovenijo v grobem lahko razdeli na štiri glavne pokrajine: alpska, panonska, sredozemska in tranzitna.

Raznolikost naravnih razmer je močno vplivala na poselitvene vzorce v Sloveniji, z jasno razvidnimi razlikami med posameznimi območji. Slovenija se po evropski merilih z 2 milijoni prebivalcev in gostoto naseljenosti 98 prebivalcev/km² smatra kot relativno redko naseljena država (poleg skandinavskih držav so le Španija, Grčija in Avstrija manj gosto naseljene). V Sloveniji je gostota prebivalstva neenakomerno razporejena. Na eni tretjini ozemlja živi 75% prebivalstva z gostoto naseljenosti okoli 216 prebivalcev/km². Na več kot eni četrtini ozemlja, kjer živi 12% prebivalstva, je poseljenost stabilna, saj je povprečna gostota v teh območjih 45 prebivalcev/km². Področja z upadanjem prebivalstva pokrivajo 42% ozemlja, kjer živi 13% prebivalstva Slovenije. Gostota naseljenosti v teh območjih pa je 31 prebivalcev/km². Največja območja s trendom zmanjševanja števila prebivalcev se nahajajo v severovzhodnem, vzhodnem in severozahodnem delu države ter na območjih na meji s Hrvaško.

Glede na zadnje podatke popisa prebivalstva se po OECD tipologiji regionalnih indikatorjev na lokalni ravni, Slovenija uvršča med države, ki imajo nadpovprečni delež podeželskih območij: 57,3% slovenskega prebivalstva živi na podeželju, ki predstavlja 89,1% celotnega ozemlja države. Tipična podeželska krajina v večini območij izginja, na ostalih območjih pa se hitro preoblikuje. Ruralno okolje počasi spreminja svoje značilnosti.

Poleg vpliva naravnih razmer, je bila porazdelitev prebivalstva močno odvisna od policentričnega razvojnega koncepta, ki je bil uveden v preteklosti. S tem se je pospeševal uravnotežen razvoj vseh regij v smislu demografske porazdelitve, kar se je odražalo v relativno uravnoteženih in razpršenih poselitvenih vzorcih po celotni Sloveniji. Stopnja urbanizacije, ki je bila v glavnem omejena na nižinska območja, je bila v Sloveniji opazno nižja kot kod drugod. V EU so redke države s tako velikim številom majhnih vasi (do 200 prebivalcev) in tako majhnim številom velikih mest. Več kot polovica prebivalstva Slovenije živi na podeželju – v glavnem v naseljih, kjer se ljudje dnevno vozijo na delo – le Avstrija in Irska imata primerljiv delež podeželskega prebivalstva.

Za Slovenijo je značilna stabilna demografska struktura. Pretežno konstantna letna rast prebivalstva, ki je bila v 80-tih letih nad povprečjem EU, se je v glavnem zaradi zmanjšanja imigracij in števila rojstev po letu 1991 upočasnila. Z vidika naravne rasti prebivalstva se Slovenija počasi približuje stopnji, ko prehaja iz zrele družbe v družbo, ki se stara, kar se odraža v stopnji aktivnosti prebivalstva. Delež delovnega prebivalstva je v Sloveniji nekoliko nižji kot v EU, kjer so razlike med posameznimi državami očitne.

5.1.2 Socio-ekonomske razmere

Glede na stopnjo gospodarskega razvoja, je Slovenija ena izmed vodilnih srednje in vzhodno evropskih tranzicijskih gospodarstev, v smislu obsega in deleža proizvodnje pa je ena manjših gospodarstev. Slovenski BDP zanaša 0,2% skupnega BDP EU. BDP na prebivalca (merjen glede na kupno moč) v Sloveniji dosegajo približno 68% povprečja EU.

Medtem ko je za EU značilna uravnotežena gospodarska rast na letni ravni okoli 2,7%, slovenski BDP po naglem upadanju v zgodnjih devetdesetih, v zadnjih letih ponovno narašča. V osmih letih slovenske neodvisnosti je bil dosežen pomemben napredek v gospodarskem razvoju in stabilizaciji. Navzdol usmerjena krivulja rasti BDP s konca osemdesetih in začetka devetdesetih let se je obrnila navzgor v letu 1993. Povečevanje domačega in tujega povpraševanja je predstavljalo glavno gonilno silo pri okrevanju gospodarstva. V naslednjih letih je BDP naraščal počasi vendar stabilno (v povprečju 3,5% letno) in v letu 2002 znašal 10.690 € na prebivalca.

Slovensko gospodarstvo se lahko označi kot odprto. Odprto je bilo že pred osamosvojitvijo in je tako ostalo tudi po njej. Zaradi razširjenih tržnih povezav z EU, je rast proizvodnje v veliki meri odvisna od stanja gospodarstev v državah EU. Glede na to, ima Slovenija v zadnjih treh letih bolj ali manj uravnotežene tekoče račune, problemi celotne plačilne bilance pa so majhni ali pa jih sploh ni. Pritok tujega kapitala, tako kreditov kot investicijskih vlaganj, je bil majhen in ni igral pomembne vloge v procesu ekonomske tranzicije. Znesek tujega dolga, kot deleža BDP, je nizek in devizne rezerve so zadostne.

Glavni makroekonomski indikatorji v Sloveniji so prikazani v preglednici 1.

Registrirana stopnja brezposelnosti, ki je konstantno naraščala od zgodnjih devetdesetih let, se je sedaj ustalila pri skoraj 6%. V zaposlitveni strukturi prevladujejo storitve in industrija. Z 9,2% deležem ima pomembno vlogo v zaposlitveni strukturi prebivalstva tudi kmetijstvo, za katerega je značilen vidni trend upadanja. Glede na relativno pomembnost gospodarskih panog, imajo storitve (63,6% delež) pomembno vlogo v nacionalnem gospodarstvu. Industrija prispeva k skupnemu BDP 30,4%, kmetijstvo pa samo 3,1%.

Delež kmetijstva v skupnem BDP je eden glavnih pokazateljev vloge te gospodarske panoge v okviru nacionalnega gospodarstva. Vse razvite ekonomije beležijo stalno upadanje vloge kmetijstva znotraj gospodarstva. V začetku devetdesetih se je delež kmetijstva v BDP na ravni EU zmanjšal pod 3%, zadnji podatki pa kažejo na zmanjšanje pod 2%. Tudi za Slovenijo je značilen trend zmanjševanja deleža kmetijstva v BDP. S 3,1% deležem v skupnem BDP se slovensko kmetijstvo uvršča med najmanj razvite države EU – pomembnejšo vlogo ima kmetijstvo samo v Grčiji in na Irskem. Z izjemo Poljske in Madžarske, kjer kmetijstvo tradicionalno zaseda pomembno vlogo v gospodarstvu, je makro ekonomski položaj kmetijstva v Sloveniji primerljiv z ostalimi srednje in vzhodno evropskimi državami. Slovensko kmetijstvo ustvari skoraj 10% manj BDP na hektar kmetijskih zemljišč v primerjavi z EU ali 2,2-krat manj na zaposlenega v kmetijskem sektorju.

Preglednica 1: Glavni makro-ekonomski indikatorji in pomembnost kmetijstva za slovensko gospodarstvo

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
BDP (tekoče cene)	Mio €	14.508	15.075	16.116	17.468	18.843	19.682	21.825	23.321
BDP na prebivalca	€	7.300	7.571	8.111	8.811	9.490	9.889	10.957	11.690
BDV: % kmetijstvo	%	4,6	4,5	4,3	4,2	3,7	3,5	3,3	3,1
BDV: % industrija	%	33,4	32,8	32,5	32,8	32,0	32,1	30,9	30,4
BDV: % storitve	%	59,2	59,5	59,8	59,7	60,3	60,6	62,3	63,6
BDP	%	4,1	3,5	4,6	3,8	5,2	4,6	2,9	2,9
BDP – kmetijstvo	spremembe %	1,6	1,1	-2,9	2,2	-2,1	-1,0	-2,5	1,1
BDP – industrija	spremembe %	2,9	3,1	6,4	4,2	4,6	6,2	3,6	4,0
BDP – storitve	spremembe %	4,0	4,2	3,8	3,4	4,8	4,3	3,8	3,1
Inflacija malo prodajnih cen (letno povprečje)	spremembe %	12,6	9,7	9,1	7,9	6,1	8,9	8,4	7,5
Stopnja brezposelnosti¹	% delovne sile	7,4	7,3	7,4	7,9	7,6	6,6	5,8	6,0
Trgovinska menjava²	Mio €	-734	-652	-683	-702	-1.158	-1.230	-690	-265
Uravnoteženi tekoči računi³	Mio €	-76	25	10	-131	-728	-660	-74	330
Zunanji dolg⁴	Mio €	2.287	3.145	3.628	4.374	5.022	6.714	7.456	9.344
Izdatki proračuna	Mio €	6.252,9	6.392,5	6.966,1	7.642,3	8.332,1	8.688,6	9.351,4	9.908,3
- od tega kmetijstvo		62,1	65,5	85,4	94,6	124,3	144,8	171,2	171,5
Delež kmetijstva									
- zaposlovanje*	%	6,4	5,9	5,7	5,6	5,0	4,8		
- izvoz*	%	4,0	4,2	4,0	3,9	3,9	9,9 ⁵	10,3	9,2
- uvoz*	%	8,4	8,4	8,0	7,3	6,8	3,7	3,7	n.r.
Prihodek – živila**	%	23,1	22,7	21,2	21,0	18,6	6,4	6,6	n.r.
							17,9	17,8	n.r.

¹ Registrirani brezposelni (zaposleni + samo-zaposleni + registrirani brezposelni)² Samo blago; izključne transakcije z nekdanjimi državami Jugoslavije, 1990 & 1991³ Blago in dejavnosti; brez transakcij z bivšimi jugoslovanskimi republikami, 1990 & 1991⁴ Skupen zunanji dolg (samo alocirani dolg) brez prerazporeditve skupnega jugoslovanskega dolga⁵ Sprememba v nacionalni kontni metodologiji⁶ Statistični podatki iz popisa 1991

n.r.: Podatki niso na razpolago

Vir: Urad za makroekonomske analize in razvoj, razen *(OECD) in **(SURS)

Slovenija je opredeljena tudi kot relativno slabo poseljena država, bistvena pa je raznolikost poseljenosti znotraj nje. Večji del prebivalstva naseljuje mestna središča in njihovo okolico. Oddaljena področja so se v zadnjih sto letih soočala z obsežnim izseljevanjem. Danes je poseljenost teh območij zelo nizka, s predvsem starejšo populacijo, kar povečuje verjetnost nadaljnjega upadanja poseljenosti.

Za Slovenijo je značilno tudi veliko število zaselkov (skoraj 6.000) med katerimi prevladujejo predvsem manjši. Ta način poselitve je bil predmet relativno zelo velikih sprememb v zadnjih desetletjih. Populacija v več kot polovici teh zaselkov se je zmanjšala predvsem na račun preseljevanja v večja urbana središča.

5.1.3 Stanje okolja

Na splošno je stanje okolja v Sloveniji zadovoljivo, saj ne predstavlja večje nevarnosti za zdravje ljudi in ekosisteme. Na nekaterih področjih so pozitivni učinki okoljske politike že opazni, medtem ko je na drugi strani pozornost potrebno nameniti nekaterim trendom, ki še vedno zahtevajo uspešnejše in učinkovitejše informiranje javnosti v skladu z načeli trajnostnega varovanja okolja.

Varovanje okolja ima v Sloveniji že dolgoletno tradicijo. Kljub določenim problemom na lokalni ravni, pa je stanje okolja v Sloveniji, kakor tudi ohranjanje narave, na relativno visokem nivoju. Zakon o varstvu okolja (UL RS, št. 32/1993, 44/1995 – odločba US, 1/1996, 9/1999 – odločba US, 86/1999 – odločba US, 82/2001 – odločba US, 41/2004) je varovanje okolja zakonsko opredelil v skladu z ekonomskimi in političnimi razmerami na področju tržnega gospodarstva in demokratičnega političnega sistema. Na podlagi tega zakona so bili sprejeti številni predpisi na področju voda (26), odpadkov (13), zraka (25), varovanja tal (6), varovanja narave (25) in presoje vplivov na okolje (3). V septembru leta 1999 je Državni zbor RS na podlagi prej omenjenega zakona sprejel Nacionalni program varstva okolja (UL RS, št. 83/1999) (v nadaljevanju: NPVO), ki določa cilje in prednostne naloge varovanja okolja do leta 2008. Ta program je skladen tudi z zahtevami EU na področju varovanja okolja.

5.1.3.1 Vode

Slovenija je bogata z vodnimi viri, podtalnico in izviri, ki so pomembni viri zelo kakovostne in čiste pitne vode. Ozemlje Slovenije je razdeljeno na šest glavnih porečij z rekami Muro, Dravo, Savo, Sočo, Dragonjo in Krko. Večina rek odteka proti Donavi (okoli 80%), nekatere pa se izlivajo v Jadransko morje (okoli 20%). V Črno morje se odvodnjava 16.500 km² ozemlja, v Jadransko morje pa 3.750 km².

Mnoge slovenske reke imajo značilnosti kraških vodotokov, veliko voda je tudi ledeniškega izvora, predvsem v visokogorskem svetu. Najdaljša reka je Sava (221 km), ki odvaja vode z več kot polovice ozemlja v Donavo in Črno morje.

Slovenska obala je del Sredozemlja, ki tu sega najgloblje v Srednjo Evropo. Dolžina morske obale je 46,6 km – dobra 2,5 cm na prebivalca.

Podzemni vodonosniki, od koder se črpa pitna voda, so večinoma plitvi in locirani v aluvialnih dolinah vodotokov, ki so pretežno tudi kmetijska območja z intenzivno poljedelsko proizvodnjo. Glavni podzemni vodonosniki v Sloveniji se nahajajo v vzhodnem delu vzdolž reke Drave in Mure, v osrednjem delu vzdolž reke Savinje in Save ter v zahodnem delu vzdolž reke Vipave in Soče. Za kraško območje je značilno ponikanje padavinskih voda in površinskih vodotokov v kraške vodonosnike. Hidrološka posebnost Slovenije pa so presihajoča jezera. Največje takšno jezero je Cerkniško jezero (24 km²), ki je ob obilnejših padavinah jezero (jeseni, pozimi), v bolj sušnih obdobjih leta pa so to kmetijske površine. Večinoma so te površine obdelani travniki z značilno in bogato floristično sestavo, ki so mestoma obogateni še s stalnimi mokrišči, ki predstavljajo izredne habitate tudi endemičnim ter številnim ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam.

V Sloveniji so podzemne vode glavni vir pitne vode, medtem ko so površinske vode namenjene predvsem za potrebe tehnološke vode. Indeks rabe vode se v obdobju 1997-2001 ne spreminja, saj je razpoložljive vode v primerjavi z uporabljenimi veliko. Skladno z evidencami vodnih povračil, se 70% vode uporablja kot hladilna voda, 16% kot pitna voda in 14% kot tehnološka voda.

5.1.3.1.1 Kakovost voda

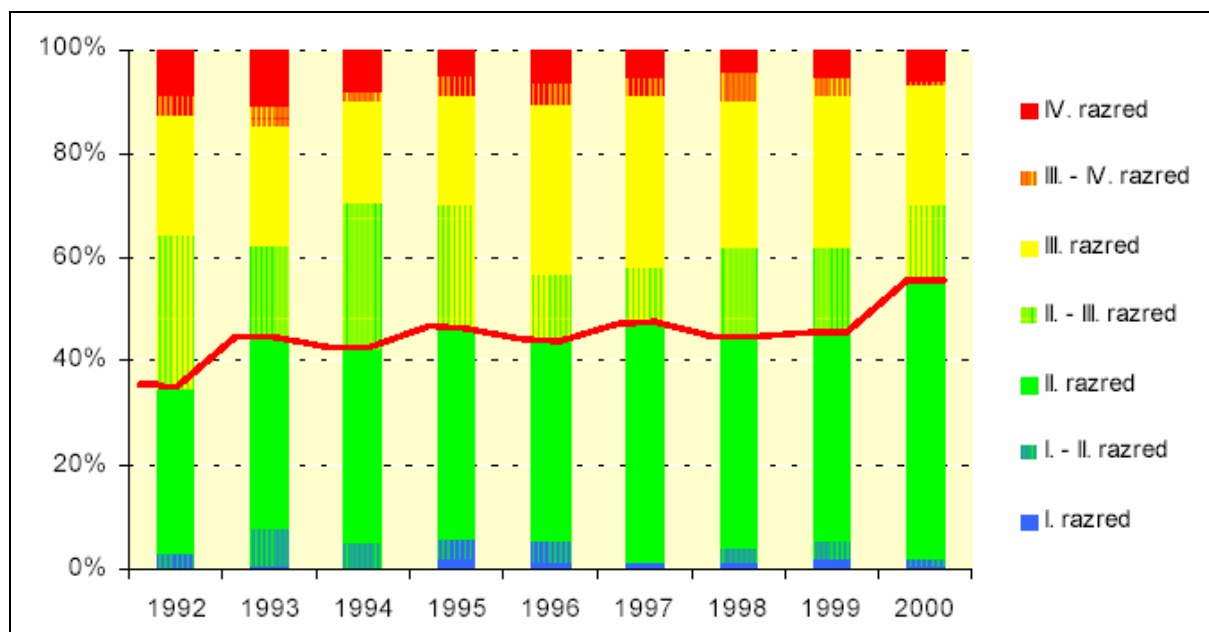
V Sloveniji so glavni onesnaževalci voda industrijski in drugi proizvodni obrati, prebivalstvo ter kmetijstvo. Zaradi kmetovanja prihaja do potencialnega onesnaževanja podtalnice z nitrati, fosfati in pesticidi ter organskimi snovmi in amonijevimi spojinami iz živinorejskih farm. Na posameznih lokacijah, kjer so skladišča hlevskega gnoja, jame oz. lagune za gnojevko in gnojnico, silažni stolpi, korita z odpadnim silažnim sokom, lahko ob neupoštevanju stanja okolja in izbiri napačne tehnologije prihaja do lokalnega (točkastega) onesnaženja voda. Neustrezna obdelava površin pa lahko dolgoročno na večjih območjih poveča raven potencialno nevarnih snovi v vodah.

Program državnega monitoringa kakovosti voda vključuje površinske vodotoke, podzemne vode (podtalnico in izvire), jezera in morje, na podlagi katerega je vzpostavljena baza podatkov, ki obsega podatke o predpisanih fizikalno-kemijskih, kemijskih in saprobioloških parametrih.

Reke

Kakovost in trende prikazuje Indeks kakovosti vodotokov, ki zajemna mesta glede na parametre uvršča v štiri kakovostne razrede. Celtna ocena kvalitete temelji na osnovnih fizikalnih in kemičnih analizah, analizah težkih kovin (Hg, Zn, Cr, Pb, Cd, Ni, Cu), organskih mikropolutantov ter mikrobioloških in saprobioloških analizah (saprobni indeks).

V prvi kakovostni razred so uvrščeni neonesnaženi površinski vodotoki (1% zajemnih mest na Soči, Koritnici in Kamniški Bistrici na izviri). V obdobju 1992-2000 je opazen trend izboljševanja kakovosti. Ugotovljeno je povišanje deleža v drugem kakovostnem razredu (dobro stanje) na račun zmanjšanja močno onesnaženih vodotokov. Delež vodotokov, uvrščenih v četrti kakovostni razred, se zadnja leta ne spreminja (okoli 5% zajemnih mest) (graf. 1).

Vir: Enotna baza podatkov monitoringa kakovosti voda, ARSO 2002

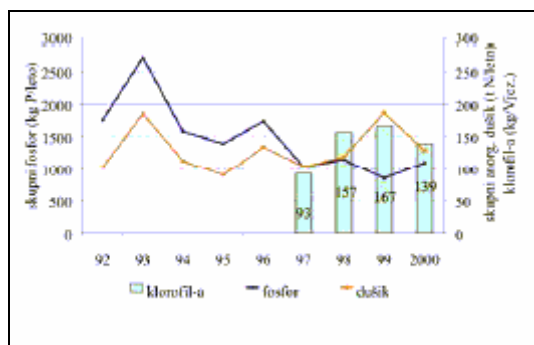
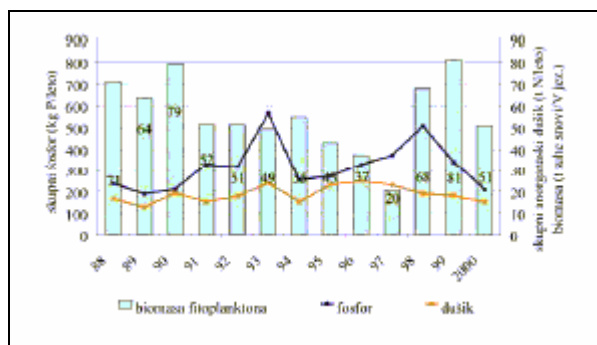
Graf. 1: Indeks kakovosti vodotokov – delež zajemnih mest v določenem kakovostnem razredu

Jezera in akumulacije

V okviru državnega monitoringa se spremlja kakovost Blejskega, Bohinjskega in Cerkniškega jezera ter njihovih glavnih pritokov in iztokov. Splošno razširjen in ključni problem vseh naravnih in umetnih stoječih celinskih voda je njihovo pospešeno staranje – eutrofikacija, ki jo povzroča prekomeren vnos hranilnih snovi, zlasti fosforja in dušika, iz točkovnih in razpršenih virov (komunalne in industrijske odpadne vode, razpršeno onesnaževanje iz kmetijskih zemljišč) na hidrografske območjih.

Blejsko in Bohinjsko jezero

Vnos hranilnih snovi v jezera je največji s pritoki, čeprav velik del prispeva tudi izpiranje iz urbanih in kmetijskih površin (gnojenje). Graf. 2 prikazuje letne količine dušikovih in fosforjevih spojin, ki jih v Blejsko jezero prinesejo glavni pritoki Mišca, Krivica, Ušivec, Solznik in umetni dovod Radovne ter biomasa fitoplanktona, ki se je razvila kot posledica tega vnosa.

Vir: ARSO

Graf. 2: Vnos fosforja in dušika v Blejsko jezero s pritoki in v Bohinjsko jezero s pritoki ter povprečna biomasa fitoplanktona (t s.s. na volumen jezera)

Posledice pospešene eutrofikacije v Blejskem jezeru zmanjšujejo sanacijski ukrepi (umeten dovod Radovne, 1964, natega, 1981/82) in ukrepi v hidrografskem zaledju, vključno s sanacijo kanalizacije (1983), ki omogočajo manjši vnos snovi iz okolja. Trend zmanjševanja biomase planktona se pojavlja do leta 1997. Poslabšanje v zadnjih treh letih pa opozarja, da je vnos snovi iz hidrografskega zaledja občasno še vedno prevelik in lahko izzove močna cvetenja fitoplanktona.

Bohinjsko jezero je razmeroma malo obremenjeno z antropogenimi vnosi. Vnos hranilnih snovi v Bohinjsko jezero še ne presega kritičnih količin, ki bi bistveno vplivale na potek naravnega staranja – eutrofikacije jezera. Kljub nizki produktivnosti fitoplanktona pa razrast zelenih nitastih alg v priobalnem delu okrog vse jezerske kotanje, zmanjšana globina uspevanja, redčenje sestojev in zmanjšano število vrst med makrofiti opozarjajo, da je vnos hranilnih snovi iz pojezerja občasno povečan. Za ohranitev dobrega stanja jezera so potrebni nekateri preventivni ukrepi in predvsem ustrezno načrtovanje razvoja tako obalnega pasu kot širšega zaledja.

Cerkniško jezero

Največji vpliv človekovih aktivnosti je ugotovljen na Cerkniškem jezeru. Na jezero vplivajo tako industrijske kot komunalne odplake in kmetijstvo iz Loškega in Cerkniškega polja. Voda iz Cerkniškega jezera odteka v izvir v Malnih, kjer je črpališče za pitno vodo in zato slaba kakovost Cerkniškega jezera predstavlja velik problem. Zaradi presihanja se Cerkniško jezero ne stara kot druga jezera in je o procesu eutrofikacije težko govoriti. Ko je Cerkniško jezero napolnjeno z vodo, deluje kot velika biološka čistilna naprava. Hranilne snovi hitro krožijo in se stalno vgrajujejo v bujno močvirsko vegetacijo. Ko jezero presahne, se preostala voda zbere v strugi Stržena in kakovost se poslabša. Na kakovost vode najbolj vplivajo količina vode, vnos snovi iz zaledja in organizmi, predvsem primarni producenti. Čeprav zaradi presihajoče narave Cerkniškega jezera prekomerne obremenitve s hranilnimi snovmi in s tem povezane eutrofikacije na jezeru ni čutiti, so v prispevnem območju nujni ukrepi, ki bi zmanjšali obremenjenost, predvsem pa fekalno onesnaženje nekaterih pritokov.

Akumulacijski jezeri

Akumulaciji Mavčiče in Vrhovo sta nastali po zajezitvi reke Save. Program monitoringa je naravnan na posamezna vzorčenja v sušnem poletnem obdobju, ko se zaradi manjšega pretoka kakovost vode v obeh akumulacijah poslabša. Za to obdobje so značilna intenzivna površinska cvetenja rastlinskega planktona, ki prenehajo, takoj ko se pretok poveča. Vsebnost celotnega fosforja in anorganskega dušika je v akumulaciji Vrhovo večja kot v akumulaciji Mavčiče, vendar je cvetenje v akumulaciji Vrhovo manj intenzivno zaradi večje pretočnosti akumulacije. Na stanje akumulacij vplivata predvsem količina in lastnosti snovi, ki vanjo pritekajo iz industrijskih, kmetijskih in urbanih območij. Izboljšanje se lahko doseže le z zmanjšanjem onesnaževanja na neposrednem in širšem hidrografskem območju.

Morje

Slovensko obalno morje je polzaprt, sorazmerno plitev morski bazen. Kakovost morja se spremlja na dveh zalivskih postajah (notranje vode) in treh postajah odprtih voda Tržaškega zaliva. Spremljajo se fizikalno-kemijske lastnosti vodnega telesa in bioprodukcijske razmere. Najbolj obremenjeno območje zaradi izpustov neprečiščenih odpadnih voda, industrije in prometa, je notranjost Koprškega zaliva.

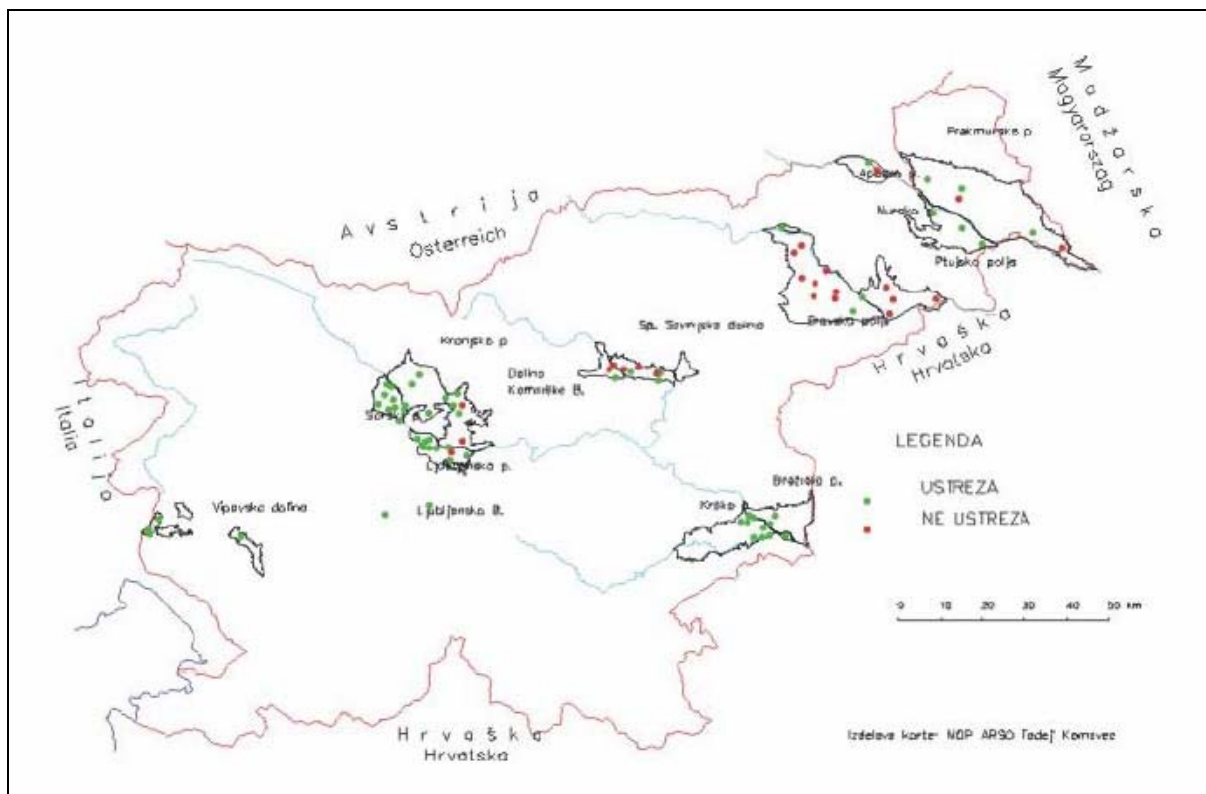
Za oceno trofičnega stanja morja se izračunava »TRIX indeks«, katerega teoretični rezultati so v mejah od 0 do 10. Tako imenovani trofični indeks temelji na določanju koncentracije raztopljenega dušika, fosforja in klorofila, zasičenosti s kisikom in prozornosti morja. Slovenski del morja je že vrsto let največkrat v razponu 3 do 5, kar je značilno za oligotrofna do mezotrofna območja, občasno pa ima TRIX indeks vrednost okoli 6, kar je značilno za zmerno eutrofne vode. Najvišji trofični status kažeta postaji sredi Tržaškega in Koprškega zaliva. V obdobju 1997-2000 ta indeks kaže vrednosti, ki veljajo za zmerno eutrofne vode.

Podtalnica

Podtalnica predstavlja pomemben vir pitne vode v Sloveniji. Kakovost voda se spremlja preko sistema državnega monitoringa. Rezultati monitoringa kažejo, da se je stanje glede vsebnosti pesticidov in nitratov v zadnjih letih izboljšalo, mejne vrednosti pa so še vedno presežene na nekaterih območjih glavnih podzemnih voda.

Kot del monitoringa voda se v Sloveniji kakovost podtalnice ugotavlja dvakrat letno na 84 merilnih točkah, ki so razporejene na 15 zajemnih mestih. Vseh 168 vzorcev se analizira skladno s programom monitoringa, ki vključuje določitev osnovnih fizikalnih in kemičnih parametrov, analizo vsebnosti težkih kovin in organskih mikropolutantov ter organskih snovi. Podzemne vode onesnažene z nitrati so locirane na površinah z intenzivnim kmetovanjem, plitvim slojem tal in kjer kanalizacijski sistem ni ustrezno zgrajen. Najvišje vsebnosti nitratov so bile ugotovljene v podtalnici na Prekmurskem, Dravskem in Ptujskem polju, kakor tudi v spodnji Savinjski dolini. Vsebnost nitratov pa je povečana tudi na nekaterih mestih na Apaškem, Sorškem, Krškem polju in v Vipavski dolini.

Kot del monitoringa podtalnice se spremlja vsebnost 27 različnih pesticidov in njihovih metabolitov, ki so bili ali so v prodaji v Sloveniji. Ocenjevanje obremenjenosti podtalnice s pesticidi temelji na novi uredbi, ki je usklajena s standardi EU in določa, da vsebnost posameznega pesticida v pitni vodi ne sme preseči 0,1 µg/l, vsota pesticidov pa ne sme biti večja od 0,5 µg/l. V večini primerov se ocenjuje obremenjenost podtalnice z vsebnostjo vsote pesticidov, ki je bila v letu 1995 presežena pri 29% vseh vzorčnih mest. Najpogostejši in najbolj razširjen pesticid v Sloveniji je triazinski preparat atrazin, katerega uporaba je zaradi njegove toksičnosti in domnevne mutagenosti prepovedana.

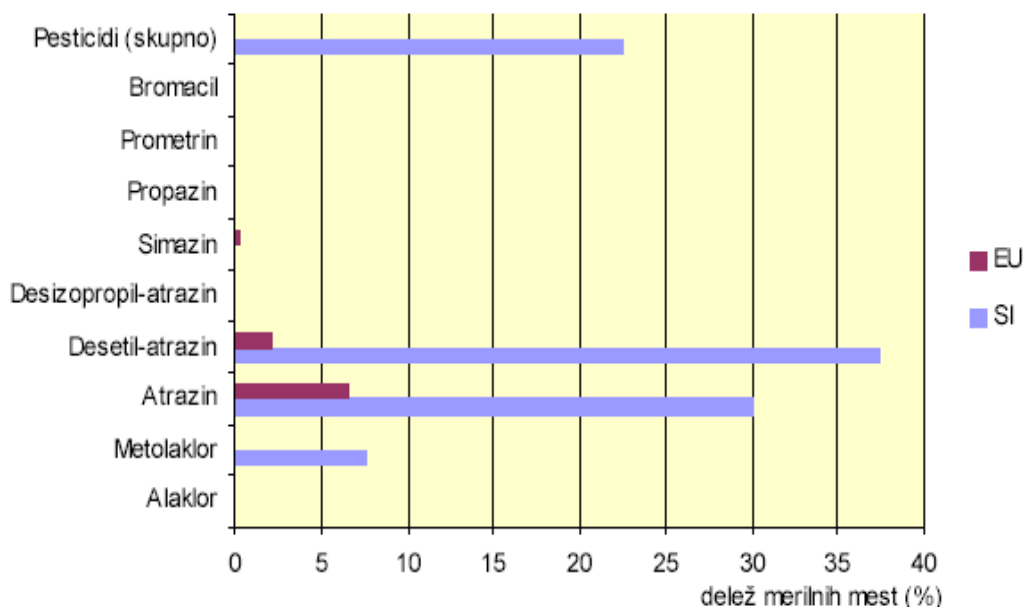

Slika 2: Ustreznost podzemne vode glede na vsebnost nitrata na posameznih zajemnih mestih v letu 2000

V Sloveniji je bilo v obdobju 1997-2000 najbolj kritično onesnaženje podzemne vode s pesticidi, predvsem atrazinom in njegovim metabolitom desetilatrazinom ter z nitrati. V tem obdobju so bili z nitrati najbolj onesnaženi vodonosniki v severovzhodni Sloveniji. Dolgoletne meritve vsebnosti nitrata v podzemnih vodah v splošnem kažejo trend upadanja, kljub temu pa so povprečne vsebnosti nitratov za triletno obdobje 1998-2000 še vedno višje od dopustne mejne vrednosti 25 mg NO₃/l na Prekmurskem, Murskem, Apaškem, Dravskem, Ptujskem, Sorškem ter Krškem polju, v Spodnji Savinjski dolini, dolini Bolske in Kamniške Bistrice (slika 2).

Mejne vrednosti za vsoto pesticidov so bile leta 2000 presežene na 7 od 13 vodonosnikov (Prekmursko, Dravsko, Ptujsko, Sorško polje, Spodnja Savinjska dolina, dolina Bolske, dolina Kamniške Bistrice). Najvišji delež preseganja mejnih vrednosti je ugotovljen za pesticida metolaklor in atrazin ter njegov metabolit desetilatrazin (graf. 3).

Onesnaženje s pesticidi je posledica pretirane in nepravilne rabe fitofarmaceutskih sredstev za zatiranje plevela, škodljivcev in plesni na obdelovalnih površinah, parkih, igriščih, cestah in železnicah.

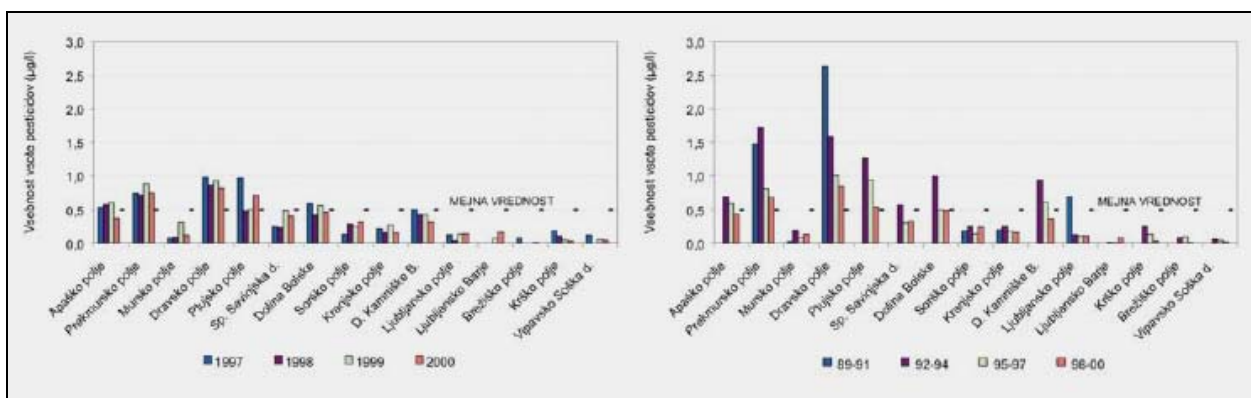
Vir: Enotna baza podatkov monitoringa kakovosti voda, ARSO 2002

Graf. 3: Delež merilnih mest, kjer je koncentracija posameznega pesticida v letu 2000 presegla 0,1 µg/l, vsota pesticidov pa 0,5 µg/l – primerjava z EU

Najvišja dopustna vsebnost za atrazin in njegov metabolit desetilatrazin je 0,1 µg/l, za druge pesticide in njihove metabolite 0,06 µg/l in za vsoto vseh pesticidov 0,5 µg/l. S pesticidi so najbolj onesnažene podzemne vode Apaškega, Prekmurskega, Dravskega, Ptujkega polja in doline Bolske, kjer je bila večina povprečnih vsebnosti vsote pesticidov v obdobju 1997-2000 višja od dopustne vrednosti 0,5 µg/l. Med pesticidi sta v podzemni vodi najpogostejša in v najvišjih koncentracijah prisotna atrazin in njegov metabolit desetilatrazin. Zaradi prepovedi uporabe atrazina se ta nadomešča z drugimi, predvsem metolaklorom, ki na posameznih mestih dopustne vrednosti presega do 20-krat (Podreča na Sorškem polju, Sobotinci na Ptujskem polju).

Na osnovi triletnih povprečij vsebnosti pesticidov v podzemnih vodah se ugotavlja postopno zniževanje, vendar je na Prekmurskem, Dravskem in Ptujkem polju povprečna vrednost vsote pesticidov za triletno obdobje 1998-2000 še vedno višja od dopustne vrednosti 0,5 µg/l.

Najpogostejši vzrok neustreznosti vode je prekomerna vsebnost atrazina, čeprav je kumulativni sinergijski učinek vseh pesticidov prisotnih v vodi lahko večji kot je razvidno iz podatkov o koncentracijah posameznih parametrov. Problem pri neustreznosti pitne vode pa predstavljajo tudi presežene vrednosti nitratov. Problematika nitratov v pitni vodi zadeva predvsem tiste vodo oskrbne sisteme, kjer podtalnica predstavlja vir vode.

Vir: ARSO

Graf. 4: Povprečne letne vrednosti za vsoto pesticidov v letih 1997-2000 in trendi spreminjanja vsebnosti pesticidov po triletnih obdobjih za posamezna območja podzemnih voda

Kakovost vodotokov je razmeroma dobra. Delež vodotokov v IV. razredu se je zmanjšal, vendar pa je v zadnjih letih opaziti delno poslabšanje kakovosti vodotokov zaradi onesnaženja s težkimi kovinami in organskimi snovmi.

Skrb za ustrezno kakovost vode, s poudarkom na ravnanju z odpadnimi vodami, je še vedno ena od prednostnih nalog. Vendar pa viri onesnaževanja še vedno niso rekonstruirani v želenem obsegu. Čiščenje odpadnih voda poteka na različne načine pri okoli 75% slovenskega prebivalstva. Na nekaterih industrijskih področjih se v vodne tokove še vedno odvajajo neprečiščene odpadne vode. Uredba o taksi za obremenjevanje vode (UL RS, št. 41/1995, 44/1995, 8/1996, 124/2000, 49/2001, 105/2003 – sklep US, 8/2004, 23/2004) je prispevala k hitrejšemu iskanju boljših rešitev in uvedla ekonomske mehanizme, s katerimi je prisilila onesnaževalce v iskanje ustreznih rešitev problema.

5.1.3.1.2 Emisije v vode

Na področju zbiranja, odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda poteka intenzivno izvajanje določil Direktive Sveta ES o komunalnih odpadnih vodah¹, za katero je bilo odobreno 10-letno prehodno obdobje v delu obveznosti izgradnje kanalizacijskih sistemov in čistilnih naprav. Cilji so zapisani v predpisih in operativnem programu. Indikator »čiščenje odpadnih voda« prikazuje, da poteka izgradnja po načrtih in predvideni dinamiki. Do leta 2005 je predvidena izgradnja večine velikih čistilnih naprav (Maribor, Ljubljana, Celje, nadgradnja čistilne naprave Koper in Izola), zato se bo bistveno povečal tudi delež čiščene odpadne vode.

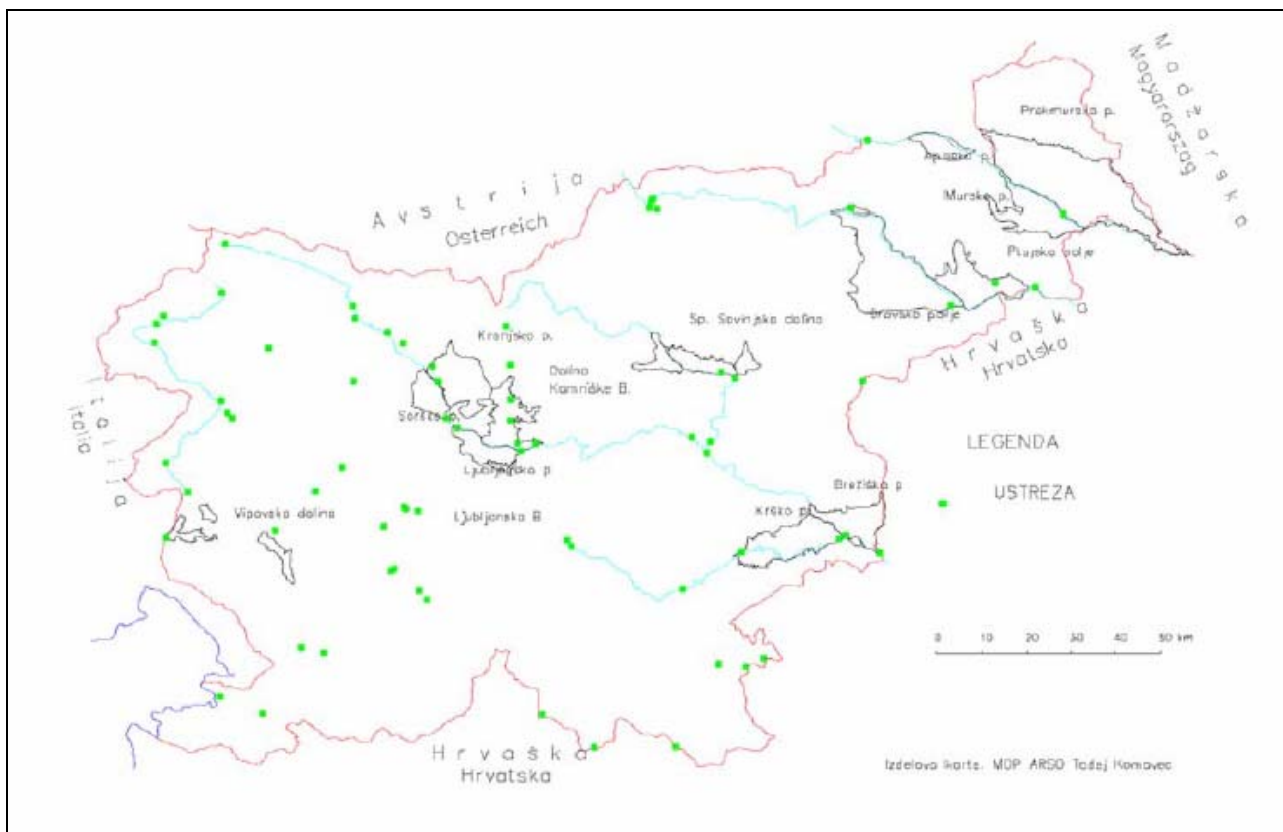
Emisije nevarnih snovi v vode iz virov onesnaževanja se v okviru ARSO zbirajo na podlagi poročil virov onesnaževanja. V letu 2000 je bilo opredeljenih 543 virov onesnaževanja, in sicer 86 virov s pretežno biorazgradljivimi odpadnimi vodami iz prehranbeno živilske industrije in 457 industrijskih virov, katerih odpadne vode vsebujejo tudi nevarne snovi. Pregled emisij snovi s seznama I (enotno določeni standardi) v vode kaže, da iz točkovnih virov ni znatnih emisij teh snovi v vodno okolje (celotna letna količina živega srebra 0,7 kg oz. 14 kg kadmija v letu 2000 iz vseh točkovnih virov). Največji delež težkih kovin v vode prispevajo industrijski obrati za proizvodnjo kovin in kovinskih izdelkov, sledijo pa jim obrati za proizvodnjo kemikalij in kemičnih izdelkov, umetnih vlaken, proizvodnjo usnja, obutve in usnjenih izdelkov, manj pa nekateri drugi industrijski obrati. Največ kovin se je v letu 2000 odvedlo v porečje Save (14,9 t) in Drave (1,5 t).

Spremljanje vnosov hranilnih soli dušika in fosforja ter nekaterih drugih polutantov s kopnega v morje kažejo, da je najbolj obremenjena notranjost Koprškega zaliva. Glavni viri onesnaženja so nepopolno očiščene komunalne odpadne vode koprške čistilne naprave, ki se izlivajo v spodnji tok Rižane, poleg tega se v Rižano in Badaševico neposredno izlivajo nekatere odpadne vode zaledja in industrije. Posebno kritične so razmere poleti ob nizkih pretokih rek in visokih temperaturah, ko rezultati v ustju Rižane in Badaševice kažejo na anaerobne procese. Prav tako se neposredno v morje, 300 m od obale izlivajo neočiščene odpadne vode črpališča v Izoli in tehnološke odpadne vode posedalnika tovarne Delamaris.

Na področju emisij odpadnih voda iz živilsko predelovalne industrije so predpisi usklajeni z Direktivo Sveta (91/271/ES), ki ureja čiščenje komunalnih odpadnih voda in določa obveznosti, ki se nanašajo na izpuste odpadnih voda iz živilsko predelovalne industrije.

Zaradi kmetovanja prihaja do onesnaževanja voda z nitrati, fosfati in pesticidi ter organskimi snovmi in amonijevimi spojinami iz živinorejskih farm. Industrija v veliki meri prispeva k onesnaževanju voda s težkimi kovinami (tudi transport), fenoli in organskimi topili. Pomembni viri onesnaževanja pa so tudi razpršena naselja z neurejenimi izpusti komunalnih odpadnih voda.

¹ Direktiva Sveta 91/271/ES o čiščenju komunalne odpadne vode (UL L št. 135, 30.5.1991, str. 40)

Vir: ARSO

Slika 3: Ustreznost vode glede na vsebnost Hg in Cd po posameznih merilnih mestih v letu 2000

5.1.3.1.3 Operativni program za varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje za obdobje 2004-2008

Operativni program za varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje za obdobje 2004-2008 je bil sprejet 15. aprila 2004 in temelji na Direktivi Sveta (ES) št. 676/1991 o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora¹ (v nadaljevanju: Nitrarna direktiva), Zakonu o varstvu okolja (UL RS, št. 32/1993, 44/1995 – odločba US, 1/1996, 9/1999 – odločba US, 86/1999 – odločba US, 82/2001 – odločba US, 41/2004) in Uredbi o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004) in je skladen z NPVO.

Operativni program za varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje (v nadaljevanju: operativni program za varstvo voda) na eni strani izpolnjuje obveznosti prenosa pravnega reda ES v slovenski pravni red, na drugi strani pa pomeni operacionalizacijo ciljev in ukrepov, opredeljenih v NPVO.

Operativni program za varstvo voda je pripravljen kot sektorski program NPVO s področja voda, v katerem je podana analiza stanja, določeni cilji in ukrepi za njihovo uresničevanje, ocenjeni stroški in navedeni finančni viri ter indikatorji za spremljanje izvajanja programa.

Operativni program za varstvo voda je prednostno usmerjen v ukrepe za učinkovito izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju, za zagotavljanje strokovno utemeljenega gnojenja in zadostnih kapacitet za skladiščenje živinskih gnojil, za zmanjšanje emisij odpadnih voda iz velikih živinorejskih obratov in vpeljavo najboljših razpoložljivih tehnik (BAT), posredno ali neposredno pa se navezuje tudi na večino ukrepov v okviru PRP.

Operativni program za varstvo voda je skladen z Direktivo Sveta 91/676/ES z dne 12. decembra 1991 o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora.

Na podlagi Zakona o varstvu okolja (UL RS, št. 32/1993, 44/1995 – odločba US, 1/1996, 9/1999 – odločba US, 86/1999 – odločba US, 82/2001 – odločba US, 41/2004) je bilo sprejetih tudi več podzakonskih aktov, ki se nanašajo na varstvo voda pred onesnaženjem zaradi kmetijske dejavnosti, in sicer so to predpisi, ki se nanašajo na omejevanje vnosa hranil v tla in strokovno utemeljeno gnojenje ter predpisi, ki določajo mejne vrednosti za nitrati v površinskih oz. podzemnih vodah in standarde kakovosti za pitno vodo. Pomanjkljivost teh predpisov je predvsem ta, da ne predstavljajo natančne obveznosti za kmetijske pridelovalce, pač pa na splošno določajo omejitve in pogoje. Ti predpisi so:

¹ Direktiva Sveta 91/676/ES o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora (UL L št. 375, 31.12.1991, str. 1)

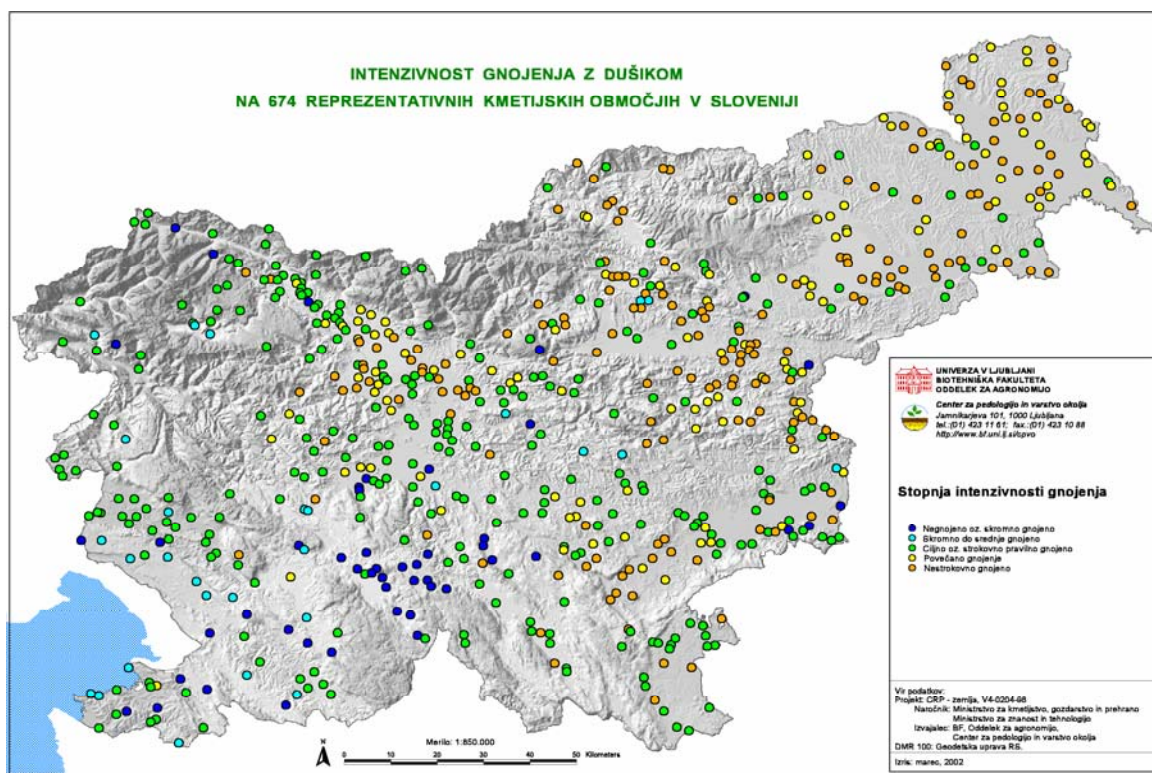
- Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 24/2004), ki določa mejne vrednosti letnega vnosa rastlinskih hranil v tla, stopnje zmanjševanja vnosa ter druge ukrepe v zvezi s tem. Posebej so določene mejne vrednosti za mineralna in živalska gnojila, prepovedi in časovne omejitve gnojenja z živalskimi gnojili oz. vnosa dušika. V skladu z zahtevami Nitratne direktive¹ je bilo zaradi varstva voda pred onesnaženjem z nitrati celotno območje Republike Slovenije določeno za občutljivo območje, uredba pa opredeljuje tudi vsebino operativnega programa ukrepov zaradi varstva voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijstva za občutljiva območja.
- Navodilo za izvajanje dobre kmetijske prakse (UL RS, št. 34/2000), ki obsega temeljna načela za varovanje voda pred onesnaževanjem z nitrati kmetijskega izvora in navodila za pravilno uporabo rastlinskih hranil v kmetijstvu, tako da lahko rastline v največji možni meri izkoristijo hranila ter da se pri pridelavi preprečijo izgube hranil. Predpis obsega tudi navodila za skladiščenje živalskih gnojil.
- Uredba o kemijskem stanju površinskih voda (UL RS, št. 11/2002), ki določa mejno vrednost za vsebnost nitratov za ugotavljanje kemijskega stanja površinskih voda (25 mg NO₃/l).
- Uredba o kakovosti površinskih voda, ki se jo odvzema za oskrbo s pitno vodo (UL RS, št. 125/2000, 4/2001, 52/2002) določa kakovostne razrede za površinske vode, ki se jih odvzema ali so namenjene za oskrbo s pitno vodo ter mejne in priporočene vrednosti parametrov (kakovostni razred A1: priporočena vrednost 10 mg NO₃/l, mejna vrednost 25 mg NO₃/l).
- Uredba o kakovosti podzemne vode (UL RS, št. 11/2002), ki določa mejne vrednosti parametrov za podzemne vode dobrega kemijskega stanja ter merila za ugotavljanje dolgoročnih trendov ter čezmerne onesnaženosti teles podzemnih voda (mejna vrednost 25 mg NO₃/l).
- Pravilnik o pitni vodi (UL RS, št. 19/2004) določa mejno vrednost nitratov v pitni vodi (mejna vrednost 50 mg NO₃/l).

Sistematično spremljanje stanja kakovosti voda urejata Pravilnik o monitoringu kemijskega stanja površinskih voda (UL RS, št. 42/2002) in Pravilnik o imisijskem monitoringu podzemne vode (UL RS, št. 42/2002), ki določata način in obseg izvajanja državnega monitoringa stanja kakovosti površinskih in podzemnih voda ter pogoje za izvajalce monitoringa.

Intenzivnost gnojenja z dušikom in vpliv na izpiranje dušika iz tal sta razdeljena v 5 stopenj (*preglednica 2*) in prikazana na sliki 4.

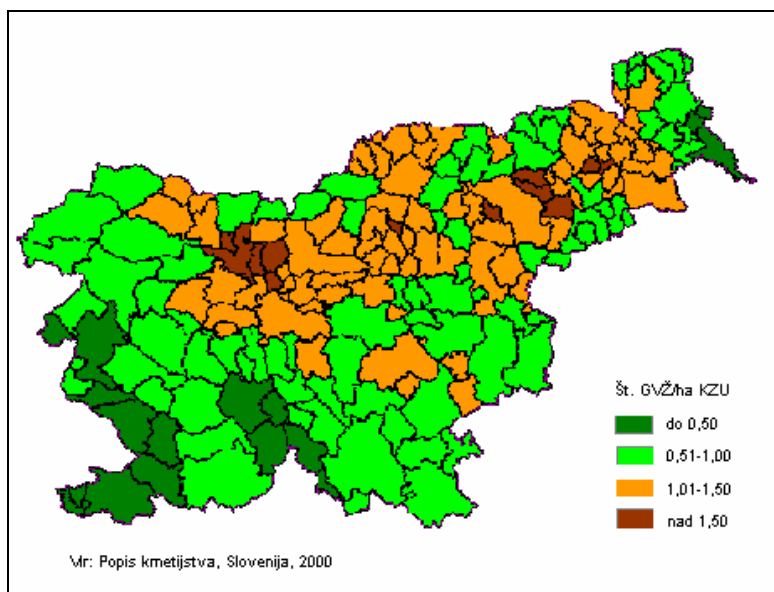
Preglednica 2: Vpliv intenzivnosti gnojenja z dušikom na izpiranje dušika iz tal

Intenzivnost gnojenja z dušikom	Komentar
Negnojeno ali skromno gnojeno	Pridelek, ki je manjši od dosegljivega povprečja, bi bilo z bolj strokovnim gnojenjem mogoče izboljšati. Poudariti je potrebno, da tako gnojenje ne sodi v t. i. sonaravno oz. trajnostno kmetijstvo, saj je eden od osnovnih pogojev trajnosti ohranitev nivoja pridelkov. Nevarnost za izpiranje dušika je majhna.
Skromno do srednje gnojeno	Vmesna stopnja med strokovno ustreznim in preskromnim gnojenjem. Nevarnost za izpiranje dušika je majhna.
Ciljno oz. strokovno pravilno gnojeno	Odmerki in čas gnojenja ter vrsta gnojil so skladni s strokovnimi priporočili za ciljno gnojenje, ki omogoča predvideni pridelek. Pridelek je lahko bodisi večji (intenzivnejše gnojenje) ali manjši od povprečja (gnojenje je manj intenzivno). Nevarnost izgub dušika iz tal je majhna.
Povečano gnojenje	Vmesna stopnja med strokovno ustreznim in nestrokovnim gnojenjem. Obstaja srednja nevarnost izpiranja dušika.
Nestrokovno gnojeno	Časovno oz. količinsko neustrezno odmerjanje gnojil glede na dosežen pridelek. Nevarnost izgub dušika je velika.

Slika 4: Stopnja intenzivnosti gnojenja z dušikom na 674 reprezentativnih kmetijskih območjih

Polikultura usmerjenost slovenskih kmetij z nizkim staležem živine na kmetijsko gospodarstvo, ki je znašal povprečno 1 glavo velike živine (v nadaljevanju: GVŽ) na ha kmetijskih zemljišč v uporabi (v nadaljevanju: KZU) na družinskih kmetijah, bi ob enakomerni porazdeljenosti števila živine lahko bila ugodna. Vendar je za prostorsko razporeditev govedoreje in prašičereje značilno, da je bolj razvita na poljedelskih (Prekmurje, Dravsko-Ptujsko polje in Kranjsko-Sorško polje), manj pa na živinorejskih območjih. Reja je razdrobljena na majhnih in srednje velikih kmetijah, kar pa se v zadnjih letih spreminja. Povprečni stalež živine v kmetijskih podjetjih je bil večji in je znašal 2,3 GVŽ/ha. Ta visoka obremenitev se nanaša predvsem na večje prašičerejske in perutninarske farme, ki zapadejo v kategorijo Direktive IPPC¹ o celovitem preprečevanju in nadzoru industrijskega onesnaževanja. Skladno z določili te Direktive, morajo tovrstni obrati do leta 2007 uskladiti tudi rabo naravnih virov in energije ter izpuste v okolje do stopnje, ki je navedena v referenčnih dokumentih (BREF)². Republika Slovenija je za nekatere obrate uveljavila prehodno obdobje, in sicer do 30. oktobra 2010. Za vse ostale živinorejske obrate, ki so IPPC zavezanci, pa velja rok 30. oktobra 2007.

Slika 5: Število GVŽ na ha KZU v Sloveniji po občinah

¹ Direktiva Sveta 96/61/ES o celovitem preprečevanju in nadzoru onesnaževanja (UL L št. 257, 10.10.1996, str. 26)

² Referenčni dokument o najboljši razpoložljivi tehniki za intenzivno perutninarstvo in prašičerejo, Evropska komisija, julij 2003

Razmerje med številom živine in razpoložljivimi obdelovalnimi površinami še ni povsod ustrezno, problemi pa se pojavljajo tam, kjer so gostote živali prevelike in kjer nimajo dovolj razpoložljivih zemljišč za uporabo živinskih gnojil.

Skladno z določili Uredbe o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004) se njivske površine lahko gnojijo z živinskimi gnojili v količinah, kjer v povprečju letni vnos rastlinskih hranil v tla ne presega mejne vrednosti 170 kg N/ha.

Če kmetijsko gospodarstvo nima kmetijskih zemljišč, ali če zaradi reje živine nastajajo večje količine živinskih gnojil kot jih lahko kmetijsko gospodarstvo uporabi na lastnih kmetijskih zemljiščih, mora kmetijsko gospodarstvo zagotoviti, da:

- s pogodbo odda presežke živinskih gnojil drugim lastnikom kmetijskih zemljišč ali
- presežke živinskih gnojil predela in jih v različnih oblikah proda na trgu ali
- presežke živinskih gnojil odstrani na drug način, skladno s predpisi o ravnanju z odpadki.

Celotno območje RS se šteje za občutljivo območje. Uredba pa tudi določa pripravo operativnega programa in ustreznih ukrepov, kar je tudi ena od glavnih obvez prilagajanja.

Operativni program za varstvo voda vključuje tri skupine ukrepov, in sicer:

A. Ukrepi za strokovno utemeljeno gnojenje po načelih dobre kmetijske prakse:

- Mejna vrednost letnega vnosa dušika pri gnojenju z živinskimi gnojili ne sme preseči 170 kg N/ha, kar ustreza reji 2,5 GVŽ na ha KZU, ali 2 GVŽ prašičev, ali 2 GVŽ perutnine. Preračun iz GVŽ v količine dušika je prikazan v Prilogi 1.
- Vnos rastlinskih hranil v tla je prepovedan pri gnojenju z gnojevko ali gnojnico na kmetijskih zemljiščih brez zelene odeje od 15. novembra do 15. februarja; prepovedan je tudi vnos rastlinskih hranil v tla pri gnojenju z gnojevko ali gnojnico na zemljiščih na najožjem vodo varstvenem območju in na stavbnih zemljiščih.
- Vnos rastlinskih hranil v tla je prepovedan pri gnojenju z gnojevko ali gnojnico na velikih strminah, na tleh zasičenih z vodo in zamrznjenih tleh oz. tleh prekritih s snežno odejo.
- Gnojenje kmetijskih zemljišč z živinskimi gnojili je prepovedano na priobalnih zemljiščih v tlorisni širini 15 m od meje brega voda 1. reda in 5 m od meje brega voda 2. reda ter na poplavnih območjih, kjer se dognojevanje lahko opravi šele po obdobju, ko na teh območjih ni pričakovati poplav.
- Raba gnojil je omejena na vodo varstvenih območjih, kjer letni vnos dušika ne sme preseči mejnih vrednosti glede na vrsto kmetijske rastline (od 30 do 170 kg N/ha).
- Gnojiti se sme le na podlagi gnojilnega načrta, kar še posebej velja za intenzivne kulture (intenzivne trajne nasade, njivske površine, drevesnice in vrtnarske površine).

Finančne podpore za izvajanje teh ukrepov izhajajo predvsem iz PRP 2004-2006, kjer kmetovalci za vse površine, ki vstopajo v ukrepe prevzamejo obveznost izvajanja dobre kmetijske prakse skladno z letno uredbo. V letu 2004 so te vsebine vključene v Uredbo o plačilih za ukrepe Programa razvoja podeželja 2004-2006 za leto 2004 (UL RS, št. 24/2004) in Uredbo o izvedbi ukrepov kmetijske politike za leto 2004 (UL RS, št. 24/2004).

B. Ukrepi za zagotavljanje ustreznih skladiščnih kapacitet za živinska gnojila:

- Živinska gnojila se morajo skladiščiti v ustreznih zbiralnikih kot so lagune, gnojišča ali gnojnične jame, ki morajo biti vodotesni in izdelani iz betona ali drugih ustreznih materialov, odpornih proti kislinam. Gnojišča morajo biti drenirana in ne smejo imeti odtoka v površinske ali podzemne vode.
- Skladišča živinskih gnojil morajo zadostovati za obdobje skladiščenja, ki ustreza obdobju, ko gnojenje z organskimi gnojili ni dovoljeno ter dodatno še za obdobje, ko vremenske razmere ne dopuščajo gnojenja. Priporočljiva dolžina skladiščenja na območju Slovenije je 6 mesecev in na to morajo biti preračunane tudi kapacitete gnojišč ali gnojnih jam. Natančneje se skladiščne kapacitete preračunajo glede na kategorijo živali in na klimatsko območje v katerem se nahaja kmetijsko gospodarstvo. V območju obalnega pasu zadoščajo kapacitete za 4 mesece, v kontinentalnem delu Slovenije pa morajo kapacitete zadoščati za 6 mesecev.
- Skladno z Navodilom za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju je treba za 1 GVŽ zagotoviti najmanj 3,5 m² gnojiščne plošče za skladiščenje hlevskega gnoja, 2 m³ gnojnične jame za skladiščenje gnojnice in 8 m³ lagune za skladiščenje gnojevke.
- Pri preračunavanju vsebnosti rastlinskih hranil v živinskih gnojilih se upoštevajo tudi izgube celotnega dušika, ki nastanejo zaradi skladiščenja. Te znašajo 10% pri gnojevki in gnojnici ter 25% pri hlevskem gnoju.
- Izobraževanje, obveščanje in svetovanje poteka preko tečajev, seminarjev, tematskih publikacij, delavnic, informativnih predstavitev ter osebne svetovanja.

V okviru PRP 2004-2006 so kmetijska gospodarstva, ki ob sprejemu operativnega programa za varstvo voda niso imela ustrezno urejenih skladiščnih kapacitet, upravičena do sredstev iz naslova ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih v triletnem obdobju, v katerem lahko povečajo ali sanirajo skladiščne kapacitete, tako da bodo ustrezale določilom Nitratne direktive (91/676/ES).

C. Ukrepi prilagajanja živinorejskih obratov najboljšim razpoložljivim tehnikam:

- Z uveljavitvijo Direktive IPPC leta 1996 je bil sprejet tudi 11-letni rok, v katerem se morajo obstoječi obrati prilagoditi standardom, ki jih omogočajo najboljše razpoložljive tehnike. Obstoječe farme morajo torej do leta 2007 uskladiti rabo naravnih virov in energije ter emisije v okolje do ravni, ki so navedene v referenčnih dokumentih (BREF), ki jih izdaja Evropski IPPC Biro (EIPPCB) v Sevilji. RS je za nekatere obrate uveljavila prehodno obdobje, in sicer za farmo Stična, farmo Ihan, Kmetijski kombinat Ptuj (farma Draženci) in Ljutomerčan Cven do 30. oktobra 2010. Za vse ostale živinorejske obrate, ki so IPPC zavezanci pa velja rok 30. oktober 2007.
- Na ozemlju RS je trenutno obratuje 25 objektov za rejo domačih živali, ki si bodo morali za obratovanje, skladno z Direktivo IPPC (oz. novim Zakonom o varstvu okolja) pridobiti okoljevarstveno dovoljenje. V okviru Ministrstva za okolje, prostor in energijo (v nadaljevanju: MOPE) za te industrijske objekte že poteka program seznanjanja z zahtevami referenčnih dokumentov s ciljem zmanjšanja vplivov na okolje in pridobitve okoljevarstvenega dovoljenja.

Spremljanje in oceno izvajanja programa oz. ukrepov posameznih programov se izvaja z uporabo indikatorjev in sistemom poročanja po direktivi. Prvo poročilo za obdobje od leta 2000 do vključno leta 2003 morajo države članice oddati Evropski komisiji junija 2004. Naslednje poročilo za obdobje 2004 do vključno 2007 pa bo potrebno pripraviti do junija 2008, ko bo morala tudi RS poročati o uspešnosti izvajanja tega operativnega programa.

5.1.3.2 Zrak

V zadnjih letih se je kakovost zraka v Sloveniji bistveno izboljšala. Ugotovitve, da so koncentracije SO_2 ¹, dima in dušikovih oksidov (NO_x) v urbanih predelih pod mejno vrednostjo, niso zanemarljive. Manj ugodni pa so podatki o koncentracijah ozona, kjer so mejne vrednosti pogosto presežene. Na nekaterih bolj izpostavljenih lokacijah na vplivnem območju termoelektrarn se ob neugodnih vremenskih razmerah še pojavljajo koncentracije škodljivih snovi v zraku, ki močno presegajo kritične emisijske vrednosti.

Onesnaženost zraka z NO_x , s katerimi je najbolj obremenjena neposredna bližina prometnih cest in energetske objekti, narašča. V letih 1990 in 1991 so se emisije NO_x začasno zmanjšale zaradi zmanjšane prometa in proizvodnje, od takrat pa se hitro povečujejo. V primerjavi z letom 1987, so se emisije NO_x v letu 1997 povečale za okoli 23%.

Emisije CO_2 so se po letu 1986 zmanjšale zaradi gospodarske recesije. S ponovnim oživljanjem gospodarstva in povečanim prometom, pa emisije CO_2 od leta 1992 hitro naraščajo in so leta 1997 presegle emisijske vrednosti za referenčno leto 1986 (15,1 mio t leta 1996). Največji delež emisij CO_2 povzročita proizvodnja električne energije (35%) in promet (32%). K učinkom tople grede pa prispevajo tudi emisije metana (CH_4), didušikovega oksida (N_2O) in amoniaka (NH_3), h katerim največ prispevajo ravnanje z odpadki, premogovništvo, promet in kmetijstvo. Program za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov je še v začetni fazi. Prve ocene pa kažejo, da bo zmanjševanje emisij toplogrednih plinov za Slovenijo zahtevna naloga, hkrati pa tudi izziv, ki ga Slovenija lahko spremeni v dodatno spodbudo za prestrukturiranje proizvodnje elektrike in industrije ter doseganje boljše ekonomske učinkovitosti.

Kmetijstvo onesnažuje zrak na različne načine. Opremljenost kmetij in kmetijskih podjetij s kmetijsko mehanizacijo je na visokem nivoju in se še izboljšuje, kar sicer povečuje emisije CO , CO_2 , SO_2 in NO_x , vendar pa je prispevek kmetijstva k tem emisijam skromen. K onesnaževanju zraka prispeva tudi živinorejska proizvodnja, k virom onesnaževanja zraka pa se prišteva tudi škropljenje. Onesnaženje se lahko pojavi na lokalni ravni ali pa na širšem območju, zato je pravilna uporaba fitofarmaceutskih sredstev in brezhibno delovanje naprav za njihovo nanašanje velikega pomena. V Sloveniji je zakonodaja na tem področju urejena.

V Sloveniji kmetijstvo prispeva 11% vseh emisij toplogrednih plinov. Najpomembnejša toplogredna plina, ki nastajata kot posledica kmetovanja, sta N_2O , ki predstavlja 58% kmetijskih izpustov in CH_4 , ki predstavlja 42% izpustov. Večina metana nastaja pri fermentaciji v prebavilih domačih živali, predvsem v vampih prežvekovalcev. Nekaj ga nastane tudi med skladiščenjem živinskih gnojil. N_2O se sprošča med skladiščenjem živinskih gnojil, zaradi mineralizacije žetvenih ostankov, simbiotske vezave dušika pri gojenju metuljnic in gnojenja z živinskimi in rudninskimi gnojili. Kmetovanje prispeva tudi k posrednim emisijam N_2O . Slednje nastanejo zaradi N , ki se zaradi kmetovanja izgubi v ozračje, v podtalnico, površinske vode in v vodotoke.

Živinoreja predstavlja 56% skupnih izpustov toplogrednih plinov ter 92% izpustov NH_3 . Izpusti s kmetijskih zemljišč predstavljajo 44% izpustov toplogrednih plinov. V obdobju 1986-1996 so se izpusti toplogrednih plinov zmanjšali za 11,3%, izpusti NH_3 pa za 14,2% v obdobju 1990-1997. Prispevek kmetijstva k skupnim izpustom toplogrednih plinov je v Sloveniji v letu 1996 znašal 11,4%.

Ocenjuje se, da se je v letu 1996 zaradi kmetovanja v Sloveniji sprostil 42.700 t CH_4 in 4.455 t N_2O .

Skupni izpusti N_2O so se od obdobja 1985-1987 do leta 1996 zmanjšali od 3.501 na 3.226 t oz. za 7,8%. Skupno zmanjšanje izpustov N_2O s kmetijskih zemljišč je pripisati predvsem zmanjšanju števila živine (predvsem govedi) oz. zmanjšanju količine uporabljenih živinskih gnojil na kmetijskih zemljiščih.

Skupni izpust CH_4 , ki se sprosti med fermentacijo v prebavilih in med skladiščenjem gnoja, se je od obdobja 1985-1987 do leta 1996 zmanjšal od 50.600 na 42.700 t letno. Izpust N_2O , ki nastane med skladiščenjem živinskih gnojil, se je v istem obdobju zmanjšal od 1.353 na 1.229 t letno. Zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov je predvsem posledica zmanjšanja števila goveda in izboljšanja tehnologij ravnanja s prašičjo gnojevko.

Emisije toplogrednih plinov kot posledica kmetijske dejavnosti so se v Sloveniji med leti 1986 in 2000 zmanjšale za 16%. Temu zmanjšanju je botrovalo zmanjšanje obsega obdelovalnih površin in živinorejske proizvodnje. Površina kmetijskih zemljišč se je zmanjšala, prav tako pa se je zmanjšalo tudi število živali, predvsem pri perutnini in govedu. Od ukrepov, ki zmanjšujejo emisije toplogrednih plinov je potrebno omeniti izgradnjo in sanacijo čistilnih naprav na velikih prašičerejskih farmah.

Emisije toplogrednih plinov v kmetijstvu gre pripisati tudi rabi fosilnih goriv in rabi goriv za transport.

V Sloveniji je kmetijski sektor razdeljen na številne manjše enote. Povprečna velikost kmetijskega gospodarstva znaša le 5,6 ha kmetijskih zemljišč. Z vidika emisij toplogrednih plinov je to po eni strani prednost, saj je kmetovanje na manjših gospodarstvih v splošnem manj intenzivno kot na večjih. Na drugi strani pa ta majhna velikost slovenskih kmetij otežuje izvajanje določenih ukrepov, kot npr. izobraževanje in nadzor, uvajanje paše, izgradnjo obratov za proizvodnjo bioplina.

¹ Med letom 1980, ki se upošteva kot referenčno leto in letom 1995, so se skupne emisije SO_2 v Sloveniji znižale za 50% (od več kot 250.000 na 120.000 t letno).

Ukrepi za izpolnjevanje določil Kjotskega protokola v kmetijstvu so skladni z razvojnimi usmeritvami na tem področju. Pidelava poljščin (oljna repica, sončnica ipd.) za proizvodnjo biogoriva predstavlja dodatno aktivnost na podeželju in skupaj z uporabo drugih obnovljivih virov energije (vodna, sončna, vetrna, geotermalna) prispeva k bolj uravnoteženemu regionalnemu razvoju. Proizvodnja bioloških materialov, ki se uporabljajo kot energetski viri (hitro rastoče rastline kot so topoli, trstje in konoplja), ne igra pomembnejše vloge zaradi omejenega prostora za kmetijsko dejavnost v Sloveniji.

Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla je v Sloveniji v veljavi od leta 1996. Bistveni cilj te uredbe, ki *inter alia* določa mejne vrednosti letnega vnosa dušika v tla z živinskimi gnojili, je predvsem varovanje podtalnice. Z določili, ki se nanašajo na gnojenje kmetijskih rastlin, pa prispeva tudi k zmanjševanju emisij N_2O . V letu 2001 so bile sprejete dopolnitve k tej uredbi, na podlagi katerih je bilo celotno ozemlje Slovenije opredeljeno kot občutljivo območje, letni vnos dušika v tla pa omejen na 170 kg/ha. Omenjene dopolnitve so določile tudi vsebino operativnega programa za varstvo voda pred nitrati. Z vidika emisij toplogrednih plinov pa je najpomembnejše določilo, ki se nanaša na zahtevo, da je potrebno gnojiti v skladu s potrebami rastlin. V letu 2000 so bila izdana tudi Navodila za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju.

Kmetijska politika spodbuja varovaje okolja preko številnih ukrepov, kar se odraža tudi v PRP. Upravičenci morajo pri izvajanju ukrepov PRP obvezno upoštevati načela dobre kmetijske prakse. Kljub temu, da sam PRP ni direktno usmerjen v zmanjševanje emisij toplogrednih plinov, je njegov posredni vpliv precejšen. Z vidika emisij toplogrednih plinov so najpomembnejši naslednji ukrepi:

- količina organskega dušika ne sme preseči 170 kg/ha letno,
- omejitev obtežbe pri kmetijsko okoljskih ukrepih na 1,9 GVŽ/ha KZU,
- zmanjševanje obremenitve obdelanih kmetijskih zemljišč,
- evidentirana raba mineralnih in živinskih gnojil,
- izvajanje EU standardov,
- pridobitev podpor za standardne investicijske stroške, ki bodo kmetom omogočile lažje investiranje v izgradnjo ustreznih in zadostnih kapacitet za skladiščenje hlevskega gnoja, gnojnice in gnojevke.

Predvideva se, da se bodo ob izvajanju ukrepov emisije toplogrednih plinov v kmetijstvu do leta 2005 nekoliko zmanjšale, nato pa do leta 2010 spet povečale (*preglednica 3*). K zmanjšanju naj bi prispevalo predvsem pospešeno uvajanje paše, gradnja anaerobnih digestorjev na velikih farmah, postopno opuščanje reje prašičev za domačo porabo in zmanjšanje porabe rudninskih gnojil. Povečanje se lahko pripiše predvideno večjemu obsegu reje goveda in povečanju gojenja metuljnic. Napovedi ne upoštevajo ponorov CO_2 v kmetijstvu, ki dobivajo v zadnjem času vse pomembnejšo vlogo.

Preglednica 3: Pričakovane emisije toplogrednih plinov v kmetijstvu do leta 2012 in indeksi glede na izhodiščno leto

Leto	2000	2005	2008	2010	2012
Predvideni izpusti (kT CO_2 ekv. na leto)	2.156	2.141	2.175	2.199	2.193
Izpusti glede na leto 1986 (Indeks, 1986=100)	84,0	83,4	84,7	85,7	85,4

Vir: Verbič et al., Kmetijski inštitut Slovenije, 2003

Negativni vplivi onesnaženega ozračja na vegetacijo se lahko odražajo v akumulaciji toksičnih snovi v rastlinah in njihovih plodovih ter poškodbah vegetacije, ki v prvi stopnji pomeni ekonomsko škodo, v drugi pa dolgoročne sistemske ekološke posledice. Tako je zaradi dolgoletnega onesnaževanja ozračja, posredno pa tudi tal s snovmi (SO_2 , NO_x), ki povzročajo kisle padavine, prišlo do propadanja gozdov v večjem delu Slovenije ter do ogrožanja biotske raznovrstnosti.

5.1.3.3 Tla

5.1.3.3.1 Talni pokrov

V Sloveniji so tla zelo raznolika. Ker so dejavniki nastanka in razvoja tal, predvsem geološka podlaga (matična podlaga), biotske razmere, klima ter razgiban relief, izredno raznoliki, tudi tla odražajo to ekološko pestrost. Na tla pa vplivajo tudi antropogeni dejavniki.

V goratih alpskih predelih Slovenije prevladujejo plitva skeletna tla s slabo razgrajeno organsko snovjo, večinoma so to litosoli in prhlinaste rendzine na apnenčih in dolomitih, redkeje tudi rankerji na silikatnih kamninah.

Na nižje ležečih predelih goratega območja Alp in Dinaridov so poleg rendzin in nekoliko večjega deleža rankerjev prisotne tudi različne vrste izpranih tal, kot so rjava izprana tla, na dobro propustnih silikatnih peščenih podlagah pa zelo redko tudi podzoli. Na nepropustnih podlagah se pojavljajo glejna in šotna tla.

V osrednji Sloveniji in na Dolenjskem so se na ravninah in v gričevju razvila srednje globoka, dobro strukturna in ponekod tudi izprana tla. Na pretežno apnenčevi in dolomitni matični podlagi se pojavlja združba rendzin in rjavih pokarbonatnih tal. Na mehkih karbonatnih kamninah so nastala evtrična rjava tla, na nekarbonatnih kamninah pa distrična rjava tla. Na obsežnih dolinskih nanosih fluvioglacialnega proda prevladujejo evtrična rjava tla, na nanosih s finejšo teksturo pa prevladujejo različne razvojne oblike hidromorfni tal.

V Prekmurju so pogosta hidromorfna tla, kjer se psevdogleji in gleji prepletajo z distričnimi rjavimi tlemi na nekarbonatnih nanosih reke Mure.

V severnem delu Primorske so na malo karbonatnem flišu ob Vipavski dolini prisotna evtrična rjava tla, na nekarbonatnem flišu Brkinov pa distrična rjava tla. V Vipavski dolini prevladujejo obrečna tla. Na apnencih, se poleg rendzine in rjavih pokarbonatnih tal, pojavi tudi terra rossa.

V južni Primorski močno prevladuje karbonatni fliš z regosolom, karbonatno rendzino in evtričnimi rjavimi tlemi.

Nižine severovzhodne Slovenije pokrivajo nanosi nekarbonatnega proda z distričnimi tlemi. Na finejših nanosih so se razvili psevdogleji in gleji. Akrična tla pa so posebna značilnost Bele Krajine.

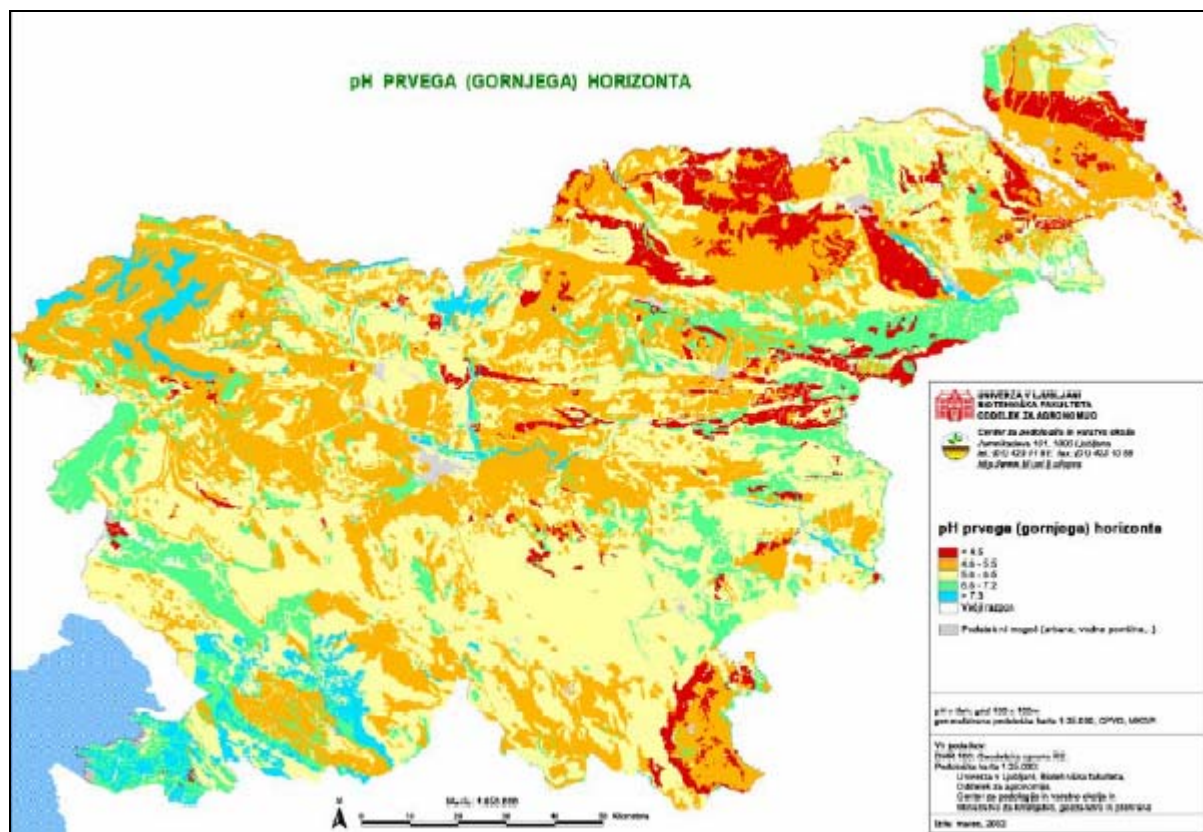
Za kmetijsko proizvodnjo so primernejša samo tla z ugodnimi fizikalnimi, kemijskimi in biotskimi lastnostmi, ki se poleg tega nahajajo v nižinskih predelih. Najboljših kmetijskih tal je v Sloveniji le okoli 300.000 ha in se predvsem nahajajo v ravninah, ki so po naravnih danostih tudi najboljši kmetijski prostor v Sloveniji. Iz pedološke karte Slovenije izhaja, da so najpogostejši talni tipi, na katerih so tudi kmetijske površine, naslednji:

- distrična rjava tla – 410.392 ha,
- evtrična rjava tla – 300.818 ha,
- jerovica – 247.272 ha,
- obrečna tla, evtrična – 47.955 ha,
- obrečna tla, karbonatna – 21.506 ha,
- rigolana tla – 18.255 ha,
- rjava karbonatna tla – 13.276 ha.

5.1.3.3.2 Zakisovanje

V Sloveniji se je velik delež tal razvil na karbonatni matični podlagi, katere puferna sposobnost je velika in preprečuje prekomerno zakisovanje tal zaradi intenzivne kmetijske rabe. Tla na nekarbonatnih (silikatnih) matičnih podlagah, kakor tudi izprana tla na globokih dekalificiranih nanosih so bolj izpostavljena zakisovanju, kar pa zahteva dodatno apnjenje kmetijskih površin.

Slika 6 prikazuje kislost tal (pH) in s tem različne fizikalne, kemijske in biotične lastnosti tal. Kislost vpliva na rodovitnost tal, občutljivost za onesnaževanje in vrsto rabe tal. V širšem smislu je dovolj primeren indikator kemijskih lastnosti tal, ki odločajo o njihovi primernosti za kmetijstvo. Slaba založenost tal z rastlinskimi hranili pogosto sovпада z večjo kislostjo tal. V Sloveniji so tla kisla tako zaradi nekarbonatne matične podlage (Pohorje, del Goričkega) kakor tudi zaradi izpiranja hranil (Bela krajina) (slika 6). Taka tla so kljub ustrezni globini manj primerna za kmetijsko rabo. Prav tako je prostorska razporeditev nevtralnih ali celo šibko bazičnih tal povezana z matično kamnino, saj so tla s pH vrednostjo nad 7,2 prisotna v zgornjih horizontih na karbonatnem flišu obalnega in priobalnega območja ter plitvih (skeletnih) tleh na apnencu in dolomitu.

Vir: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo, marec 2002

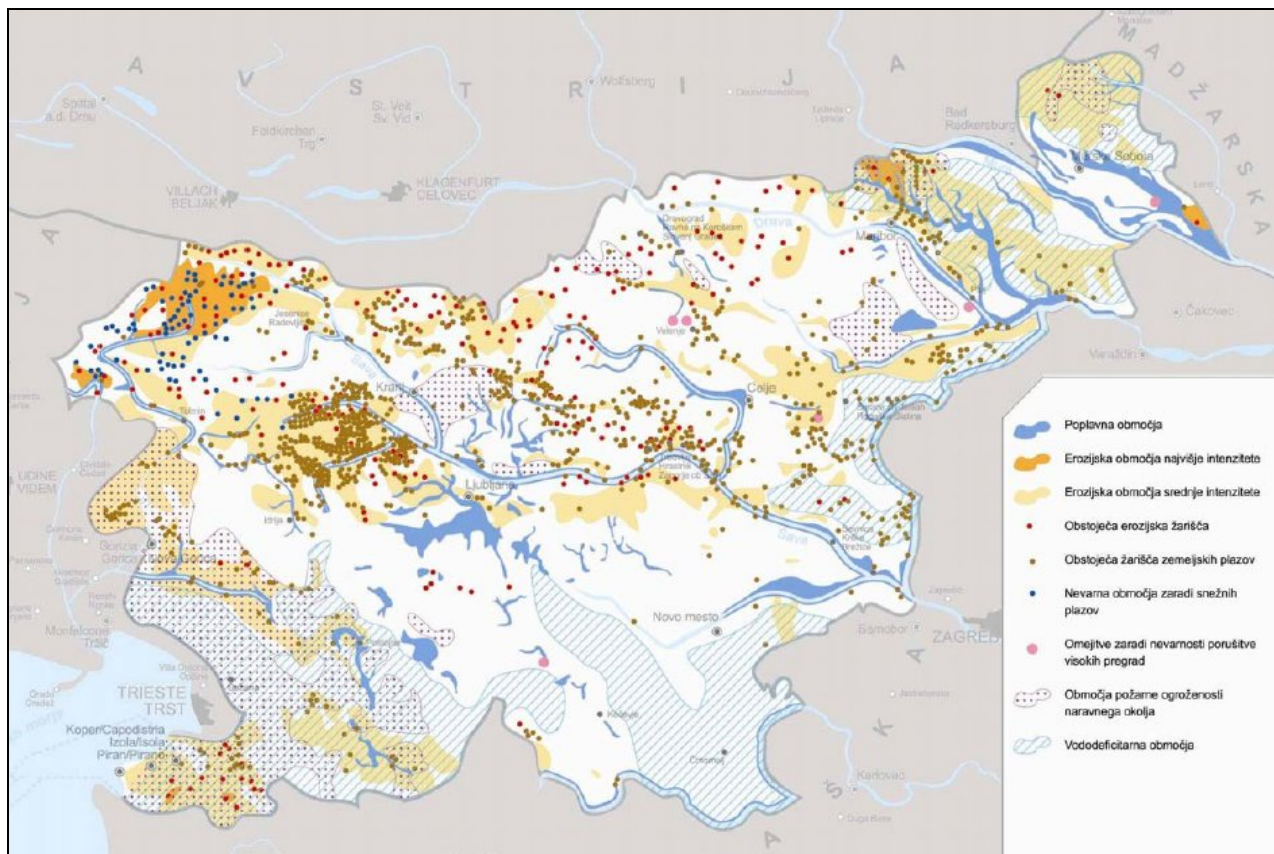
Slika 6: Generalizirani podatki o pH tal v Sloveniji, preračunani iz pedosistematskih enot

Kmetijska tla se običajno redno analizirajo ter glede na rezultate analiz gnojijo in apnijo. Kljub temu je nevarnost nižanja pH vrednosti tal v intenzivnem kmetijstvu prisotna predvsem tam, kjer uporabljajo samo mineralna gnojila in fiziološko kisl mineralna gnojila brez redne kontrole rodovitnosti tal in gnojenja. Ker so se v pretežnem delu Slovenije tla razvila na matičnih podlagah, ki vsebujejo veliko karbonatov, je puferna sposobnost takih tal velika, zato bistvenih sprememb pH vrednosti ni pričakovati. Zakisovanju so bolj izpostavljena tla na nekarbonatnih (silikatnih) podlagah, prav tako pa tudi izprana tla na globokih dekalificiranih nanosih.

5.1.3.3.3 Erozijska tal

Erozijska tal je Sloveniji splošen problem, saj je erozijsko občutljivega 44% ozemlja, kar povzroča letno izgubo 2,5 milijonov m³ zemlje¹. Erozijska je značilna predvsem za alpska in hribovita območja.

Več kot 300.000 ha slovenskega ozemlja je poplavno ogroženega. Velike in obsežne poplave je možno pričakovati na 94.000 ha površin, poplavam pa je izpostavljenih tudi 2.500 ha urbanih površin. Več kot polovica (54%) vseh poplavam izpostavljenih površin je v porečju reke Save, 42% v porečju Drave in 4% v porečju Soče in njenih pritokov. Več kot četrtina prebivalcev Slovenije živi na območjih, kjer lahko pride do katastrofalnih poplav (50-letne poplavne vode in več). Pogosti pa so tudi zemeljski plazovi, ki so prisotni na tretjini ozemlja države. Nestabilen teren je podvržen erozijskim procesom zaradi svojih pedoloških in geoloških lastnosti ter vremenskih razmer. Na številnih območjih vetrna in vodna erozija stalno ogrožata tamkajšnje prebivalce, predvsem zaradi zmanjšanja proizvodne sposobnosti kmetijskih zemljišč, geološke nestabilnosti in zemeljskih plazov (slika 7). Najslabše so razmere na strmih legah in nestabilni geološki strukturi, ki se nahajajo v osrednjem in vzhodnem delu države.

Slika 7: Karta erozijskih območij in plazov v Sloveniji

5.1.3.3.4 Vetrna erozija

Vetrna erozija je v Sloveniji manj izrazita. Geografsko je omejena predvsem na območje Vipavske doline, kjer so potencialne možnosti za njeno pojavljanje in burja občasno povzroča močno vetrno erozijo. Izrazitejša je bila v prvi polovici osemdesetih let, ko so bila izvršena obsežnejša zemeljska dela ob hidromelioraciji reke Vipave in njenih pritokov. Pri tem so bile odstranjene tudi številne žive meje, travnate površine pa so se spreminjale v obdelovalne površine, saj je bil namen melioracijskih del prav povečanje deleža kmetijske pridelave. Delovanju vetra preko zime pa je bilo izpostavljenih tudi veliko neporaslih preoranih zemljišč.

¹ Pregled učinkovitosti okoljske politike – Slovenija. Organizacija združenih narodov, Komisija za Evropo, 1996

5.1.3.3.5 Vodna erozija

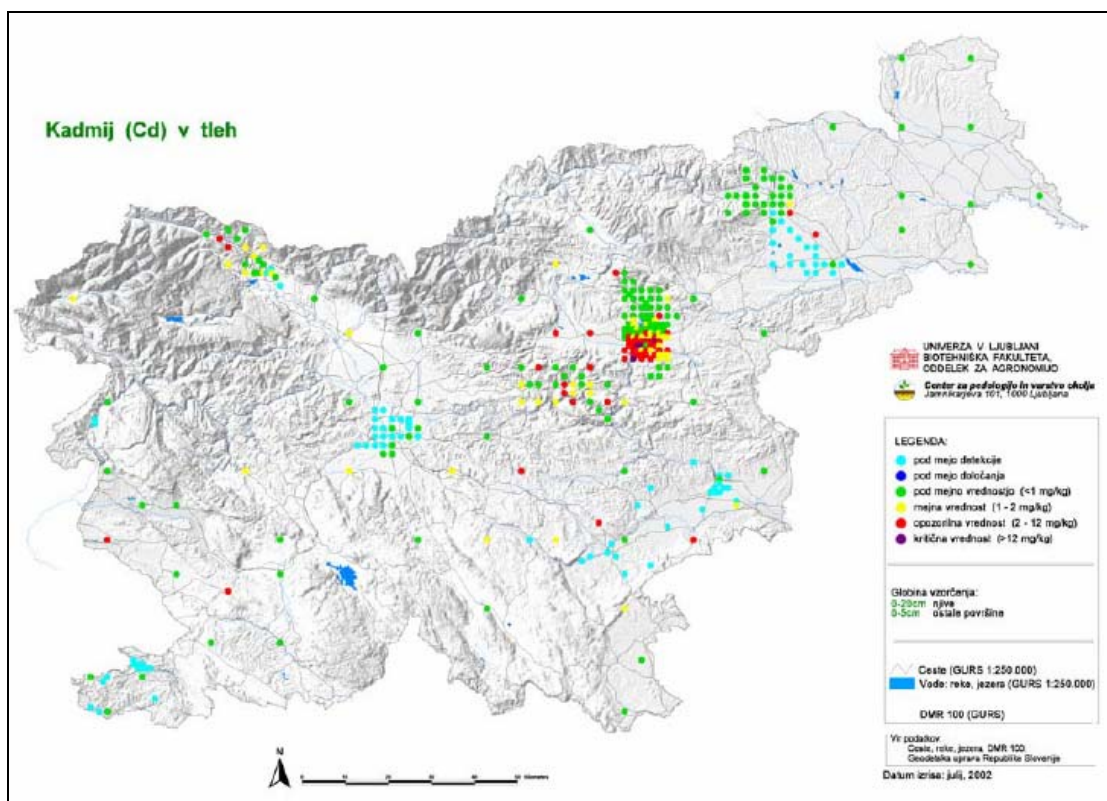
Potencialna škoda zaradi erozijskih procesov se povečuje z neustrežno rabo kmetijskih zemljišč. Raziskave so pokazale, da je vodna erozija v Sloveniji v rahlem upadanju, vsaj tista, katere vzrok so obdelana kmetijska zemljišča. Te pozitivne vplive se lahko pripiše dejstvu, da je mnogo obdelovalnih zemljišč v reliefu z nagibom spremenjenih v travnike, številni bolj strmi travniki so opuščeni in se zaraščajo z začetno gozdno vegetacijo, mnogih vinogradov več ne okopavajo in so zatravljeni. Intenzivna kmetijska pridelava pa lahko v nekaterih primerih povzroča zbijanje tal, pri čemer se zaradi manjše infiltracijske sposobnosti tal povečuje površinski odtok vode. Hkratno zmanjševanje deleža organske snovi v obdelovalnih horizontih povzroča slabšo obstojnost strukturnih agregatov. S tem pa so dane razmere za povečanje erozije. V novem času se pojavljajo tudi nekatere klimatske spremembe (npr. daljša sušna obdobja in močna deževja). Močno izsušena tla imajo zelo zmanjšano sposobnost vpijanja (infiltracije), kar ob močnem naliivu izredno poveča površinski odtok vode, s tem pa tudi vodno erozijo. Nekatere poljščine ne dajejo veliko zaščite tlor. pred erozijo (predvsem kromuza), medtem ko imajo posevki travno deteljni mešanice izrazito varovalen vpliv. Vodna erozija pa je izrazitejša na nekaterih vrstah tal. Med najbolj erodibilne v kmetijski rabi spadajo pobočni psevdogleji in nekatera evtrična tla na mehkih karbonatnih kamninah.

Posebna vrsta erozijskih procesov v Sloveniji so tudi usadi in zemeljski plazovi. Usadi lahko zajamejo samo tla, kjer drsna ploskev tvori stik med tlemi in matično podlago. Plazovi pa lahko zajamejo tudi matično podlago tal, če je ta razdrobljena, sipka oz. nekompaktna, pri čemer pa drsna ploskev pogosto ni posebej izražena.

5.1.3.3.6 Onesnaženost tal

Z intenzivno industrializacijo in kmetijsko proizvodnjo, pa tudi zaradi gostega prometa in poselitve, so plodna tla in gozdovi po drugi svetovni vojni, predvsem pa v zadnjih 20 letih, utrpeli veliko škode. Namembnost kmetijskih zemljišč se zaradi neupoštevanja zakonodaje spreminja, predvsem v urbano. Zaradi antropogenega vpliva pa so tla podvržena tudi različnim degradacijskim spremembam, kot so: erozija, zbijanje tal, uničevanje strukture, nastanek površinske skorje, izpiranje, zakisovanje, zaslanjevanje, zmanjševanje vsebnosti organske snovi v tleh, zmanjševanje biotične aktivnosti.

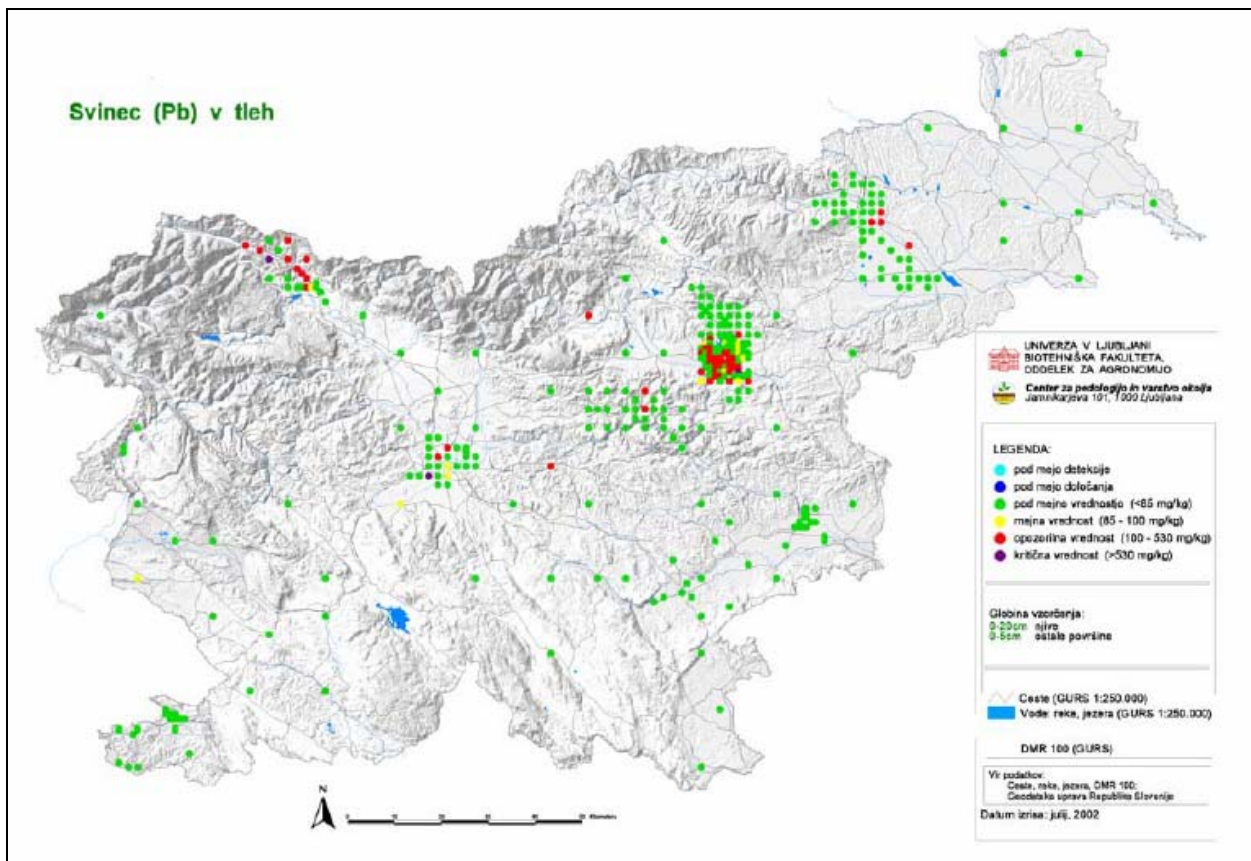
Podatki o onesnaženosti tal so nepopolni, saj se nanašajo v glavnem na tradicionalna industrijska središča (Celje, Ljubljana, Koper, Jesenice) in nekatera območja z intenzivno kmetijsko pridelavo (Dravsko polje, Krško). Intenzivno kmetovanje na nekaterih ravninskih območjih preobremenjuje tla s hranili in fitofarmacevtskimi sredstvi. Nekateri mineralni in organski dodatki tlor. lahko vsebujejo težke kovine, ki se prav tako dolgoročno nalagajo v tleh. Tudi fitofarmacevtska sredstva se lahko akumulirajo v tleh, čeprav se večinoma razgradijo v manj kot enem letu. Zaradi velike obstojnosti in skoraj popolne biotske nerazgradljivosti so tla na nekaterih posameznih lokacijah še danes onesnažena z DDT in njegovimi derivati, vendar ne v velikih koncentracijah. Prav tako so ugotovljene povečane koncentracije Cu v vinogradniških tleh zaradi redne uporabe fungicidov na osnovi Cu. Rezultati kažejo rahlo povečanje vsebnosti težkih kovin, predvsem svinca, ob glavnih cestah. Na območjih s kmetijsko pridelavo je v tleh zaznati povečano vsebnost organskih spojin, zlasti insekticidov na osnovi kloriranih ogljikovodikov in produkti njihove razgradnje, kakor tudi triazinske herbicide, ki so zelo obstojni in težko razgradljivi.

Slika 8: Vsebnost kadmija (mg/kg s.s.) v zgornjem sloju tal (0-5 cm ali 0-20 cm) na preiskovanih območjih

Do sedaj so bile izvedene sistematčne raziskave onesnaženosti tal na območjih, ki obsegajo približno 13% ozemlja Slovenije (leta 1999 le 8%). Meje vrednosti vsebnosti težkih kovin (cink, kadmij, svinec) so bile presežene v okolici industrijskih središč (območje Celje, določene lokacije v okolici Maribora in Jesenic) (slika 8, 9). Večina zaznanih organskih nevarnih snovi se pojavlja v tleh v nizkih koncentracijah (Stanje okolja – Poročilo 2002, MOPE). Na sliki 8 je prikazana koncentracija kadmija na vzorčnih mestih po Sloveniji. V okolici glavnih industrijskih onesnaževalcev je mreža vzorčenja gostejša, pri nekaterih talnih vzorcih pa je bilo ugotovljeno točkovno onesnaženje.

Intenzivno kmetovanje pogosto vodi do prevelikega obremenjevanja tal s hranili (npr. nitrati in v določeni meri tudi fosfati) in fitofarmacevtskimi sredstvi (pesticidi). Uporaba težke mehanizacije neugodno vpliva na fizikalno degradacijo tal. Ukrepi na področju nadzora onesnaževanja in uvajanje sonaravnega kmetijstva pa se še ne izvajajo v želenem obsegu.

Slika 9: Vsebnost svineca (mg/kg s.s.) v zgornjem sloju tal (0-5 cm ali 0-20 cm) na preiskovanih območjih

5.1.3.3.7 Zaslanjevanje

Do povečanja zaslanjevanja tal vsekakor lahko prihaja zaradi namakanja tal z neustrezno vodo, zaradi močnega zimskega soljenja in neustreznih odtočnih sistemov pa je možno zaslediti tudi propadanje obcestnih dreves in degradacijo zemljišč. Zaslanjevanje tal se v slovenskih klimatskih razmerah ne more razviti v akutni obliki.

5.1.3.4 Krajina

Na površje zemlje (podoba krajine) je potem, ko se je dvignilo iz morja, najmočnejše učinkovala vodna erozija. Temperaturna nihanja med zimo in poletjem so povzročala razpadanje kamenin na površju. Na nastali drobni delci delovala voda in tako oblikovala karakteristični relief, posebno v gorah iz mehkejših kamenin. Drugi pomembni dejavnik oblikovanja reliefa je bilo učinkovanje ledenikov, predvsem v Julijskih Alpah. Ledeniki so kotalili ogromne količine ledu in kamenja v doline in pri tem razrahljali pobočja hribov in poravnali dna dolin, ter tako oblikovali značilen U profil. Tako se je izoblikovalo dno doline, ki ga je povzročilo premikanje bohinjskega ledenika pod Studorjem. Reke pod ledenikom so odnašale prod in ga odlagale kot fluvio-glacialne nanose, s katerimi so nasute doline vseh večjih rek. Na temrodu se danes nahajajo najrodovitnejša tla. Štirim desetlinam slovenskega ozemlja dajejo pečat kraški pojavi. Kraški pojavi se razvijajo tako, da v vodi raztopljen ogljikov dioksid povzroči topljenje apnenca. Razjedanje, ki se nadaljuje, povzroči nastanek veličastnih površinskih ali podzemnih jam. Najpogostejše so vrtače, prav tako večje doline in kraška polja, od katerih je najlepše Planinsko polje. Raznovernost Slovenije se kaže ne le v razčlenjenem reliefu, ki se razteza od skoraj 3.000 m visokih Alp do nižin Prekmurja in Istrskega gričevja, ampak tudi v raznovernosti kameninah.

V naravnem okolju pisana rastlinska odeja zgovorno odraža značilno sliko omenjene mnogovrstnosti. Vegetacija v Sloveniji je deljena v šest pokrajin. Na severu so Alpe z gozdovi macesna, bora, jelke in bukve. Nižje, v predalpskem svetu, ki se razprostira od zahoda proti vzhodu, je razširjen bukov gozd, pomemben pa je tudi mešani gozd bukve in jelke. Južneje, v preddinarskem svetu, je prav tako razširjen listnat gozd bukve in gabra. Zahodno leži Dinarski svet, kjer prevladuje bukev, kakor tudi mešan gozd bukve in jelke ter gorski smrekov gozd. Najbolj zahodno leži Primorska, kjer se je vegetacija razvila pod vplivom Jadranskega morja. Severno-vzhodni del Slovenije je del Panonske nižine, kjer spet največji del predstavljajo bukov gozdovi, skupaj s gabrom in hrastom, v vlažnih rastiščih in vzdolž mokrotnih predelov pa topol in vrba.

Vegetacija se prav tako spreminja z nadmorsko višino in jo navadno delimo v pet višinskih razredov. Najvišji, predalpski se konča z višino 1.500 do 1.700 m z gozdno mejo. V mnogih primerih se gozd na tej višini umakne pašnikom. Naravni pogoji bolj ustrezajo listavcem, vendar je v gozdu več kot polovica iglavcev, ker so ekonomsko ugodnejši.

Kmetijstvo kot prvobitna dejavnost civilizacije spremlja razvoj prostora tudi na slovenskih tleh. Različni ekološki pogoji omogočajo veliko možnost izbire pri kmetijski pridelavi, od sredozemskega sadja in zelenjave preko bogate izbire vina, žit, hmelja in ostalih poljščin do gospodarjenja na planinskih pašnikih. Pri tem je trava glavna kmetijska rastlina. Praktično vsepovsod razširjeno travinje, je poleg gozda najpomembnejši sooblikovalec podobe kulturne krajine. Vzorci polj, vinogradov in sadovnjakov dajejo pokrajini dejansko raznolikost in skladnost. Velika razdrobljenost te pokrajine spominja na mozaično strukturo.

Obdelovalna zemljišča so najprej nastala na različnih terasah in vsepovsod tam, kjer so bila tla dovolj globoka in propustna, sicer se so umaknila na pobočja, kjer je bil relief in druge danosti vzrok za delitev na manjše parcele. Vzrok za to je bil v socialnih razmerah, v prenaseljenosti in deloma v načinu obdelave v določenem časovnem obdobju. V delitvi zemljišč so se oblikovali trije vzorci posesti parcel. Prvi in najstarejši je delitev zemljišč na parcele nepravilnih oblik. Drugi vzorec prikazuje pravilne, pravokotne oblike, v ekstremnih primerih samo nekaj metrov široke in več sto metrov dolge. Tretji vzorec tradicionalnega oblikovanja obdelovalnih zemljišč se je razvil pozno, predvsem na samotnih in višjih legah, kot strnjena posest v enem delu skupaj s kmetijo.

Z gospodarjenjem na travinju je tesno povezan »kozolec«, ki predstavlja tipično slovensko zgradbo za sušenje in skladiščenje žita in sena in je tako originalni »sestavni del« slovenske krajine. V vlažni klimi je sušenje zaradi padavin oteženo, zato so se delovna opravila poskušala v teh okoliščinah v največji meri prilagoditi, in žitni kozolec je najpopolnejša stopnja v pripravi sena. Že pred drugo svetovno vojno je prišlo do združevanja večjih parcel v lastnini veleposestnikov. Po nacionalizaciji zemljišč po vojni se je oblikovala državna lastnina na velikih površinah, ki je omogočila moderno racionalno pridelavo z velikimi stroji. Pri tem naravovarstveni in krajinski interesi niso bili vedno upoštevani.

Zelo značilna kmetijska kultura so vinogradi. Vinorodna območja so značilno razporejena na robovih krajine. Ni jih le na severu, v alpskem svetu. Relief pokrajine je določen z značilnimi linijami poteka vrst vinske trte. V območjih z manjšim osončenjem potekajo vrste vinske trte navpično in je tako omogočeno boljše osončenje.

Razdrobljenost je značilna za Slovenijo. Izraža se ne le v reliefu in razdrobljenosti zemljišč, ampak tudi v poseljenosti. Prebivalstvo je namreč razpršeno v 6.000 mest in vasi in številnih samotnih domačijah. Dežela je bila naseljena že pred Rimljani, o čemer pričajo sicer maloštevilne sledi. Rimljani so zapustili številne sledi njihovih mest, vojaških taborov, utrd, svetišč in cest; med drugim so na rimskih temeljih zrastle tri pomembna mesta: Ljubljana, (Emona), Celje (Celeia), in Ptuj (Petovio). Po naselitvi Slovanov v 6. stoletju so sprva nastale manjše in kasneje večje vasi, in sicer praviloma v bližini rodovitne zemlje in ob izvirih pitne vode. Razvili so se trije temeljni tipi z vmesnimi prehodi:

- gručasta vas je zaprto naselje brez pravilne ureditve,
- obcestna vas je prevladujoč kolonialen izvor in poteka vzdolž ceste s hišami v ospredju, za njimi so gospodarske zgradbe in na koncu podolgovate njive,
- razložena vas z razpršenimi domačijami.

Poleg enotne prostorske ureditve učinkuje vas enotno tudi z enakim načinom gradnje, enakim gradbenim materialom, nagibom in smerjo streh, barvo opeke in pročelja itd. Te značilnosti so običajno regionalno obarvane. Naselja so v ravnini praviloma obkrožena s sadnim drevjem in na ta način zlita s pokrajino. Glavni del zgradbe je navzven optično nevsiljiv in skromen, izstopajo le strehe in zvoniki. Od tega odstopajo le naselja na vrhovih gričev in na izrazitih pobočjih.

Razmerje med grajenimi sestavinami in krajino se oblikuje po dveh poteh. Prva je ta, da se posamezne zgradbe ali cela naselja zlijejo z množico dreves, ki obkrožajo vasi. To je pot asimilacije. Druga pot sloni na nasprotjih, ki se odražajo s strukturno, vsakdanjo, geometrijsko in barvno različnostjo. Najboljši primer je ureditev cerkva na izpostavljenih, od daleč vidnih točkah. V tem pogledu so cerkve v Sloveniji popoln primer tega tipa arhitekture.

V Sloveniji so prisotne tri temeljne krajinske podobe: relief z gozdnim pokrovom, bogato členjeno kmetijsko rabo in raznovrstna poseljenost. Še do pred kratkim je vsak od njih imel uravnotežen delež v tem sožitju.

Trenutno poteka več procesov, ki obstoječo krajinsko zgradbo v svojem bistvu pretresajo in zahtevajo drugačen pristop. Sem sodi v prvi vrsti neizogibna potreba po združevanju kmetijskih zemljišč. Pri današnji razpršenosti cenovno ugodna pridelava ni možna. Združitev zemljišč v večje pridelovalne enote bo pospešila spremembo starega vzorca, ki ima značilnosti visoko razvite kulturne krajine. To se kaže ne le v prilagoditvi tehnološkim potrebam časa, kjer so nastali, ampak tudi v spoštljivem odnosu z naravo, v skrbi za urejanje prostora, kar je tudi videno v vsečini obliki. Enostavno, gre za zadostitev gospodarskih, tehnoloških, okoljskih in kulturnih meril istočasno. Dosedanji poskusi v tej smeri so se končali največ v pravilih, ki poudarjajo zlasti tehnološka merila in pomanjkanju razmisleka o krajinsko in okoljsko kvalitetah rabe prostora v prihodnje.

Podoben problem se je pojavil na melioriranih zemljiščih. Gorska območja, kjer je kmetovanje v opuščanju, so postala območja največjih sprememb in izginjanja kulturne krajine. Gozdne površine v Sloveniji so narasle iz 37% v letu 1875 na skoraj današnjih 60%, kar uvršča Slovenijo na vrh Evrope.

Nadaljnje opuščanje manj produktivnih zemljišč bo v bodoče odprlo pomembna krajinsko okoljska vprašanja, posebno v gorskih območjih.

Vsi ti problemi zahtevajo visoko stopnjo zavesti pri strukturi in ravnanju z okoljem v Sloveniji, katerega pomemben del je krajinska dediščina.

5.1.3.5 Biotska raznovrstnost in NATURA 2000

Za Slovenijo je značilna izredno pestra in sorazmerno dobro ohranjena narava. Razmeroma majhno slovensko ozemlje ima veliko biotsko raznovrstnost, ki je predvsem posledica konvergence različnih vrst podnebja, geološke strukture ter velikih višinskih razlik, v veliki meri pa je povezana tudi s tradicionalno kmetijsko rabo. Ocenjuje se, da je okrog 60% okolja naravnega ali polnaravnega, vključno s krajinami in površinami, s katerimi se je v preteklosti gospodarilo tradicionalno in kjer so bile dejavnosti že dolgo opuščene.

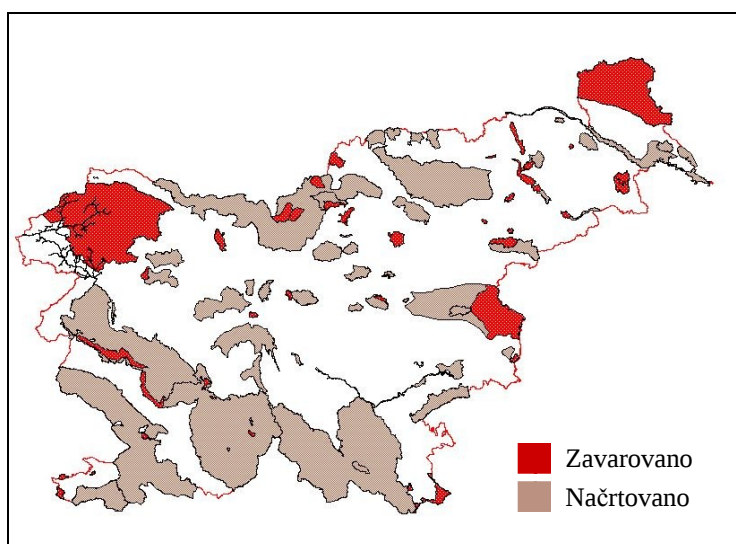
Slovenija sodi po oceni strokovnjakov med območja z nadpovprečno biotsko raznovrstnostjo. Na ozemlju države živi okoli 24.000 vrst živih bitij, številčne ocene vseh potencialnih vrst se gibljejo med 45.000 in 120.000 vrst. Od tega je 800 živalskih in 46 rastlinskih vrst endemičnih. Posebej značilni so gozdni, podzemni in vodni ekosistemi, mokrišča, morje, alpski in gorski svet, suha travnišča idr.

Stanje in trendi biotske raznovrstnosti so bili ocenjeni v procesu priprave Strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti Sloveniji in Poročilu o stanju okolja 2002 (z obema dokumentoma je bila seznanjena Vlada RS). Ta dokumenta temeljita na objavljenih študijah. Navajata pomanjkanje podatkov iz daljših časovnih razdobij za mnoge sestavine biotske raznovrstnosti (ekosisteme, vrste), kot v velikem delu Evrope. Vendar podatki in študije na skupinah, ki so tudi na nivoju EU pojmovane kot indikatorske (ptice, nekatere vrste sesalcev in rastlin), kažejo na upad biotske raznovrstnosti v zadnjih desetletjih. Habitati s pomembnim deležem ogroženih vrst, navedenih tudi v prilogah Direktiv o pticah in habitatih¹ in so relevantne za področje kmetijstva, so zlasti suha in vlažna travnišča ter celinske vode. Glavni razlog za navajanje ogroženosti je izguba habitatov, in obsežno zmanjšanje teh mineralno revnih travnišč je posledica njihovega spreminjanja v proizvodno bolj intenzivne oblike rabe (pretežno v nižinah) in opuščanja kmetijske proizvodnje.

Status zavarovanega območja ima 10% površine Slovenije. Na državni ravni predstavljajo dobrih 6% širša zavarovana območja: Triglavski narodni park, Kozjanski regijski park in Krajinski park Goričko, veliko pa je še manjših zavarovanih območij. Številna širša zavarovana območja na lokalni ravni predstavljajo okrog 3,5%.

V skladu z NPVO se bo, upoštevajoč naravne danosti, kot različne tipe zavarovanih območij razglasilo 30% ozemlja države.

Območja, najprimernejša za ohranjanje večine vrst in habitatnih tipov naravovarstvenega interesa na državni ravni, so bila v skladu z zakonom o ohranjanju narave določena kot ekološko pomembna območja. Ta območja pokrivajo 47,4% ozemlja Slovenije. Znotraj teh območij bo Slovenija izpolnila tudi obveznosti iz Direktive Sveta (ES) št. 409/1979 o zaščiti prosto živečih ptic¹ (v nadaljevanju: Direktiva o pticah) in Direktive Sveta (ES) št. 43/1992 o zaščiti naravnih habitatov ter prosto živečih rastlin in živali¹ (v nadaljevanju: Direktiva o habitatih), ki se nanašajo na območno varstvo, vključno z mrežo območij NATURA 2000.

Slika 10: Obstoječa in načrtovana zavarovana območja v Sloveniji

¹ Direktiva Sveta 79/409/ES o zaščiti prosto živečih ptic (UL L št. 103, 25.4.1979, str., 1), Direktiva Sveta 92/43/ES o zaščiti naravnih habitatov ter prosto živečih rastlin in živali (UL L št. 206, 22.7.1992, str. 7)

Skladno z Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih NATURA 2000) (UL RS, št. 49/2004), je kot območja NATURA 2000 določenih 35,5% ozemlja Slovenije. Seznam območij NATURA 2000 je naveden v Prilogi 2.

Znotraj ekološko pomembnih območij in območij NATURA 2000 so za ohranjanje vrst in habitatnih tipov v interesu Skupnosti ena najpomembnejših oblik rabe ekstenzivni, mineralno revni travniki (vlažni in suhi), travniški sadovnjaki, pasovi dreves in omeji vzdolž majhnih parcel in gozdni rob. Sedanji delež travnišč in gozdov znotraj NATURA 2000 območij je prikazan v preglednici 4, ki predstavlja splošno referenčno točko za različne kmetijsko okoljske ukrepe v prihodnje, vendar bo podrobneje obdelan v skladu z indikatorji za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe iz poglavja 9.3.2 *Kmetijsko okoljski ukrepi*. Zlasti travniki, ki predstavljajo ca. 35% teh območij, skupaj s travniškimi sadovnjaki, omeji in pasovi drevja ob njih, omogočajo ohranjanje populacij vrst naštetih v Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih, kot so: vidra, kosci, bela štoklja, kotorna, pivka, hribski škrjanec, črnočeli in rjavi srakoper, metuljev in orhidej. Ti travniki so še dragulji biotske raznovrstnosti zaradi tradicionalnih oblik kmetovanja, velikega števila majhnih kmetij in manj tržno usmerjene proizvodnje. Večina nižinskih travnišč je podvržena urbanizaciji in intenzifikaciji, v višinskih in odročnih legah pa opuščanju.

Preglednica 4: Vrsta rabe zemljišč znotraj območij NATURA 2000

Vrsta rabe zemljišč	SPA (%)	pSCI (%)
Gozdovi	66,0	70,0
Zemljišča v zaraščanju	3,0	2,0
Ekstenzivni travniki	9,0	9,0
Intenzivni travniki	4,0	3,0
Barjanski travniki	0,4	0,3
Odperta zemljišča brez ali z nepomembnim rastlinskim pokrovom	5,0	4,0
Njive in vrtovi	7,0	5,0
Ekstenzivni sadovnjaki	0,3	0,4
Drugo	5,3	6,3
SKUPAJ	100,0	100,0

Evropske živalske vrste kot so divji prašič (*Sus scrofa*), navadni jelen (*Cervus elaphus*), gams (*Rupicapra rupicapra*) so številne, pogoste pa so tudi evropsko redkejši vrste kot so rjavi medved (*Ursus arctos*), volk (*Canis lupus*) in ris (*Lynx lynx*). Slovenija je uspela ohraniti te velike zveri, med njimi zlasti rjavega medveda. Sprejetje te velike vrste s strani lokalnih prebivalcev je omogočilo ohranitev vitalne in velike populacije medveda, navkljub dejstvu, da njegov habitat vključuje naseljena in kmetijska območja. Ustrezni ukrepi za ohranitev ekstenzivnega kmetijstva v nižinskih in gorskih območjih, za ohranjanje travniških sadovnjakov in za kmetovanje ob prisotnosti velikih zveri je izjemnega pomena za ohranitev vrednosti območij NATURA 2000.

Gozdovi so prav tako izjemnega pomena za ohranjanje vrst in habitatnih tipov v interesu Skupnosti. Pokrivajo večino zgoraj navedenih območij in njihova trajnostna raba je ključni element do ugodnega stanja ohranjenosti teh vrst in habitatnih tipov.

Ena od prepoznavnih značilnosti Slovenije je tudi krajinska raznovrstnost, ki se je izoblikovala na stiku naravnih pokrajinskih enot, kot posledica rabe prostora in načina življenja naših prednikov. Tradicionalno kmetovanje je povzročilo nastanek določenih tipov drugotnih habitatov, ki imajo tudi izreden pomen pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. Značilno krajinsko raznovrstnost ogroža opuščanje kmetijske rabe na nekaterih območjih (kraške košenice in pašniki, visokogorski pašniki) in intenzifikacija kmetijske proizvodnje, zaradi česar se spreminjata videz krajine in biotska raznovrstnost (izginjanje mokrotnih in suhih travnišč). Na raznovrstnost krajine negativno vplivajo tudi posledice neurejene prostorske politike in urbanizma, sprememb v načinu kmetovanja ter preusmerjanja iz kmetijstva v druge panoge (npr. turizem). Poseben problem so veliki posegi v prostor (avtocestni križ) s svojim neposrednim vplivom (degradacija krajine, sekanje biokoridorjev) ter s potencialnim vplivom na prostor, zaradi večje dostopnosti do teh območij.

V Sloveniji je mogoče najti številne elemente nežive narave (minerali, fosili), z geomorfološkimi in hidrološkimi pojavi, ki predstavljajo bogastvo naravnih vrednot (soteske, jame, slapovi itd.). Njihova atraktivnost je podlaga za hiter razvoj različnih dejavnosti, ki temeljijo na izkoriščanju teh posebnosti. To je povezano s posegi na praviloma najbolj občutljivejša področja, s čimer so ogrožene te posebnosti ter biotska raznovrstnost.

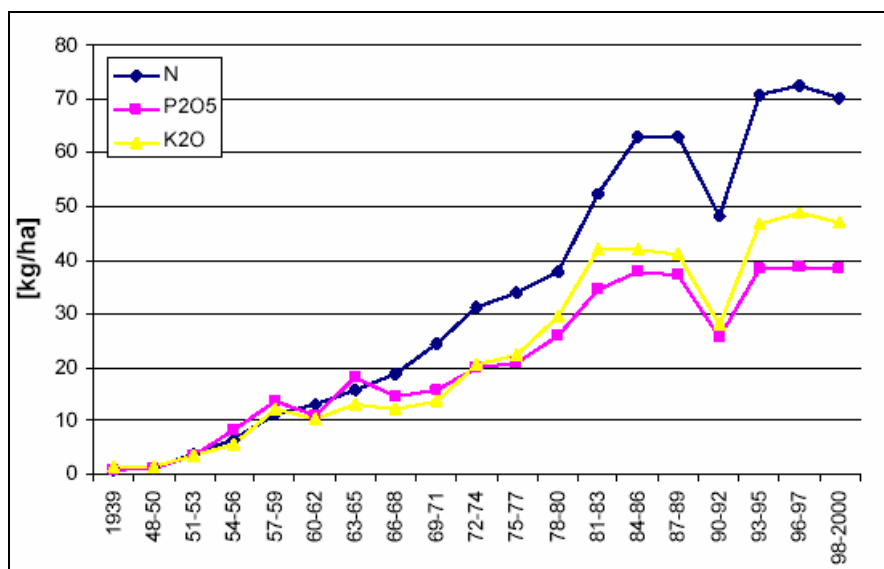
5.1.3.6 Okoljski problemi, ki izhajajo iz kmetijstva

5.1.3.6.1 Poraba mineralnih in živalskih gnojil

Povprečna poraba hranil iz mineralnih gnojil je v Sloveniji 70 kg N/ha, 38 kg P₂O₅/ha in 47 kg K₂O/ha (1939-2000) in je na ravni 155 kg/ha kmetijske zemlje, kar nekoliko presega povprečje EU-15 (124 kg/ha)¹.

¹ Stanje okolja v Sloveniji – Poročilo, Vlada Republike Slovenije – MOPE, 2002

Poraba mineralnih gnojil se je v zadnjih petih letih zmanjšala in je leta 2002 dosegla 176.955 t. V letu 2000 je bilo porabljenih 174.620 t mineralnih gnojil, ki so vsebovala 75.000 t rastlinskih hranil. Zaradi zmanjšanja kmetijskih zemljišč v uporabi se je zmanjšala tudi Poraba gnojil na obdelovalnih zemljišč je v povprečju znašala 397 kg/ha (171 kg rastlinskih hranil). Glede na podatke KZU je bilo na hektar porabljenih 337 kg mineralnih gnojil (146 kg rastlinskih hranil). Na družinskih kmetijah je bila poraba 359 kg/ha, v kmetijskih podjetjih pa 911 kg/ha. Poraba rastlinskih hranil (N, P₂O₅ in K₂O) na ha obdelovalnih zemljišč je leta 2000 znašala 148 kg/ha in je Slovenijo uvrščala med manjše porabnike v Evropi. Na hektar KZU je bilo porabljenih 68 kg N, 36 kg P₂O₅ in 43 kg K₂O. Podatki kažejo, da v strukturi prevladujejo dušična hranila, ki obsegajo 45% vseh vnosov. Poraba dušika je od leta 1990 iz 27.169 t narasla na 34.847 t, vendar se je v zadnjih letih ustalila. Kljub ukrepom v zadnjem času, pa ta ustalitev še ni dovolj trdna.

Vir: Stanje okolja v Sloveniji – Poročilo, Vlada Republike Slovenije – MOPE, 2002

Graf. 5: Poraba hranil iz mineralnih gnojil (kg/ha kmetijskih zemljišč) v Sloveniji v obdobju 1939-2000

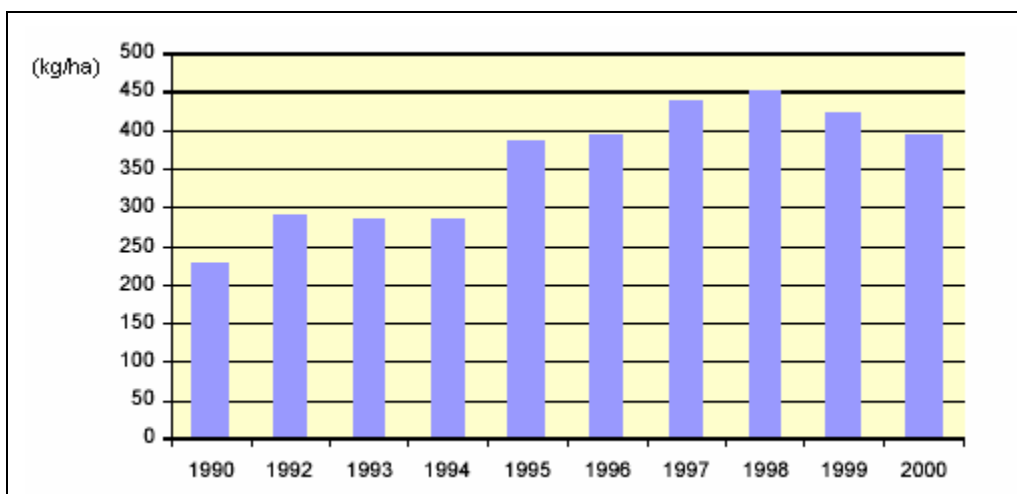
Preglednica 5: Porabljena mineralna gnojila na KZU

	Enota	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Skupaj									
Gnojila	t	149.677	171.389	180.707	184.892	186.569	174.620	178.639	176.955
Poraba na ha KZU*	kg	229	388	440	451	424	397	412	407
Hranilo:									
N	t	27.169	32.508	34.102	34.813	34.392	34.847	34.771	33.415
P ₂ O ₅	t	14.870	17.851	17.534	18.784	19.751	18.375	16.685	15.795
K ₂ O	t	15.878	21.705	22.343	22.992	24.451	22.135	21.012	20.755
Od tega na družinskih kmetijah**									
Gnojila	t	105.536	143.667	145.336	154.470	160.102	147.622	149.621	152.191
Poraba na ha KZU*	kg	183	354	383	411	392	359	370	376
Hranilo:									
N	t	19.433	27.112	27.764	29.282	29.682	29.627	29.364	28.930
P ₂ O ₅	t	9.906	15.148	13.770	15.602	16.867	15.849	13.986	13.448
K ₂ O	t	10.359	18.277	17.283	18.610	20.508	18.793	17.287	17.466

* V tem primeru so KZU v uporabi vsa KZU razen travnikov in pašnikov z enkratno rabo in skupnih pašnikov.

** Razpoložljiva mineralna gnojila.

Vir: SURS

Graf. 6: Poraba mineralnih gnojil (kg/ha) obdelovalnih zemljišč v Sloveniji v obdobju 1990-2000

Stalež živine se v zadnjih petih letih ni pomembno spremenil, povečalo se je le število konjev in ovc. Na osnovi podatkov SURS je bil izračunan vnos dušika z živinskimi gnojili, ki je znašal 154 kg/ha kmetijskih zemljišč. Za Slovenijo tako še vedno ostaja značilno razmerje med dušikom iz mineralnih in živinskih gnojil, ki znaša 1 : 2 v prid živinskih gnojil.

V živinskih gnojilih je okoli 33.000 t N in 15.100 t P_2O_5 letno. Prašičja gnojilka z velikih prašičerejskih farm se le delno (30%) uporabi za gnojenje, preostanek, okoli 900 t N in 500 t P_2O_5 letno pa se odvaja v vode.

Kmetijstvo in vrtničkarstvo postajata pomembna uporabnika tudi drugih organskih gnojil in izboljševalcev tal. Za steljo se tradicionalno uporabi večina stranskih pridelkov iz rastlinske pridelave (slama žit, koruznica, krompirjeva cima ipd.) in delno listje iz gozda. Težave povzročajo le ostanki hmeljevine, ki nastajajo sezonsko (6.000 t s.s./leto), kompostirati pa jih težko zaradi ostankov sintetične vrvice, ki služi kot opora pri rasti hmelja.

Polikultura usmerjenost slovenskih kmetij z nizkim staležem živine na kmetijsko gospodarstvo, ki je znašal povprečno 1 GVŽ/ha KZU na družinskih kmetijah, bi ob enakomerni porazdeljenosti števila živine lahko bila ugodna. Vendar je za prostorsko razporeditev govedoreje in prašičereje značilno, da je bolj razvita na poljedelskih (Prekmurje, Dravsko-Ptujsko polje in Kranjsko-Sorško polje), manj pa na živinorejsko usmerjenih območjih. Reja je razdrobljena na majhnih in srednje velikih kmetijah. Povprečni stalež živine v kmetijskih podjetjih je bil večji in je znašal 2,3 GVŽ/ha.

Razmerje med številom živine in razpoložljivimi obdelovalnimi površinami še ni povsod ustrezno, problemi pa se pojavljajo tam, kjer so gostote živali prevelike in kjer ni dovolj razpoložljivih zemljišč za uporabo teh živinskih gnojil.

Po dobrih štirih desetletjih, odkar so se v Sloveniji začela uporabljati mineralna gnojila, je vsebnost P in K v kmetijskih tleh zelo raznolika. Najmanj so gnojena travniki, raziskave pa so pokazale, da je 65-75% vzorcev tal slabo oskrbljenih s P in K. Ker travniki in pašniki obsegajo dve tretjini slovenske kmetijske zemlje, to pomeni, da je večina kmetijskih zemljišč še vedno slabo oskrbljena s P in K. Oskrbljenost s K je vendarle na splošno boljša kot s P. Njive so nekoliko bolje oskrbljene kot travniki, posebno s K. Predvsem hmeljišča, vinogradi, deloma tudi plantažni sadovnjaki in vrtovi (zelenjadarstvo), so pogosto pretirano gnojena. Zato je ena najpomembnejših nalog svetovalne službe in vseh, ki delajo na tem področju, da kmetovalce čim bolj poučijo o pravilnem odmerjanju gnojil.

Manj kot 45 kg N/ha je na 45% preiskovanih kmetijskih območjih, na 55% pa kmetje pretirano gnojijo. Na območjih, kjer so kmetijske površine v tesnem stiku s plitvo ležečimi podzemnimi vodami, je pridelava razmeroma preveč intenzivna. V državah članicah ES se presežki dušika gibljejo od +24 kg N/ha (Portugalska) do +256 kg N/ha (Nizozemska), Slovenija pa je približno na sredini, skupaj z Nemčijo (+60 kg N/ha) (Eurostat, 2000).

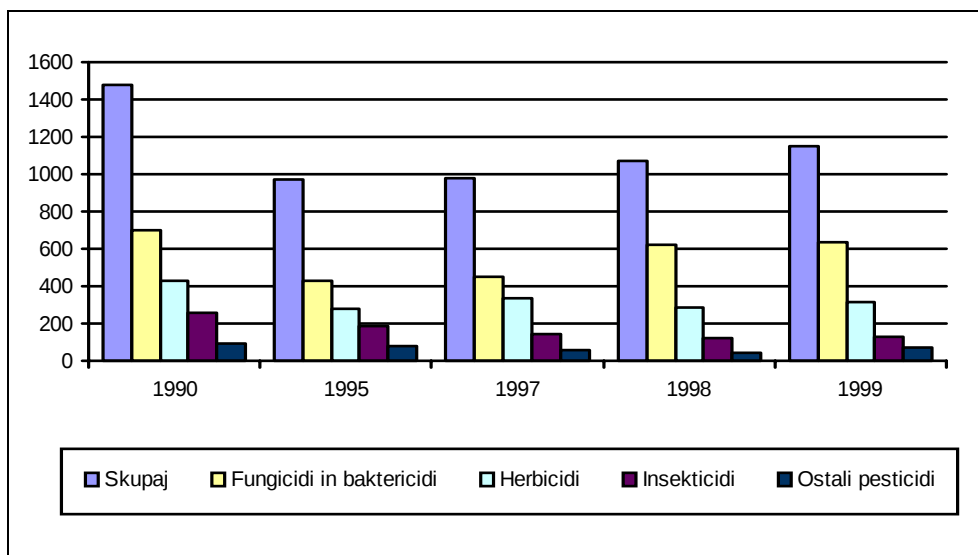
Izgube kalija in fosforja z izpiranjem so ponavadi majhne. Večji problem predstavlja izpiranje dušika. Bilanca dušika je bila izračunana na podlagi podatkov o 268 kmetijskih območjih v Sloveniji, ki ležijo nad podzemnimi vodami in lahko vplivajo na širšo okolico zajetij pitne vode. Ta bilanca predstavlja razliko med vnosom dušika z mineralnimi in/ali organskimi gnojili ter odvzemom N s kmetijskimi pridelki. Najnovejši podatki kažejo, da je v povprečju dušikova bilanca pozitivna (aritmetična sredina je +64 kg N/ha).

Obremenitev z N ni enakomerna, presežek je pogosto tam, kjer plitva tla ležijo nad podzemnimi vodami. Onesnaženje se pojavlja predvsem pod plitvimi rjavimi tlemi v ravnih porečja večjih rek (Mura, Drava, Savinja in Sava). Ta tla imajo majhno sposobnost zadrževanja vode, zato je izpiranje pogostejše. Kmetijstvo na teh območjih je intenzivno (intenzivna, predvsem hlevska živinoreja in poljedelstvo, v zadnjem času se širi tudi intenzivno zelenjadarstvo). Nevarnost onesnaženja podzemnih voda se povečuje proti vzhodu države. V tej smeri pojemajo padavine, obenem pa narašča evapotranspiracija, zato je presežka vode manj. Zaradi majhnega pronicanja vode skozi talni profil, je koncentracija nitratov v podzemnih vodah večja kot na zahodu (manjša razredčitve). Velike koncentracije nitratov se dalj časa obdržijo tudi potem, ko kmetje zmanjšajo intenziteto gnojenja. V osrednji in zahodni Sloveniji je izpiranje vode in nitratov skozi talni profil sorazmerno večje, vendar zaradi velikega pretoka vode pride do razredčenja, verjetnost onesnaženosti teh podzemnih voda je zato manjša.

Preobremenjevanju okolja s hranilnimi snovmi se je mogoče izogniti s količinsko in časovno ustrezno uporabo gnojil glede na potrebe kmetijskih rastlin po hranilih. Pri takem načinu gospodarjenja so možnosti za izpiranje in izgube teh hranil veliko manjše. Podatki raziskave (Rejec Brancelj, 2001)¹ so pokazali, da tri četrtine kmetovalcev izvajajo samo osnovno gnojenje ob setvi ali tik pred njo, ena četrtina pa tudi dognovanje. Pri pripravi gnojilnih načrtov in strokovnih navodil pa ima pomembno vlogo tudi kmetijska svetovalna služba.

5.1.3.6.2 Uporaba fitofarmaceutskih sredstev

Poraba fitofarmaceutskih sredstev se v je zadnjih letih povečala od 1.495 t v letu 1995 na 1.602 t v letu 2000. Skupna poraba teh sredstev je znašala 3,1 kg/ha kmetijskih zemljišč. Več kot polovico količine uporabljenih sredstev predstavljajo fungicidi in baktericidi (55%), 27% je herbicidov, 12% insekticidov in 6% drugih sredstev. Od leta 1995 do leta 1999 se je poraba fitofarmaceutskih sredstev na družinskih kmetijah povečala od 968 na 1.147 t. Na družinskih kmetijah je bilo porabljenih več kot dve tretjini teh sredstev, povprečna poraba pa je znašala 2,4 kg/ha, s čimer se Slovenija uvršča med večje porabnike v Evropi.

Vir: SURS

Graf. 7: Poraba fitofarmaceutskih sredstev na družinskih kmetijah

Preglednica 6: Poraba fitofarmaceutskih sredstev v Sloveniji*

	Enota	1990	1995	1997	1998	1999
Skupaj	t	2.212	1.495	1.452	1.526	1.602
Fungicidi in baktericidi	t	1.045	693	694	839	886
Herbicidi	t	634	418	478	428	432
Insekticidi	t	417	260	180	154	192
Ostali pesticidi	t	116	124	100	105	92
Od tega na družinskih kmetijah						
Skupaj	t	1.481	968	982	1.072	1.147
Fungicidi in baktericidi	t	703	426	450	621	636
Herbicidi	t	428	275	336	289	312
Insekticidi	t	259	188	141	118	129
Ostali pesticidi	t	91	79	55	44	70

* Komercialne količine, ker se podatkov o aktivnih snoveh ne zbira. V pripravi je nova metoda, s katero bodo obdelani tudi podatki za leti 2000 in 2001.

Vir: SURS

Fitofarmacevtska sredstva sicer olajšajo kmetijsko pridelavo, vendar pa so nekatere spojine zelo strupene. Zaradi tega je uporaba nekaterih sredstev, npr. atrazina, kot enega najbolj toksičnih herbicidov, prepovedana. Kljub temu pa so sestavine in metaboliti teh sredstev zelo obstojni in težko razgradljivi, zato jih je še vedno mogoče zaznati.

Preglednica 7 prikazuje podatke o prodaji fitofarmaceutskih sredstev glede na kemični razred. V letih 2000-2002 je prodaja fungicidov dosegla 57-67% celotne prodaje. Prodaja herbicidov se je gibala med 26 in 28%, insekticidov med 6 in 7% ter drugih sredstev med 1 in 8% v primerjavi s celotno prodajo.

¹ Rejec Brancelj, Irena, 2001: Kmetijsko obremenjevanje okolja v Sloveniji. Inštitut za geografijo. Ljubljana, 104 strani.

Preglednica 7: Fitofarmacevtska sredstva – celotna prodaja na slovenskem tržišču (kg aktivne snovi) v obdobju 2000-2002

	2000	2001	2002
Skupaj	1.468.110	1.398.268	1.471.927
Fungicidi	842.594	932.718	936.687
Herbicidi	408.532	365.894	384.981
Insekticidi	97.966	80.905	109.457
Ostali pesticidi	119.017	18.751	40.802

Vir: MKGP, Fitosanitarna uprava RS

Leta 2001 je bilo v Sloveniji 215 aktivnih snovi v registriranih fitofarmacevtskih sredstvih. Poleg uporabljenih količin je pomemben tudi način nanosa teh sredstev. V letu 2001 je testiranje naprav za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev izvajalo 9 pooblaščenih organizacij, ki so skupno opravile 3.668 pregledov in izdale 3.614 znakov o uspešno opravljenem testiranju.

5.1.3.6.3 Kmetijsko okoljski problemi, ki izhajajo iz kmetijstva

Človek je s svojim delovanjem že od nekdaj posegal v naravo. Okolje, struktura in biotska raznovrstnost krajine so močno odvisni od socialno ekonomskih razmer. Pri tem je eden od ključnih sektorjev kmetijstvo. Kmetijstvo v veliki meri vpliva na status in razporeditev habitatnih tipov v ekosistemih kulturne krajine (kmetijski ekosistemi), saj je vedno imelo pomembno vlogo pri raznovrstnosti ekosistemov. Ohranitev in nadaljnji razvoj kmetovanja je zaradi tega prvi pogoj za ohranitev in sonaravno rabo kmetijskih ekosistemov.

Okolje, elemente krajine in biotsko raznovrstnost ogrožajo intenziviranje kmetijske proizvodnje (ravnine) in opuščanje rabe kmetijskih zemljišč v območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (v nadaljevanju: OMD), ki niso najprimernejša za intenzivno kmetovanje (hribovska in gorska območja). V ravninskih predelih je bila večina vlažnih travnikov osušena za intenzivno pridelavo koruze, pšenice in sladkorne pese. Z neustrezno rabo mineralnih gnojil in fitofarmacevtskih sredstev pa so njive, sadovnjaki in travniki postali negostoljubni za številne rastlinske in živalske vrste. Osušeni so mnogi močvirni travniki, na velikih kmetijskih površinah se ponekod kopičijo ostanki kemikalij, življenjske selitvene poti živali sekajo številni komunikacijski objekti. Značilno krajinsko raznovrstnost pa ogroža opuščanje kmetijske rabe na nekaterih območjih (kraške košenice in pašniki, visokogorski pašniki) ter intenzifikacija kmetijske proizvodnje, ki spreminjata videz krajine in negativno vplivata na biotsko raznovrstnost (izginjanje mokrotnih in suhih travišč).

Problemi na področju kmetijstva in okolja se nanašajo predvsem na:

- onesnaževanje s kemičnimi in mineralnimi snovmi ter drugi vplivi na biotsko raznovrstnost in krajinsko pestrost,
- emisije iz točkovnih (živinorejske farme) in razpršenih (intenzivna obdelava) virov onesnaževanja,
- izumiranje vrst in pasem ki so prilagojene naravnim razmeram,
- izginotje ekosistemov ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, še posebej na mednarodno pomembnih območjih za ptice in območjih velikih zveri,
- ohranjanje ekstenzivne kmetijske dejavnosti na območjih visoke naravne vrednosti, predvsem na zavarovanih območjih.

Z vidika opisanih problemov, PRP odraža ekološko in socialno funkcijo kmetijstva, ki prispevata k ohranjanju podeželja in bogate biotske raznovrstnosti podeželskih območij. V okoljsko zaščitene območjih igra pomembno vlogo uvajanje sonaravnega kmetovanja, ki upošteva okoljski, socialni in pridelovalni vidik kmetijstva in s tem prispeva k ohranjanju okolja, ekološkega ravnotežja, poseljenosti in kulturne krajine.

5.1.3.6.4 Vpliv kmetijstva na naravne vire

Glede na navedeno je možno zaključiti, da kmetijstvo v Sloveniji podpira okoljska izhodišča. To se kaže v relativno dobrem okoljskem stanju naravnih virov, s katerimi upravlja kmetijski sektor. Vsekakor bi morale biti vse pozitivne značilnosti okolja obvarovane in s tem ciljem tudi vključene v ukrepe PRP. Vseeno pa obstajajo nekatera področja, kjer se odraža negativen vpliv kmetijstva, ki bi ga bilo potrebno ublažiti oz. odpraviti s posebnimi ukrepi.

Okoljski problemi v kmetijstvu so prikazani v preglednici 8.

Preglednica 8: Vrsta vplivov kmetijstva na naravne vire in potrebni ukrepi

Naravni vir	Vpliv kmetijstva	Potrebni ukrepi
Voda	Visoka vsebnost nitratov v podtalnici	Izboljšanje stanja
	Ostanki pesticidov v podtalnici	Izboljšanje stanja
	Dobra kakovost vodotokov	Vzdrževanje stanja
Zrak	Emisije hlapljivih spojin, ki povzročajo učinek tople grede	Izboljšanje stanja
	Velik delež gozda	Vzdrževanje stanja
Tla	Ostanki pesticidov v kmetijskih tleh	Izboljšanje stanja
	Vodna erozija na travinju	Vzdrževanje stanja
	Erozija na neporaslih tleh	Izboljšanje stanja
	Prekomerne količine hranil v tleh	Izboljšanje stanja

Naravni vir	Vpliv kmetijstva	Potrebni ukrepi
Biotska raznovrstnost	Visoko vredni (kmetijski) habitati	Vzdrževanje stanja
	Avtohtoni in redki genetski viri	Vzdrževanje stanja
	Krajinska pestrost	Vzdrževanje stanja
	Občutljivi habitati na njivskih površinah	Izboljšanje stanja
	Mozaična struktura rabe tal	Vzdrževanje stanja
	Neobdelanost kmetijskih zemljišč	Izboljšanje stanja

5.1.3.7 Gozdarstvo

Zaradi obsega in prostorske razporeditve je gozd eden pomembnejših tvorcev krajinske identitete. Njegovo stanje vpliva na stanje celotnega prostora. Po pojavnosti in prostorski razporeditvi prevladuje njegov delež v naravno bolj ohranjenih krajinah, bistveno manjši je v kulturni in najmanjši v urbani krajini. Zaradi zagotavljanja možnosti gospodarskega izkoriščanja gozda, njegove večfunkcionalnosti v razponu od naravnega vira do njegovega pomena za izgled prostora in pomena za ohranjanje drugih naravnih virov, je gozdarstvo že po svoji naravi usmerjeno k sonaravnemu gospodarjenju. Zaradi visoke stopnje naravne ohranjenosti je pomemben pri zagotavljanju višje kvalitete bivalnega okolja. Cilji v okviru prostorskega razvoja gozdarstva so: ohranitev sklenjenih območij gozda na produktivnih rastiščih, varstvo gozdov na strmih in labilnih zemljiščih, zagotavljanje krajinsko ekološke pestrosti v ravninskih in obvodnih krajinah ter multifunkcionalne vloge gozdov v primestni in mestni krajini, povečevanje vloge gozdov pri varstvu vodnih virov ter ohranitev življenjskih prostorov velikih zveri.

Za nadaljnji razvoj gozdarstva v okviru zasnove sistema krajine je treba zagotavljati želeno stanje gozda v vseh sistemih krajine: funkcionalno, ekološko in oblikovno uravnotežen sistem, naravni habitat pomembnih naravnih procesov in kot bivalni prostor živali, prostor, v katerem se odvija lesnoproizvodna dejavnost ter nosilec nacionalne identitete s svojim deležem v slovenskem prostoru in s svojimi različnimi vlogami v prostoru.

Z zasnovo gozdarstva, ki temelji na konceptu uravnoteženega razvoja in presega samo skrajnosti varovanja ali razvoja, so določeni obseg in funkcije gozda s ciljem zagotavljati ekološko stabilnost krajine in ustrezen krajinski okvir.

Pestre rastiščne razmere se odražajo v izjemno pestri zgradbi in izjemni potencialni ali dejanski biotski raznolikosti slovenskih gozdov. Zaradi veliko težko dostopnih območij je bil človekov vpliv na gozd manj izrazit kot v večini drugih srednjeevropskih držav. Velika pestrost rastišč in raznolikost življenjskih združb na njih sta pogojevala nastanek velikegaštevila raznovrstnih ekosistemov in življenjski prostor številnih rastlinskih in živalskih vrst (stabilna navzočnost treh velikih zveri – medveda, volka in risa). Pestrost naravne sestave drevesnih vrst in strukturiranosti gozdnih sestojev je razmeroma dobro ohranjena, kljub temu da dejanska drevesna sestava precej odstopa od potencialne vegetacije.

V Sloveniji gozdovi pokrivajo 59% ozemlja, kar jo uvršča med tri države z največ gozdov v Evropi (za Finsko in Švedsko). Gozdovi so zato pomembni elementi slovenske krajine in se imajo pomembno ekološko in socialno vlogo. Tudi njihova produktivna vloga bi lahko imela večji gospodarski pomen za Slovenijo, ki nima mnogo drugih naravnih virov.

Gospodarjenje z gozdovi je usmerjeno v proizvodnjo lesa visoke kakovosti, katere dohodek je pomembna podlaga za ohranjanje in razvoj hribovskih kmetij in podeželskih območij preko zagotavljanja ekoloških in socialnih funkcij. Naravni gozdovi omogočajo ohranjanje gozdne krajine, ki v Sloveniji prevladuje. Tesno je povezano z možnostmi za razvoj turizma in rekreacije, ki s povečanim dohodkom neposredno ali posredno prispevata tudi k razvoju podeželja.

Varovanje, izkoriščanje in raba gozdov ter razpolaganje z gozdovi kot naravnimi viri, s ciljem zagotoviti sonaravno in večnamensko gospodarjenje skladno z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, dolgoročnega in optimalnega delovanja gozdov kot ekosistemov in omogočanja njihove funkcije, ureja Zakon o gozdovih (UL RS, št. 30/1993), ki ga je Državni zbor sprejel leta 1993, medtem ko so podlaga za gospodarjenje z gozdovi Program za razvoj gozdov Slovenije (UL RS, št. 14/1996) in načrti gospodarjenja z gozdovi.

Program razvoja gozdov Slovenije upošteva Agendo 21 (Poglavje XI) Konference Združenih narodov o okolju in razvoju v Riu (1992), določbe Konvencije o biološki raznovrstnosti (1992), Alpske konvencije (1993) in Resolucije ministrskih konferenc o varstvu gozdov v Evropi.

Načrti gospodarjenja z gozdovi se izdelajo kot splošni načrti za vse gozdove ne glede na lastništvo, ob upoštevanju posebnih lokalnih pogojev. Sestavijo se za obdobje 10 let na ravni gozdnogospodarskih območij in gozdnogospodarskih enot. Opredeljujejo pogoje za usklajeno rabo gozdov in gozdnega prostora, potrebni obseg gojitvenih del in varstva gozdov, največji dovoljeni obseg njihovega izkoriščanja in pogoje za gospodarjenje z divjadjo.

Kot izvedbeni načrt načrta za gospodarjenje z gozdovi se izdela gozdnogojitveni načrt v sodelovanju z lastniki gozdov.

Na podlagi prednostnih nalog, določenih z načrti gospodarjenja z gozdovi, Zavod za gozdove Slovenije pripravi letni program vlaganj v gozdove. Ta vlaganja se sofinancirajo iz državnega proračuna. Podrobna pravila o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove so opisana in urejena s predpisom ministra.

Lastniki majhnega deleža gozdov kažejo malo zanimanja za pridobivanje dohodka iz gozda, kar je povzročilo, da se je zadnjih nekaj let posek izvajal le na ravni 75-80% možnega poseka. Vzporedno z zmanjšanim obsegom sečnje, se je v zasebnih gozdovih v zadnjem času opravilo manj gozdno gojitvenih del, še posebej nege. Zaradi tega so potrebna dodatna prizadevanja, da bi lastnike gozdov spodbudili k izvajanju vlaganj v gozdove, s katerimi se bo izboljšala njihova gospodarska in ekološka vrednost.

Ukrepi za izboljšanje ekološke stabilnosti in gospodarske vrednosti gozdov (Uredba 1257/99, člen 30(1), druga alinea) so vključeni v EPD. Zaradi specifičnih razmer (visok delež gozda), Slovenija v EPD ne vključuje ukrepa pogozdovanje, bo pa preverjena možnost, kako bi v naslednjem programskem obdobju ta ukrep lahko vplival na gozdarstvo.

5.1.4 Kmetijstvo

5.1.4.1 Naravne danosti za kmetijsko proizvodnjo

Zaradi različnih podnebnih, geoloških in morfoloških talnih razmer, je znaten delež kmetijskih zemljišč v Sloveniji v OMD. Neugodne razmere kmetijske dejavnosti sicer ne onemogočajo popolnoma, vendar pa pomenijo manjšo proizvodno sposobnost kmetij, ožji izbor kultur in usmerjanje proizvodnje ter dražjo pridelavo. Gorsko višinske kmetije so manj konkurenčne in zaradi odražanja specifičnih naravnih pogojev v strukturi rabe kmetijskih površin tudi manj prilagodljive. Kljub nižjim pridelovalnim potencialom taka območja igrajo zelo pomembno vlogo pri ohranjanju poseljenosti podeželskih območij in kulturne krajine ter vzdrževanju ekološkega ravnotežja.

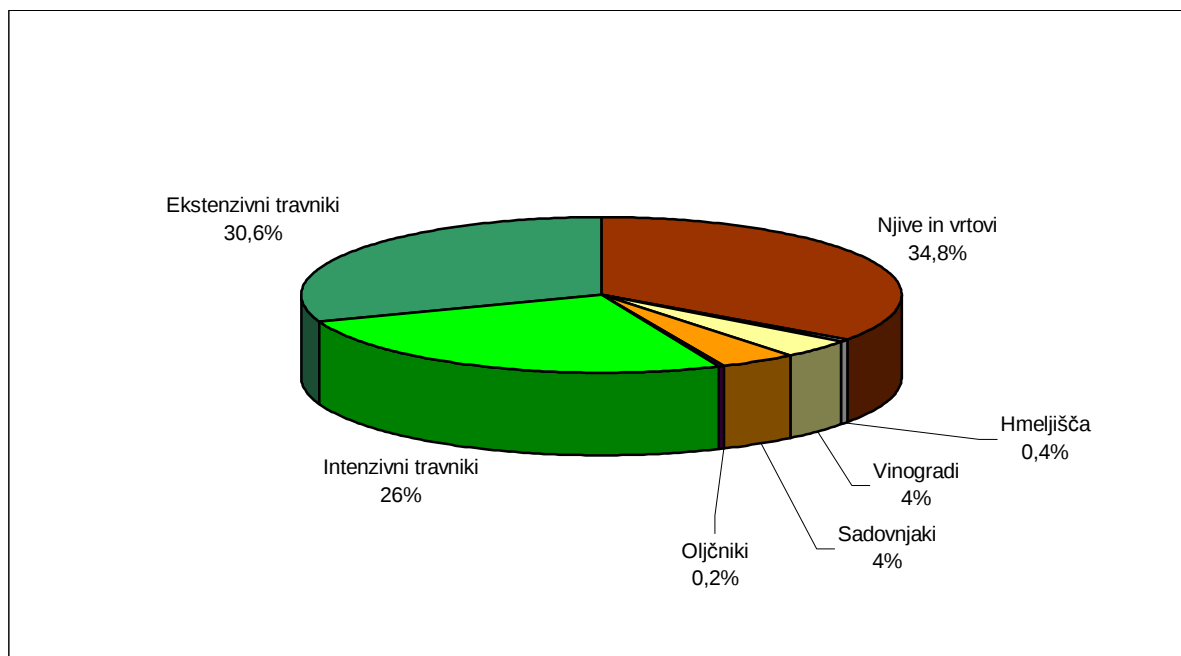
Poleg nekaterih zgodovinskih in političnih dejavnikov, na strukturo rabe zemljišč neposredno vplivajo predvsem naravni pogoji. Glede na naravne danosti, pa Slovenija v veliki meri odstopa od evropskega povprečja. To še posebej velja za Srednjo Evropo, kjer ni države, ki bi razpolagala s tako velikim deležem gozdov v strukturi rabe zemljišč – v poznih osemdesetih letih je delež gozdov presegal 50%, po zadnjih podatkih pa gozdovi pokrivajo skoraj 60% ozemlja. V Evropi imata večji delež gozdov le še Finska in Švedska.

Najnovejši podatki o rabi zemljišč (2002) kažejo, da kmetijska zemljišča obsegajo nekaj manj kot 33% ozemlja države, t.j. 663.000 ha.

Gozdovi pokrivajo 59% ozemlja oz. 1,2 mio ha in so zelo pomemben naravni vir. Tako bogastvo gozdov sicer ne omejuje kmetijske pridelave neposredno, vendar pa kaže na to, da velik delež površin Slovenije ni ustrezen za kmetovanje. Istočasno je potrebno poudariti, da so zaradi tipične razdrobljene poseljenosti in rabe zemljišč, kmetijska zemljišča v Sloveniji izredno nagnjena k zaraščanju z gozdovi. Medtem ko se gozdovi v drugih državah širijo počasi proti kmetijskim zemljiščem, je ta proces v Sloveniji mnogo hitrejši in bolj agresiven.

5.1.4.2 Raba kmetijskih zemljišč

Značilna posledica specifičnih naravnih razmer za kmetijsko pridelavo v Sloveniji je tudi velik delež absolutnega travinja (travnikov in pašnikov) in razmeroma majhen delež njiv in trajnih nasadov (sadovnjakov in vinogradov) v strukturi rabe kmetijskih zemljišč.

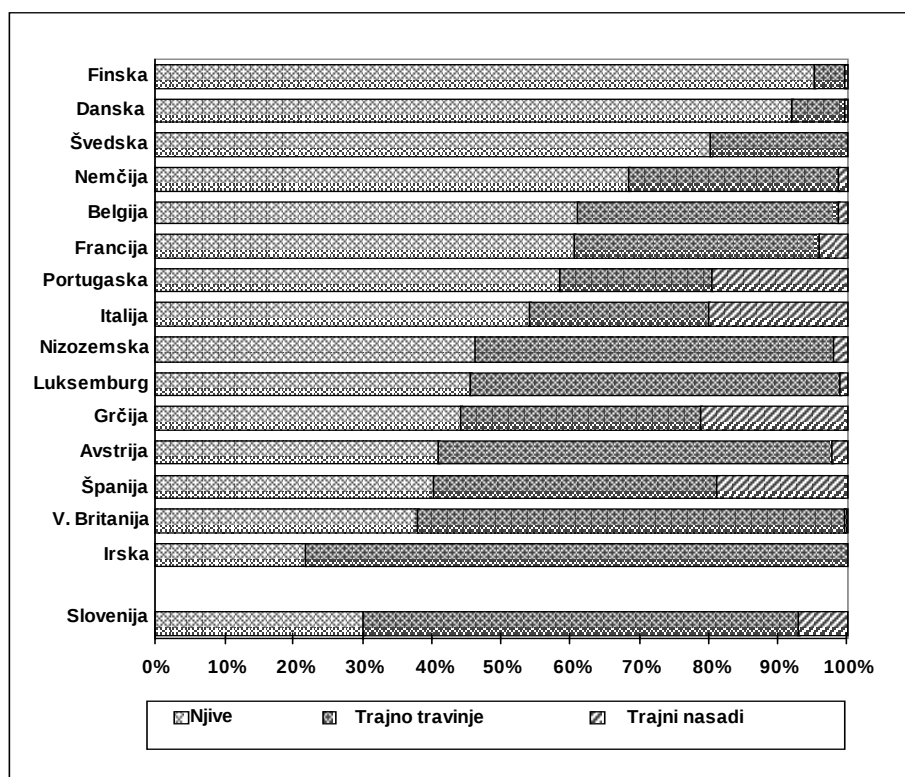

Vir: Raba zemljišč, MKGP, 2002

Graf. 8: Struktura rabe kmetijskih zemljišč v Sloveniji

Slovenija razen ravninskega dela subpanonskega sveta na severovzhodu ter nekaterih sklenjenih območij na dnu kotlin in ravnin, nima pomembnejših območij primernih za intenzivno rastlinsko proizvodnjo. Njive so omejene na razmeroma majhne površine, ki pa so še dodatno ogrožene zaradi urbanizacije. Razen Irske, v EU ni države, ki bi imela manjši delež njiv v strukturi rabe kmetijskih zemljišč, kot ga ima Slovenija. Z 0,12 ha njiv na prebivalca Slovenija močno zaostaja za povprečjem EU, saj ima npr. v povprečju trikrat manj njiv na prebivalca kot večina drugih držav, članic CEFTA.

Da travinje v slovenskem kmetijstvu absolutno prevladuje, kaže podatek, da zavzema več kot dve tretjini kmetijskih zemljišč. To je skoraj dvakrat toliko kot je povprečje ES, kjer ima večji delež travinja v strukturi rabe le še Irska. Kljub velikemu deležu pa je za travinje v Sloveniji značilno, da je praviloma slabo izkoriščeno. Dobri dve tretjini travnatih površin se koristi v obliki travnikov, slaba tretjina pa v obliki ekstenzivnih pašnikov.

Graf. 9: Raba kmetijskih zemljišč v EU-15 in Sloveniji

Zaradi geografske lege, ki je deloma submediteranska in deloma subpanonska, je delež kmetijskih zemljišč, primernih za trajne nasade v Sloveniji razmeroma velik. Na prebivalca ima Slovenija enako površino trajnih nasadov kot EU.

Različne in pestre naravne razmere (humidna klima, razgiban relief, kras in siromašnejša tla) pomembno vplivajo na sedanjo rabo zemljišč v Sloveniji. Vendar pa so socio-ekonomske in agrarno politične razmere tudi v preteklih stoletjih v veliki meri vplivale na spremembe v strukturi rabe, kot npr. opuščanje kmetovanja zaradi zmanjševanja števila prebivalcev, industrializacija, upoštevanje tržno usmerjenega kmetijstva, različni načini rabe zemljišč v socialističnem obdobju itd.

Rezultati teh procesov so se odražali v zmanjševanju njivskih površin, vrtov in vinogradov. Njive v hribovitih območjih Slovenije, kakor tudi na nižinskih območjih vzhodne Slovenije so bile zapuščene, kar pa je manj zaželeno. Prestrukturiranje se je izvedlo v korist travnikov, prav tako so bile številne njivske površine pozidane. Vinogradi so bili skoncentrirani predvsem v tipičnih vinogradniških področjih, medtem ko so bili vinogradi na podnebno manj primernih področjih opuščeni. Širjenje travnatih površin je bilo v veliki meri rezultat zavestne preusmeritve iz prejšnje samooskrbe in gospodarske neodvisnosti (pridelava žit) v rejo živali, za kar v Sloveniji obstajajo ugodni naravni pogoji. Tipično je, da je bil v ta proces vključen tudi subpanonski del Slovenije, čeprav so tamkajšnje naravne razmere ugodne za pridelavo poljščin.

Dejstvo je, da se površine kmetijskih zemljišč v Sloveniji hitro zmanjšujejo, posamezne oblike njihove rabe pa se stalno spreminjajo. Statistični podatki o kmetijskih zemljiščih so relativno nezanesljivi. Ocenuje se, da se površine kmetijskih zemljišč dejansko zmanjšujejo še hitreje, na kar vplivajo v glavnem naslednji trije procesi:

- opuščanje pridelave na posameznih obrobniških področjih, ki so nerentabilna in se postopoma zaraščajo,
- urbanizacija z izgradnjo infrastrukture, ki se jima namenja veliko kvalitetnih njivskih površin,
- zatavljanje njivskih površin, tudi tistih, ki so najbolj ustrezne za pridelavo poljščin.

Na celoten obseg kmetijske zemlje v največji meri vplivata prva dva procesa, ki sta tudi dejanski razlog za izgubo pridelovalnega potenciala v kmetijstvu.

5.1.4.3 Pomen živinorejske proizvodnje

Zaradi naravnih danosti, ki pogojuje predvsem izkoriščanje travinja, predstavlja živinoreja osrednjo panogo v slovenskem kmetijstvu. Delež živinoreje v bruto vrednosti kmetijske pridelave znaša v Sloveniji več kot 50%. Govedo še vedno predstavlja več kot 70% vse živine v Sloveniji. V EU imajo v strukturi živine več govedi kot Slovenija le Francija, Irska in Luksemburg. Obratno razmerje se pojavlja pri prašičih, predvsem pa pri drobnici, kjer ima Slovenija kljub ugodnim razmeram za rejo, v strukturi GVŽ povsem zanemarljiv delež.

Intenzivnost živinorejske proizvodnje, merjene s številom GVŽ na ha kmetijske zemlje, se je v Sloveniji v zadnjem obdobju, kljub absolutnemu zmanjšanju števila živine, vseeno povečala. Seveda še zdaleč ne dosega ravni, kot jo dosegajo živinorejsko najbolj razvite države (Nizozemska, Belgija, Danska), vendar pa se je že v veliki meri približala povprečju držav EU.

Preglednica 9: Struktura živinorejske proizvodnje v Sloveniji

	Slovenija	EU-15
GVŽ (000)	479	115.380
Struktura GVŽ (%)		
- govedo	76,7	52,3
- prašiči	12,7	24,4
- ostalo (ovce, koze, konji)	10,6	23,3
Povprečno število GVŽ na ha kmetijskih zemljišč	0,85	0,90

Vir: Eurostat, SURS, 2000

Število GVŽ na ha kmetijskih zemljišč pa je poleg merila, ki opredeljuje intenzivnost živinorejske proizvodnje tudi pomembno ekološko merilo. V tem pogledu ima kmetijstvo v nekaterih območjih Slovenije (hribovskih, gorskih, kraških območjih) zaradi nizke obremenitve v smislu okolju prijaznega kmetovanja, veliko razvojno priložnost.

5.1.4.4 Agrarna struktura

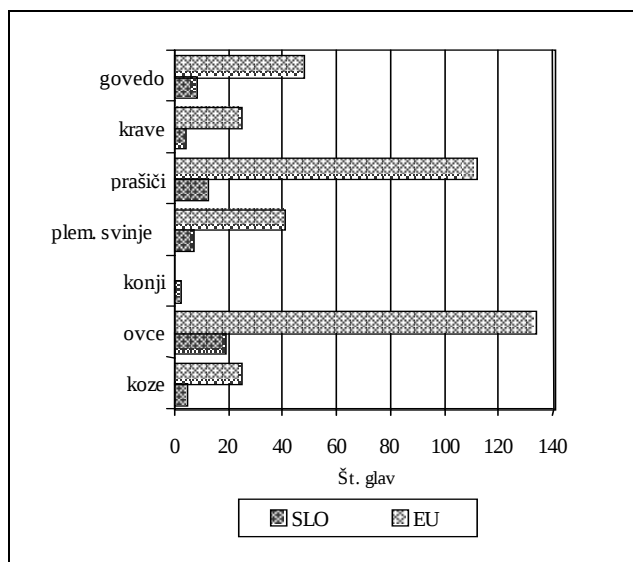
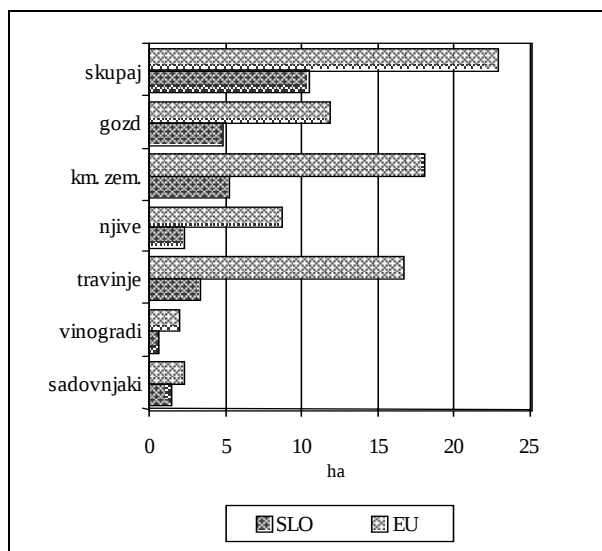
Ob vzorčnem popisu kmetijskih gospodarstev v letu 2000 je bilo v Sloveniji nekaj več kot 86.000 kmetijskih gospodarstev – kmetij. Po evropskih merilih standardne ekonomske moči (ESU), ki upoštevajo proizvodno sposobnost obratov, so te kmetije direktno primerljive z evropskimi.

Tipična značilnost Slovenije je njena agrarna struktura, ki se je razvijala skozi mnoga leta v popolnoma drugo smer kot v državah z razvitim kmetijstvom. Zaradi kmetijske in zemljiške politike, ki je z uveljavljanjem restriktivnih ukrepov po drugi svetovni vojni zavirala razvoj zasebnega kmetijstva, se je struktura kmetijstva slabšala do leta 1981. Izjemno neugodna velikostna struktura ter nadpovprečna razdrobljenost posesti in zemljišč sta postala največja problema v kmetijski politiki.

5.1.4.4.1 Velikostna struktura kmetij

V primerjavi z večino držav EU so kmetije v Sloveniji izjemno majhne. Povprečna velikost je praktično neprimerljiva z velikostjo kmetijskih gospodarstev v drugih državah članicah EU. S povprečno 5,6 ha kmetijske zemlje v uporabi so gospodarstva v Sloveniji kar 3,5-krat manjša kot povprečna v EU in kar 12-krat manjša kot v Veliki Britaniji, ki so sicer v povprečju največja v EU.

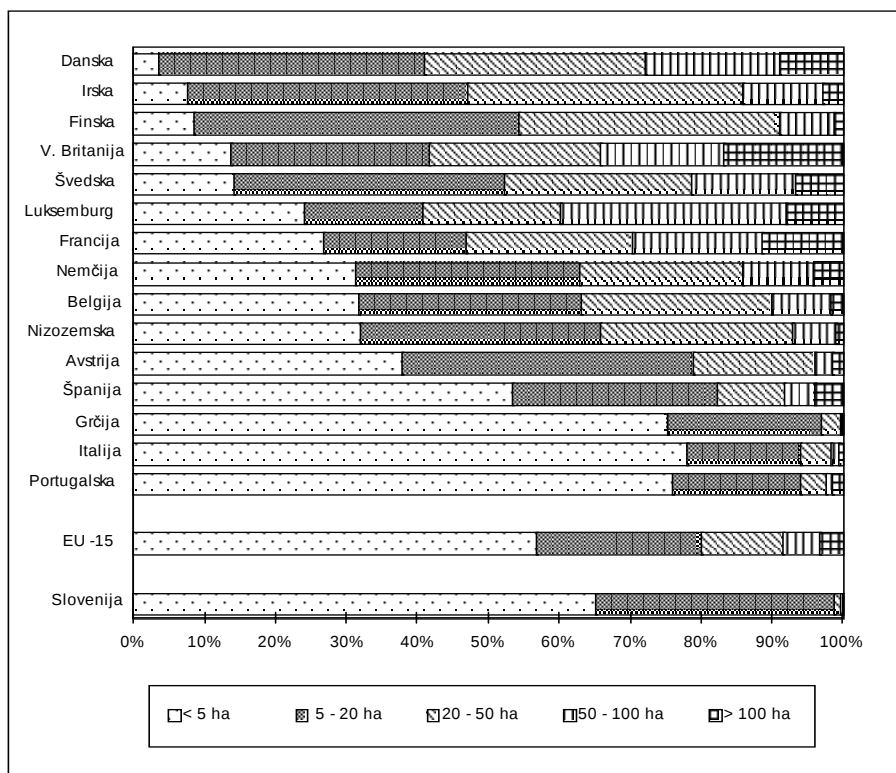
Kljub dejstvu, da je Slovenija izrazito živinorejska država, je razlika pri številu živine še večja, saj povprečna evropska kmetija redi kar šestkrat več GVŽ na kmetijo kot povprečna slovenska kmetija.

Graf. 10: Velikost kmetij v Sloveniji in EU glede na povprečno število zemljišč in živine

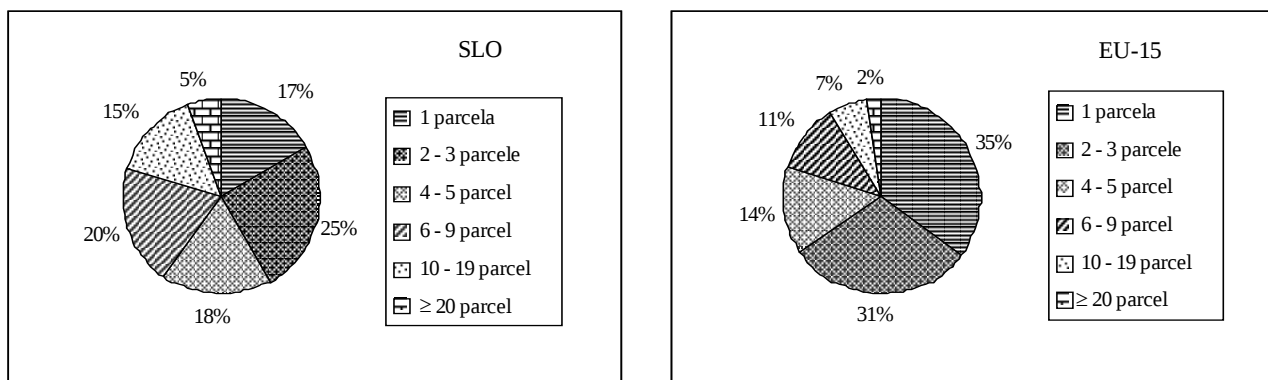
Medtem ko se v medpopisnem obdobju 1981-1991 povprečna velikost slovenske kmetije (ocena na podlagi skupnih zemljišč) praktično ni spremenila, pa se je v devetdesetih letih vendarle pričelo obdobje zmerne koncentracije posesti in zemljišč. V obdobju med popisom prebivalstva 1991 in popisom kmetijskih gospodarstev leta 2000 se je tako površina kmetijske zemlje v uporabi na kmetijo povečala za 0,7 ha ali za dobrih 15%.

Velikostna struktura slovenskih kmetij je praktično neprimerljiva z velikostno strukturo kmetij v EU. Več kot polovica kmetij je manjših od 2 ha, skoraj 70% pa manjših od 5 ha. Te kmetije so skupaj s tistimi od 6 do 10 ha temelj kmetijske pridelave v Sloveniji in zavzemajo kar dve tretjini kmetijskega prostora v Sloveniji. Podobno drobno velikostno strukturo imajo v EU le nekatere sredozemske države (Grčija, Italija) ter Portugalska, kjer pa je pridelava na manjših kmetijah bolj specializirana in usmerjena v proizvodno intenzivne usmeritve (vrtnarstvo, vinogradništvo, sadjarstvo).

Graf. 11: Velikostna struktura kmetij v Sloveniji in EU

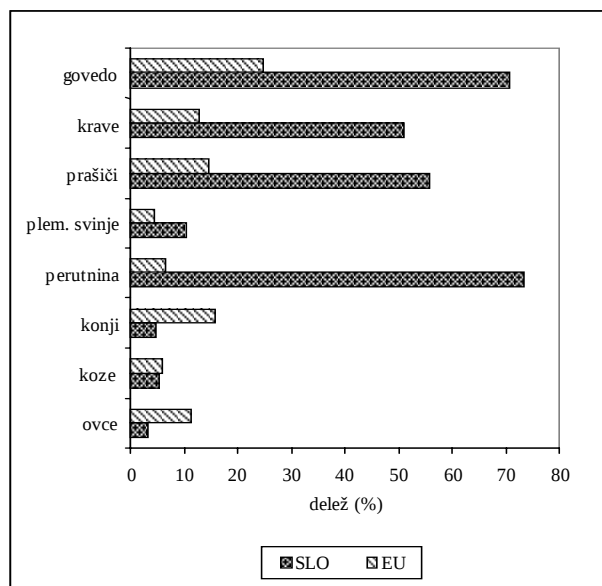
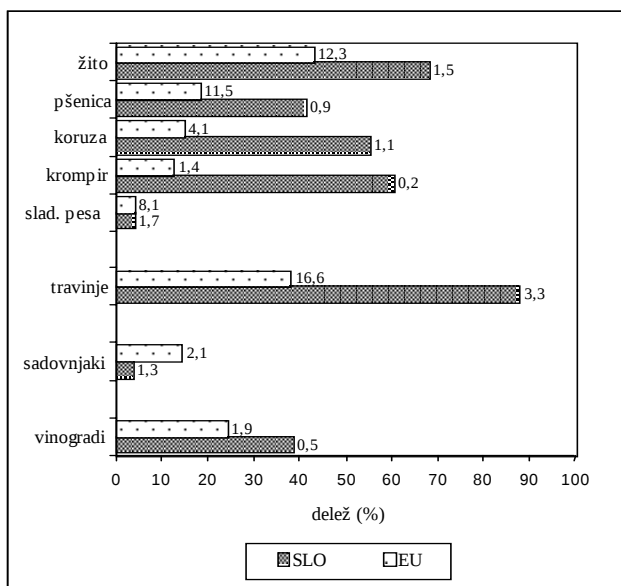
Poleg neugodne strukture, v Sloveniji velik problem predstavlja tudi precejšnja razdrobljenost posesti. Zanimivo je, da se ta kljub različnim ukrepom za večjo zemljiško koncentracijo celo povečuje. Podatki zemljiškega katastra v Sloveniji namreč kažejo, da se na eni strani povprečna velikost parcele še vedno zmanjšuje, po drugi strani pa se povečuje povprečno število parcel na kmetijo.

Graf. 12: Struktura kmetij glede na število parcel

5.1.4.4.2 Proizvodna struktura kmetij

Kot kaže primerjava proizvodne usmerjenosti kmetij med Slovenijo in EU, je pridelava posameznih poljščin na slovenskih kmetijah veliko bolj razdrobljena, setvena sestava pa dokaj poenostavljena in zožena. Medtem ko je delež kmetij, ki pridelujejo posamezne poljščine praktično pri vseh izbranih kulturah v Sloveniji večji, pa so povprečne površine povsod manjše. Tako slovenska kmetija v povprečju prideluje osemkrat manj žita, trinajstkrat manj pšenice, štirikrat manj koruze in celo sedemkrat manj krompirja kot primerljiva kmetija v EU. Kljub izraziti travniški naravnosti slovenskega kmetijstva je celo površina travinja na kmetijo v EU kar petkrat večja kot v Sloveniji.

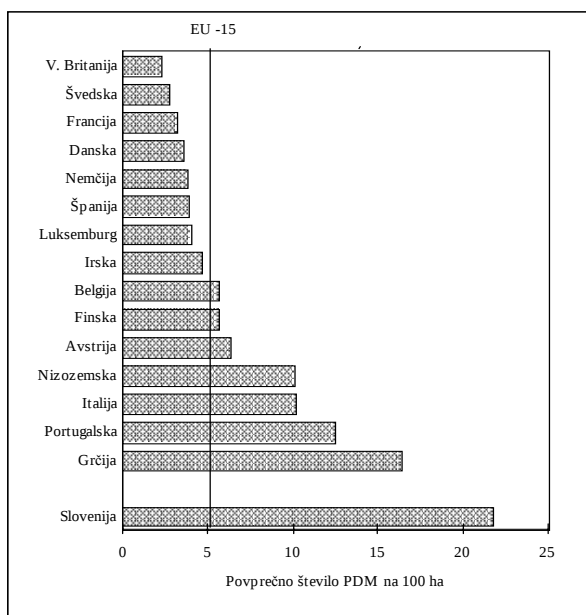
Graf. 13: Delež kmetij (s povprečnimi površinami)

Živinorejska usmerjenost slovenskih kmetij je še bolj enostranska kot poljedelska. Govedorejo kot prevladujočo tržno proizvodno usmeritev narekujejo že naravne danosti ter posredno velik delež travinja v strukturi kmetijske zemlje. Pomemben dejavnik pa je brez dvoma tudi velikostna struktura kmetij, ki je primerna predvsem za delovno in dohodkovno intenzivnejše živinorejske proizvodne usmeritve in manj za specializirane poljedelske oz. poljedelsko živinorejske usmeritve.

5.1.4.4.3 Socio-ekonomska struktura

Posledice neugodne velikostne strukture kmetij v Sloveniji se kažejo tudi v socio-ekonomski strukturi. Prevladujejo mešane kmetije, saj so gospodarstva premajhna, da bi lahko zagotovila dohodek samo iz kmetijske dejavnosti. V Sloveniji je le slabih 20% čistih kmetij. Majhne kmetije zaradi pogosto neugodnih naravnih razmer večinoma iščejo dohodek v delovno intenzivnih proizvodnih usmeritvah – govedoreji in priraji mleka.

Po podatkih popisa kmetijstva dela na slovenskih kmetijah okoli 100.000 polnovrednih delovnih moči (PDM). Število PDM na hektar kmetijske zemlje nadalje kaže na nizko splošno storilnost slovenskega kmetijstva. Na to v velikem obsegu vplivajo težke pridelovalne razmere, slabša tehnološka opremljenost, slaba strokovna izobraženost pridelovalcev ter predvsem izredno neugodna posestna in zemljiška struktura. V EU je v povprečju zaposlenih več kot štirikrat manj PDM na 100 ha kot v Sloveniji. Vse države članice EU imajo višjo delovno storilnost v kmetijstvu kot Slovenija.

Graf. 14: Povprečno število PDM na 100 ha kmetijskih zemljišč v EU-15 in Sloveniji

5.1.4.5 Obseg proizvodnje

Ker naravni strukturni pogoji narekujejo strukturo kmetijske proizvodnje v Sloveniji, živinoreja prevladuje z več kot 60% BKP, sledi ji pridelovanje poljščin s 34% deležem. Tudi proizvodnji sadja in vina predstavljata pomemben del kmetijske proizvodnje (okoli 12% BKP).

Obseg in struktura poljedelske proizvodnje sta v veliki meri usmerjena v pridelovanje poljščin za potrebe živinorejske proizvodnje – krma predstavlja slabo polovico skupne proizvodnje poljščin. Prevladujoča poljščina je krompir, ki pokriva okoli 40% obdelovalne zemlje, sledijo žita (20% obdelovalne zemlje) in krompir (10% obdelovalne zemlje). Pomemben del pridelovanja poljščin predstavljata sladkorna pesa in hmelj, slednji je tradicionalno izvozno usmerjen. Intenzivnost proizvodnje stalno narašča, čeprav povprečne žetve še vedno zaostajajo za tistimi v EU.

Obseg proizvodnje sadja letno zelo niha, predvsem zaradi različnih klimatskih pogojev. Raznoliki naravni pogoji omogočajo proizvodnjo različnih vrst sadja, nasploh pa v strukturi proizvodnje prevladujejo jabolka, sledijo hruške, breskve, višnje in češnje. Letna nihanja so opazna tudi v proizvodnji vina, čeprav je mogoče zaslediti postopno rast.

V strukturi živinorejske proizvodnje prevladuje govedoreja, v glavnem kombinirana proizvodnja mleka in mesa. Sledita prašičereja in perutninarstvo. V zadnjem času stalno naraščata ovčjereja in kozjereja. Pomembne spremembe je mogoče opaziti predvsem v perutninarstvu, kjer je mogoče zaznati občuten padec, predvsem zaradi izgube nekdanjih jugoslovanskih trgov. Negativno gibanje je mogoče opaziti tudi v govedoreji, kjer se je zmanjšalo skupno število živali. Intenzivnost proizvodnje pa je vseeno narasla, kar je povzročilo tudi rahlo rast celotne živinorejske proizvodnje. V prašičereji je mogoče opaziti nekatera tipična nihanja z rahlim trendom upadanja.

Preglednica 10: Struktura vrednosti skupne kmetijske proizvodnje v obdobju 1990-2000 (%)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Skupna kmetijska proizvodnja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Rastlinska proizvodnja	47,0	44,3	42,1	44,4	42,5	39,7	38,7
Poljščine	39,2	35,8	30,2	32,3	31,2	30,3	26,8
- Žita	7,3	8,6	8,7	8,9	9,0	6,8	7,5
- Industrijske rastline	2,2	2,8	3,0	3,1	3,3	3,4	2,4
- Zelenjava	15,2	9,5	8,7	8,4	5,5	6,0	6,1
- Krmne rastline	6,1	3,9	1,6	3,2	4,0	3,8	2,6
- Zelene krmne rastline	8,3	11,0	8,2	8,7	9,3	10,3	8,1
Sveže sadje	3,7	4,7	5,8	3,2	4,1	4,1	6,0
Grozdje	4,1	3,8	6,1	8,9	7,2	5,4	5,9
Živinorejska proizvodnja	52,9	55,7	57,9	55,6	57,5	60,3	61,3
- Govedo in mleko	25,5	31,9	32,7	30,1	31,3	34,7	36,7
- Prašiči	11,5	12,2	11,8	11,8	11,7	12,3	11,2
- Ovce, mleko in volna	0,1	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,9
- Perutnina in jajca	15,8	11,2	12,7	12,9	13,5	12,3	11,9
- Med	0,0	0,2	0,3	0,3	0,5	0,4	0,6

Vir: SURS in Kmetijski inštitut Slovenije

5.1.4.5.1 Zunanja trgovina

Delež Slovenije v mednarodni trgovini s kmetijskimi proizvodi je praktično zanemarljiv. Zunanja agroživilska tržna bilanca je tradicionalno negativna. Trgovina s kmetijskimi proizvodi predstavlja okoli 4% vsega slovenskega izvoza in 8,5% vsega slovenskega uvoza. Agroživilska tržna bilanca se je poslabšala v prehodnem obdobju. Leta 1996 se je izvoz kmetijskih proizvodov prvič povečal (za 3,5%) in uvoz prvič zmanjšal (za 3,1%). Zadnji razpoložljivi podatki kažejo, da delež izvoza v primerjavi z uvozom dosega 49%. Ta delež je občutno nižji od povprečnih razmerij med izvozom in uvozom v slovenski zunanji trgovini na splošno (90%).

Kot je razvidno iz preglednice 11, ima Slovenija pomembne viške le pri perutninskih izdelkih in mleku, določen delež v izvozu pa imajo tudi nekateri predelani proizvodi (govedina, mesni izdelki, kakovostna vina, pivo). Glavnino slovenskega uvoza predstavljajo žitarice, sladkor, olje in svinjina.

Preglednica 11: Samooskrba z nekaterimi glavnimi slovenskimi kmetijskimi proizvodi v obdobju 1992-2000 (%)

Proizvod*	1992	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Krušna žita, skupaj	37	50	50	55	57	48	48
- pšenica	43	56	52	44	54	41	63
- krompir	36	54	55	67	69	58	47
Sladkor	46	57	60	63	62	87	57
Krompir	101	97	96	100	95	95	-
Zelenjava	73	79	71	72	69	-	-
Sadje	74	70	69	53	59	58	-
Vino	83	73	95	82	105	93	-

Proizvod*	1992	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Meso, skupaj	104	94	96	95	94	95	-
- govedina	101	88	94	102	98	97	96
- svinjina	78	78	83	77	77	82	76
- perutnina	164	134	121	114	112	114	111
Jajca	115	109	107	106	100	99	-
Mleko	122	115	115	113	120	123	-

*: Delež domače pridelave v domači porabi

Vir: SURS in Kmetijski inštitut Slovenije

Za slovensko kmetijstvo so glavni tuji trgi še vedno nekdanje jugoslovanske republike, kamor je namenjena več kot polovica vrednosti celotnega izvoza kmetijskih proizvodov. EU, ki ima za razliko od Slovenije izredno uravnoteženo zunanjetrgovinsko bilanco, je glavni uvozni partner Slovenije, saj uvoz iz držav EU stalno narašča in sedaj znaša več kot 50%.

5.2 Dosedanji ukrepi, ki so se financirali iz proračuna RS

5.2.1 Krajinska in okoljska plačila

5.2.1.1. Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost

Izravnalna plačila so pomemben del Skupne kmetijske politike (v nadaljevanju: SKP). Ti ukrepi igrajo pomembno vlogo povsod tam, kjer naravne in strukturne danosti ne omogočajo konkurenčnosti kmetijske pridelave (npr. v alpskih območjih), pač pa se kmetijstvu priznava tudi opravljanje drugih javnih funkcij. Izvajanje ukrepa je tudi eden od osrednjih delov reforme kmetijske politike v Sloveniji. Ti ukrepi so tržno nevtralni in podpirajo okolju prijazno kmetovanje s prehodom na proizvodno nevezana plačila. Program reforme slovenske kmetijske politike (1998) za ta območja se je uskladi s kriteriji in usmeritvami ES že v pristopnem obdobju. S programom tržno nevtralnih plačil se kmetijstvu in podeželskim območjem priznava večnamenskost in zagotavlja primerno obdelanost kmetijskih zemljišč ter uvajanje okolju prijaznih postopkov pridelave. Na ta način kmetijstvo opravlja družbeno pomembne storitve kot so ohranjanje poseljenosti, kulturne krajine, okolja, ki niso neposredno tržno merljive.

Dejstvo je, da se OMD običajno nahajajo na obrobju in so največkrat odmaknjena od večjih gospodarskih središč. Zaradi naravnih danosti so pogoji za življenje zelo oteženi, ekonomske razmere pa neugodne. S prostorskega, socialnega, kmetijskega in političnega vidika pa so ta območja ključni element strukturnega razvoja. Dolgoročni temeljni cilj kmetijske in socialne politike do območij s težjimi razmerami za pridelavo je ohranjanje funkcionalne sposobnosti teh območij. Upoštevajoč načela uravnoteženega eko-socialnega razvoja, so cilji uvedbe proizvodno nevezanih izravnalnih plačil v območjih s težjimi razmerami naslednji:

- zagotavljanje stabilne demografske strukture in trajne poseljenosti, ki je pomembna za ohranitev decentraliziranosti Slovenije,
- ohranjanje zemljiških in drugih potencialov, ki zagotavljajo čim večjo samostojnost teh območij,
- ohranjanje kulturne krajine, ki je osnova za uspešen razvoj turizma in rekreacije v naravnem okolju,
- ohranjanje v preteklosti doseženega ekološkega ravnotežja v prostoru, ki je pogoj za preprečevanje različnih naravnih nesreč,
- ohranjanje naravne in kulturne dediščine, ki prispeva k ohranjanju krajinske in narodne identitete.

Funkcije kmetijstva se tako iz osnovne funkcije pridelovanja hrane razširijo na družbeno pomembne funkcije obdelanosti krajine, odprtosti prostora in njegovega upravljanja z vidika ekonomije, strategije in ekologije. Osnovni pogoj za takšno delovanje pa je zadovoljiva poseljenost podeželskih območij.

V zadnjih desetih letih se usmeritve kmetijske politike glede OMD v EU in Sloveniji niso bistveno razlikovale. V obeh primerih so pogoji na teh območjih slabši kot v ravninskih predelih, zato je strukturna politika temu ustrezno prilagojena in z ukrepi želi izenačiti razlike, ki so posledica različnih pogojev za gospodarjenje na teh območjih. Izboljšanje ekonomskega položaja kmetov neposredno vpliva na ohranjanje poseljenosti in obdelanosti teh območjih. V Programu reforme slovenske kmetijske politike so bili strukturni ukrepi za OMD vključeni v drugi steber reforme, kar skupaj z uvedbo direktnih plačil predstavlja eno od bistvenih preusmeritev slovenske kmetijske politike. Opredelitev OMD, vključno z veljavnimi kriteriji in postopki razvrstitve območij in kmetij, določa 110. člen Zakona o kmetijskih zemljiščih (UL RS, 55/2003).

Razgiban teren, visoke nadmorske višine, neugodne klimatske in pedološke razmere, oddaljenost in otežen dostop so glavni dejavniki, ki zavirajo razvoj kmetijstva na teh območjih. Zaradi različnih naravnih omejitvenih dejavnikov je proizvodna sposobnost zemljišč manjša, pridelava pa dražja. Ti neugodni pogoji uvrščajo Slovenijo med države z najtežjimi pogoji za kmetijsko pridelavo v Evropi. Več kot 70% kmetijskih zemljišč v Sloveniji je na območjih, kjer so proizvodne sposobnosti omejene, kar pomembno vpliva na konkurenčnost in prilagodljivost slovenskega kmetijstva.

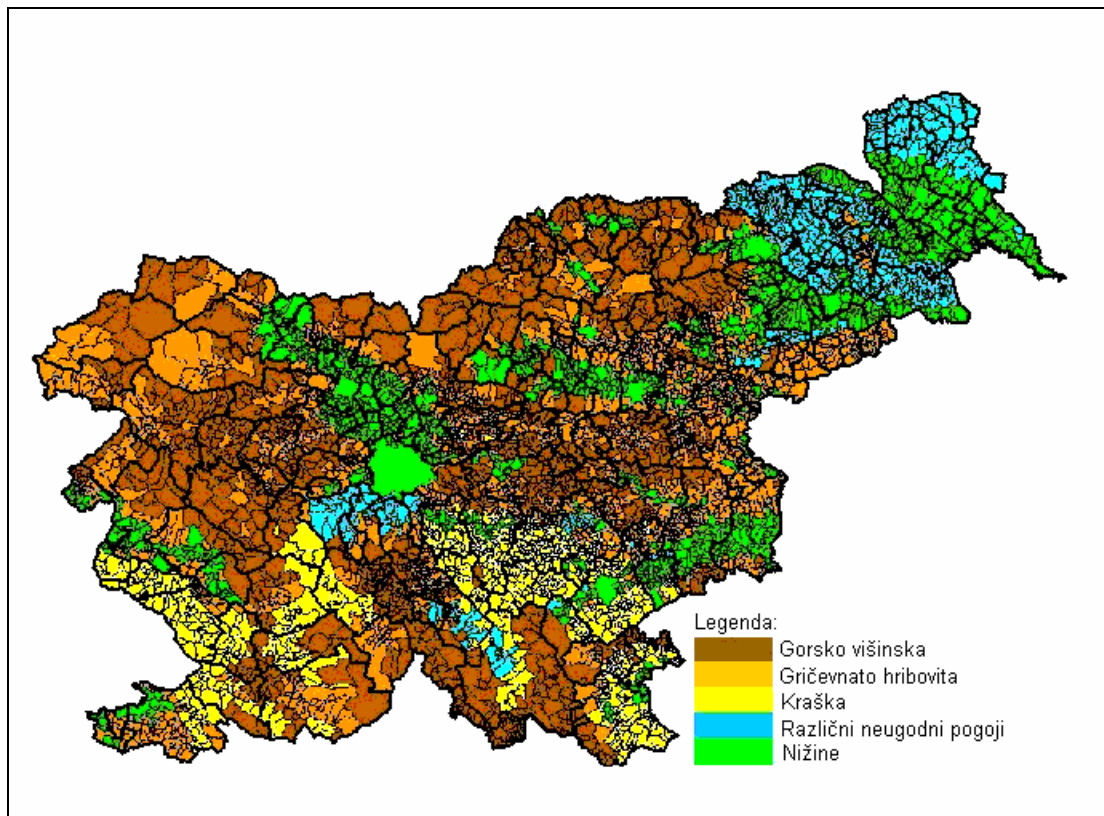
Na podlagi naravnih danosti, tehnoloških postopkov pridelave in socio-ekonomskih pogojev, OMD v Sloveniji vključujejo:

- gorsko višinska območja,
- gričevnato hribovita območja,
- kraška območja,
- druga območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (različni neugodni pogoji) in
- strme kmetije.

Razvrstitev je bila narejena na osnovi podatkov o naseljih, z izjemo strmih kmetij (elaborat »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki za kmetijstvo v Republiki Sloveniji«, 1990).

Praktično v vsaki slovenski občini, OMD predstavljajo relativno majhen del kmetijskih površin. To je posledica velike variabilnosti klimatskih, pedoloških, geoloških in morfoloških razmer. Pri določitvi kriterijev v 80-ih letih so bili za opredelitev naselij in kmetij v gorsko višinskih območjih uporabljeni podobni kriteriji kot v Švici, Avstriji in Južni Tirolski. Pred uvedbo sistema v Sloveniji, pa se je izvedlo še testiranje glede na specifične naravne in socialne razmere. Razvrstitev naselij in/ali kmetij v gorsko višinska in gričevnato hribovita območja upošteva tako naravne kot ekonomske in socialne vidike, ki so:

- konfiguracija terena, ki omejuje ali onemogoča uporabo kmetijske mehanizacije,
- specifične klimatske in pedološke pogoje, ki vplivajo na pridelek,
- oddaljenost kmetij od gospodarskih in upravnih središč,
- dostopnost do kmetij,
- nadmorska višina.

Slika 11: OMD v Sloveniji razvrščena po naseljih

Kmetije, ki so se nahajajo znotraj hribovskega območja, kjer so izredno težki pogoji, t.j. strmi nagibi, so uvrščene v posebno kategorijo t.i. strmih kmetij. Te kmetije so upravičene do enakih podpor kot kmetije na gorskih območjih.

Značilnosti Krasa močno otežujejo kmetijsko proizvodnjo in omejujejo rabo kmetijskih zemljišč. To so predvsem specifični elementi kraškega sveta, kot so apnenčasti teren, različna globina tal, razgiban mikro relief, vrtače, poplavna polja in drugi kraški pojavi. Geografski inštitut Univerze v Ljubljani je naselja na Krasu glede na intenziteto kraških pojavov razvrstil v dve kategoriji.

Druga OMD vključujejo širša območja naselij, kjer je prišlo do deagrarnizacije in izseljevanja zaradi oteženega razvoja infrastrukture in drugih gospodarskih panog. V to skupino so uvrščena geografsko manj razvita območja (Goričko in Slovenske Gorice) in poplavna območja (Ljubljansko barje, področja ob Krki in Dravinji), kjer je pridelava omejena zaradi specifičnih pogojev pridelave.

Preglednica 12: Proizvodne in ekonomske značilnosti gospodarstev v OMD v obdobju 2000-2002

KMG		Gorsko višinska	Gričevnato hribovita	Kraška	Različni neugodni pogoji	Strme kmetije	Planine	Skupaj
Indikator								
Upravičenci skupaj	2000							
	število	11.950	11.732	5.507	9.379	2.205	-	40.773
	delež (%)	29,3	28,8	13,5	23,0	5,4	-	100
	2001							
	število	12.544	13.052	5.850	10.233	2.292	235	44.206
	delež (%)	28,4	29,5	13,2	23,1	5,2	0,5	100

KMG		Gorsko višinska	Gričevnato hribovita	Kraška	Različni neugodni pogoji	Strme kmetije	Planine	Skupaj
Indikator								
	2002 število delež (%)	12.848 28,1	13.786 30,2	6.025 13,2	10.453 22,8	2.378 5,2	213 0,5	45.703 100
Površine, za katere so bila dodeljena plačila	2000 ha delež (%)	90.820 35,3	62.065 24,1	35.691 13,9	53.842 20,9	15.051 5,8	- -	257.469 100
	2001 ha delež (%)	99.399 33,1	74.014 24,6	39.470 13,1	63.298 21,1	17.637 5,9	6.706 2,2	300.526 100
	2002 ha delež (%)	100.845 32,5	77.498 25,0	41.702 13,5	64.747 20,9	18.467 6,0	6.502 2,1	309.761 100
	2002 (000 SIT) delež (%)	1.447.991 43,1	684.584 20,4	395.376 11,8	593.232 17,7	235.241 7,0	- -	3.356.424 100
Plačila skupaj	2001 (000 SIT) delež (%)	1.590.377 41,1	814.159 21,0	434.170 11,2	696.286 18,0	282.192 7,3	53.651 1,4	3.870.837 100
	2002 (000 SIT) delež (%)	1.814.458 41,0	937.118 21,2	504.293 11,4	783.157 17,7	332.286 7,5	57.214 1,3	4.428.526 100
	2002 (000 SIT) delež (%)	1.814.458 41,0	937.118 21,2	504.293 11,4	783.157 17,7	332.286 7,5	57.214 1,3	4.428.526 100
Plačila na hektar	2000 (SIT)	16.000	11.000	11.000	11.000	16.000	-	-
	2001 (SIT)	16.000	11.000	11.000	11.000	16.000	8.000	-
	2002 (SIT)	18.000	12.100	12.100	12.100	18.000	8.800	-

Razvrstitev naselij in kmetij na nivoju prejšnjih občin (sedanjih upravnih enot) je opisana v elaboratu »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki za kmetijstvo v Republiki Sloveniji« (1990) in kasneje urejena z Zakonu o kmetijskih zemljiščih (UL RS, št. 55/2003). Razvrstitev naselij je prikazana na sliki 11.

Skladno z Nacionalnim programom reforme kmetijstva, uredba o uvedbi finančnih intervencij za ohranjanje in razvoj kmetijstva ter proizvodnjo hrane za leto 2000 predstavlja dokončen prehod na izravnalna plačila za OMD – plačila na hektar kmetijskih zemljišč.

Kot je razvidno iz preglednice 12, je v prvem letu po uveljavitvi novega sistema plačila za izravnano proizvodnih stroškov prejelo 40.773 kmetijskih gospodarstev. Od skupno 257.469 ha kmetijskih zemljišč, za katere je bil vložen zahtevek za plačila, jih več kot tretjina (35,3%) leži v gorsko višinskih območjih. Ta območja so prejela tudi največji delež izravnalnih plačil (43,1%). V drugem letu izvajanja ukrepa OMD se je število upravičencev, ki so uveljavljali izravnalna plačila za 300.526 ha kmetijskih zemljišč povečalo na 44.206.

5.2.1.2 Kmetijsko okoljski ukrepi

Kmetijsko okoljski ukrepi so usmerjeni v uvajanje okolju prijaznih načinov pridelave, ki se odražajo v ohranjanju rodovitnosti tal, varovanju okolja, ohranjanju biotske raznovrstnosti in tradicionalne podeželske krajine. Namen teh ukrepov je uvajanje kmetijske pridelave, ki ustreza potrebam potrošnikov in varuje zdravje ljudi ter zagotavlja trajnostno rabo naravnih virov. Na podlagi strateških usmeritev Programa razvoja kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva 2000-2002 ter Programa reforme kmetijske politike 1999-2002, se krajinski in okoljski ukrepi izvajajo že od leta 1999, nekateri od njih pa celo prej, in sicer:

1. Pohorje Beef

Ukrep Reja govedi »Pohorje beef« se je izvajal v letih 1995-2000 z namenom uveljavitve zahtevnejše tehnologije reje govedi za prirejo visoko kvalitetnega mesa mlade govedi na geografsko omejenem območju Pohorja, kjer prevladuje tradicionalna govedoreja s pašništvom. Ukrep je temeljil na križanju med čisto pasemskimi kravami svetlo lisaste pasme in biki 'limousin', pri čemer so bili vsi potomci križanci namenjeni za zakol. Izvajanje ukrepa se je odražalo v visoki kvaliteti pridelanega mesa mlade govedi, pri čemer je reja te govedi prispevala tudi k ohranjanju obdelanosti in poseljenosti območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost na področju Pohorja. Večina kmetijskih gospodarstev na tem območju se je usmerila v rejo govedi »Pohorje beef«, ki pa je od leta 2001 vključena v ekološko kontrolo. Pri izvajanju ukrepa so problem predstavljale predvsem premajhne količine pridelanega mesa, izkazala pa se je tudi potreba po investicijah za ureditev hlevov in izgradnjo manjše klavnice.

2. Preprečevanje erozije vinogradov

Zmanjševanju potencialne nevarnosti za erozijo zemlje na vinogradniških legah v nagibu je bil namenjen ukrep preprečevanje erozije vinogradov z najmanj 20% nagibom, ki se je pričel izvajati v letu 2000. Ukrep je spodbudil precejšnje zanimanje pri pridelovalcih, saj je v primerjavi s podatki o površinah vinogradov iz registra pridelovalcev grozdja in vina zajel okoli 50% vinogradov z nagibom nad 20%, v katerih so bila tla zato zaščitena pred erozijo. Izvajanje tega ukrepa pa je prispevalo tudi k ozaveščenju kmetovalcev o nujnosti zatavljanja vinogradov kot načina zaščite tal proti eroziji. V letu 2001 se je ta ukrep preoblikoval v nov ukrep z nekoliko spremenjenimi pogoji za izvajanje. Nov ukrep z naslovom *Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu* je postal sestavni del Slovenskega kmetijsko okoljskega programa, vendar se v letu 2001 ni izvajal. Cilj novega ukrepa je zmanjševanje erozije v sadovnjakih in vinogradih z zasaditvijo obdelovalnih površin s primerno vegetacijo proti plazenju in zmanjševanje erozije.

3. Slovenski kmetijsko okoljski program

Da bi spodbudili kmetovalce za prehod od uveljavljenih konvencionalnih oblik gospodarjenja na okolju bolj prijazne načine kmetovanja, je Vlada RS v letu 2001 sprejela Slovenski kmetijsko okoljski program 2001-2006 (v nadaljevanju: SKOP), ki ni ozko proizvodno usmerjen, ampak upošteva tudi ekološke, socialne in prostorsko poselitvene vidike podeželja. Ta program je s posebnim poudarkom na okoljski komponenti razdeljen na tri osnovne skupine, ki določajo naravo in vsebino ukrepov neposrednih plačil:

- I. skupina: zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje (9 ukrepov),
- II. skupina: ohranjanje naravnih danosti, biotske pestrosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine (8 ukrepov),
- III. skupina: varovanje zavarovanih območij (5 ukrepov).

V IV. skupino sta vključena izobraževanje in promocija, ki sicer nista zasnovana kot ukrepa plačil na površino. Izobraževalni programi so namenjeni kmetom ter uslužbencem državne uprave in javnih zavodov. Sodelovanje v procesu izobraževanja je za kmete, ki so vključeni v kmetijsko okoljske ukrepe, obvezno. S promocijskimi aktivnostmi se SKOP in njegov pomen predstavlja širši javnosti, pri čemer so potrošniki informirani tudi o novostih in kakovosti sonaravno pridelanih kmetijskih proizvodov in živil.

V tem času je SKOP vključeval 22 ukrepov ter izobraževanje in promocijo in se je na podlagi letne uredbe na ravni cele države v letu 2001 začel poskusno izvajati z 10 ukrepi, v letu 2002 se je izvajalo 12 ukrepov in v letu 2003 že 14 ukrepov (preglednica 13).

Preglednica 13: Ukrepi SKOP v obdobju 2001-2003

Skupina	Ukrep	2001	2002	2003
I. Zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje	Zmanjšanje obremenitve obdelanih kmetijskih zemljišč	-	-	-
	Odpravljanje zaraščanja	+	+	+
	Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu	-	-	-
	Ohranjanje kolobarja	+	+	+
	Ozelenitev njivskih površin	-	+	+
	Integrirano sadjarstvo	+	+	+
	Integrirano vinogradništvo	+	+	+
	Integrirano vrtnarstvo	+	+	+
	Ekološko kmetovanje	+	+	+
II. Ohranjanje naravnih danosti, biotske pestrosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine	Planinska paša	+	+	+
	Košnja strmih travnikov	-	-	-
	Košnja grbinastih travnikov	-	-	-
	Travniški sadovnjaki	+	+	+
	Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali	-	-	-
	Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	-	-	-
	Sonaravna reja domačih živali	+	+	+
	Ohranjanje ekstenzivnega travinja	-	-	+
III. Varovanje zavarovanih območij	Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih	+	+	+
	Prestrukturiranje reje domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	-	+	+
	Ohranjanje habitatov ogroženih vrst ptic	-	-	-
	Pokritost tal na vodo varstvenem območju	-	-	+
	Zatravljanje in praha	-	-	-
IV. Izobraževanje in promocija	Izobraževanje	+	+	+
	Promocija	+	+	+

+ : ukrep se je izvajal

- : ukrep se ni izvajal

Do kmetijsko okoljskih plačil so bila upravičena kmetijska gospodarstva, ki so izvajala vsaj en ukrep ter pri različnih načinih kmetovanja upoštevala zahteve varovanja okolja, vzdrževala življenjski prostor mnogih rastlinskih in živalskih vrst ter s tem prispevala k ohranjanju poseljenosti in obdelanosti podeželja. Pristop v program je bil prostovoljen, kmetje so sami izbrali ukrepe, ki so jih izvajali na delu ali celotni kmetiji. S podpisom petletne pogodbe, ki so jo upravičenci sklenili z Agencijo RS za kmetijske trge in razvoj podeželja (v nadaljevanju: AKTRP), so se obvezali, da bodo ves čas trajanja kmetijsko okoljskega programa skladno s predpisanimi pogoji izvajali ukrep oz. ukrepe, s katerimi so se vključili v program. Pri izvajanju kmetijsko okoljskih ukrepov so morali upravičenci dosledno upoštevati vse obveznosti, ki jih določajo posamezni ukrepi ter ves čas trajanja programa obvezno in sproti voditi evidenco o vseh delovnih opravilih, ki se izvajajo pri izbranih ukrepih. Kmetijsko okoljska plačila so se dodelila upravičencem na ravni cele države na podlagi proračunskih sredstev in letne uredbe, ki je določala ukrepe, ki so se izvajali v tekočem letu. Ob vstopu Slovenije v EU se bo pogodba preverila oz. spremenila, ker se bodo kmetijsko okoljski ukrepi izvajali v okviru PRP 2004-2006.

Kmetijsko gospodarstvo, ki je izvajalo kmetijsko okoljske ukrepe, je moralo izpolnjevati tudi vse pogoje, ki jih zahteva Integrirani administrativni in kontrolni sistem (v nadaljevanju: IAKS), za celoten čas trajanja programa, kot je to določeno v predpisih o dodeljevanju plačil.

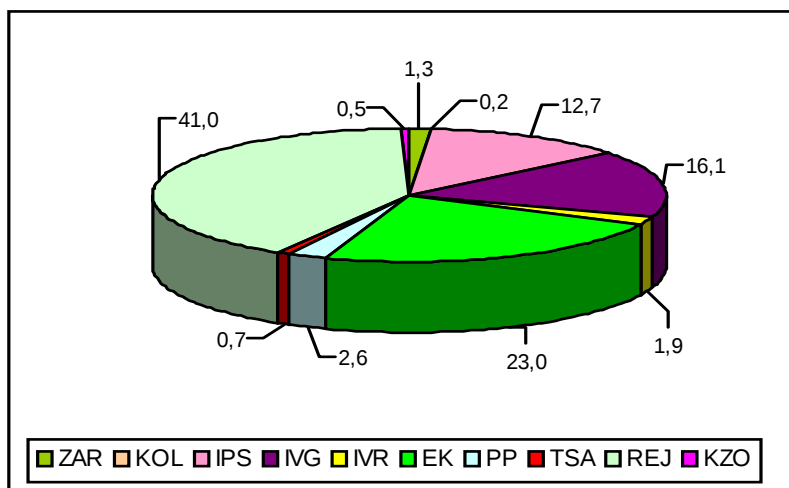
Administrativne postopke za dodeljevanje sredstev za ukrepe SKOP je izvajala AKTRP. Nadzor je vključeval IAKS ter v tem sklopu tudi inšpekcijske preglede na terenu, ki so letno naključno zajeli 5% upravičencev, vključenih v program. Plačila so se izplačevala kot podpore v tekočem letu.

Kontrolo nad izvajanjem ukrepov in nadzor nad porabo proračunskih sredstev je izvajal Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano, skladno z zakonom. Kmetijski inšpektorji so imeli pravico preverjati izpolnjevanje pogojev na kmetijskem gospodarstvu, zlasti izpolnjevanje predpisanih pogojev za posamezne ukrepe in upravičenost do zaprosenih ali že izplačanih plačil.

Kontrola izvajanja in izpolnjevanja pogojev za dodelitev proračunskih sredstev za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe je bila ločena in je potekala dodatno h kontroli, ki se je izvajala v okviru kontrolnih organizacij za integrirano in ekološko pridelavo z namenom pridobitve certifikata.

Do leta 2003 so se kmetijsko okoljski ukrepi v obliki državne pomoči v celoti financirali iz proračuna RS. Od leta 2004 naprej, pa se bo 21 ukrepov SKOP izvajalo v okviru PRP 2004-2006, izobraževanje in promocija pa kot tehnična pomoč, v skladu z Uredbo 1257/99 in Uredbo Komisije (ES) št. 817/2004. Število ukrepov se je zmanjšalo od 22 na 21. Glede na značilnosti živinorejske proizvodnje v Sloveniji, se je pokazalo, da ukrep Zmanjšanje obremenitve obdelanih kmetijskih zemljišč ni smiselno, medtem ko je bil ukrep Odpravljanje zaraščanja ukinjen. Prvi ukrep je nadomestil ukrep Integrirano poljedelstvo, za katerega je interes med pridelovalci precejšen. V letu 2004 se bodo vsi kmetijsko okoljski ukrepi izvajali v okviru PRP na podlagi veljavnih predpisov v RS in ES.

Odziv pridelovalcev na SKOP je bil razmeroma velik, saj je v prvem letu izvajanja za kmetijsko okoljska plačila zaprosilo dobrih 20% vseh kmetijskih gospodarstev. Skupno je bilo izplačanih 1.393.680.692 SIT, največ (41,0%) za ukrep sonaravna reja domačih živali (REJ) (graf. 15). V letu 2001¹ je kmetijsko okoljske ukrepe izvajalo 11.400 kmetijskih gospodarstev na 93.736 ha, v letu 2002², 11.859 kmetijskih gospodarstev na 110.849 ha in v letu 2003³, 12.422 kmetijskih gospodarstev na 124.838 ha. V primerjavi z letom 2001, se je v letu 2002 obseg površin vključenih v kmetijsko okoljske ukrepe povečal za približno 18% in v letu 20003 za okoli 33%.

Graf. 15: Sredstva (%), namenjena kmetijskim gospodarstvom za izvajanje kmetijsko okoljskih ukrepov v letu 2001

Ukrepi I. skupine so že v prvem letu izvajanja (2001) naleteli na dober odziv pri pridelovalcih. Pri integriranem sadjarstvu (IPS), integriranem vrtnarstvu (IVR) in ekološkem kmetovanju (EK), ki so se začeli izvajati pred letom 2001, pa se kaže trend povečevanja vključenosti kmetijskih gospodarstev v te ukrepe, saj njihovo število narašča z leti po uveljavitvi ukrepov.

Pozitivni vplivi izvajanja teh ukrepov so se odrazili v zmanjšanju deleža površin v zaraščanju na kmetijskih gospodarstvih in nadaljnji rabi očiščenih zemljišč, nadzorovani uporabi gnojil, substratov in fitofarmacevtskih sredstev, zmanjševanju negativnih vplivov kmetovanja na okolje, izboljšani setveni strukturi, izboljšani kakovosti prehrane (manj ostankov kemičnih sredstev v živilih) ter zagotavljanju potencialnega zdravja potrošnikov. Pri ukrepih integrirane pridelave in ekološkega kmetovanja pa so certifikati, ki jih pridelovalcem izda kontrolni organ, potrošnikom zagotavljali zeleno kakovost ter jamčili, da je pridelava potekala na integriran oz. ekološki način.

Preglednica 14: Število kmetijskih gospodarstev (KMG) (izdan certifikat) in površine (ha) vključene v integrirano in ekološko pridelavo v letih 1999-2003

Ukrep	1999		2000		2001		2002		2003	
	KMG	ha	KMG	ha	KMG	ha	KMG	ha	KMG	ha
Integrirano sadjarstvo	451	2.334	549	3.085	676	3.397	660	3.336	845	3.603
Integrirano vinogradništvo	*	*	*	*	505	4.334	1.176	6.084	1.688	6.939
Integrirano vrtnarstvo	43	117	111	333	176	518	222	710	343	899
Ekološko kmetovanje**	41	355	281	3.009	661	8.331	897	11.762	1.341	18.945

*: Ukrep se ni izvajal

**: Izdan certifikat ali pozitivno poročilo

Vir: AKTRP

¹ Vir: AKTRP, stanje na dan 22.10.2002

² Vir: AKTRP, stanje na dan 12.2.2003

³ Vir: AKTRP, stanje na dan 3.2.2004

Učinki ukrepov II. skupine so se odražali v ohranjanju obdelanosti gorskih območij in tradicionalnih oblik kmetovanja, ohranjanju značilne krajine in habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste, ohranjanju travinja in preprečevanju zaraščanja, zagotavljanju na kmetijskih gospodarstvih pridelane krme za živali ter zdravih in kakovostnih živilskih proizvodov. Podpore za travniške sadovnjake so, v povezavi z nacionalnim projektom »Oživitve travniških sadovnjakov in sadnih vrtov Slovenije«, v okviru katerega so se izvajale praktične aplikacije oživitve in oskrbe travniških sadovnjakov ter programi predelave sadja, prispevale k oživitvi teh sadovnjakov ter ohranjanju biotske raznovrstnosti in tradicionalne kulturne krajine.

Ukrepi III. skupine so bili namenjena ohranjanju obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih, tradicionalnim načinom kmetovanja, ustvarjanju pogojev za sobivanje velikih zveri in ohranjanju zelenega pokrova na vodo varstvenih območjih preko celega leta, s ciljem izravnave stroškov zaradi posebnih okoljskih razmer. Ti ukrepi so se izvajali na območju Triglavskega narodnega parka, v območjih nekaterih regijskih parkov (Kozjanski park, Park Škocjanske jame, Notranjski regijski park) in v ostalih zavarovanih območjih (Krajski park Kolpa, Krajski park Lahinja, Krajski park Topla, Drava, Jareninski dol, Jeruzalemsko-oromoške gorice, Kamenščak-Hrastovec, Kum, Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Mrzlica, Ponikovski kras, Rački ribniki-Požeg, Šturmanci, Zgornja Idrija, Planinsko polje, Robanov kot, Logarska dolina, Zelenci, Potok Bičje in močvirni biotopi, Jovsi, Globodolsko polje, Strunjan), v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri in nekaterih vodo varstvenih območjih.

Pri izvajanju ukrepov SKOP je problem predstavljalo pomanjkanje proračunskih sredstev, posledično pa je bila prenizka tudi višina plačil na ha.

V okviru IV. skupine so se sredstva namenjala izobraževanju in promociji. Izobraževalni programi so bili namenjeni kmetom in uslužbencem državne uprave ter javnih zavodov. Ti programi so prispevali k razumevanju odnosa med kmetijstvom in okoljem, nudenju pomoči pri izvajanju in izpopolnitvi postopkov kmetijske pridelave, skladnih z ohranjanjem in razvojem kmetijske krajine, varovanju okolja in biotske raznovrstnosti, zagotavljanju higienskih standardov ter okolju in živalim prijazne reje, učinkovitemu kmetovanju na zavarovanih območjih ter posredovanju znanja kmetom za vzpostavitev in vodenje ekonomsko učinkovitih sonaravnih kmetijskih gospodarstev. Izobraževalni programi so prispevali k raznolikosti, konkurenčnosti in promociji kmetij, nenazadnje pa je izobraževanje omogočalo tudi uspešnejše izvajanje ukrepov SKOP.

Da bi SKOP predstavili čim širšemu krogu ljudi in ozavestili javnost o pomembnosti trajnostnega ohranjanja in razvoja kmetijstva na podeželju, so bile v letih 2001-2003 izdane tudi tematske publikacije in izdelani prikazi programa na spletnih straneh.

Publikacije na temo SKOP so bile natisnjene v različnih oblikah. Knjižica s podrobno predstavitev ukrepov programa je bila namenjena kmetom. Kot pripomoček pri obveznem vodenju evidenc, ki jih morajo voditi kmetijska gospodarstva, ki se vključijo v izvajanje ukrepov tega programa, pa tudi obrazci »Evidence o delovnih opravilih«. Knjižico in evidence so kmetje prejeli na območnih enotah kmetijske svetovalne službe.

Celoten program je bil natisnjen tudi v obliki brošure v slovenskem in angleškem jeziku, ki je bila posredovana splošnim in šolskim knjižnicam, občinam ter drugim institucijam, ki se ukvarjajo s kmetijsko okoljsko problematiko. Ukrepi SKOP so bili predstavljeni tudi v obliki zloženke, prav tako v obliki zloženke pa so bili podrobneje predstavljeni tudi integrirana pridelava, ekološko kmetovanje in planinska paša (Integrirano sadjarstvo, Integrirano vinogradništvo, Integrirano vrtnarstvo, Integrirano poljedelstvo, Ekološki pridelki in ekološka živila, Paša v slovenskih gorah, Paša v Kamniško-Savinjskih Alpah). Zloženke so bile natisnjene v slovenskem in angleškem jeziku.

Za namene izvajanja integrirane pridelave so bili natisnjeni naslednji pravilniki: »Pravilnik o integrirani pridelavi sadja«, »Pravilnik o integrirani pridelavi grozdja in vina«, »Pravilnik o integrirani pridelavi zelenjave« in »Pravilnik o integrirani pridelavi poljščin«, vključno s tehnološkimi navodili. V slovenskem in angleškem jeziku pa sta bila natisnjena tudi »Pravilnik o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil« in Pravilnik o določitvi območij v Republiki Sloveniji, ki so primerna za ekološko čebelarjenje.

Informiranje javnosti o sonaravno pridelanih kmetijskih proizvodih in živilih je potekalo preko sredstev javnega obveščanja (televizija, radio, plakati, zloženke) in ob posebnih dogodkih, kot so sejmi, javne predstavitve ipd.

Pri pripravi SKOP in kasnejšem izvajanju ukrepov je bil dan poudarek tudi sodelovanju med vladnimi institucijami (predvsem: MKGP in MOPE, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, Zavod za gozdove), univerzami (izobraževalnimi ustanovami), lokalnimi skupnostmi, kmeti in nevladnimi organizacijami (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zveza združenj ekoloških kmetov, DOPPS itd.).

5.2.2 Strukturni ukrepi in ukrepi razvoja podeželja

Strukturni ukrepi in ukrepi razvoja podeželja so pomembno vplivali na Program razvoja podeželja. Večina teh ukrepov je bila investicijsko naravna in je vključena v EPD ali druge oblike strukturnih državnih pomoči.

Ti ukrepi so vključevali:

- *Naložbe v kmetijska gospodarstva*

Republika Slovenija izvaja ukrep Naložbe v kmetijska gospodarstva na celotnem ozemlju za tako rekoč vse sektorje primarne kmetijske proizvodnje. Do leta 1994 so ukrepi investicijske politike zadevali investicije v nakup, obnovo ali razširitev vseh oblik osnovnih sredstev. Po letu 1994 so postali ukrepi bolj specifični in ciljno usmerjeni. Od leta 1996 dalje ima pomembno vlogo tudi Sklad za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja d.o.o., ki z dodeljevanjem dodatnih finančnih sredstev v obliki ugodnih kreditov in jamstev spodbuja investicijska vlaganja v kmetijstvo.

- *Obnova trajnih nasadov*

Obnova trajnih nasadov vključuje obnovo vinogradov, sadovnjakov in oljčnikov ter izgradnjo nasadov jagod in špargljev. V zadnjih petih letih je bilo za obnovo trajnih nasadov dodeljeno 4.023.565.558,00 SIT nepovratnih sredstev in obnovljenih ali zgrajenih 3.697,17 ha trajnih nasadov na 6.996 kmetijskih gospodarstvih. Delež podpore se je gibal med 20 in 30% stroškov izgradnje trajnega nasada.

- *Programi podpor za prestrukturiranje kmetijskih gospodarstev*

V sklopu teh programov so se dodeljevale podpore investicijskim projektom namenjenih prestrukturiranju in prenovi kmetijske proizvodnje na kmetijskih gospodarstvih (fizične in pravne osebe) ter projektom dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. V obdobju od leta 1997 do leta 2001 je MKGP v okviru samostojnih javnih razpisov dodelilo 1.736.298.921,00 SIT nepovratnih sredstev 1.481 investicijskim projektom, od tega 943.789.638,00 SIT nepovratnih sredstev 1.347 projektom na kmetijah in 792.509.283,00 SIT nepovratnih sredstev 134 projektom kmetijskih podjetij in zadrug. V okviru skupnih javnih razpisov MKGP in Javnega sklada pa je bilo v tem obdobju dodeljeno 3.302.137.596,00 SIT nepovratnih sredstev MKGP 2.383 investicijskim projektom, od tega 2.643.222.734,00 SIT nepovratnih sredstev 2.335 projektom na kmetijah ter 658.914.862,00 SIT nepovratnih sredstev 48 projektom kmetijskih podjetij in zadrug. Poleg tega je MKGP dodatno pripomoglo k hitrejši izvedbi investicij saj je v letih od 1997 do vključno 1999 regresiralo obresti v času moratorija na odplačilo dodeljenih kreditov Javnega sklada.

5.2.2.1 Dosedanji učinki in problemi pri izvajanju ukrepov

Republika Slovenija je z izvajanjem ukrepov v obdobju od leta 1997 do 2001 dosegla pomembne premike na področju prestrukturiranja in prenove kmetijske proizvodnje. Urejenih je bilo dovolj skladiščnih kapacitet za skladiščenje in dodelavo svežega sadja pridelanega v Sloveniji, s čimer so se vzpostavili pogoji za enakovreden nastop pridelovalcev sadja na domačem in tujem trgu.

V sadjarstvu in vinogradništvu, ki sta za slovensko kmetijstvo pomembni gospodarski panogi, je bilo obnovljenih 941 ha sadovnjakov in 2.512 ha vinogradov, kar predstavlja glede na uradne statistične podatke skoraj eno petino vseh intenzivnih sadovnjakov oz. eno sedmino vseh vinogradov.

Na ostalem področju prestrukturiranja in modernizacije kmetijske proizvodnje je bilo v tem obdobju dodeljenih 1.451.424.145,00 SIT nepovratnih sredstev 182 investicijskim projektom kmetijskih podjetij in zadrug, s čimer so ob 20% povprečnem deležu bila spodbujena njihova lastna vlaganja v višini 5,8 mrd SIT in 3.587.012.372,00 SIT nepovratnih sredstev 3.682 investicijskim projektom na kmetijah, s tem pa so ob 20% povprečnem deležu bila spodbujena njihova lastna vlaganja v višini skoraj 18 mrd SIT.

Načrtovanje in izvajanje ukrepa *Naložbe v kmetijska gospodarstva* je bilo v preteklih letih razdeljeno na različne posamične programe pomoči, kar je onemogočalo vodenje enotne in učinkovite kmetijske strukturne politike ter učinkovito spremljanje doseženih rezultatov, hkrati pa je povzročalo zmedo tudi samim kmetijskim proizvajalcem. V letu 2000 se je začelo s postopnim združevanjem teh programov, s čimer se bo nadaljevalo tudi v prihodnje.

Sedanje analize kažejo, da je kmetijska pridelava v Republiki Sloveniji še vedno precej razdrobljena in premalo tržno usmerjena. To velja zlasti za družinske kmetije, kjer je manjša velikost kmetijskega gospodarstva v veliki meri posledica agrarne politike v preteklosti (zemljiški maksimum 10 ha). Zato je potrebno še naprej spodbujati družinske kmetije, da iščejo nove dohodkovne vire v dopolnilnih dejavnostih na kmetijah (npr. predelava lastnih pridelkov, kogeneracija energije iz biomase in bioplina na kmetijah, kmečki turizem, domača obrt itd.). Tržna usmeritev, skupni tržni nastopi in zmanjševanje stroškov kmetijske pridelave ostajajo glavna usmeritev pri načrtovanju tega ukrepa tudi v prihodnje. Glede na to, da postajata skrb za okolje in za dobrobit živali pri kmetijski proizvodnji izjemno pomembna dejavnika, bo tudi v prihodnje dana posebna pozornost spodbujanju investicij v biološko in integrirano pridelavo hrane ter investicij v živalim prijazne načine in vrste reje (npr. hlevi za prosto rejo).

5.3 Aktivnosti, ki jih je sofinancirala EU

5.3.1 PHARE Nacionalni program – Kmetijstvo

1. Pomoč pred letom 1995

Sredstva EU: 0,25 MECU

Leta 1995 je deset mesečni študij nemške GFA, ki je bil financiran s strani EU (SLO 94 E 32), podpiral ustanovitev poskusnega kmetijskega centra Jable kot samostojne institucije. Leta 1998 je Federativna Republika Nemčija na bilateralni ravni financirala nadgradnjo projekta.

2. Nacionalni program 1995 (št. programa: SL9504)

Sredstva EU: 0,5 MECU

Na podlagi javnega razpisa je bila sklenjena pogodba s svetovalno agencijo ATA Agriconsulting Europe in ustanovljena PHARE-ESPU (PHARE pisarna) kot pomoč pri vstopu v EU. Njene naloge so bile: generalno svetovanje, izobraževanje in priprava programov ter upravljanje s sredstvi različnih PHARE programov na MKGP. Nabavljena je bila računalniška oprema skupaj s telefaksom, kopirnim strojem in avto Fiat Bravo. Sredstva so bila na razpolago tudi za študijske obiske EU strokovnjakov na področju veterinarske kontrole in kontrole varstva rastlin kakor tudi za strokovne obiske slovenskih strokovnjakov v EU.

3. Nacionalni program za Slovenijo 1996 (št. programa: SL9602)

Sredstva EU: 0,5 MECU

Program je bil osredotočen na priporočila Bele knjige glede izboljšanja osnov kmetijske politike in vzpostavitve pogojev za delovanje notranjega trga – veterinarske kontrole in kontrole varstva živali. Izvedene so bile osnovne analize glede razmer in zahtev MKGP in kmetijske politike. Nabavljena je bila oprema za Veterinarski inštitut RS in za Biološki inštitut RS.

4. Nacionalni operativni program 1997 – Slovenija (št. programa: SL9704)

FWC: ATA, Agriconsulting Temporary Association, Belgija

Sredstva EU: 1,25 MECU

Program je bil nadaljevanje Nacionalnega operativnega programa iz leta 1996, kateri je vključeval veterinarsko kontrolo, kontrolo varstva rastlin in razvoj informacijskega sistema. Poudarek je bil dan izobraževanju, pripravi priročnikov, študijskim obiskom ter nabavi laboratorijske in druge opreme. Nabavljena je bila najbolj nujna IT oprema (strežniki) za vzpostavitev mreže v skladu s programom. Del sredstev je bil namenjen za zagotovitev strokovne pomoči na področju veterinarske kontrole in kontrole varstva rastlin, za kar je bila tudi sklenjena FWC pogodba s partnerjem ATA.

5. Nacionalni program 1998 za Slovenijo (št. programa: SI 9805 in SI 9806)

- Izgradnja veterinarskih in fitosanitarnih kapacitet na obmejnih inšpekcijskih mestih – tehnična pomoč (št. projekta: SI-9806.01.0002)

Št. pogodbe: SI-9806.01.0002

Partner: COWI, Danska

Sredstva EU: 249.153,00 € (angažirano)

Splošni cilj je omogočiti Sloveniji izvajanje pravnega reda ES na področju zaščite prihodnje zunanje meje EU glede na standarde in postopke EU, Schengenski pravni red in IV. poglavje pogodbe, ki ustanavlja Evropsko komisijo ter veterinarske in fitosanitarne inšpekcijske kapacitete in postopke v skladu z EU standardi na mejnem prehodu Obrežje. Pripravili so se dokumenti za ustanovitev in opremo veterinarskih in fitosanitarnih inšpekcijskih kapacitet na obmejnem inšpekcijskem mestu Obrežje in načrt za še dve dodatni obmejni inšpekcijski mesti, Jelšane in Gruškovje, ki bosta tudi zunanji meji EU.

- Ustanovitev posebne enote za pomoč pri izdelavi evropske strategije (št. projekta: SL-9806.01.02.0001)

Št. pogodbe: SL-9806.02.0001

Partner: ATA, Agriconsulting Temporary Association, Belgija

Sredstva EU: 249.970,00 € (angažirano)

Splošni cilj je bil omogočiti pristop Slovenije k EU na način, ki zagotavlja ugodnosti obema, Sloveniji in EU, ter omogočiti slovenskemu kmetijskemu sektorju, da prevzame evropsko strategijo in se zagotovi posebno znanje zaposlenim na MKGP kot pomoč pri pristopnih pripravah. Namen projekta je večja osredotočenost na reformo kmetijske in podeželske politike, preusmeritev razvoja kmetijstva, ustanovitev integriranega kmetijskega informacijskega sistema ter priprava, upravljanje in koordinacija razvojnih programov EU.

- Delegiranje inšpekcijskih funkcij – Nabava opreme (št. projekta: SL 9806.02.0003)

Št. pogodbe: SL-9806.01.02.0003

Partner: ATA, Agriconsulting Temporary Association, Belgija

Sredstva EU: 49.996,00 € (angažirano)

Splošni cilj je uskladiti nacionalni inšpektorat, ki na terenu izvaja inšpekcijo, s kriteriji in predpisi ES. Projekt zajema posodobitev standardnih postopkov, analize tveganj, zbiranje vzorcev, načine in metode poročanja, odkrivanje nepravilnosti, določitev vmesnega in letnega poročila Inšpektorata plačilni agenciji, odgovorni za kmetijske trge in razvoj podeželja.

- Izboljšanje fitosanitarne kontrole (št. projekta: SI-9806.01.02.0004)

Št. twinninga: SL98/IB/AG/01b

Projektni partner: Nizozemska

Sredstva EU: 50.000 € (angažirano)

Splošni cilj je prevzem in izvajanje pravnega reda ES glede fitosanitarnih procedur, nadzora meje, preventivnih in kontrolnih ukrepov proti škodljivcem in boleznim, razkritja in določitve specifičnih bolezni. V okviru projekta se je osredotočilo na zmogljivosti fitosanitarnih inšpektorjev, uradnike na MKGP in laboratorijske strokovnjake z namenom, da se doseže standarde EU pri prevzemu ukrepov proti pojavljanju in širitvi škodljivih organizmov.

- Twinning Register kmetij (št. projekta: SL98/IB/AG/02)

Twinning partnerja: Nemčija in Avstrija

Sredstva EU: 355.411,00 € (angažirano)

Namen je bil vzpostaviti Integrirani administrativni kontrolni sistem (IAKS) – infrastrukturo na AKTRP in MKGP ter vzpostaviti register kmetij, register za identifikacijo živali in povezavo med in z drugimi informacijskimi sistemi v skladu z zahtevami EU. Slednji elementi so nujni za upravljanje in kontrolo območij in živali, za katere kmetje prejmejo sredstva.

- Twinning za strukturni razvoj podeželja (št. projekta: SI-9806.01.02.0002)

Št. twinninga: SL98/IB/AG/03

Twinning partnerji: Nemčija, Avstrija in Grčija

Sredstva EU: 400.000,00 € (angažirano)

Cilj projekta je bil ustanovitev kmetijskega sektorja znotraj ARSKTRP v skladu z zahtevami EU do zaključka twinniga, aprila 2001.

- Agencija za tržno intervencijo (št. twinninga: SI/98IB/AG/04)

Twinning partnerja: Francija in Avstrija

Sredstva EU: 398.459,00 € (angažirano)

Cilj je bil vzpostaviti sektor za kmetijske trge znotraj ARSKTRP, ki deluje v skladu z zahtevami EU.

6. Nacionalni program za Slovenijo za leto 1999 (št. programa: SL9905.01)

- Povečanje kontrole kvalitete hrane – tehnična pomoč (št. projekta: SL-9905.01/I.02.2)
Št. pogodbe: SL-9905.01.02.0001
Projektni partner: (AFNOR) Francija
Sredstva EU: 380.770,00 € (angažirano)
Namen projekta na področju povečanja kontrole kvalitete hrane je pregled in izboljšanje slovenskega sistema glede živalske krme, registracije in inšpekcije kot tudi kontrolnih institucij. V okviru projekta se prevzame sekundarna zakonodaja, usposobi zaposlene na MKGP, inšpektoratu, kontrolnih institucijah in industriji. To je omogočilo ustrezno izvajanje vseh potrebnih aktivnosti, postopkov in akreditacijo pilotnih laboratorijev.
- Povečanje kontrole kvalitete hrane – nabava opreme (št. projekta: SL-9905.01/I.02.2)
Št. pogodbe: SL-9905.01.01.0005
Sredstva EU: 258.723,85 € (angažirano)
Namen je bil dobaviti opremo javnim institucijam pristojnim za testiranje in certificiranje kmetijskih pridelkov in živil. Oprema je nujna za obstoječe nacionalne institucije, pristojne za testiranje živil, ki so pooblaščen s strani MKGP in so akreditirane v skladu s postopki EU. Vse tri institucije, ki so prejele opremo, so pooblaščen s strani MKGP za uradno kontrolo določenih proizvodov.
- Izboljšanje fitosanitarne kontrole – nabava opreme (št. projekta: SL9905.01/I.02.3)
Št. pogodb: SL-9905.01.01.0006, SL-9905.01.01.0007
Sredstva EU: 142.340,88 € (angažirano)
Splošen cilj je bil omogočiti izvajanje kontrole glede škodljivih organizmov in preventivnih ukrepov glede škodljivih organizmov, ki so jih razglasile članice EU in mejna fitosanitarna inšpekcija na zunanjih mejah EU. Posebni cilji so bili:
 - nadgradnja obstoječe opreme za odkrivanje in prepoznavanje bolezni škodljivih organizmov v štirih pooblaščenih laboratorijih s strani MKGP,
 - izvajanje Direktive Komisije 98/22/ES¹, ki določa minimalne pogoje za izvajanje kontrole zdravja rastlin v EU,
 - izpolnitev zahtev, določenih v Direktivi Komisije 95/44/ES², ki omogoča ustvariti pogoje na podlagi katerih so določeni škodljivi organizmi, rastline, rastlinski izdelki in drugo, navedeno v aneksih št. I do V, ki so priloga Direktive Sveta št. 77/93/ES³, ki se jih lahko uvaža v EU ali znotraj EU ali iz določenih zaščitnih območij.
- Izboljšanje fitosanitarne kontrole – twinning (št. projekta: SL99/IB/AG/02)
Twinning partner: Nizozemska
Sredstva EU: 400.000,00 € (angažirano)
Splošen cilj projekta je usposobiti slovensko fitosanitarno kontrolo v skladu z zahtevami pravnega reda ES, kar je pogoj za članstvo Slovenije v EU. Slovenija mora tako prevzeti in izvajati pravni red ES za fitosanitarno področje že ob vstopu v EU in sicer pri proizvodnji, informacijskem sistemu z večjim poudarkom na rastlinskih škodljivcih in boleznih, registru proizvajalcev in uvoznikov, carinskem sistemu glede rastlin, odkritju in prepoznavanju določenih bolezni, avtorizaciji in uporabi rastlinskih proizvodov. Poudarek je na čimprejšnji usposobitvi dodatnega in odgovornega osebja na MKGP in podpornih diagnostičnih laboratorijev, ki izpolnjujejo zahteve EU na področju fitosanitarnih standardov glede ukrepov proti pojavljanju in širjenju škodljivih organizmov.
- Izboljšanje veterinarske kontrole- twinning (št. projekta: SL99/IB/AG/01a)
Twinning partner: Italija
Sredstva EU: 491.268,00 € (angažirano)
Splošni cilj je bil okrepiti slovenske veterinarske storitve z namenom, da se uskladijo z veterinarskim pravnim redom ES. Specifični cilji projekta so bili vzpostaviti HACCP sistem, politiko samokontrole, uskladiti področje prehrabnih rastlin in varstva živali vključujoč perutnino in sladkovodni sektor, uskladiti delovanje Veterinarskega urada RS in sistema kontrole s posebnim poudarkom na mejni inšpekcijski kontroli, vzpostaviti povezavo z ANIMO programom in identifikacijo živali ter sistemom kontrole premikanja živali v skladu s pravnim redom ES glede zaščite živali in postopka akreditacije v laboratorijih.

7. Nacionalni program za Slovenijo za leto 2001 (št. programa: SI0101-SI0105)

- Računovodstvo, sistem poročanja in sistem finančnih zavarovanj Jamstvenega oddelka Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (v nadaljevanju: Jamstveni oddelek EKUJS) (št. projekta: SI0101.01)
Št. twinninga: SI2001/IB/AG/02/TL
Twinning partner: EURATA
Sredstva EU: 113.837,00 € (angažirano)
Splošni cilj je do pristopa Slovenije v EU pripraviti na akreditacijo plačilne agencije Evropske komisije za kmetijstvo v Sloveniji. Namen projekta je vzpostaviti računovodski in plačilni sistem ter sistem poročanja, upravljanje z Jamstvenim oddelkom EKUJS in kontrolo. Namen projekta je tudi vzpostaviti sistem kontrole in poročanja glede na zahteve Jamstvenega oddelka EKUJS.

¹ UL L št. 126, 28.4.1998, str. 26

² UL L št. 184, 3.8.1995, str. 34

³ UL L št. 130, 29.5.1979, str. 32

- Veterinarska kontrola kužnih bolezni (št. projekta: SI.0101.02)
Št. twinning pogodb: SI0101.02.01.0001, SI0101.02.01.0002, SI0101.02.01.0003
Sredstva EU: 1.247.289,26 € (angažirano)
Cilj je prevzeti pravni red notranjega trga glede veterinarske kontrole kužnih bolezni pri prostem pretoku blaga. Namen je uskladiti veterinarske diagnoze in kontrole prepoznanih visoko kužnih bolezni s prepoznanimi v EU. Z dobavo opreme se namerava zadostiti potrebam po laboratorijskih diagnostičnih pripomočkih, laboratoriju za biološke teste in visoko kužne bolezni živali, po molekularnih diagnozah, po monoklonalnem laboratoriju, laboratoriju za higieno hrane (mikrobiološki del), po seroloških diagnozah, virusnih diagnozah, da se bo lahko ugotovilo diagnoze priznanih bolezni v EU.
 - Implementacija *acquis* na fitosanitarnem področju (št. projekta: SI01.01.03)
Št. twinninga: SI2001/IB/AG/01
Twinning partner: Nizozemska
Sredstva EU: 480.000,00 EUR (angažirano)
Cilj je dokončno uskladiti in uveljaviti pravni red na fitosanitarnem področju. Na podlagi projekta se vzpostavlja večja vloga Uprave RS za varstvo rastlin in semenarstvo, kar je v skladu z zahtevami pravnega reda ES na področju izdelkov za varstvo rastlin, kvalitete semen in rastlin ter zdravja rastlin. Pomoč je usmerjena predvsem na kvaliteto semen in rastlin, posebno za promocijski material in nacionalni seznam rastlinske raznolikosti ter za zaključitev aktivnosti na področju zdravja rastlin in izdelkov za varstvo rastlin.
8. Nacionalni program za Slovenijo za leto 2001 – Twinning Light "Pot" (št. programa: SI0104)
- Tržni informacijski sistem na podlagi ekonomskih analiz (št. projekta: SI0104.01)
Št. twinninga: SI2001/IB/AG/02/TL
Twinning partner: Francija
Sredstva EU: 149.039,00 € (angažirano)
Cilj je do pristopa Slovenije v razviti tržni informacijski sistem EU za poročanje, zbiranje, uporabo in objavo podatkov o nacionalnih cenah glavnih kmetijskih proizvodov za namen akreditacije plačilne agencije. Projekt vključuje predvsem:
 - načrtovanje in vzpostavitev IT sistema in organizacijskih struktur, razvoj programskih postopkov in metod (na podlagi kratkoročnih posvetovanj, ki ne vključujejo izvedbenih del),
 - razvoj standardov in procesov za zaščito IT v skladu s smernicami za zaščito EU,
 - razvoj in izvajanje sistema poročanja o cenah in drugih tržnih informacijah v Sloveniji in sistema poročanja Evropski Komisiji,
 - izvajanje postopkov in oblik za zbiranje, obdelavo in objavljanje podatkov,
 - razvoj in prilagoditev programskih aplikacij,
 - usposabljanje zaposlenih v Oddelku za tržno informiranje (vnašanje podatkov, uporaba programske opreme itd.),
 - vzpostavitev postopkov za hitro ocenjevanje,
 - priprava inštrukcij, smernic in priročnikov.
9. Nacionalni program za Slovenijo za leto 2002, 1. del (št. programa: SI0201-SI0207)
- Nadgradnja inšpekcijskega sistema za kontrolo kakovosti živil za kmetijske izdelke in živila (št. projekta: SI0201.01A)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/02/TL
Twinning partner: Francija (AFNOR)
Sredstva EU: 149.393,00 € (angažirano)
Cilj je uskladiti Inšpektorat za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano s predpisi ES, uveljaviti inšpekcijske in certifikatne procedure, vzpostaviti sistem certificiranja pilotnih produktov, vzpostaviti informacijski sistem za ocenjevanje potrebnih podatkov in model ravnanja s podatki Inšpektorata, Organa za certificiranje in Direktorata za varno hrano vključno s povezavo med temi tremi telesi.
 - Dograjevanje registracijskega sistema v Uradu za priznavanje označb kmetijskih pridelkov oz. živil (št. projekta: SI0201.01B)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/03/TL
Twinning partner: Francija (AFNOR)
Sredstva EU: 149.393,00 € (angažirano)
Cilj je uskladiti sistem za registracijo določenih kmetijskih proizvodov oz. živil Direktorata za varno hrano z uredbami ES, dokončno uskladiti procedure za registracijo vključno s pregledovanjem vlog in pomagati pri razvoju določenih produktov, vzpostaviti spis za pilotne produkte, pravno zaščititi določene produkte, oceniti slovenska pravila za registracijo in certificiranje, uskladiti programsko opremo in računalniško povezavo v skladu z uredbami ES.
 - Uvrščanje blaga na trg proizvodov za varstvo rastlin (št. projekta: SI0201.02)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/04/TL
Twinning partner: Velika Britanija
Sredstva EU: 148.579,00 € (angažirano)
Cilj je uveljaviti zahteve pravnega reda ES pri Upravi RS za varstvo rastlin in semenarstvo glede proizvodov za varstvo rastlin.
 - Nadzor širjenja klasične prašičje kuge med divjimi svinjami (št. projekta: SI0201.03)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/05/TL
Twinning partner: Nemčija
Sredstva EU: 149.968,00 € (angažirano)
Cilj je v skladu s priporočili EU uskladiti slovenske ukrepe za kontrolo bolezni s poudarkom na klasični prašičji kugi in vzpostaviti učinkovito nadziranje klasične prašičje kuge med divjimi svinjami.

- Izkoreninjenje stekline (št. projekta: SI0201.04)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/06/TL
Twinning partner: Francija
Sredstva EU: 49.564,00 € (angažirano)
Cilj je v skladu s priporočili EU uskladiti slovenske ukrepe za kontrolo bolezni s poudarkom na steklini in vzpostaviti učinkovit program za cepljenje divjadi (lisic) proti steklini.
 - Zdravstvena zakonodaja na področju stranskih proizvodov živalskega izvora, ki niso namenjene prehrani ljudi (št. projekta: SI0201.05)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/01/TL
Twinning partner: Nemčija
Sredstva EU: 400.000,00 € (angažirano)
Cilj je s predpisi ES uskladiti zdravstveno zakonodajo in trgovino na področju stranskih proizvodov živalskega izvora, ki niso namenjene prehrani ljudi. Projekt vključuje ločevanje, varno razpolaganje, predelavo in trgovino s stranskimi proizvodi živalskega izvora, vzpostavitev ustrezne stopnje zaščite ljudi in živali pri ravnanju, uporabi in trgovanju s temi produkti.
 - Center za kmetijstvo in razvoj podeželja – Jable (št. projekta: SI0201.06)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/07/TL
Twinning partner: Danska
Sredstva EU: 148.634,00 € (angažirano)
Cilj je usposobiti upravo Centra za kmetijstvo in razvoj podeželja – Jable za upravljanje in organiziranje aktivnosti povezanih z načrtovanjem, programiranjem, izvajanjem in evalviranjem nacionalnega programa usposabljanja ter testiranje in promoviranje prenosa posebnega znanja na univerzitetnem nivoju, ki temelji na izkušnjah članic EU, do svetovalcev in kmetov. Realizacija tega cilja bo izboljšala tehnologijo pridelave in storitev za manjše slovenske kmete glede na potrebe svetovalne službe, kmetov in kmetijskih organizacij.
 - Priprava na vzpostavitev kontrolnega sistema in sistema poročanja za izpolnjevanje akreditacijskih zahtev plačilne agencije za Jamstveni oddelek EKUJS (CMO) (št. projekta: SI0201.07)
Št. twinninga: SI2002/IB/AG/08/TL
Twinning partner: Francija (Onic)
Sredstva EU: 149.987,00 € (angažirano)
Cilj projekta je akreditacija plačilne agencije do pristopa Slovenije v EU in vzpostaviti kontrolo poročanja, v skladu z zahtevami Jamstvenega oddelka EKUJS, CMO predpisi, Uredbo št. 386/90 in št. 4045/89 (razen kontrole direktnih plačil, ki sodi med IAKS).
10. Nacionalni program za Slovenijo za leto 2002 – Twinning Light Pot (št. programa: SI0206)
- Nadgradnja referenčnih laboratorijev za mleko in mlečne proizvode (št. projekta: SI 0206.03)
Št. pogodbe: SI2002/IB/AG/09/TL
Twinning partner: Danska
Sredstva EU: 147.732,00 € (angažirano)
Cilj je uskladiti sistem za testiranje mleka in mlečnih proizvodov v Sloveniji, ki bo omogočil učinkovito sodelovanje med področnimi laboratoriji, referenčnimi laboratoriji in Meteorološkim inštitutom RS ter obnoviti skupni informacijski sistem za izmenjavo izmerjenih podatkov med področnimi in referenčnimi laboratoriji ter vladnimi telesi.
11. Nacionalni program za Slovenijo za leto 2002, 2. del – »Unallocated Institution Building Envelope« (št. CRIS: 2002/000-600.02 in št. programa: SI0209)
- Notranja ocena usposobljenosti AKTRP (št. projekta: SI0209.01)
Št. pogodbe: SI0209.01
Twinning partner: plačilna agencija AMA, Avstrija
Sredstva EU: 149.460,00 € (angažirano)
Cilj je do pristopa Slovenije v EU oceniti notranjo usposobljenost in akreditacijo AKTRP kot plačilne agencije s strani Evropske komisije.
 - Usposobitev AKTRP in Zavoda za ribištvo RS za izvajanje skupne ribiške politike (v nadaljevanju: SRP) (št. projekta: SI0209.07)
Št. twinninga: SI0209.07
Twinning partner: Nemčija
Sredstva EU: 149.973,00 € (angažirano)
Cilj je vzpostaviti skupno tržno ureditev na področju ribištva, nadgraditi ponudbo javnih storitev, ustanoviti organizaciji proizvajalcev, vzpostaviti register ribiških plovil v skladu z zahtevami EU, nadgraditi ponudbo javnih storitev in usposobiti zaposlene na MKGP, Zavodu za ribištvo Slovenije in AKTRP v skladu z zahtevami FIFG.
12. Phare Nacionalni program za Slovenijo za leto 2003 (št. programa: SI0301)
- Nadgradnja informacijskega sistema IAKS ter fitosanitarnega in veterinarskega informacijskega sistema (št. CRIS: 2003/004-938.01, št. projekta: SI0301.01)
Sredstva EU: 2.345.000 € (dodeljeno)
Cilj je nadgraditi zmogljivosti in varnost kmetijskega informacijskega sistema s pomočjo dodatne računalniške in programske opreme ter zaključiti priprave na uporabo in uveljavitev mehanizma upravljanja SKP v praksi. Poudarek je dan predvsem IAKS-u, vodenju izdatkov pri plačilni agenciji za SKP, kot tudi izvajanju in uveljavitvi veterinarske in fitosanitarne kontrole in varnosti hrane.

- Izkoreninjenje stekline – nadaljevanje (št. CRIS: 2003/004-938.02, št. projekta: SI0301.02)
Sredstva EU: 125.000 € (dodeljeno)
Cilj je uskladiti ukrepe za nadzor stekline v Sloveniji z zakonodajo ES in vzpostaviti učinkovit program za cepljenje lisic v skladu s priporočili EU.

5.3.2 PHARE projekti čezmejnega sodelovanja na področju kmetijstva

PHARE CBC programi so del PHARE programov in predpristopne strategije. Obstaja močna povezanost med CBC in INTERREG programi z Avstrijo, Italijo in Madžarsko. Poseben poudarek je dan aktivnostim v zvezi s prenosom znanja in izkušenj kot pogoj, da se izkoristi potencialne na področju kmetijstva, ki so podobni na obeh straneh meje tako z Avstrijo, Italijo in Madžarsko.

Čezmejni programi in projekti na področju kmetijstva zavzemajo posebno mesto. Programi so bili pripravljeni na pobudo lokalnih institucij in kmetijsko-svetovalnih služb ter so koordinirani s strani MKGP kakor tudi s strani medsektorske skupine za koordinacijo teh projektov, ki je sestavljena iz predstavnikov različnih ministrstev.

1. Izvajanje PHARE CBC programov na področju kmetijstva: Italija-Slovenija

- Revitalizacija planinskih travnikov v zgornjem delu reke Soče (št. projekta: SL 9802.03.06)
Sredstva EU: 120.000,00 € (angažirano)
Cilj projekta je bil izboljšanje življenjskega standarda in prihodkov planinskih kmetov in kmetov, ki planinske travnike v zgornjem delu reke Soče koristijo le sezonsko z namenom, da se ne zarastejo, da se izboljša kvaliteta njihovih produktov, da se jim omogoči izvajanje nekaterih turističnih storitev kot dodaten vir dohodka. V okviru projekta se je pripravila osnova za dolgotrajni razvoj planinskih travnikov v skladu z standardi EU in predpisi, ki se nanaša na planinske kmetije, kvaliteto hrane, higieno in okoljevarstvo. Nabavljena je bila oprema za učilnico (pohištvo in računalniška oprema) in izvedena so bila osnovna usposabljanja. Visokogorski tolminski pašniki so edinstveni v Sloveniji, tu se mleko že več stoletij predeluje v znan Tolminski sir, saj prvi znani pisni viri o tem segajo v 13. stoletje. Osnovni cilj skupnega projekta je ponuditi Tolminski sir na trgu in tako povečati dohodek kmetov.
- Vinogradništvo in razvoj dopolnilnih dejavnosti na kraških kmetijah (št. projekta: SL 9701.03.04 in SL 9701.03.05)
Sredstva EU: 107.977,00 € (angažirano)
Razgiban kraški relief in težki kraški pogoji omejujejo razvoj ekstenzivnega, intenzivnega in gospodarnega kmetovanja. Z namenom ustvariti pogoje za kmete, da preživijo in ohranijo poseljenost ter obdelujejo zemljo, se jim je omogočilo razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, ki nadomeščajo izgubo dohodka.
- Pilotni nasadi jablan v Tolminu (št. projekta: SL 9403.03.01)
Sredstva EU: 30.798,00 € (angažirano)
Na razširjenem kmetijskem področju zahodnega dela občine Kobarid so skušali ugotoviti, katera aktivnost poleg edine aktivnosti in še te v upadanju – to je živinoreje, bi še prinašala razumen dohodek. Na več kmetijah so na 14 različnih lokacijah posadili približno 10 ha pilotnih nasadov jablan. Projekt je bil uspešno zaključen in prvi pozitivni rezultati so že vidni.

2. Izvajanje PHARE CBC programov na področju kmetijstva: Avstrija-Slovenija

- Priprava investicijskega modela za izboljšanje izkoriščanja lesene biomase za posameznike in skupinske uporabnike (št. projekta: SL00.09.03)
Št. pogodbe: SL00.09.03.01.0002
Sredstva EU: 18.368 €
S tem projektom se je skušala doseči boljša izraba biomase za posameznike in skupinske uporabnike v občini Slovenska Bistrica in sicer na podlagi nakupa računalniške opreme izvedenih seminarjev, konferenc, delavnic in študijskih obiskov.
- Počitnice brez meja na turističnih kmetijah (INTERREG IIIA Italija-Avstrija in INTERREG IIIA/Phare CBC Slovenija/Avstrija)
Sredstva EU: /
Sofinanciranje RS: 50.000 €
V okviru projekta je bilo vzpostavljeno močno sodelovanje med ponudniki turističnih storitev treh dežel ter financirana trijezična brošura in katalog počitniških namestitev v hribovitih predelih. Ponudba turističnih kmetij treh dežel je objavljena na tudi na internetni strani. Aktivno so se udeležili sejmov in organizirali strokovne ekskurzije za tuje novinarje.
- Proizvodnja in trženje organskih pridelkov (št. projekta: SL-9912.02.01)
Št. pogodbe: SL-9912.02.01.64
Sredstva EU: 25.000 €
Namen projekta je bil razvoj kmetijstva v obmejnih občinah z Avstrijo na področju izobraževanja kmetov glede pridobitve certifikatov za proizvodnjo mleka in mlečnih izdelkov, peko kruha, predelavo sadja, pripravo osnov za študijo o oceni potrebnih investicij v pridelavo organskih pridelkov. Organizirani so bili študijski obiski in predavanja.
- Razvoj kotlov za lesno biomaso z napravo za zgostitev in kotlov za olje za Logarsko dolino (št. projekta: 9912.01)
Sredstva EU v znesku 90.000 € so bila razdeljena med 4 občine Gornji grad, Nazarje, Preddvor, Solčava za razvoj ogrevalnega sistema na biomaso v višini 22.500 € na vsako občino.

- Kmetovanje v vodo varstvenih območjih in zaščita pitne vode (št. projekta: SL-9807.02.03)
Sredstva EU: 78.096,13 € (angažirano)
Namen projekta je bil zmanjšati nevarnost onesnaženja podtalne pitne vode in izboljšati njeno kvaliteto na podlagi kontroliranega kmetovanja in povečanega zavedanja o vplivu dušikovih gnojil na okolje. Kontrolirano kmetovanje je vključevalo merjenje dušika v zemlji pred gnojenjem, uporabo novih metod proti plevelu, sejali so »vmesne pridelke« in na podlagi izobraževanj povečali ozaveščenost kmetov.
- Oživitev prvotne jezersko-solčavske pasme ovc (št. projekta: SL 9807.02)
Št. pogodb: SL-9807.02.01.0002, SL-9807.02.02.0006, SL-9807.02.02.0007, SL-9807.02.02.0008, SL-9807.02.02.0009
Sredstva EU: 136.712,20 € (angažirano)
Namen projekta je bil ustanoviti vzrejni center za avtohtono in ogroženo pasmo Jezersko-Solčavskih ovc in spodbuditi čezmejno sodelovanje med rejci, izmenjavo izkušenj v ovčjereji, ohranjanje pasme, lokalne tradicije, turistične dogodke in festivale, izmenjavo genskih materialov itd.
- Organizacija, pridelava in trženje kmetijskih proizvodov v alpskem območju (št. projekta: SL 9807.02.01)
Sredstva EU: 95.000,00 € (angažirano)
Cilj projekta je bil razvoj dopolnilnih dejavnosti, ohranitev in razvoj proizvodnje in predelave hrane, trženje kmetijskih proizvodov, organizacija in povezovanje kmetov in izmenjava čezmejnih izkušenj z Avstrijo in Italijo.
- Revitalizacija območja Karavank (št. projekta: SI9702.02.07)
Sredstva EU: 150.000,00 € (angažirano)
Cilj projekta je bil organizirati predelavo surovin to je mesa, mleka in volne. Poseben poudarek je bil dan trženju na domačem trgu in trgu sosednjih držav ter ekološki pridelavi.
- Obmejno območje – Skupni življenjski prostor (št. pogodb: SL-9608.02.06.0001 in SL-9701.02.06)
Sredstva EU: 167.000,00 €
Cilj večletnega projekta je bil izboljšati življenjske pogoje za male kmete in tako ohraniti poseljenost podeželja z majhnimi kmetijami, ki nameravajo ohraniti vrednote kot so solidarnost, družbena oskrba in ekološko ravnanje. Projekt je bil osredotočen na izboljšanje in identificiranje nadaljnjega razvoja novih lokalnih proizvodov na tem območju, kakor tudi novih načinov proizvodnje, trženja in prodaje. V okviru tega projekta so se izvajali:
 - Integrirana proizvodnja, predelava, trženje in promocija sadja vzdolž sadne ceste
Sadjarji v obmejni regiji so bili v okviru 10 delavnic seznanjeni s pomembnostjo in prednostmi integrirane pridelave sadja pred konvencionalno pridelavo. V okviru projekta so na podlagi določenih kriterijev glede kvalitete registrirali blagovno znamko »sadna cesta«, ki je dodeljena vsem sadežem pridelanih v obmejni regiji. V obmejnih regijah (med avstrijsko in slovensko Štajersko) je bilo doseženo močnejše sodelovanje med strokovnimi institucijami in med njihovimi strokovnjaki za sadje ter podano poglobljeno znanje o alkoholni destilaciji in izboljšanju kvalitete.
 - Jagodičje – dodaten vir prihodka na majhnih kmetijah
Med jagodičjem proizvajalci predelujejo robidnice, črni ribez in jagode. Namen projekta je bil povečati zanimanje kmetovalcev za tovrstno predelavo in doseči višjo njeno kvaliteto.
 - Ohranitev in promocija kulturne dediščine na podeželju
Z uporabo andragoških načel dela se je začelo povečati zavedanje ljudi v regionalno identiteto – pripadnost določenim krajem ali območjem z tipičnimi naravnimi in kulturnimi značilnostmi. Služba za pospeševanje kmetijstva je prevzela motiviranje ljudi in predstavila cilje in aktivnosti projekta. S sodelovanjem podeželskega prebivalstva so bili zbrani podatki o kulturni dediščini v obmejnih regijah in posebej objavljeni v knjigi, ki jo je financirala EU.
 - Alternativna živinoreja, predelava in prodaja na domu
Projekt je zajemal dva podprojekta: vzrejo krav dojilj ter vzrejo ovc, koz in prašičev. Osnovni cilj vzreje krav dojilj je zagotoviti ponudbo na trgu visoko kvalitetne govedine, ki se jo pridobi od vola, vzrejenega ob kravi na travniku ali v hlevu. Program za vzrejo krav dojilj je poznan tudi kot »korak proti ekološki reji«. Kmetje so postali tudi člani Združenja za organsko kmetovanje v skladu s smernicami za biološko pridelavo. Na območju Pohorja, Kozjaka in Slovenskih Goric je postala vzreja ovc in koz alternativa prvotni enostranski usmerjenosti v vzrejo govedi. Namen podprojekta je bil izboljšanje reje in prodaje.
 - Metoda za organiziranje strojnih krožkov
V strukturi stroškov pridelave kmetijska mehanizacija predstavlja zelo visok delež direktnih stroškov. V okviru projekta se je skušalo zmanjšati ta delež na podlagi uveljavitve strojnih krožkov, to je delitev storitev med kmeti. Namen je bil v bližnji prihodnosti nuditi sosedsko pomoč, kot je pomoč v primeru bolezni, nesreč in pomoč med viškom sezone na kmetijah.
 - Integrirana pridelava grozdja, predelava, prodaja in promocija vina
V letu 1998 so bila pripravljena skupna pravila in smernice za integrirano pridelavo grozdja in vina. Dokumenti vključujejo podrobnejšo razlago naravi prijazne tehnologije, ki je usmerjena k proizvodnji kvalitetnega grozdja, vina in drugih grozdnih proizvodov, kjer je skrb za zdravje in ohranitev obdelovalne zemlje na prvem mestu.
 - Okolju prijazna pridelava zelenjave in zdravilnih zelišč
Kmetje in kmetijski svetovalci so se seznanili z integrirano pridelavo zelenjave v Avstriji (Februar 1998) in z možnostmi uporabe dušikovega apna pri pridelavi ter seznanili so se tudi z integrirano pridelavo v Nemčiji (april 1998). Organizirana je bila strokovna ekskurzija (September 1998) na kmetije, na katerih so že poskusno pridelovali zelenjavo v skladu s smernicami za integrirano pridelavo zelenjave.

- Ekološko kmetovanje in nadzor ekoloških kmetij
V Sloveniji je bilo leta 1999 več kot 300 kmetij registriranih za ekološko kmetovanje. Višina državne pomoči se je izračunavala glede na število hektarjev tako obdelane zemlje, kar je dokaz, da država spodbuja tovrstno kmetovanje.
- Kmetovanje na vodo varstvenih območjih in zaščita pitne vode
Namen projekta, ki se je začel v letu 2000, je bilo zmanjšati nevarnost onesnaženja podtalnice zaradi kmetovanja in sicer tako, da se poveča ozaveščenost kmetov na vodo varstvenih območjih glede potrebnih sprememb metod pridelovanja, s predstavitvijo nadomestnih metod ozelenitve površin med zimo, z analizo zemlje pred gnojenjem z dušikom in s svetovanjem glede gojenih in zaščitene rastlin.

- Revitalizacija gorskega območja na slovensko-avstrijski meji (št. projekta: SL 9608.02.07)
Sredstva EU: 129.955 € (angažirano)
Projekt se je izvajal vzdolž meje med Slovenijo in Avstrijo, ki se je širil na območjih 9 občin Gorenjske in zgornje Savinjske doline. Cilj projekta je bil izboljšati domačinom pogoje za življenje na območju in ohranitev poseljenosti podeželja. V okviru tega projekta sta 2 podprojekta: ekološko kmetovanje in turizem na podeželju.

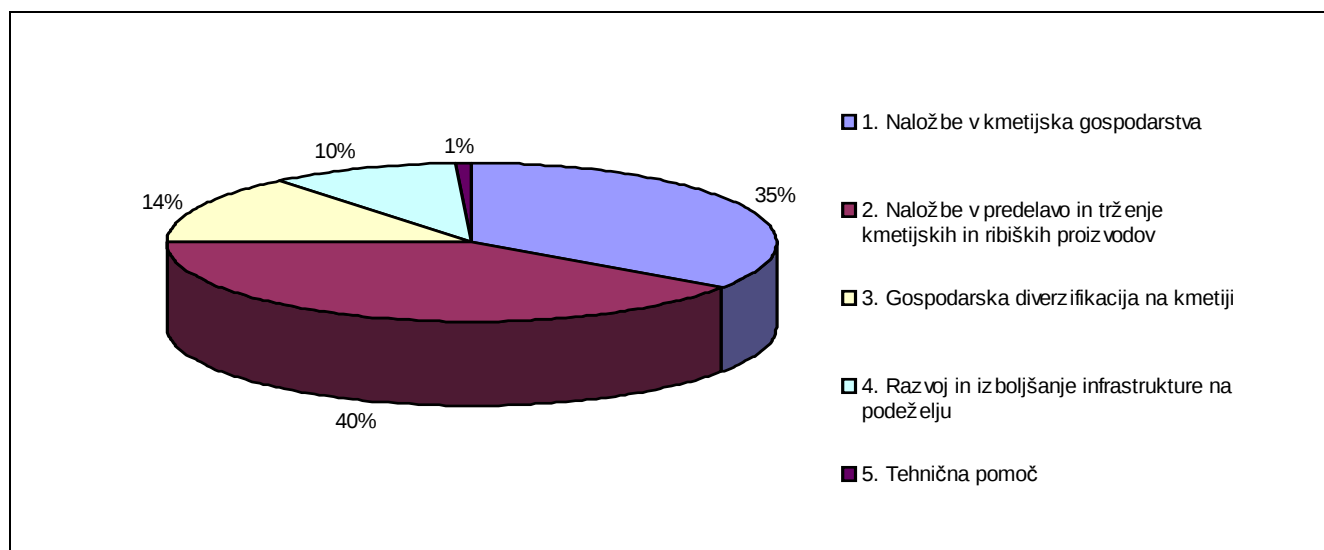
3. Izvajanje PHARE programov za področje kmetijstva: Slovenija-Madžarska

- Razvoj skupnega naravnega parka v Pomurju (št. projekta: SI-008.01)
Sredstva: 50.000 €
Projekt je podpiral ustanovitev skupnega naravnega parka z Avstrijo, Madžarsko in Slovenijo (Raab-Orseg-Goričko). V okviru projekta so bile v 11 občinah dosežene izboljšave na področju tradicionalne pridelave sadja, promocije prodaje na kmetijah, lokalne kulinarike, ekološke pridelave semen in širitve blagovne znamke »Vonj po Prekmurju«. V okviru projekta so bili organizirani seminarji in delavnice za lokalne strokovnjake, pripravljene brošure, promocijski materiali, navodila za pridelavo, kontrolo in prodajo kmetijski pridelkov in trijezični menuji. Projekt je bil predstavljen tudi na internetu.

Ukrepi vključeni v PRP 2004-2006 niso bili subvencionirani v okviru programov PHARE, so pa nekateri programi PHARE zagotovili pomoč pri pripravi zakonodaje ali izvajanju pomembnih ukrepov PRP, npr. ekološkega kmetovanja. Ti projekti so nudili pomoč v okviru tehnične pomoči, organizacijske podpore organizacijam rejcev, razvoja blagovnih znamk. Kmetje istočasno ne morejo pridobiti sredstev iz naslova programov PHARE in ukrepov PRP, saj se le-ti ne prekrivajo.

5.4 SAPARD

Program razvoja podeželja 2000-2006 (Program SAPARD) je strateški dokument, na podlagi katerega Slovenija – ob podpori Skupnosti za predpristopne ukrepe za prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja – izvaja štiri ukrepe, opredeljene v Uredbi Sveta (ES) št. 1268/1999¹. V tem dokumentu je Slovenija opredelila dve prednostni nalogi političnega ukrepanja. Prva prednostna naloga se ukvarja z *Izboljšanjem proizvodnih struktur v kmetijstvu in živilski industriji* in zajema dva ukrepa, povezana z naložbami: (1) naložbe v kmetijska gospodarstva in (2) naložbe v živilsko predelovalno industrijo (mleko in meso, vključno z ribami). Za doseganje ciljev iz te prednostne naloge Programa SAPARD namenja 75% sredstev. Druga prednostna naloga obsega *Gospodarsko diverzifikacijo in izboljšanje podeželske infrastrukture*. Tudi ta prednostna naloga vključuje dva ukrepa: gospodarska diverzifikacija na kmetijah ter razvoj in izboljšanje podeželske infrastrukture, za kar je skupaj namenjenih 24% sredstev iz Programa SAPARD, 1% sredstev pa je namenjenih spremljevalnemu ukrepu 5 – tehnična pomoč (graf. 16).

Graf. 16: Delež sredstev po posameznih ukrepih Programa SAPARD

¹ UL L št. 161, 26.6.1999, str. 87

Po odobritvi Programa SAPARD, podpisu in ratifikaciji Večletnega finančnega sporazuma, sklenjenega med Vlado Republike Slovenije in Komisijo Evropskih skupnosti ter 19. novembra 2001 izdani Odločbi Komisije (2001/820/ES)¹ o prenosu upravljanja instrumenta SAPARD na AKTRP (Agencija SAPARD), je Slovenija izpolnila zahteve za koriščenje sredstev Skupnosti. Za izvajanje Programa SAPARD je Slovenija upravičena do sredstev Skupnosti v znesku 6,45 milijona € na leto (cene za leto 2000).

Dejansko izvajanje Programa SAPARD se je začelo leta 2002, z objavo javnega razpisa SAPARD. V letu 2002 sta bila objavljena dva javna razpisa (januarja in decembra), ki sta pokrila vse štiri ukrepe iz Programa SAPARD². Znesek sredstev, namenjen posameznemu ukrepu v razpisu, je temeljil na dodeljenih pravicah porabe Skupnosti, kot je opredeljena v letnih sporazumih o financiranju za 2000 in 2001, in na določbah Finančnega načrta Programa SAPARD. Slovenija razpolaga s 6,45 milijona € sredstev Skupnosti za leto 2000 in 6,58 milijona € sredstev Skupnosti za leto 2001.

Začetne izkušnje, pridobljene na podlagi vlog, prispelih na prva dva javna razpisa so pokazale, da obstaja zanimanje potencialnih upravičencev za sredstva, toda zaradi zelo strogih meril, ki jih je Slovenija določila v Programu SAPARD, so bile zahteve v nekaterih primerih preveč omejujoče, da bi lahko dovolj upravičencev zaprosilo za razpoložljiva sredstva. Prosilci za sredstva iz Programa SAPARD so morali izpolniti bolj zahtevne upravne in organizacijske pogoje kot za sredstva iz državnih shem. Predvsem zaradi omejitev glede ukrepa naložbe v kmetijska gospodarstva je bila izraba sredstev dokaj nezadovoljiva.

MKGP je v funkciji organa za upravljanje v sodelovanju s socialnimi partnerji izvedlo podrobno analizo razlogov in pripravilo nekatere spremembe v Programu SAPARD, ki bodo dostop do sredstev SAPARD omogočile širši ciljni skupini potencialnih upravičencev.

Med pomembnejšimi spremembami so kriteriji, vezani na ukrep 1 – naložbe v kmetijska gospodarstva, in sicer:

- odprava starostne meje upravičencev,
- vključitev podpore področju vrtnarstva (pridelava in dodelava),
- znižanje minimalne velikosti kmetijskega gospodarstva, ki je upravičeno do podpore na 3 ha,
- omilitev minimalne stopnje izobrazbe upravičencev,
- nakup kmetijske mehanizacije ni vezan na investicijo, možen je nakup mehanizacije tudi v nižinskem območju,
- povečanje obsega naložbe in najvišjih možnih zneskov javne podpore v programskem obdobju,
- gradnja in predvsem adaptacija hlevov ni vezana samo na prosto rejo, ampak vse oblike reje skladno s standardi za zaščito živali,
- vključitev prvega nakupa živali, skladno z navodili Evropske komisije za državne pomoči v kmetijstvu.

Nadaljnje spremembe programa SAPARD pri ukrepu 2 – naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov:

- zvišanje deleža sofinanciranja s 35% na 50% javnih sredstev, sprostitev razmerja sredstev med sektorjema mleko in meso, zvišanje najvišjega skupnega zneska javne pomoči za naložbo iz 200 mio SIT na 400 mio SIT ter uskladitev poglavja *Zakonska podlaga*.

Pri ukrepu 3 – gospodarska diverzifikacija na kmetijah je opredeljena zmogljivost dopolnilne dejavnosti za turizem na kmetijah usklajena s spremembo v novem predpisu (povečanje števila sedežev iz 50 na 60).

Predlog sprememb v Programu SAPARD je odobril Nadzorni odbor SAPARD aprila 2003, na odboru STAR pa je bil obravnavan dne 25. junija 2003.

Spremenjeni pogoji za prosilce v tretjem javnem razpisu za dodelitev sredstev iz Programa SAPARD (UL RS, št. 75/2003) so bili torej omiljeni, v pričakovanju boljšega odziva pri ukrepih, za katere so bila sredstva prej premalo izkoriščena.

V letu 2003 so bila razpisana še sredstva na podlagi sklenjenih letnih sporazumov o financiranju za leto 2002 in 2003. ES je za leto 2002 namenila Sloveniji sredstva v višini 6,76 milijona €, za leto 2003 pa 6,82 milijona €.

Iz preglednice 15 je razvidna skupna vrednost razpoložljivih sredstev (SIT) po ukrepih Programa SAPARD.

Preglednica 15: S programom SAPARD in sporazumom opredeljena sredstva po ukrepih, preračunano v 000 SIT na dan uveljavitve sporazuma

Letni program	2000		2001		2002		2003		SKUPAJ
	Nacionalni proračun	Prispevek ES	Nacionalni proračun	Prispevek ES	Nacionalni proračun	Prispevek ES	Nacionalni proračun	Prispevek ES	
1. Naložbe v kmetijska gospodarstva	243.753	487.506	256.083	512.166	273.030	546.059	282.207	564.414	3.165.218
2. Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov	278.575	557.150	292.666	585.332	312.034	624.068	322.522	645.044	3.617.391

¹ UL L št. 307, 24.11.2001, str. 25

² Javni razpis za dodelitev sredstev iz Programa SAPARD (UL RS, št. 2/2002, 97/2002, 68/2003)

Letni program	2000		2001		2002		2003		SKUPAJ
3. Gospodarska diverzifikacija na kmetiji	97.505	195.010	102.437	204.874	109.216	218.432	112.887	225.774	1.266.135
4. Razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju	69.644	139.287	86.078	172.156	91.589	183.177	80.630	161.260	983.821
5. Tehnična pomoč, 2. člen	3.482	13.929	3.179	12.716	3.390	13.558	3.504	14.014	67.772
SKUPAJ UKREPI	692.959	1.392.882	740.443	1.487.244	789.259	1.585.294	801.750	1.610.506	9.100.337

Na podlagi vseh javnih razpisov je Agencija SAPARD do konca leta 2003 sklenila 236 pogodb z upravičenci v skupnem znesku 5,413 mio SIT javnih sredstev (prispevek ES in nacionalna sredstva). Pregled prevzetih obveznosti po ukrepih je razviden iz preglednice 16.

Glede na skupna razpoložljiva sredstva, je bil delež prevzetih obveznosti do konca leta 2003 skoraj 60% razpoložljivih sredstev (preglednica 16). Po podatkih Agencije SAPARD o številu vlog, ki so še v obdelavi, je bilo ocenjeno, da je možno pred pristopom k EU in pred začetkom sklepanja pogodb po EPD (Usmerjevalni oddelek EKUJS), pravočasno prevzeti obveznosti v obsegu vseh razpoložljivih sredstev predpristopnega instrumenta SAPARD. Na podlagi objavljenih javnih razpisov je na Agencijo do 30. aprila 2004 prispelo 958 vlog. Agencija SAPARD je do tega dne sklenila z upravičenci 564 pogodb v skupni višini 10.473.277.300,00 SIT (preglednica 17). Glede na prevzete obveznosti v tolarski vrednosti se ocenjuje, da se bo s sklenjenimi pogodbami 100% izkoristilo razpoložljiva sredstva Skupnosti.

Preglednica 16: Pregled prevzetih obveznosti po ukrepih in delež glede na razpoložljiva sredstva (000 SIT) do 31. 12. 2003

UKREP	Skupaj	Prevzete obveznosti do 31.12.2003	Delež prevzetih obveznosti
1. Naložbe v kmetijska gospodarstva	3.165.218	1.561.499	49,3
2. Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov	3.617.391	2.272.894	62,8
3. Gospodarska diverzifikacija na kmetiji	1.266.135	710.410	56,1
4. Razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju	983.821	867.889	88,2
5. Tehnična pomoč, 2. člen	67.772		0,0
SKUPAJ UKREPI	9.100.337	5.412.691	59,5

Preglednica 17: Pregled prevzetih obveznosti po ukrepih in delež glede na razpoložljiva sredstva (000 SIT) do 30.04.2004

Ukrep	Obdobje Programa SAPARD 2000-2003	Sprejete obveznosti do 30.04.2004	Delež sprejetih obveznosti
	Vrednosti odlokov javna sredstva – prispevek ES in nacionalni proračun (SIT)	Skupna višina odobrenih javnih sredstev (SIT)	% glede na odlok
1. Naložbe v kmetijska gospodarstva	3.165.217.607	3.675.647.520,00	116,1
2. Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov	3.617.391.408	4.135.265.580,00	114,3
3. Gospodarska diverzifikacija na kmetiji	1.266.134.705	1.405.174.799,00	111,0
4. Razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju	983.821.427	1.257.189.401,00	127,8
SKUPAJ UKREPI 1-4	9.032.565.148	10.473.277.300,00	116,0

Izkušnje, pridobljene z izvajanjem pomoči Skupnosti za predpristopne ukrepe za prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja, so upoštevane pri pripravi na učinkovito izvajanje podobnih ukrepov v okviru EPD.

5.5 ANALIZA PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI (SWOT ANALIZA)

Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti (SWOT analiza) je določena na podlagi zgoraj predstavljenih ukrepov razvoja podeželja. Analiza opredeljuje aktivnosti, ki jih je potrebno izboljšati in razviti z namenom doseganja večje učinkovitosti na tem področju. Na ta način se lahko ugotovi in prepreči morebitne nevarnosti ter izkoristi določene priložnosti.

Skladnost z ugotovljenimi potrebami je prikazana v preglednici 18.

Preglednica 18: Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti

PREDNOSTI	SLABOSTI
- Razgibano, privlačno in v predvsem neonesnaženo podeželje - Ohranjenost kulturne krajine in tradicionalnih načinov kmetovanja - Zemljišča večinoma v lasti družinskih kmetij - Povečano povpraševanje po kakovostni hrani in dopolnilne dejavnosti na kmetijah - Tradicionalna navezanost slovenskih kmetov na zemljo in iz tega izhajajoče izkušnje - Povečan interes za življenje na podeželju - Skladnost slovenske zakonodaje s predpisi ES - Ustanovitev potrebnih institucij kot so AKTRP, regionalne razvojne agencije, kmetijske in gozdarske službe oz. zavodi	- Velik delež OMD - Degradacija okolja na nekaterih območjih - Majhnost kmetij, razdrobljenost zemljišč - Opuščanje kmetijske pridelave (zmanjšanje števila kmečkega prebivalstva, siromašenje kulturne krajine) - Prevladujoč delež mešanih kmetij - Zmanjševanje števila prebivalstva in izguba intelektualnega potenciala na podeželskih območjih - Pomanjkanje učinkovitosti: neučinkovite proizvodne strukture glede na ostale gospodarske panoge - Zmanjševanje prihodka iz kmetijske dejavnosti - Slabo sodelovanje kmetij na horizontalni in vertikalni ravni
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
- Priznana in okrepljena multifunkcionalna vloga kmetijstva kot ena izmed prednostnih nalog nacionalne politike - Stabilizacija sonaravne kmetijske proizvodnje - Povečanje pomena ustvarjanja alternativnih virov dohodka na kmetijah (visoka kakovost hrane, ekološki pridelki) - Povezovanje pridelovalcev za skupen nastop na tržišču - Povečane možnosti za izkoriščanje tržnih niš - Socialne in okoljske prednosti kot način za krepitev konkurenčnosti kmetijstva in njegove vloge v družbi	- Nadaljnje opuščanje kmetijskih zemljišč in proizvodnje - Potencialno onesnaževanje okolja, zlasti onesnaževanje voda in tal - Nevarnost prekomernega izkoriščanja naravnih virov - Koncentracija visoko intenzivnega kmetovanja na določenih območjih - Zmanjševanje veljave kmetijstva zaradi različnih okoljskih problemov ali onesnaževanja

6. OPIS PREDLAGANE STRATEGIJE, NJENIH KVANTIFICIRANIH CILJEV, IZBRANIH PREDNOSTNIH NALOG RAZVOJA PODEŽELJA TER ZAJETEGA GEOGRAFSKEGA OBMOČJA

6.1 Predlagana strategija, kvantificirani cilji in izbrane prednostne naloge

6.1.1 Podlaga za predlagano strategijo in cilje

Slovenski PRP je bil izdelan v skladu z določili Pristopne pogodbe, Uredbo Sveta (ES) št. 1257/1999, 1783/2003, 567/2004, 583/2004 in Uredbo Komisije (ES) št. 445/2002, 963/2003, 27/2004, 141/2004, 740/2004, 817/2004 ter Zakonom o kmetijstvu (UL RS, št. 54/2000, 16/2004 – odločba US).

Razvojni cilji in prednostne naloge, predstavljeni v tem programu temeljijo na dokumentih, ki so bili sprejeti po letu 1990.

Državni zbor RS je s sprejemom Strategije razvoja slovenskega kmetijstva v letu 1993 postavil smernice za spremembe slovenske kmetijske politike. Strategija določa, da ima kmetijstvo, poleg svoje proizvodne funkcije, pomembno vlogo tudi pri opredelitvi in ohranjanju kulturne krajine ter varovanju naravnih virov, s posebnim poudarkom na zaščiti okolja in razvoju podeželja. V skladu s to strategijo, slovenska kmetijska politika določa štiri ključne cilje:

- stabilna pridelava kakovostne in čim cenejše hrane ter zagotavljanje prehranske varnosti v Sloveniji,
- ohranjanje poseljenosti in kulturne krajine, ohranjanje kmetijske zemlje in varstvo kmetijskih zemljišč ter voda pred onesnaženjem in nesmotrno rabo,
- trajno povečevanje konkurenčne sposobnosti kmetijstva,
- zagotavljanje paritetnega dohodka nadpovprečno produktivnim pridelovalcem.

Opisani cilji so navedeni tudi v Programu reforme kmetijske politike (1998), ki temelji na štirih stebrih oz. programih: (1) programu tržne politike, (2) SKOP, (3) programu prestrukturiranja kmetijstva in živilsko predelovalne industrije ter (4) Programu razvoja podeželja. Usmerjanje k okolju prijazni pridelavi in eko-socialnemu tipu kmetijstva sta postali najpomembnejši usmeritvi slovenskega kmetijstva.

Eko-socialni koncept razvoja kmetijstva je skladen s širšimi političnimi, ekonomskimi, socialnimi in okoljskimi cilji države. Državni razvojni program določa prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja kot eno od štirih nacionalnih prioritet, s poudarkom na multifunkcionalni vlogi kmetijstva v družbi. To ima poseben pomen, saj družba kmetijstvu na ta način poleg pridelovalne funkcije priznava tudi pomembno družbeno vlogo, ki pa ni plačana skozi pridelke in proizvode, ampak zahteva določena izravnalna plačila.

Poleg družbenega interesa po ohranitvi uravnotežene gostote poseljenosti in obdelanih kmetijskih zemljiščih, je posebna skrb namenjena tudi zahtevam po varovanju okolja ter tipične podeželske krajine, zaščiti tal in vodnih virov pred onesnaženjem, kar predstavlja kvalitativno osnovo za kmetijstvo in nadaljnje življenje na podeželju. Rezultati novih usmeritev kmetijske politike se kažejo v pripravi kmetijsko okoljskih programov, novi definiciji OMD, novemu pristopu k naložbam v kmetijska gospodarstva in živilsko predelovalno industrijo ter nadaljevanjem in razširitvijo projekta Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (v nadaljevanju: CRPOV).

V sedanjem PRP Slovenija nadaljuje dolgoletno tradicijo ukrepov strukturne politike in ukrepov s področja razvoja podeželja. Tradicionalni ukrepi strukturne politike (zemljiške operacije, naložbe v kmetijska gospodarstva in prestrukturiranje živilsko predelovalne industrije) se izvajajo že od sredine osemdesetih. Ostali ukrepi celostnega razvoja podeželja (inovativni programi, obnova vasi, ohranjanje kulturne dediščine na podeželju, spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, upravljanje s kmetijsko infrastrukturo) pa so bili uvedeni v začetku devetdesetih.

Za uspešno izvajanje predlagane strategije in doseganje ciljev je izjemnega pomena ustrezno vzpostavljen in uveljavljen izobraževalni sistem na področju kmetijstva in gozdarstva, dobra organiziranost kmetijske svetovalne službe ter strokovno vključevanje organizacij in podjetij na podeželju v razvoj teh območij. Izobraževalni programi s področja kmetijstva in gozdarstva se izvajajo na 11 srednjih šolah ter univerzah v Ljubljani in Mariboru. Organizacijsko podporo izvajanju kmetijske politike in razvoja podeželja nudi Kmetijsko svetovalna služba, ki v Sloveniji deluje že od sedemdesetih let dalje in je sedaj del Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije. Preko 300 svetovalcev nudi pomoč v 8 območnih zavodih.

Poleg državnih organov, so se v zadnjem desetletju razvile in postale pomembne tudi nevladne ter strokovne organizacije. Delujejo predvsem na področju uvedbe in izvajanja programa CRPOV. Na ta način se odraža lokalna iniciativa na podeželju, ki spodbuja, pripravlja in nadzoruje izvajanje programov razvoja podeželja in tudi zagotavlja, skupaj z ostalimi institucijami, zadovoljivo izvajanje predlagane strategije.

6.1.2 Strategija in cilji

Strategija razvoja podeželja je osnovana na dejstvu, da je v interesu slovenskega kmetijstva razviti transparenten in dolgoročen sistem z jasnimi pričakovanji, ki bo kmetom omogočil sprejemanje dolgoročnih načrtov za njihove kmetije in zagotavljal specifične pogoje za gospodarjenje. Podobno velja tudi za gozdarstvo in živilsko predelovalno industrijo, ki predstavljata dve pomembni ekonomski osnovi za razvoj slovenskega podeželja. V okviru PRP bodo imeli sektorsko naravnani razvojni programi možnost razviti se v celostne programe, ki bodo upoštevali, da je bistvo kmetijskega, pa tudi splošnega gospodarskega in socialnega razvoja, optimalna raba domačih virov hkrati z ohranjanjem in zaščito narave in naravnih virov ob upoštevanju multifunkcionalne vloge kmetijstva v družbi.

Celotni pristop bo omogočal ohranjanje gostote poseljenosti podeželja ter sonaravno rabo gozdov in zaščito naravne in kulturne dediščine, kar je tesno povezano z ohranjanjem in zagotavljanjem delovnih mest na podeželju – v kmetijski pridelavi in gozdarstvu, z razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetijah (predelava, turizem, obrt), z razvojem dodatnih delovnih mest na podeželju (organiziranje prodaje pridelkov in proizvodov, servisne dejavnosti), ter z uvajanjem alternativnih metod kmetijske pridelave in predelave s posebnim poudarkom na varovanju okolja (skrb za živali, doseganje ekoloških standardov, visoka kvaliteta hrane).

PRP je namenjen pospeševanju in prestrukturiranju kmetijstva ter zagotavljanju postopnega povečevanja učinkovitosti pridelave in predelave ter konkurenčnosti kmetijstva. Z izravnavo visokih stroškov pridelave na OMD in podpiranjem okolju prijaznega kmetovanja bo dosežen tudi ekonomski učinek, kar bo omogočalo boljšo kvaliteto življenja na podeželju in ohranjanje teh območij tudi za ostale aktivnosti, kot sta turizem in rekreacija.

Opisano strategijo so sprejele tudi druge strokovne organizacije in združenja, ki sodelujejo oz. so vključena v razvoj podeželja. Te organizacije so dejansko poudarile potrebo po nadaljnjem izvajanju oz. povečevanju izravnalnih plačil za OMD in kmetijsko okoljske ukrepe.

Ključnega pomena je tudi naraščajoč obseg dodatnega izobraževanja. Znanje bo, poleg profesionalizacije, prispevalo k osveščanju o nujnosti boljšega poslovnega povezovanja in združevanja na podeželju in usmerjanju h kvalitetnejši proizvodnji hrane, ki bo koristna tako za proizvajalce kot potrošnike.

Celotna strategija je bila zasnovana na osnovi:

- okrepitve multifunkcionalne vloge kmetijstva,
- uravnoteženega in celostnega razvoja podeželja, varovanja okolja, predvsem tal in voda pred onesnaženjem in degradacijo,
- zagotavljanja poseljenosti z ohranjanjem delovnih mest in zagotavljanjem primernega dohodka na kmetijah,
- uvajanja in promocije naravi prijaznih postopkov pridelave, ki prispevajo tudi k ohranjanju elementov podeželske krajine,
- proizvodnje visoko kakovostnih kmetijskih pridelkov in živil,
- izboljšanja strukture kmetijstva (socio-ekonomske strukture).

6.1.3 Prednostne naloge

Cilji politike razvoja podeželja bodo doseženi z zasledovanjem dveh glavnih prednostnih nalog te politike, ki sta usmerjeni v razvoj in ohranjanje podeželja:

- prednostna naloga 1: sonaraven razvoj kmetijstva in podeželja,
- prednostna naloga 2: ekonomsko in socialno prestrukturiranje kmetijstva.

6.1.3.1 Prednostna naloga 1: sonaraven razvoj kmetijstva in podeželja

Bistvo te naloge je varovanje naravnih virov, ohranjanje značilnih elementov krajine in poselitvene strukture na podeželju. Usmerjena je k naravi, prilagojena zahtevam okolja, dobrobiti živali, upošteva pa tudi multifunkcionalno vlogo kmetijstva. Ukrepi v okviru te prednostne naloge se bodo financirali iz Jamstvenega oddelka EKUJS in predstavljajo izravnavo stroškov kmetom pri pridelavi za t.i. javno dobro.

V ta namen se bodo izvajali naslednji ukrepi iz Uredbe 1257/99 in Pristopne pogodbe:

- izravnalna plačila za OMD (poglavje V),
- kmetijsko okoljski ukrepi (poglavje VI).

6.1.3.2 Prednostna naloga 2: ekonomsko in socialno prestrukturiranje kmetijstva

Ti ukrepi bodo prispevali k povečevanju kakovosti proizvodnje in izboljšanju starostne strukture kmetov ter izvajanju EU standardov, predvsem na področju varovanja okolja. S temi ukrepi se bodo pospešeno uvajale okolju prijazne metode gospodarjenja.

V ta namen se bodo izvajali naslednji ukrepi iz Uredbe 1257/99 in Pristopne pogodbe:

- zgodnje upokojevanje (poglavje IV),
- podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih (poglavje Va),
- tehnična pomoč (poglavje IXa).

6.1.4 Pričakovani učinki

Skladno s strateškimi cilji PRP, se pričakovani učinki nanašajo predvsem na povečano osveščenost kmetov za usmerjanje v dolgoročno in sonaravno kmetovanje. Za vsak ukrep so predvideni številni indikatorji, v preglednici 19 pa so navedeni le splošni cilji.

Preglednica 19: Splošni cilji ukrepov PRP

Nivo	Indikator	Cilj
Splošni	Število kmetijskih gospodarstev	55.000
	ha obdelanih zemljišč	400.000
Posebni	OMD: ha obdelanih zemljišč v OMD	350.000
	K-O ukrepi: število kmetijskih gospodarstev s kmetijsko okoljskimi plačili	25.000
	Zgodnje upokojevanje: število mlajših kmetov	780
	Izvajanje EU standardov: število kmetijskih gospodarstev	55.000

6.1.5 Celostni pristop

Ukrepi obeh prednostnih nalog so pripravljeni v skladu s celostnim pristopom ob sodelovanju strokovnjakov, NVO in ostalega javnega sektorja. Progresivno uvajanje ukrepov v zadnjih letih, usklajenih z ES, je olajšalo vpeljavo ukrepov v okviru PRP. Institucija, odgovorna za pripravo programa je dosegla visok nivo usklajenosti vseh predlaganih ukrepov z vsemi sodelujočimi.

6.1.6 Enake možnosti za ženske in moške

V Sloveniji je načelo enakosti pred zakonom oz. načelo pravne enakosti kot eno izmed temeljnih človekovih pravic in svoboščin zapisano v 14. členu Ustave RS (UL RS/I, št. 33/1991), ki določa, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebnostno okoliščino. Z vidika varstva človekovih pravic in svoboščin je varstvo pravice enakosti pred zakonom (tudi glede na spol) posameznici oz. posamezniku zagotovljeno neposredno ali preko instituta varuha človekovih pravic kot neodvisnega in samostojnega organa. Kljub ustavno deklarirani enakosti spolov vsakdanja praksa in navade v slovenski družbi kažejo in dokazujejo, da neenako obravnavanje spolov in zastopanost na posameznih področjih družbenega življenja dejansko obstajata. Za njuno odpravo je potrebno obvezno pravno urediti ravnanja določenih subjektov na vseh področjih družbenega življenja, saj bo le-tako ženskam in moškim omogočeno uresničevanje načela enakosti tudi v praksi. Takšen pristop se je že uveljavil v Zakonu o delovnih razmerjih (UL RS, št. 42/2002), ki izrecno prepoveduje diskriminacijo glede na spol pri zaposlovanju, med trajanjem in v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja. Zakon zapoveduje delodajalcu določeno ravnanje oz. vedenje in predpisuje sankcije v primeru kršitve teh prepovedi oz. zapovedi. Enake možnosti žensk in moških pa so opredeljene tudi z Zakonom o enakih možnostih žensk in moških (UL RS, št. 59/2002). V Sloveniji so določila, ki zagotavljajo enake možnosti in obravnavo žensk in moških, opredeljena tudi v drugih veljavnih predpisih in dokumentih.

Ženske in moški imajo enake možnosti tudi v kmetijstvu; v Sloveniji se s kmetijstvom lahko ukvarjajo tako ženske kot moški. V letu 2002 je bilo delovno aktivnih 783.499 oseb, od katerih je delež zaposlenih žensk znašal 51,3%. V kmetijstvu je bilo samozaposlenih 35.235 oseb, od katerih je bilo 29,6% žensk. V primerjavi z letom 2001 se je delež žensk, zaposlenih v kmetijstvu, povečal za okoli 7%. Podatki o vlogah iz preteklih let za ukrep OMD in kmetijsko okoljske ukrepe kažejo, da je zahtevke za plačila vložilo 28% žensk, ki so bile istočasno tudi nosilke kmetijskih gospodarstev.

Ženske imajo enake možnosti tudi na področju izobraževanja in usposabljanja za kmetijsko dejavnost. V Sloveniji ni zakonskih ovir in spolne diskriminacije glede lastništva ali gospodarjenja z zemljišči, prevzema ali prenosa kmetij na ženske, možnosti najemanja posojil in pridobitve sredstev na podlagi javnih razpisov. Ženske lahko aktivno sodelujejo tudi v različnih skupinah in združenjih.

Številne ženske na podeželju so vključene v društva kmečkih žena, v okviru katerih sodelujejo na različnih prireditvah lokalnih skupnosti, skrbijo za predstavitev kulinarčnih dobrot in lokalnih posebnosti širši javnosti, pripravljajo razstave in sejme ter na ta način ohranjajo tradicijo slovenskega podeželja in to kulturno dediščino prenašajo na mlajše generacije. Številni mladi se tudi zato usmerjajo v ekološko kmetovanje in sonaravne načine pridelave.

Statistični podatki iz junija 2000 kažejo, da je na 86.500 kmetijskih gospodarstvih kmetovalo 260.000 oseb. Velikost kmetij je zelo majhna, saj ima 60% kmetij manj kot 5 ha zemljišč. Na teh kmetijah v povprečju živi 3,7 ljudi, 2,9 ljudi pa je tam tudi zaposlenih. Večina slovenskih kmetij se ukvarja z živinorejo, predvsem z mlekarstvom in pridelavo krme za lastne potrebe. Delež žensk, ki pomagajo gospodarjem kmetij znaša 48% od tistih, ki so zaposlene v kmetijstvu, le 19% pa je tudi nosilk kmetijskih gospodarstev. Delež žensk glede na skupno število zaposlenih v kmetijstvu dosega 60%.

Večina nosilcev kmetijskih gospodarstev ima le znanje, pridobljeno z izkušnjami. Na gospodarstvih z manj kot 10 ha KZU, ima 9 nosilk od 10 samo praktične izkušnje in nobene kmetijske izobrazbe, medtem ko imajo gospodarji kmetij z 10 ali več ha KZU, višji nivo izobrazbe. Na splošno pa je izobrazbena raven nizka. Ženske z univerzitetno ali višjo izobrazbo predstavljajo 10% žensk, ki gospodarijo na večjih kmetijah in le 3% v primeru manjših kmetij.

Starost nosilcev kmetijskih gospodarstev je relativno visoka. Starejših od 65 let je 32 nosilcev od 100 (28 pri moških in 43 pri ženskah). Delež mlajših gospodarjev (pod 35 let) je le 5,2% (6% za moške in 4% za ženske).

Določene možnosti za ženske izhajajo tudi iz PRP. Že od samega začetka so predstavnice različnih organizacij aktivno sodelovale v delovni skupini za pripravo programa. PRP pa ponuja tudi priložnost pridobitve dodatnega zaslужka na kmetiji. V ukrepe se lahko vključijo vsi upravičenci, ženske in moški, pri čemer so nekatera področja še posebej naklonjena ženskam: npr., ponudba sonaravno pridelanih proizvodov in živil.

Tudi izobraževalni programi omogočajo ženskam pridobiti nova znanja, ki jih lahko uporabijo pri delu na kmetiji in v okviru dopolnilnih dejavnosti, ki predstavljajo dodaten vir dohodka na kmetiji. Ukrepi PRP naj bi tudi v bodoče prispevali k zagotavljanju enakih zaposlitvenih možnosti za ženske in moške in ohranjali poseljenost podeželskih območij.

Celoten PRP tako zagotavlja enake možnosti vsem, tako moškim kot tudi ženskam in diskriminatorno ne razlikuje upravičencev glede vere, političnega prepričanja oz. spolne usmerjenosti. Vsi ukrepi PRP so dostopni vsem zainteresiranim, ki izpolnjujejo pogoje za posamezne ukrepe. Kakršnokoli diskriminatorno ravnanje bo podvrženo zakonski odgovornosti.

6.1.7 Drugi relevantni okoljski ukrepi

PRP upošteva tudi vse ostale relevantne obveznosti ES in nacionalne obveznosti s področja okolja in sonaravnega razvoja, h kateremu so usmerjene glavne prednostne naloge programa. Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji, NPVO in Operativni program za varstvo voda že vključujejo nekatere vsebine iz PRP in z načrtovanimi aktivnostmi podpirajo cilje programa.

6.2 Opis in učinki ostalih ukrepov

Izven PRP ni drugih ukrepov.

6.3 Območja, podvržena specifičnim teritorialnim ukrepom

OMD so opisana v poglavju 9.3.1.

6.4 Časovni razpored in izvedba

PRP za Slovenijo 2004-2006 bo izveden v programskem obdobju, ki se začne 01. januarja 2004 in konča 31. decembra 2006. Sredstva za podpore bodo na voljo od začetka leta 2004 oz. od dne predložitve PRP v potrditev Evropski Komisiji. Financiranje ukrepov PRP bo potekalo skladno z določili Pristopne pogodbe.

Kot začetni datum upravičenosti do podpor se šteje 26. februar 2004, ko je Evropska komisija tudi formalno potrdila prejem PRP.

7. OCENA PRIČAKOVANIH EKONOMSKIH, OKOLJSKIH IN SOCIALNIH VPLIVOV

7.1 Podatki o ocenjevalcu

Predhodno vrednotenje PRP je izdelalo neodvisno podjetje OIKOS, svetovanje za razvoj, d.o.o., Jarška cesta 30, 1230 Domžale, ki je bilo izbrano na podlagi javnega razpisa. Celotna ocena je podana v Prilogi 3.

Temeljna področja delovanja podjetja so:

- regionalni razvoj:
 - priprava regionalnih razvojnih programov,
 - vrednotenje regionalnih razvojnih programov in drugih programskih dokumentov,
 - svetovanje vladnim uradom pri pripravi programov EU (Phare, Interreg),
 - svetovanje končnim upravičencem in končnim prejemnikom pri prijavah projektov za nacionalna sredstva in sredstva EU,
 - priprava regionalnih razvojnih projektov za prijavo na Strukturne sklade in Interreg,
 - krepitev institucij,
 - izobraževanje;
- razvoj podeželja:
 - priprava programov CRPOV za lokalne skupnosti in občine,
 - priprava regionalnih programov razvoja podeželja,
 - priprava strategij razvoja kmetijstva,
 - priprava strategij razvoja turizma,
 - izvedba projektov, povezanih z razvojem podeželja,
 - izobraževanje,
 - svetovanje občinam in strokovnim organizacijam, ki delujejo na področju razvoja podeželja;
- varstvo okolja:
 - poročila o vplivih na okolje,
 - lokalni programi varstva okolja,
 - strateške presoje vplivov na okolje,
 - svetovanje industriji (okoljska učinkovitost, okoljski pregledi),
 - priprava registrov onesnaževalcev,
 - programi varstva pitne vode,
 - programi za rastlinske čistilne naprave (umetne akumulacije),
 - okoljske smernice za prostorsko planiranje,
 - krepitev institucij;
- varstvo narave:
 - programi upravljanja za zavarovana območja,
 - vrednotenje parkov (PAN-Parks),
 - svetovanje lokalnim skupnostim, regionalnim organizacijam in ministrstvom na področju ustanavljanja zavarovanih območij, coniranja, kartiranja habitatov.

Podjetje izvaja številne projekte s področja varovanja okolja, regionalnega razvoja in razvoja podeželja, varovanja narave, upravljanja z odpadki in infrastrukturo za slovenske in tuje partnerje ter pripravlja ocene in preglede vplivov na okolje. Poleg tega je podjetje pripravilo strokovne podlage za okoljski monitoring, ekspertni sistem za oceno tveganja za odlagališča odpadkov, uvedbo GIS, programsko opremo za vodenje podatkovne baze smetišč, gnojišč in kamnolomov ter organiziralo in izvajalo okoljske izobraževalne programe.

Preglednica 20: Osnovni podatki o ocenjevalcu

Ime	Oikos, svetovanje za razvoj, d.o.o.
Leto ustanovitve	1989
Registracija	Okrožno sodišče v Ljubljani, vložek 1/03782/00
Davčna številka	23512580
Številka transakcijskega računa	18300-0015045736
Sedež	Jarška cesta 30, Jarše pri Domžalah, 1230 Domžale
Direktor	Črtomir Praprotnik
Telefon	01 721 4807, 722 6400
Faks	01 721 4807
E-pošta	info@oikos.si
Domača stran	www.oikos.si
Število zaposlenih	13
Lastništvo	Zasebno
Registracija znamke	Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, Številka znamke: 9671608 in Mednarodna registracija znamke po Madridskem protokolu v državah: Albanija, Avstrija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Benelux, Češka Republika, Nemčija, Hrvaška, Madžarska, Italija, Makedonija, Poljska, Romunija, Slovaška, Jugoslavija pod številko: 673859

7.2 Pričakovani ekonomski, okoljski in socialni vplivi

Slovenija je PRP pripravila v skladu s tremi osnovni usmeritvami ES: (1) konkurenčnost, (2) sonaravnost in (3) multifunkcionalnost. Čeprav ima kmetijska pridelava vse manjšo vlogo v slovenskem BDP, pa pomen kmetijstva narašča zaradi njegovega multifunkcionalnega značaja, ki se odraža v pozitivni socialni, ekonomski in okoljski vlogi kmetijstva na podeželju. (glej tudi poglavje 6.1.4 Pričakovani učinki).

Ukrepi PRP bodo pomembno prispevali k okoljskim, ekonomskim in socialnim koristim podeželskih območij. Pri predhodni oceni bi bilo potrebno upoštevati tudi povezanost PRP z drugimi razvojnimi programi (npr. EPD) in okoljskimi operativnimi programi. Ocena učinkov ukrepov PRP je prikazana v preglednici 21.

Preglednica 21: Ekonomski, okoljski in socialni učinki ukrepov PRP

Ukrepi	Ekonomski	Okoljski	Socialni
OMD	+++	++	+++
Kmetijsko okoljski ukrepi	++	+++	+
Zgodnje upokojevanje	++	0	+++
Podpora izvajanju EU standardov na KMG	++	+++	0
Tehnična pomoč	0	0	++
Velik: +++	Srednji: ++	Majhen: +	Ni učinka: 0

7.2.1 Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost

Izravnalna plačila v veliki meri prispevajo k pridobivanju dohodka kmetov na teh specifičnih območjih. V povezavi z osnovnimi načeli dobre kmetijske prakse, ta ukrep prispeva tudi k varovanju kmetijskih zemljišč in se zato odraža tudi v okoljski funkciji OMD, ima pa tudi pozitiven socialni vpliv na ohranjenost poseljenosti na območjih z nizko gostoto prebivalstva.

7.2.2 Kmetijsko okoljski ukrepi

Kmetijsko okoljski ukrepi nedvomno pozitivno vplivajo na okolje, tako z zmanjševanjem negativnih učinkov kmetijstva na okolje kot tudi z vzdrževanjem obstoječega stanja. Njihov namen je dolgoročno izboljšanje naravnih virov v Sloveniji. Kmetijsko okoljska plačila so namenjena delnemu kritju stroškov dodatnega dela zaradi izpolnjevanja posebnih zahtev pri posameznem ukrepu. Ukrepi pozitivno vplivajo tudi na dvig izobrazbene ravni in usposobljenost za izvajanje sonaravnih načinov kmetovanja.

7.2.3 Zgodnje upokojevanje

Zgodnje upokojevanje v največji meri vpliva na izboljšanje starostne strukture na kmetijah. Z rento, ki se izplača prenosnikom, se hkrati izboljša tudi ekonomski položaj kmetijskih gospodarstev, ki so vključena v ta ukrep.

7.2.4 Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih

V odvisnosti od vrste standarda, ki se izvaja, ima ukrep predvsem pozitiven vpliv na okolje, prispeva pa tudi k izboljšanju ekonomskega položaja kmetijskih gospodarstev, ki so se odločila za izvajanje zahtevnih in dražjih EU standardov.

7.2.5 Tehnična pomoč

Vsi udeleženci, ki sodelujejo pri pripravi, izvajanju in monitoringu PRP, lahko koristijo sredstva za tehnično pomoč, predvsem preko aktivnosti za povečanje ozaveščenosti, izboljšanja znanja in raziskovalnega dela.

8. OKVIRNA SKUPNA FINANČNA PREGLEDNICA

Preglednica 22: Okvirna skupna finančna preglednica

	2004			2005			2006			Skupaj		
	Javni izdatki	Prispevek ES	Prispevek zasebnega sektorja	Javni izdatki	Prispevek ES	Prispevek zasebnega sektorja	Javni izdatki	Prispevek ES	Prispevek zasebnega sektorja	Javni izdatki	Prispevek ES	Prispevek zasebnega sektorja
Prednostna naloga 1: Sonaraven razvoj kmetijstva in podeželja												
OMD (mio €)	42,0	33,6	0,0	47,3	37,8	0,0	52,3	41,8	0,0	141,6	113,2	0,0
Kmetijsko okoljski ukrepi (mio €)	32,9	26,3	0,0	36,3	29,0	0,0	39,4	31,5	0,0	108,6	86,8	0,0
Skupaj Prednostna naloga 1 (mio €)	74,9	59,9	0,0	83,6	66,8	0,0	91,7	73,3	0,0	250,2	200,0	0,0
Prednostna naloga 2: Ekonomsko in socialno prestrukturiranje kmetijstva												
Zgodnje upokojevanje (mio €)	1,8	1,4	0,0	3,9	3,1	0,0	7,0	5,6	0,0	12,7	10,1	0,0
Podpora izvajanju EU standardov (mio €)	9,4	7,5	0,0	13,9	11,1	0,0	19,3	15,4	0,0	42,6	34,0	0,0
Tehnična pomoč (mio €)	2,2	1,7	0,0	2,4	1,9	0,0	2,5	2,0	0,0	7,1	5,6	0,0
Skupaj Prednostna naloga 2 (mio €)	13,4	10,6	0,0	20,2	16,1	0,0	28,8	23,0	0,0	62,4	49,7	0,0
Skupaj Prednostna naloga 1 + 2 (mio €)	88,3	70,5	0,0	103,8	82,9	0,0	120,5	96,3	0,0	312,6	249,7	0,0
Program SAPARD (mio €)	0,0	0,0	0,0	1,5	1,0	1,5	0,8	0,5	0,8	2,3	1,5	2,3
Dopoinila k direktnim plačilom (mio €)	17,8	14,2	0,0	13,2	10,5	0,0	7,2	5,7	0,0	38,2	30,4	0,0
SKUPAJ (mio €)	106,1	84,7	0,0	118,5	94,4	1,5	128,5	102,5	0,8	353,1	281,6	2,3

Finančno programiranje temelji na sredstvih, ki so določena v Odločbi Komisije 2004/21/ES¹ (z dne 29.12.2003). Podpore so bodo izplačevale na način, opredeljen v letni uredbi.

¹ UL L št. 5, 9.1.2004, str. 87

9. OPIS UKREPOV, NAMENJENIH IZVAJANJU PROGRAMA

9.1 Splošne zahteve

A. Glavne značilnosti ukrepov podpore

- Seznam ukrepov in navedba členov Uredbe Sveta (ES) 1257/1999, na podlagi katerih se dodeljujejo podpore

Ukrep	Uredba Sveta (ES) št. 1257/1999, člen
Prednostna naloga 1: Sonaraven razvoj kmetijstva in podeželja	
Izravnalna plačila za OMD	Poglavje V (členi 13 do 21)
Kmetijsko okoljski ukrepi	Poglavje VI (členi 22 do 24)
Prednostna naloga 2: Ekonomsko in socialno prestrukturiranje kmetijstva	
Zgodnje upokojevanje	Poglavje IV (členi 10 do 12)
Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih	Poglavje Va (členi 21a do 21d)
Tehnična pomoč	Poglavje IXa (člen 33e)

- *Financiranje ukrepov PRP*

Ukrepi PRP se financirajo iz javnih sredstev, pri čemer se do 80% sredstev sofinancira iz Jamstvenega oddelka EKUJS, vsaj 20% pa iz proračuna RS.

Letna sredstva, ki so na razpolago upravičencem za izvajanje ukrepov PRP, ne smejo preseči razpisanih vrednosti, pri čemer je potrebno upoštevati tudi prevzete obveznosti iz prejšnjih let.

V skladu s Pristopno pogodbo in zadevnimi predpisi, bo Slovenija določeno višino sredstev, namenjenih ukrepom PRP, namenila za izvajanje projektov iz Programa SAPARD in direktnim plačilom kot je opisano v poglavjih 9.3.5 in 9.3.6.

9.2 Zahteve, ki se nanašajo na vse ali določene ukrepe

9.2.1 Dobra kmetijska praksa

Za namene tretje alinee člena 14(2) in prvega pododstavka člena 23(2) Uredbe 1257/99 običajna dobra kmetijska praksa v Sloveniji pomeni, da mora kmet izvajati vsaj minimalne tehnološke postopke obdelave, ki bi jih izvajal razumen kmet ob upoštevanju kmetijske zakonodaje. To pa pomeni, da bo izvajal ekonomske aktivnosti tako, da bo s KZU ravnal gospodarno brez dolgoročnih negativnih vplivov kmetovanja na okolje, zlasti še na tla, vodo in rastline.

Kode dobre kmetijske prakse temeljijo na sedanjem poznavanju razmer v kmetijstvu in načinih pridelave, ki se običajno uporabljajo v Sloveniji in vključujejo tri ločene dokumente. Gospodarjenje s travinjem, varovanje vodnih teles in izvirov, varovanje zavarovanih območij in ohranjanje tal so v dobro kmetijsko prakso vključeni na podlagi predpisov navedenih v nadaljevanju. Kmet, ki upošteva načela dobre kmetijske prakse mora izpolnjevati vse pogoje in obveznosti, ki jih določajo: načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju, načela dobre kmetijske prakse varstva rastlin in načela dobrega gospodarja.

Načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju kot tudi načela dobre kmetijske prakse varstva rastlin pomenijo odgovorno ravnanje, ki v skrbi za rodovitna tla, zdrave posevke in čisto okolje, omogoča pridelavo kakovostne hrane. V precejšnji meri so ta načela tudi že ustaljena praksa dobrih slovenskih kmetij, ki dolgoročno ohranja rodovitnost zemljišč ter kmetom zagotavlja primeren in kakovosten pridelek.

9.2.1.1 Dobra kmetijska praksa pri gnojenju

Upoštevanje načel dobre kmetijske prakse pri gnojenju pomeni strokovno utemeljeno uporabo rastlinskih hranil, ki:

- zmanjšuje tveganje za onesnaževanje kmetijskih tal in voda z ostanki hranil,
- varuje naravne vire pred potencialnim kmetijskim onesnaženjem,
- dopušča gospodarno kmetijsko pridelavo.

Skladno z Navodilom za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju (UL RS, št. 34/2000) (Priloga 4) ter ob upoštevanju Nitratne direktive, je potrebno:

- gnojiti tako, da se hranila v čim večji možni meri izkoristijo za rast in razvoj kmetijskih rastlin,
- preprečevati izgube rastlinskih hranil med in izven rastnega obdobja,
- gnojenje z dušikom prilagoditi dejanskim potrebam posameznih posevkov in odmerek dušika porazdeliti na več obrokov,
- upoštevati predpise o varovanju voda,
- poskrbeti, da naprave za vnos gnojil ustrezajo veljavnim tehničnim predpisom,
- upoštevati določbe Uredbe o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004),
- zmanjšati izgube dušika iz živinskih gnojil, ki ne smejo preseči 25% celotnega dušika, ki ga gnojilo vsebuje pred vnosom,
- upoštevati priporočila o aerobni obdelavi gnojevke pred gnojenjem,
- ustrezno skladiščiti živinska gnojila,
- vzpostaviti krogotok hranil na kmetiji,
- s presežki živinskih gnojil ravnati tako, da okolje ni ogroženo,
- izdelati letni gnojilni načrt,
- izvajati kontrolo rodovitnosti tal in gnojenja vsakih pet let.

Kontrola rodovitnosti tal in izdelava gnojilnih načrtov se opravita na podlagi ustrezne analize tal.

V skladu z določili Uredbe o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004), število GVŽ na ha KZU ne sme preseči 2,5 GVŽ, ali 2 GVŽ pri prašičih, ali 2 GVŽ pri perutnini, ali 2 GVŽ v primeru mešanje reje (reja se smatra za mešano, če se na kmetijskem gospodarstvu redi najmanj 2 GVŽ prašičev, ali 2 GVŽ perutnine, ali 2 GVŽ prašičev in perutnine). Če je ta obtežba presežena in posledično količine živinskih gnojil povečane, mora kmetijsko gospodarstvo zagotoviti, da presežke teh gnojil, ki jih ne more porabiti na samem kmetijskem gospodarstvu:

- odda s pogodbo drugim lastnikom kmetijskih zemljišč ali
- jih predela in jih v različnih oblikah proda na trgu ali
- jih odstrani na drug način, skladno s predpisi o ravnanju z odpadki.

9.2.1.2 Dobra kmetijska praksa varstva rastlin

Dobra kmetijska praksa varstva rastlin pomeni izvajanje postopkov, ki ob uporabi fitofarmacevtskih sredstev:

- ne ogrožajo biotske raznovrstnosti širšega biotopa,
- v najmanjši možni meri obremenjujejo okolje,
- ne ogrožajo virov pitne vode,
- ne ogrožajo zdravja izvajalcev ukrepov varstva rastlin in potrošnikov.

Načela dobre kmetijske prakse varstva rastlin (MKGP, 2000) (*Priloga 5*), ki veljajo za vse izvajalce postopkov varstva rastlin, določajo pravila ravnanja, po katerih je potrebno:

- izbrati primeren čas setve in saditve, ki ne pospešuje razvoja škodljivih organizmov,
- izbrati tolerantne oz. proti škodljivim organizmom odporne sorte in kultivarje,
- izvajati ustrezne higienske ukrepe za ustvarjanje pogojev za zdrave posevke,
- izvajati redno oskrbo posevkov, primerno rastišču in razmeram,
- upoštevati uravnoteženo in potrebam prilagojeno preskrbo posevkov s hranili, da se občutljivost rastlin za okužbo s škodljivimi organizmi ne poveča,
- škodljive organizme zadrževati pod pragom gospodarske škodljivosti z izbiro rastišču primernega sistema pridelave, vrste gojenih rastlin in kolobarja,
- pred kemičnim zatiranjem izvajati nekemično varstvo rastlin,
- pri oceni potrebnosti ukrepa upoštevati rastne razmere in vrsto posevka ter specifične zahteve za razvoj škodljivih organizmov,
- upoštevati izkušnje iz prejšnjih let, napovedi službe za varstvo rastlin in ostale razpoložljive podatke,
- uporabiti primerno in registrirano fitofarmacevtsko sredstvo, če ni druge možnosti za preprečitev škode in odmerke prilagoditi razmeram,
- dosledno upoštevati uradna navodila za uporabo fitofarmacevtskih sredstev z namenom zagotavljanja varnosti izvajalcev ukrepov varstva rastlin, potrošnikov in okolja,
- pravočasno škropiti manjši del površin, robov, gnezd in posameznih rastlin, da bi se tako izognili škropljenju celotne površine,
- zmanjšati porabo fitofarmacevtskih sredstev z mešanicami,
- preprečiti razvoj odpornosti škodljivih organizmov z menjavanjem in kombinacijo aktivnih snovi in zmanjšanjem števila škropljenj,
- upoštevati, da fitofarmacevtska sredstva lahko uporabljajo le strokovno usposobljeni uporabniki,
- uporabljati le brezhibne in redno pregledane naprave za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev.

Uporabniki fitofarmacevtskih sredstev morajo voditi tudi evidenco o uporabi teh sredstev na prostem in v skladiščih, kar omogoča namensko in sistematično spremljanje ukrepov varstva rastlin ter s tem pridobivanje na kraj in razmere vezanih izkušenj.

9.2.1.3 Dober gospodar

Po Zakonu o kmetijskih zemljiščih (UL RS, št. 55/2003) mora lastnik, zakupnik ali drug uporabnik kmetijskih zemljišč le-ta obdelovati na predpisan način in kot dober gospodar, pri čemer mora kmetijsko proizvodnjo prilagoditi ekološkim in talnim razmeram, uporabljati zemljiščem in kraju primerne metode za preprečevanje zbitosti tal, erozije in onesnaževanja ter zagotavljati trajno rodovitnost zemljišč.

Skladno z merili za presojo ali lastnik, uporabnik oz. imetnik kmetijskih zemljišč le-ta ustrezno obdeluje (UL RS, št. 81/2002) (*Priloga 6*), obdelovalec ravna kot dober gospodar, če:

- redno obdeluje in vzdržuje kmetijska zemljišča,
- zagotavlja ohranjanje oz. izboljševanje rodovitnosti tal z ustreznim načinom rabe,
- ne povzroča degradacije zemljišč (erozija, zbitost, onesnaženje) z neustrezno tehnologijo,
- zgledno in stalno vzdržuje zemljišča, ki so bila izboljšana z agromelioracijami in hidromelioracijami,
- obdeluje zemljišče tako, da je ob uporabi ustrezne agrotehnike omogočena optimalna in ekonomična pridelava,
- upošteva strokovna priporočila o gnojenju z mineralnimi in organskimi gnojili,
- upošteva časovne omejitve in prepovedi pri uporabi gnojevke,
- zagotavlja zadostne skladiščne kapacitete za gnojevko in druga živinska gnojila,
- zagotavlja varovanje domačih živali in upošteva etološke zahteve živali,
- upošteva vso zakonodajo s področij, ki se navezujejo na kmetovanje (varstvo rastlin, živali in okolja itd.),
- upošteva ustrezne vzdrževalne standarde za vse kmetijske stroje in naprave, zlasti za naprave za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev,
- vzdržuje varovalne pasove (kot npr. obvodna vegetacija, protivetrni pasovi, obmejki),
- skrbi za zaokrožanje kmetijskih zemljišč,
- upravlja z vsemi zemljišči, ki pripadajo kmetijskemu gospodarstvu, tako da ni ogrožena vitalnost gospodarstva,
- v primeru svoje nezmožnosti za delo ali daljše odsotnosti poskrbi za ustrezno obdelavo zemljišč.

9.2.1.4 Dobrobit živali

Republika Slovenija se je že ob podpisu Pristopne pogodbe zavezala, da bo do vstopa, to je do 1. maja 2004, prevzela celotni pravni red, ki velja v EU, vključno z zakonodajo, ki se nanaša na področje reje živali, dobrobiti živali in njihove zaščite pred nepotrebnim trpljenjem.

V Sloveniji, je krovni akt, ki ureja področje dobrobiti in zaščite živali Zakon o zaščiti živali (UL RS, št. 98/1999, 110/2003, 126/2003, 20/2004). Z objavo omenjenega zakona, je Slovenija stopila ob bok ostalim razvitim državam, ki so že v preteklosti pokazale skrb za dobrobit živali.

Ta zakon določa odgovornost ljudi za zaščito živali, to je zaščito njihovega življenja, zdravja in dobrega počutja, določa pa tudi pravila za dobro ravnanje z živalmi, kaj se šteje za mučenje živali in katera ravnanja oz. posegi na živalih so prepovedani, pogoje, ki jih je potrebno z namenom zaščite živali zagotoviti pri reji živali, prevozu, izvajanju določenih posegov in poskusov na živalih, zakolu in usmrtnitvi živali.

Podrobnejša pravila so predpisana s podzakonskimi akti, ki povzemajo sedanjo zakonodajo ES s področja zaščite živali, kot npr. Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (UL RS, št. 41/2003), ki povzema Direktive 98/58/ES, 91/628/ES, 91/630/ES in 99/74/ES. V Prilogi 1 omenjenega pravilnika so predpisane zahteve za opravljanje inšpekcijskih pregledov obratov, kjer redijo živali (povzeto po Odločbi komisije 2000/50/ES¹, z dne 17.12.1999). Vsako leto morajo veterinarski inšpektorji poročati o številu opravljenih pregledov in o parametrih, ki so jih preverjali. Tudi ostali podzakonski akti, kot so Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali (Direktiva 91/628/ES), Pravilnik o načinih usmrtnitve živali iz veterinarskih razlogov, živali, ki se jih redi za proizvodnjo krzna, ter odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice (Direktiva 93/119/ES) in Pravilnik o veterinarskih pogojih za proizvodnjo in oddajo v promet živil živalskega izvora (Direktiva 93/119/ES) so v skladu z veljavno zakonodajo EU s področja zaščite živali. Veterinarski inšpektorji so dolžni kontrolirati določene parametre, npr. če obrati, prevozna sredstva, oprema, pogoji itd., ki lahko vplivajo na dobro počutje živali, ustrezajo predpisanim normam. Pri pregledih se opirajo na ustrezne podzakonske akte s področja zaščite živali, ki so kot že omenjeno, v skladu z zakonodajo EU.

9.2.2 Indikatorji dobre kmetijske prakse

Glede na kompleksno naravo kmetijstva in številne zakonsko opredeljene zahteve, je MKGP postavilo nekatere osnovne indikatorje in pričelo izvajati kontrolo nad izvajanjem dobre kmetijske prakse na podlagi teh indikatorjev.

V Sloveniji ti standardi temeljijo na zahtevah, ki se nanašajo na:

- gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči,
- rodovitnost tal/ohranjanje strukture,
- ravnanje z organskimi odpadki,
- gospodarjenje s travinjem,
- posebne režime varovanja,
- uporabo fitofarmacevtskih sredstev v kmetijstvu,
- dobrobit živali.

Standardi dobre kmetijske prakse, ki so določeni v slovenskih kodah dobre kmetijske prakse, vključno s kontrolnimi indikatorji, so opredeljeni v naslednjih predpisih:

Preglednica 23: Predpisi, ki se nanašajo na standarde dobre kmetijske prakse

Predpisi ES	Slovenski predpisi
Gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči	
	• Zakon o kmetijskih zemljiščih (UL RS, št. 55/2003) • Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar (UL RS, št. 81/2002)
Rodovitnost tal/ohranjanje strukture	
	• Zakon o kmetijskih zemljiščih (UL RS, št. 55/2003) • Uredba o varstvu pred požarom v naravnem okolju (UL RS, št. 62/1995)
Ravnanje z organskimi odpadki	
• Direktiva Sveta 75/442/ES o odpadkih (UL L št. 194, 25.7.1975, str. 39) • Direktiva Sveta 86/278/ES o odpadnem blatu (UL L št. 181, 4.7.1986, str. 6)	• Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004)

¹ UL L št. 19, 25.1.2000, str. 51

Predpisi ES	Slovenski predpisi
Uporaba fitofarmacevtskih sredstev v kmetijstvu	
	• Zakon o fitofarmacevtskih sredstvih (UL RS, št. 11/2001, 37/2004) • Pravilnik o strokovnem usposabljanju in preverjanju znanja iz fitomedicine (UL RS, št. 36/2002) • Pravilnik o dolžnostih uporabnikov fitofarmacevtskih sredstev (UL RS, št. 62/2003) • Pravilnik o ravnanju z zalogami fitofarmacevtskih sredstev po prenehanju registracije (UL RS, št. 59/2003)
Gospodarjenje s travinjem	
	• Zakon o kmetijskih zemljiščih (UL RS, št. 55/2003) • Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar (UL RS, št. 81/2002)
Varovanje vodnih teles in izvirov	
• Direktiva Sveta 91/676/ES o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora (UL L št. 375, 31.12.1991, str. 1) • Direktiva Sveta 80/68/ES o varovanju podzemnih voda pred onesnaženjem z določenimi nevarnimi snovmi (UL L št. 20, 26.1.1980, str. 43)	• Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004)
Varovanje zavarovanih območij	
• Direktiva Sveta 79/409/ES o zaščiti prosto živečih ptic (UL L št. 103, 25.4.1979, str. 1) • Direktiva Sveta 92/43/ES o zaščiti naravnih habitatov ter prosto živečih rastlin in živali (UL L št. 206, 21.5.1992, str. 7)	Predpisi, ki se nanašajo na celotno ozemlje RS: • Zakon o varstvu okolja (UL RS, št. 41/2004) • Zakon o ohranjanju narave (UL RS, št. 56/1999, 31/2000, 119/2002, 22/2003) • Uredba o habitatnih tipih (UL RS, št. 112/2003) • Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah (UL RS, št. 46/2004) • Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (UL RS, št. 46/2004) Predpisi, ki se nanašajo na zavarovana območja v RS: • Zakon o Triglavskem narodnem parku (UL SRS, št. 17/1981, 18/1981, 42/1986, RS, št. 35/2001) • Zakon o Spominskem parku Trebče (preimenovan z Zakonom o ohranjanju narave v Kozjanski park) (UL SRS, št. 1/1981, 42/1986) • Zakon o regijskem parku Škocjanske jame (UL RS, št. 57/1996) • Uredba o Krajinskem parku Goričko (UL RS, št. 101/2003) • Uredba o ekološko pomembnih območjih (UL RS, št. 48/2004) • Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih NATURA 2000) (UL RS, št. 49/2004)
Dobrobit živali	
• Direktiva Sveta 91/628/ES o zaščiti živali med prevozom in spremembi direktiv 90/425/ES in 91/496/ES (UL L št. 340, 11.12.1991, str. 17) • Uredba Sveta 411/98/ES o dodatnih standardih za zaščito živali, ki se uporabljajo za cestna vozila za prevoz rejnih živali na voznjajah, daljših od osem ur (UL L št. 52, 21.2.1998, str. 8) • Direktiva Sveta 91/629/ES o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet (UL L št. 340, 11.12.1991, str. 28) • Direktiva Sveta 91/630/ES o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev (UL L št. 340, 11.12.1991, str. 33) • Direktiva Sveta 98/58/ES o zaščiti rejnih živali (UL L št. 211, 8.8.1998, str. 23) • Direktiva Sveta 93/119/ES o zaščiti živali pri zakolu ali usmrčitvi (UL L št. 340, 31.12.1993, str. 21) • Direktiva Sveta 86/609/ES o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene (UL L št. 358, 18.12.1986, str. 1) • Direktiva Sveta 99/74/ES o minimalnih standardih za zaščito kokoši nesnic (UL L št. 203, 3.8.1999, str. 53)	• Zakon o zaščiti živali (UL RS, št. 98/1999, 126/2003) • Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali (UL RS, št. 86/2000, 108/2000, 64/2001, 16/2002, 3/2003) • Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (UL RS, št. 41/2003) • Pravilnik o načinih usmrčitve živali iz veterinarskih razlogov, živali, ki se jih redi za proizvodnjo krzna, ter odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice (UL RS, št. 63/2003) • Pravilnik o veterinarskih pogojih za proizvodnjo in oddajo v promet živih živalskega izvora (UL RS, št. 100/2002, 30/2003, 89/2003, 131/2003) • Pravilnik o strokovnih, kadrovskih in tehničnih pogojih za opravljanje poskusov na živalih (UL RS, št. 36/2004) • Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar (UL RS, št. 81/2002)

Indikatorji standardov dobre kmetijske prakse so naslednji:

Preglednica 24: Indikatorji standardov dobre kmetijske prakse v Sloveniji

Standard	Predpisi ES	Slovenski predpisi	Indikator
Gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči		Zakon o kmetijskih zemljiščih, Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar	- Na kmetijskem gospodarstvu neobdelana kmetijska zemljišča niso prisotna. - Vsa kmetijska zemljišča na kmetijskem gospodarstvu so redno oskrbovana na krajevno običajen način.
Rodovitnost tal, ohranjanje strukture, erozija zemlje		Zakon o kmetijskih zemljiščih, Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar	- Erozija zemlje zaradi izvajanja neustreznih tehnoloških postopkov ni prisotna. - Zbijanje tal zaradi izvajanja neustreznih tehnoloških postopkov ni prisotno.
Ohranjanje organske snovi		Uredba o varstvu pred požarom v naravnem okolju	Zažiganje organskih materialov (slama, suha trava, grmičevje) na prostem ni prisotno.
Ravnanje z organskimi odpadki:	Direktiva Sveta 75/442/ES, Direktiva Sveta 86/278/ES, Direktiva Sveta 91/676/ES	Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla	
• odpadno blato			- Na kmetijskem gospodarstvu se odpadnega blata ne uporablja v nasprotju s predpisi. - Za uporabo odpadnega blata je izdano dovoljenje.
• skladiščenje			- Kmetijsko gospodarstvo ima zadostne kapacitete za skladiščenje organskih odpadkov: gnoja, gnojnice, gnojevke in komposta za najmanj 6 mesecev na kontinentalnem območju in najmanj 4 mesece na obalnem območju ali v primeru, če so živali večji del leta na paši. - Kmetijsko gospodarstvo investira v izgradnjo skladiščnih kapacitet za organske odpadke (v 3-letnem obdobju). - Skladiščne kapacitete ustrezajo dejanskemu številu živali.
• 170 kg organskega dušika/ha	Direktiva Sveta 91/676/ES		Količina uporabljenega organskega dušika ne presega 170 kg/ha, sicer pa se z odpadki ravna v skladu s predpisi.
Posebni režimi varovanja	Direktiva Sveta 91/676/ES	Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla	- Gnojila se uporabljajo le v obdobjih leta, ko je to dovoljeno. - Uporaba gnojil na vodo varstvenih območjih ne presega mejnih količin. - Na kmetijskem gospodarstvu pravila, ki veljajo za vodo varstveni režim niso kršena.
	Direktiva Sveta 79/409/ES, Direktiva Sveta 92/43/ES	Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar, Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah, Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah	- Obstoječi pasovi, pomembni za razmnoževanje in preživetje številnih rastlinskih in živalskih vrst na kmetijskih zemljiščih – varovalni pasovi (obvodna vegetacija, protivetni pasovi, obmejki) so ustrezno in redno oskrbovani. - Gnojila se uporabljajo v času, ko so jih tla sposobna sprejeti (ta čas optimalno sovпада z obdobjem, ko se živalske vrste na kmetijskih zemljiščih še ne razmnožujejo, zato njihov zarod ni ogrožen).
Aplikacija gnojil – čas		Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla	- Gnojila se uporabljajo le v obdobjih leta, ko je to dovoljeno. - Gnojnica ali gnojevka se ne uporabljata na kmetijskih zemljiščih: - brez zelenega pokrova od 15. novembra do 15. februarja, - kjer so tla zasičena z vodo ali pokrita z 10 cm debelo snežno odejo.
Količine uporabljenih hranil		Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla	- Podatki o analizi tal so na voljo. - Gnoji se skladno z gnojilnim načrtom. - Uporaba gnojil na vodo varstvenih območjih ne presega mejnih vrednosti.

Standard	Predpisi ES	Slovenski predpisi	Indikator
Vodo varstveni režim	Direktiva Sveta 91/676/ES, Direktiva Sveta 80/68/ES	Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla	- Uporaba gnojil pozimi, na zmrznjenih ali zasičenih tleh ni dovoljena. - Uporaba gnojil na območju varstvenih pasov ni dovoljena.
Uporaba fitofarmacevtskih sredstev v kmetijstvu:			
• oprema		Zakon o fitofarmacevtskih sredstev	Škropilnica je testirana in opremljena z ustrezno nalepko.
• usposobljenost		Pravilnik o strokovnem usposabljanju in preverjanju znanja iz fitomedicine	Uporabnik fitofarmacevtskih sredstev je pridobil certifikat iz fitomedicine.
• skladiščenje		Pravilnik o dolžnostih uporabnikov fitofarmacevtskih sredstev	Kmetijsko gospodarstvo ima ustrezen prostor za skladiščenje fitofarmacevtskih sredstev.
• uporaba		Zakon o fitofarmacevtskih sredstev	Na kmetijskem gospodarstvu se uporabljajo in hranijo samo registrirana fitofarmacevtska sredstva.
• odpadki in ostanki		Pravilnik o ravnanju z zalogami fitofarmacevtskih sredstev po prenehanju registracije	Odpadna embalža in odvečne količine fitofarmacevtskih sredstev so ustrezno zbrane in shranjene oz. uničene.
Dobrobit živali	Direktiva Sveta 98/58/ES	Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar, Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic	- Bivalne razmere omogočajo dobro počutje rejnih živali. - Živali imajo dostop do krme in vode. - Živali so redno oskrbovane. - Živali so v dobri kondiciji glede na način reje na kmetijskem gospodarstvu. - Živali, ki niso v hlevu (pašne živali) so, kjer je to nujno in mogoče, zaščitene pred neugodnimi vremenskimi razmerami in drugimi nevarnostmi za njihovo zdravje. - Svoboda gibanja ni omejena na tak način, da bi povzročala nepotrebno trpljenje in poškodbe živali. - V primeru, ko so živali stalno privezane ali zaprte, je zagotovljen prostor, ki ustreza njihovim fiziološkim in etološkim zahtevam. - Na kmetijskem gospodarstvu ali med transportom (iz ali na pašo) živali niso podvržene trpljenju ali poškodbam.

Navedene indikatorje se preverja v okviru kontrole na kraju samem, ki jo na kmetijskih gospodarstvih za AKTRP izvajajo kmetijski inšpektorji. Sistem se kombinira z obiski inšpektorjev na podlagi predpisov s področja varovanja voda, ravnanja s fitofarmacevtskimi sredstvi in varstva pred požari.

9.3 Zahteve, ki se nanašajo na posamezne ukrepe

Prednostna naloga 1: Sonaraven razvoj kmetijstva in podeželja

9.3.1 Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost in območja z okoljskimi omejitvami

A. Glavne značilnosti

- Cilji

Izravnalna plačila za OMD v Sloveniji bodo prispevala k:

- nadaljnji rabi kmetijskih zemljišč in ohranjanju podeželskih območij,
- ohranjanju podeželja,
- ohranjanju in spodbujanju sonaravnih sistemov kmetovanja,
- zagotavljanju kmetovanja na območjih s posebnimi omejitvami.

Od leta 2003 dalje je ukrep izravnalnih plačil v Sloveniji skladen z opredelitvijo OMD kot jih določajo členi 13 do 21 poglavja V Uredbe 1257/99. Nacionalni predpisi temeljijo na Zakonu o kmetijstvu (UL RS, št. 54/2000, 16/2004 – odločba US) in jih je Vlada RS sprejela v letu 2000, razveljavila pa leta 2004 z Uredbo o plačilih za ukrepe Programa razvoja podeželja 2004-2006 za leto 2004 (UL RS, št. 24/2004). Od potrditve PRP naprej, bodo v veljavi kriteriji za razmejitev OMD in izravnalna plačila, navedena v tem programu.

OMD v Sloveniji vključujejo:

- hribovska in gorska območja (člen 18),
- druga območja z omejenimi možnostmi (člen 19),
- območja s posebnimi omejitvami (člen 20).

Slovenija ne bo izvajala ukrepa izravnalnih plačil za območja z okoljskimi omejitvami, dokler ne bodo določena območja NATURA 2000 in izdelani programi upravljanja za ta območja. Predvideva se, da bo Slovenija določila člena 16 Uredbe 1257/99 izvajala v naslednjem programskem obdobju.

Osnovna teritorialna enota za razmejitev OMD je katastrska občina. Katastrske občine v Sloveniji so del katastrskega sistema odkar je bil vzpostavljen zemljiški kataster. Celotna površina Slovenije je pokrita s skupno ca. 5.190.600 zemljiškimi parcelami, organiziranimi v 2.698 katastrskih občinah. Katastrska občina je osnovna enota pri upravljanju Zemljiškega katastra, vsaka je označena z uradnim imenom in šifro ter tudi prostorsko identificirana. Najmanjša enota katastrskega sistema je katastrska parcela, ki je povezana s katastrsko občino. Katastrske parcele so se ohranile vse do danes, ko so vključene v slovenski GIS, podatke o njih pa vodi Geodetska uprava RS.

- Opis slovenskih OMD

Značilnosti OMD v Sloveniji so:

Hribovska in gorska območja

V skladu z Evropsko zakonodajo so hribovska in gorska območja tista območja, za katere je značilna precejšnja omejenost možnosti uporabe zemljišč in dražjo uporabo specialne mehanizacije. Zaradi višje nadmorske višine je skrajšana vegetacijska doba. V kombinaciji s strmimi nagibi je v hribovsko gorskih območjih omejena uporaba mehanizacije in zožena možnost izbire primernih rastlin. Na nižji nadmorski višini so preveč strmi nagibi za uporabo običajne mehanizacije in zahtevajo uporabo zelo drage opreme. Ovire na nižjih nadmorskih višinah so potemtakem enakovredne z omejeno možnostjo kmetijske rabe zemljišč na višji nadmorski višini. Določitev hribovsko gorskih območij upošteva oba kriterija za razmejitev teh območij v skladu z Uredbo 1257/99, ki sta: nadmorska višina in nagib. Za preračun so bili uporabljeni podatki nadmorske višine in nagiba iz digitalnega modela reliefa za Slovenijo (DMR 25×25 m).

Digitalni model reliefa 25×25 m je kompleksna slika reliefa, ki vključuje višinske točke, značilne linije in točke kot tudi geomorfološke lastnosti. Digitalni model višin tvori mreža višinskih točk. Digitalni model reliefa in digitalni model višin se uporabljata v kartografiji, prostorskem planiranju geografskem informacijskem sistemu, telekomunikacijah ipd. Razvoj digitalnega modela višin za celo Slovenijo sega v zgodnja sedemdeseta leta. V času projekta je sredi devetdesetih Geodetska uprava Republike Slovenije začela s sistematskim pridobivanjem podatkov potrebnih za digitalni model višin z resolucijo celice 25×25 m (DMR 25). Omenjeni model višin je izdelan z uporabo fotogrametričnih metod in ustrezno dopolnjen z digitalnimi ortofoto načrtov (DOF 5). Osnovni podatki so ciklični fotografski zračni posnetki Slovenije (CAS) v merilu 1:17.500.

Hribovska in gorska območja v Sloveniji izpolnjujejo kriterije, ki so:

- povprečna nadmorska višina najmanj 700 m ali
- povprečni nagib najmanj 20%; najmanj 50% računane površine izpolnjuje kriterij nagiba (večje vodne površine so izključene iz preračuna) ali
- istočasno povprečna nadmorska višina najmanj 500 m in povprečni nagib najmanj 15%.

Homogena manjša območja, ki ne izpolnjujejo kriterija za hribovsko in gorsko območje, so pa obkrožena s hribovsko gorskim območjem, se štejejo kot hribovsko in gorska območja, če je območje:

- manjše ali enako petim katastrskim občinam ali
- večje kot pet katastrskih občin in hkrati izkazuje kriterije slabše proizvodne sposobnosti tal in je delež slabših kategorij najmanj 75%.

Šteje se, da je območje obkroženo s hribovskim in gorskim območjem v skladu s prejšnjim odstavkom, če je:

- najmanj 90% zadevnega območja obkroženih s hribovskim in gorskim območjem, ali
- najmanj 40% zadevnega območja obkroženih s hribovskim in gorskim območjem in preostali del območja meji na reko, morje ali državno mejo (skupaj najmanj 90%).

Območje je opredeljeno kot hribovsko in gorsko tudi v primeru, če se zadevna katastrska občina dotika meje hribovsko gorskega območja in del katastrske občine v celoti izpolnjuje kriterije za razmejitev v hribovsko in gorsko območje. Del katastrske občine, ki ne izpolnjuje kriterijev, ni vključen v hribovsko in gorsko območje. V vsakem primeru najmanjša velikost dela katastrske občine ne more biti manjše od 7 ha.

Postopek izračunavanja hribovsko in gorskega območja v Sloveniji je prikazan v Prilogi 7, rezultat razmejitve pa v preglednici 25.

Preglednica 25: Hribovsko gorsko območje v Sloveniji, razmejeno v skladu s kriteriji v PRP 2004-2006 in povzetek za vsako tehnično fazo v postopku izračuna

Faza		Površina (ha)	% Slovenije
1	Izračunano	1.344.545	66,32
2	Odštete k.o.	- 4.547	- 0,22
3	Sklenjene k.o.	80.966	3,99
4	Dodani poligoni	32.274	1,59
5	Odšteti deli k.o.	- 3.878	- 0,19
	Dodani deli k.o.	7.339	0,36
Skupaj – Hribovsko in gorsko območje		1.456.699	71,85

Hribovsko in gorsko območje pokriva okoli 72% površine Slovenije in vključuje gorske predele Julijskih Alp, Kamniško-Savinjskih Alp, Karavank, Pohorja in hribovska območja osrednje Slovenije.

Druga OMD

Druga OMD v Sloveniji predstavljajo območja, ki jim grozi opuščanje rabe zemljišč in kjer je za ohranjanje podeželja nadaljevanje kmetijskih dejavnosti nujno. Ta območja so homogena glede naravnih proizvodnih pogojev v povezavi s slabšimi demografskimi kazalci v primerjavi za državnim povprečjem. Ta območja so predvsem kmetijska, vendar slaba produktivnost tal preprečuje intenzivno proizvodnjo ali izboljšanje brez prekomernih vlaganj.

Za vrednotenje drugih OMD so bili uporabljeni naslednji podatki: (1) podatki o kategorizaciji kmetijskih zemljišč, (2) podatki o katastrskem dohodku, (3) demografski podatki o gostoti prebivalstva, populacijski trend in delež kmečkega prebivalstva.

1. Kategorizacija kmetijskih zemljišč

Kategorije kmetijskih zemljišč temeljijo na Navodilu o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (UL RS, 45/1982) in so za celo Slovenijo prikazane na kartah v merilu 1:5.000. Posamezna kategorija je določena na podlagi značilnosti reliefa (nagib, nadmorska višina, ekspozicija), podnebnih razmer in lastnosti tal. Obstaja šest kategorij kmetijskih zemljišč, kot sledi:

- I kategorija: vključuje zemljišča z najširšo možnostjo kmetijske rabe, ki se kaže v možnosti gojenja vseh kmetijskih rastlin v Sloveniji, če lega tal omogoča uporabo vseh vrst kmetijske mehanizacije.
- II kategorija: delno otežena možnost rabe tal zaradi slabših lastnosti tal ali razgibanega reliefa, kar zmanjšuje možnost izbora gojenja kmetijskih rastlin.
- III kategorija: otežena možnost kmetijske rabe tal zaradi večje vlage v tleh v depresijah in strmega zemljišča. To označuje prepletanje njivskih in travniških površin. Izbor gojenih rastlin in uporaba kmetijskih strojev sta pogosto omejena.
- IV kategorija: kmetijska raba tal je otežena in/ali obdelovanje ni možno zaradi velike vlage v tleh ali pogostih poplav; brez hidromelioracij zemljišče ne more biti obdelano. Izbor rastlin je majhen in raba tal omejena.
- V kategorija: možnost kmetijske rabe tal je zmanjšana zaradi strmega nagiba, pri čemer je še možna uporaba kosilnic. Oranje takih zemljišč ni možno zaradi plitvega talnega sloja, tla so pogosto skeletna in suha.
- VI kategorija: možnost kmetijske rabe tal je močno zmanjšana, ker je uporaba kmetijske mehanizacije onemogočena zaradi nagiba, večje kamnitosti in težje dostopnosti.

Za določitev slabše produktivnih tal za OMD je uporabljeno razmerje med vsoto slabših kategorij III do VI v primerjavi z vsoto boljših kategorij I in II. Državno povprečje znaša 73%.

2. Katastrski dohodek

Katastrski dohodek temelji na Zakonu o katastrskem dohodku (UL RS, št. 23/1976, 24/1988, 110/1999, 31/2003). Katastrski dohodek je izračunan za katastrsko kulturo, katastrski razred in katastrski okraj. Odraža podatke povprečnega pridelka, tržne cene in materialnih stroškov kot tudi statistične in druge podatke kmetijske proizvodnje ali gospodarjenja z gozdom. Katastrski dohodek se uporablja kot osnova za obdavčenje privatnih kmetijskih gospodarstev, osnova za izračun socialnih prispevkov iz teh aktivnosti in za izračun mnogih drugih prispevkov, olajšav ali podpor. Spremembe katastrskega dohodka pripravlja Ministrstvo za finance. Povprečni katastrski dohodek v državi znaša 19.400 SIT/ha.

3. Demografski podatki

Vir podatkov, ki so objavljeni v Statističnem letopisu, predstavlja popis prebivalstva 2002, iz katerega je izračunana gostota prebivalstva in zaposlenost v kmetijstvu. V povprečju gostota prebivalstva znaša 98 prebivalcev/km², zaposlenost v kmetijstvu pa v povprečju dosega 9,2%.

Druga OMD v Sloveniji izpolnjujejo hkrati vse štiri kriterije, ki so:

- slabo produktivna tla, kjer slabše kategorije zemljišč predstavljajo najmanj 78%,
- ekonomski učinek kmetijstva izkazan kot katastrski dohodek, ki je značilen za slabo produktivna kmetijska zemljišča, ne presega 15.500 SIT/ha,
- delež kmečkega prebivalstva, izraženo v deležu zaposlenih v kmetijstvu, dosega najmanj 14%,
- demografski kriterij, kjer je letna stopnja rasti prebivalstva nižja od -0,5% ali gostota prebivalstva ne presega 50 prebivalcev na km² (izvzeta so urbana središča).

Izračun za razmejitev drugih OMD pokaže, da Suha krajina in Bela krajina izpolnjujeta kriterije za razmejitev, kot je prikazano v preglednici 26.

Preglednica 26: Izračun razmejitve drugih OMD za Slovenijo

Geografsko območje	Slaba produktivnost tal (%)	Katastrski dohodek (SIT/ha)	Delež kmečkega prebivalstva (%)	Gostota prebivalstva (prebivalcev na km ²)
'Suha krajina'	79,6	12.800	24	33
'Bela krajina'	78,9	14.770	14	40

Druga OMD pokrivajo približno 4% ozemlja Slovenije in se nahajajo zlasti v Beli krajini in Suhi krajini.

Območja s posebnimi omejitvami

Območja s posebnimi omejitvami so geografsko enotna območja, kjer je potrebno nadaljevati s kmetovanjem z namenom ohranjanja okolja, vzdrževanja podeželja in varstva turističnega potenciala območja. Skupni obseg območij določenih v to skupino v Sloveniji ne presega 10%. Te naravne omejitve so posebnost, ki v veliki meri otežujejo ali omejujejo kmetijsko pridelavo na teh območjih. V Sloveniji so določene naslednje posebne omejitve: pogoste poplave, močan severni veter (burja), Ljubljansko barje, Kras in »erozijsko gričevje v osrednjem in vzhodnem delu Slovenije«. Območja s temi posebnimi omejitvami so podrobno opisana v nadaljevanju:

• Poplavno območje ob reki Krki

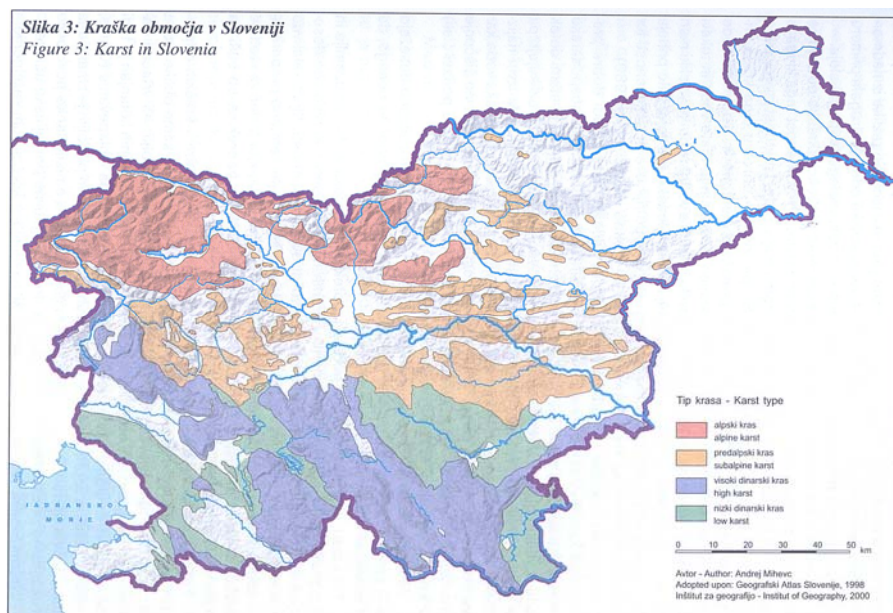
Poplavno območje ob reki Krki obsega območja naselij Drama, Zameško, Mršča vas, Čisti breg, Hrvaški brod in Škocjan ter meri skupaj 1.100 ha površin. Na podlagi podatkov meritev vodostaja reke Krke in Radulje je Vodno gospodarsko podjetje Novo mesto pripravilo grafični in tabelarni prikaz računskih gladin visoke vode reke Krke na območju občin Šentjernej in Škocjan. Visoke vode Krke so povzete po študiji »Vodnogospodarske ureditve povodja Krke«, ki jo je pripravil Vodnogospodarski inštitut Ljubljana (julij 1984). Krka prestopi bregove že pri nastopu voda, ki so manjše kot letne visoke vode (pri pretoku v Podbočju ca. 150 m³/sek oz. pri pretoku 116 m³/sek na vodomerski postaji Gorenja Gomila). Poplave nastopijo povprečno petkrat letno, v vegetacijskem obdobju april – september povprečno 1,9 krat letno. Radulja na odseku od razdelilnega objekta v Grmovljah do Zaloga prestopi bregove že pri nastopu voda, ki so manjše kot letne visoke vode (20-30 m³/sek). Poplave nastopijo povprečno trikrat letno in v vegetacijskem obdobju april – september povprečno enkrat letno. Dolina reke Krke je nastala v holocenu, prevladujejo ilovnata tla, kot rezultat razkrajanja apnencev, dolomitnih apnencev in dolomitov. V dolinskem delu občine je največ naplavin, kjer so nastala globoka ilovnata glinasta tla, mešana s sedimenti peska in prod. Ob reki Krki je kmetijska raba tal zaradi velike vlage v tleh ali zaradi pogostih poplav omejena.

• Ljubljansko Barje

Ljubljansko barje je eno najbolj južnejših visokih barj v Evropi, v Sloveniji pa edini primer nižinskega visokega barja. Glavna značilnost Ljubljanskega barja so poplave, ki vplivajo na naravno okolje in rabo zemljišč. Ljubljansko barje je nastalo na tektonsko zelo aktivnem območju, ki ga prečkajo številni prelomi. V živoskalni osnovi so nastali manjši tektonski jarki alpske ali dinarske smeri. Osamelci ali »otoki« so manj ugreznjeni deli dna Ljubljanskega barja. Ljubljansko barje je široka tektonska udorina, ki se je začela ugrezati pred približno 2 milijona let. Hitrost ugrezanja je bila razmeroma velika, saj se je dno v 500 letih znižalo 1 m. Dno se ugreza še danes, najhitreje od 5 do 25 mm letno v predelu s središčem na Ilovici pri Rudniku. V ugrezajočo se barjansko udorino reke z višjega obrobja nanašajo velike količine gradiva. Na debelo so prekrile stare, pred tem v živo skalo urezane doline. Pod šoto, močno organogeno peščeno ilovico in kreda leži več plasti ilovnatega proda, ki ločujejo plasti ilovic. Zaporedje in sestava usedlin kažeta, da so bile odložene v poledenitvenih in vmesnih toplejših obdobjih. V toplih dobah so se odlagale kreda, ilovice in glina, v hladnih pa prodi in različni peski. Vode na Ljubljansko barje pritečejo kot kraški izviri na robu pokrajin ali kot površinski tokovi. Neenakomerno ugrezanje kamninskih blokov in nanašanje gradiva sta oblikovali današnje površje, ki je večinoma ravno. V njegovih osrednjih delih se je usedala svetla ilovica, v glavnem iz apneniških snovi. Njena najvišja plast, ki se zaradi obilice polževih hišic imenuje polžarica, leži marsikje neposredno pod šoto. Ena najpomembnejših značilnosti Ljubljanskega barja so poplave. Pogoste (redne, običajne) poplave zajamejo osrednje dele, kjer voda prekrije 2.364 ha ali 15% celotne površine. Ob izjemno visokih poplavih je pod vodo okrog 8.034 ha ali dobra polovica Ljubljanskega barja. Od Vrhniške proti Ljubljani se poplavni svet oži. Voda po Ljubljani zaradi zajezevanja, ki ga povzročijo poplavne vode njenih pritokov, ne more hitro odteči. Na ravnem površju z manjšimi vzpetinami in kotanjami se poplavna voda zadrži še potem, ko voda z vzpetin že odteče. Podobno kot je nagnjeno površje, je nagnjena tudi struga Ljubljanice. Povodnji na Ljubljanskem barju so najpogostejše jeseni in pozimi. Na osamelcih, ki so večinoma zgrajeni iz dolomita, je izprana rjava pokarbonatna prst. Po sestavi je ta prst glinasta, vendar še dobro prepustna za vodo. Za kmetijstvo so primerne le manjše površine na bolj uravnanem reliefu. Na strminah je gozd. Oglejene prsti prekrivajo večje površine. Debelina naplavine se z oddaljevanjem od obeh vodotokov tanjša, dokler ne izgine in se pojavi šotna prst. Šotne prsti se dele glede na debelino organskega dela na plitve (50 do 100 cm) in globoke (nad 100 cm). Šotne prsti porašča rastlinje, ki ga sestavljajo vlagoljubne rastlinske vrste. Zeliščna rastlinja ima majhno krmno vrednost. Zlasti je slabo tam, kjer se razrašča preslica. Šotne prsti v naravnem stanju niso primerne za njivsko rabo zaradi velike vlažnosti ter zelo slabih fizikalnih in kemičnih lastnosti. Zaradi zmanjševanja vlage so nastale ugodnejše možnosti za rast lesnih rastlin. Ohranjanje kmetovanja na Ljubljanskem barju ima izredni pomen zaradi varovanja naravne posebnosti (šota), habitatov posebnih rastlin in živali ter krajine.

- **Kras**

Kras je posebna geografska regija Slovenije. Z značilnimi apnenčastimi oblikami in kraškimi znaki tvori geomorfološko, hidrografske, talno, botanično kakor tudi kmetijsko pokrajino. S svojimi posebnimi reliefnimi, vodnimi in podzemnimi pojavi obsega okoli 43% celotnega ozemlja Slovenije, razvil se je predvsem na apnencu in dolomitu. Največja sklenjena kraška območja so v južni Sloveniji, ki po zgradbi pripada dinarskemu krasu (primorski, notranjski in dolenski kras), drugi del pa je t.i. visokogorski kras, ki je razvit v Julijskih in Kamniških Alpah, delno tudi v Karavankah. Za kraške pokrajine je značilno kamnito površje z vrtačami, udornicami, uvalami, kraškimi polji, kraškimi ravniki tre suhimi in slepimi dolinami. Površinska vodna mreža je zelo redka, saj meteorna voda skozi prepustne kamnine odteka v podzemlje in oblikuje kraške votline. Kraški ekosistem notranje Slovenije je pretežno gozdni. Nekoliko več kmetijskih zemljišč, gostejše poselitve in gospodarskih dejavnosti je na kraških poljih in v podoljih. Zaradi prevlade kemičnega preperevanja kraškega površja, razpokanosti skladov, njihove prepustnosti in kraške podzemne hidrografije, je kraški ekosistem tridimenzionalen. Razvodnice na krasu navadno ne potekajo po slemenih, ampak po neznanem podzemlju visokih kraških planot. Z njih odteka vode na več strani in v različna povodja. Kraški vodni tokovi pa so zaradi skromnega strmca in podzemnega pretakanja ekološko zelo občutljivi. Za kraške kotanje, predvsem polja, so značilne poplave, ki občasno dosežejo velik obseg. Na krasu, kjer ni vododržne podlage, odteka padavinska voda v podzemlje in tja odnaša del iz zgornjega horizonta spranih hranljivih snovi. Kraška območja so zato podvržena sušnosti, kljub relativno velikim količinam padavin v topli polovici leta. Na krasu, kjer kemično preperevanje prevladuje nad mehaničnim, je zemlja pretežno glinasta. Posledica ekoloških dejavnikov je nastanek posebnih kraških površinskih in podzemnih tvorb. Najbolj značilni površinski pojavi so: vrtača, kraška dolina, kotanja, ponvice, kotlički, polja, studenci, škraplje in žlebiči. Kras zaradi svojih podnebnih in pedoloških značilnosti kmetijski dejavnosti ni naklonjen. Pašniki, osnovani na plitvi rendzini in plitvih kambičnih tleh, ki jih spremlja površinska skalovitost, onemogočajo intenzivno kmetijsko rabo. Če se to območje ne obdeluje, kmalu postane neprimerno za razvoj turistične dejavnosti. Požari v naravi povzročajo znatno škodo v sušnem obdobju, pri čemer so te požgane neporasle površine v naslednjem obdobju izpostavljene različnim dejavnikom.

Vir: Inštitut za geografijo, 2000

Slika 12: Kraška območja v Sloveniji

- **Območje z močno burjo**

Je geografsko območje prizadeto z močnim severnim vetrom (burja), kjer povprečna hitrost burje presega 14 m/s in se v zimskem času pojavlja v sunkih nad 60 km/h več kot 10% časa in v rastni dobi več kot 4% časa. Območje Vipavske doline, kjer je kot omejitveni dejavnik upoštevana velika vetrovnost, ki se odraža v eroziji tal zaradi pogostega pojavljanja močne burje in poškodb na mladih posevkih. Burja na območju Vipavske doline je močan in sunkovit severovzhodnik, ki piha v obdobju vdorov hladnega celinskega zraka iz notranjosti Slovenije. Po izračunih Hidrometeorološkega zavoda v Vipavski dolini v poprečju 42 dni z burjo, najmočnejša je pozimi in takrat so tudi njeni učinki najbolj izraziti. V delih z manjšim deležem zaščitnega drevja pa so zaradi erozije izpostavljena tudi tla. Vipavska dolina leži med visokima planotama Trnovski gozd in Nanos na severu ter nizko planoto Kras na jugu. To razmeroma samosvoje območje se razteza od vzhoda proti zahodu od povirja potoka Močilnika pod Razdrtim do Goriške ravnine ob državni meji z Italijo. Glavne značilnosti pokrajine so prevlada fliša in submediteranskega podnebja. Sredozemske podnebne značilnosti se kažejo v značilnih temperaturnih nihanjih, količini in razporeditvi padavin ter v vetrovnih razmerah. Sredozemski podnebni vplivi se tu najgloblje zajedajo v celinsko kraško notranjost.

- **Gričevnato erozijsko območje v osrednji in vzhodni Sloveniji**

V osrednjem in vzhodnem delu Slovenije geološke značilnosti skupaj s podnebjem in vodno erozijo pogojujejo razvoj nekaterih geografskih območij s posebnimi omejitvami. Erozijska in pogosta plazovitost v teh območjih otežujeta kmetijsko rabo (slika 8), vendar je na drugi strani primerno gospodarjenje na teh območjih nujno za preprečitev in varstvo pred škodljivostjo teh omejitev.

Območje se smatra kot kmetijsko, z deležem zaposlenih v kmetijstvu nad državnim povprečjem. Bolj vzhodno gremo, višji je delež zaposlenih v kmetijstvu in prebivalstvo je od njega bolj odvisno. Zaposlenost v kmetijstvu znaša od 11,3% na Kozjanskem do 43,3% na Goričkem.

Gričevnata erozijska območja v osrednjem in vzhodnem delu Slovenije vključujejo:

- *Goričko*

Goričko je mejno gričevje v skrajnem severovzhodnem delu države. Leži med mejo z Avstrijo na zahodu, mejo z Madžarsko na severu ter Mursko ravnjo na jugu. Ta gričevnati in zaobljeni svet je zgrajen iz najmlajših terciarnih in pleistocenskih odkladnin. Slovenski del Goričkega na zaključena naravno geografska celota. Proti zahodu se podoben svet nadaljuje na avstrijskem Gradiščanskem. Na severu se razteza do Rabe in proti vzhodu na Madžarsko. Zahodno Goričko v porečju Ledave in njenih pritokov je po geološki zgradbi za spoznanje starejše (miocen) in po kamninski sestavi bolj pestro od vzhodnega dela. Gorice so skoraj v celoti zgrajene iz terciarnih usedlin nekdanjega Panonskega morja. Kamnine so še slabo sprijete in zato močno podvržene delovanju zunanjih sil. Usedline so potoki razrezali in površje spremenili v gričevnat svet. Debelina spodnjih pliocenskih plasti znaša od 600 do 800 m. Sestavljajo jih kremenovi peski in peščene glinice. Pod njimi so glinaste plasti, predvsem v dolinah in spodnjih delih pobočij. Na območju naselij Ocinje, Sotina in Serdica, ki ležijo tik ob avstrijski meji, prihajajo na površje palozoijski glineni skrilačci. Ker so odpornejši, so reliefne oblike bolj strme in izstopajo od ostale terciarne okolice. Sledove v površinski izoblikovanosti Goričkega je pustilo tudi vulkansko delovanje na prehodu iz spodnjega pliocena v srednji. Središče vulkanizma je bilo v okolici Gleichenberga na avstrijski strani. Doline ob potokih so večinoma ozke in vlažne, zato se naselja držijo pobočij in slemen, po katerih je speljana večina cest. Vzhodni del Goričkega je najmanj namočen predel Slovenije. Povprečno pade letno nekaj nad 800 mm padavin. Med majem in avgustom pade polovica vseh padavin, večinoma v obliki nalivov. Že kratkotrajna zakasnitev padavin povzroči sušo. V sušnih letih, ki so pogosta, pade komaj 600 mm padavin. V ozkih dolinah, ki so večinoma vlažne in redkeje poseljene, se pojavljajo parapodzolne in oglejene peščeno ilovnate in glinaste prsti. Primerne so za travnike, v dvignjenih legah pa tudi za njive. Slemenena in višja pobočja, zlasti v osrednjem delu Goričkega, pokrivajo peščeno ilovnate prsti s kremenčevim peskom in prodrom. Pliocenski prod srednjega in vzhodnega Goričkega večinoma prekriva tanka kisl prst, ki je izprana in slabo rodovitna. Peščena prodnata tla so pogosto porasla z borovimi gozdovi. Podobno je v severnih legah in na bolj strmih pobočjih. V razgibanem reliefu prispevajo k denudaciji in eroziji prsti neugodne površinske in podnebne razmere. V zimskih mesecih s skromno snežno odejo površje globoko zmrzne, zato ob spomladanskem taljenju nastanejo ugodne razmere za poljenje preperine. K eroziji prispevajo tudi poletna neurja.

Goričko je ena najbolj agrarnih pokrajin v Sloveniji, čeprav so naravne razmere za kmetovanje neugodne. Možnosti za uporabo mehanizacije so omejene. Tla so izprana. V sorazmerno ozkih dolinah so tla ilovnata in vlažna, na slemenih pa pogosto prodnata. Za goričko je značilna velika razdrobljenost kmetijske posesti. Dobra tretjina kmetijskih gospodarstev ima manj kot 3 ha. Kmetijstvo je brez dvoma dejavnost, ki ohranja območje Goričkega obdelano in poseljeno, sonaravni načini pridelave pa predstavljajo osnovo za nadaljnji razvoj turizma.

- *Slovenske gorice*

So največje gričevje v Sloveniji. Ležijo med Dravo in Muro, reko Gomilico na severozahodu z Avstrijo ter mejijo na jugovzhodu s Hrvaško. To izrazito gričevje tvori značilno naravno in kulturno krajino. Slovenske gorice sestavljajo nizka in srednja slemenena, ki ob stikanju s predalpskim hribovjem presegajo 500 m nadmorske višine. Zaradi tektonskega ugrezanja je območje ob srednji Pesnici s pritokoma Drvanjo in Velko precej nižje. Rečne doline so razmeroma široke. Vodne struge so plitve in tla mokrotna. Zaradi slabo odpornih, neprepustnih in plazenju podvrženih tal je prehod z dna v pobočja manj izrazit. Rečne terase, tako značilne za prodnata nižavja, so tu le izjema. Vsa večja naselja so se umaknila na sušnejše robove dolin. Prave pleistocenske terase so se ohranile le na bolj prepustnem obrobju doline Ščavnice. Zahodni in južni rob Slovenskih goric je oblikovala reka Drava. V geološkem pogledu pripada ozemlje Slovenskih goric panonskemu bazenu. Zahodni del leži na pogreznjeni podlagi osrednjih Alp, vzhodni del pa na vzhodnih odrastkih Karavank. Pred začetkom neogena se je podlaga razlomila v več blokov, ki so se ugreznili različno globoko. Ugreznino je zalilo Panonsko morje. Neogenske morske usedline so se blago nagubale. Slovenske gorice so zgrajene iz neogenskih usedlin, ki so slabo sprijete in zato slabo odporne proti delovanju zunanjih (eksogenih) sil. Prevladujejo peski, glinice in laporji, manj pa je peščenjakov in apnencev. Najstarejše so spodnjemiocenske usedline, odložene na metamorfno podlago. Plasti sestavljajo peščeni lapor, peščenjak, pesek in konglomerat. Na njih se pogosto sprožijo usadi, ki ustvarjajo strma pobočja. Srednjemiocenske plasti sestavljata pesek in peščeni lapor, na katerega se je odložil litotamnijski apnenec, najodpornjša kamnina Slovenskih goric. Zaradi trdnosti in prepustnosti za vodo gradi izpostavljene vrhove pa tudi manjše zakrasele planote. Pliocenske plasti so nastale na kopnem. Odložile so jih reke, ki so po umiku Panonskega morja podaljševale tokove proti jugovzhodu. Doline so večkrat poplavljen, po vzpetinah pa zaradi neprepustnosti tal vode primanjkuje. Vodni pretok potokov in rek močno niha. Ob nalivih močno narastejo, ob suši pa lahko celo presahnejo. Glede na vpliv številnih naravnih dejavnikov in človeka so prsti Slovenskih goric zelo raznolike. Velik del ozemlja prekrivajo laporji, glinice in peski, ki dobro preperevajo in se razvijajo v evtrične karbonatne plasti. Peščenjaki preperevajo počasneje, ob tem pa se izlužijo karbonatne primesi in prst dobi kisle lastnosti. Dolinska tla so dobro oskrbljena s kalcijem, kalijem, vendar pretirano vlažna in slabo zračna. Rjava karbonatna tla so razširjena predvsem v zahodnem in vzhodnem delu goric, so zračna prepustna za vodo in primerna za različne kulture. Na litotamnijskih apnencih so se razvile rendzine, ki so sicer rodovitne, vendar za večino kultur preplitve. Na peščenih, ilovnatih in glinastih kamninah je nastala kisljava prst, ki vsebuje več silikatnih primesi. Sestavlja predvsem osrednji pas goric med Pesnico in Ščavnico. Na peščeno prodnatih nanosih je revna peščena prst, na bolj glinastih pa za obdelavo pretežka prst. Slovenske gorice so območje pretežno majhnih gospodarstev. Med gospodinjstvi, ki imajo zemljo, prevladujejo posestniki z manj kot 3 ha zemlje, ki jih je več kot polovica. Večjih kmetov, s površinami zemljišč nad 10 ha, je le slaba desetina.

- *Dravinjske gorice*

Dravinjske gorice so gričevje med Pohorjem na severu, vzhodnimi odrastki Karavank na jugu, Halozami na jugovzhodu in Dravsko ravnjo na severovzhodu. Največji del goric je iz glinice in melja, ki so ju reke odlagale v zgornjem pliocenu in pleistocenu.

Visoka podtalnica v dolinah, prekritih z mlajšimi drobnozrnatimi rečnimi nanosi, preprečuje podzemni odtok vode, zato so dolinska dna večinoma vlažna in zamočvirjena. Najstarejši je južni del gričevja ob Dravinji. Zgrajen je iz laporja, ki hitro prepereva. Zato nastaja preperina, ki pa jo je denudacija marsikje precej odstranila. Osrednji, najvišji del goric, kjer prevladuje peščenjak, prod in konglomerat, je ostanek pliocenskega ravnika. V osamljenih zaplatah se pojavlja litotamnijski apnenec. Dravinjske gorice so nizko gričevje, kjer prevladujejo nadmorske višine med 200 in 300 m. Nad 400 m je samo desetina površja. Zaradi erozije je površje razrezano na drobne, zaobljene griče. Široke doline potokov, ki se izlivajo v Dravinjo, so nastale z bočno erozijo. Po umiku Panonskega morja je bil takratni ravnik izpostavljen močni eroziji. Pohorski potoki so ga močno razrezali in oblikovali široke doline in terase. Najnižje dolinsko dno prekrivajo peščeno ilovnati sloji. Teraso so se preoblikovale skozi procese vodne erozije. Dravinja in njeni pritoki so v zgornjem toku hudourniški in tečejo po globoko vrezanih grapah. V srednjem in spodnjem toku se jim strmec zmanjša, zato so struge širše in plitve. Ob meandrih so močvirnati travniki in manjše kotanje, porasle s trstičjem. Dravinjo spremlja obsežen poplavni svet. Poplave so pogoste zaradi reliefnih značilnosti porečja, podnebnih razmer ter posegov človeka v rastje in rečni režim. Zaradi vsakoletnih poplav in odlaganja erodiranega gradiva v srednjem toku je površje ob strugi neravno in rahlo dvignjeno, kar otežuje odtok poplavne vode. Na starejših usedlinah in mlajših naplavinah se je razvilo več tipov prsti, zlasti gleji in pseudogleji. Dejavná akumulacija in občasen vpliv podtalne in površinske vode onemogočata hitrejši razvoj prsti, zato so plitve. Na teh prsteh prevladujejo travniki. V zahodnem delu Ložniške doline je še ohranjen dobov gozd. Slabo polovico Dravinjskih goric poraščajo večinoma mešani gozdovi, ki so bili zaradi krčenja degradirani že v preteklosti. Prevladuje kisloljubi gozd bukve, hrastov in kostanja, ki sestavlja več kot polovico gozdnih sestojev.

- Kozjansko

Kozjansko je robna panonska pokrajina. Na severu, zahodu in jugu jo omejujejo vzhodni odrastki predalpskega Posavskega hribovja, na vzhodu pa reka Sotla, onstran katere se začne razgibano, močno obljudeno in vinorodno gričevje hrvaškega Zagorja. V ozkem pasu neposredno ob Sotli se Srednjesotelsko gričevje stika s podobnima panonskima pokrajinama: Zgornjesotelskim gričevjem na severu in Bizeljskim gričevjem na jugu. Značilno gričevje predpanonske pokrajine prepredajo številni prelomi v alpski smeri od zahoda proti vzhodu. Večina prečnih prelomov je omogočila nastanek manjših dolin, ki potekajo prečno na podolje in na potek kamninskih pasov. Kot v večini slovenskih panonskih pokrajin prevladujejo tudi tu usedline iz mlajšega terciarja. O razporeditvi usedlin so v mnogočem odločali kasnejši geomorfološki procesi in živahna tektonika, ki so sooblikovali današnjo podobo gričevnatega sveta. Zaradi živahnega neotektonskega dogajanja je Voglajnsko in Zgornjesotelsko gričevje med potresno bolj ogroženimi slovenskimi pokrajinami. Zadnji močnejši potres je bil leta 1974. Prehod iz predalpskega v panonski svet je v zahodnem delu gričevja dokaj oster. Opazen je v skoraj petstometrskem padcu nadmorske višine, vzhodnejše pa vse bolj tudi v pojemanju gozdnatosti in naraščanju obdelovalnih površin.

Obrobno hribovje je zgrajeno večinoma iz triasnih apnencev in dolomitov. Razen dolin ob Bistrici in Sotli, kjer prevladujejo meljasti in glinasti kvartarni nanosi, je največ površja zgrajenega iz terciarnih kamnin. Večje območje kvartarnih naplavin je na skrajnem zahodu pokrajina ob Voglajni, ki ima pod Grobelnim široko poplavno ravnico. Druga širša naplavna ravnica je ob sovodnji Zibiškega potoka in Mestinjščice.

Večina goric je v višini med 200 in 400 m. Nad 400 m je le 7% površja, predvsem del Drameljskih in Ponikevskih goric. Dve tretjini površja imata naklone med 6 stopinj in 20 stopinj. Četrtna površja je položnejša in vključuje ravninski del osrednjega podolja. Strmih pobočij z naklonom nad 20 stopinj je manj kot desetina.

Zakrasela območja, ki so na litotamnijskem apnencu, so razpoznavna tudi po ledinskih in krajevnih imenih in so med najvišjimi deli površja. Najbolj zakrasele dele pokrajine označujejo tudi kamnite groblje. Osameli kras se začne vzhodno od Ponikev v spletu dolin in osamljenih planotastih vzpetin okrog Ponikvice in Okroga ter se nadaljuje v manjših otokih proti jugovzhodu vse do okolice Malih in Velikih Roden v Šmohorskem gričevju. V kraškem svetu so manjše jame, plitve vrtače ter suhe in zatrepne doline. V Voglajnskem in Zgornjesotelskem gričevju so pogosti usadi. Najpogostejši so v nesprijetih terciarnih kameninah, ki prevladujejo na severovzhodu in jugovzhodu gričevja. Značilnost teh združenj je njihova velika pogostost. Zaradi neugodne geološke zgradbe se usadi lahko sprostijo že ob manjših nalivih. Največ jih je na strmih travnikih in sadovnjakih.

Pri razvoju hidrografske mreže v tem delu sta imela odločilen vpliv tektonika in selektivna erozija. Vodotoki v gričevnati pokrajini so tesno navezani na potek in vrsto posameznih kamninskih pasov. Ob Sotli in Voglajni so pogoste poplave. Za izboljšanje poplavne varnosti so zgradili na obeh rekah zaježitvena jezera.

Za kmetijstvo je relativno malo primernih prsti. V dolinah večjih vodotokov so v glavnem peščeno prodnati nanosi, kjer so se razvile rjave obrečna tla ali pa oglejena tla z velikim deležem ilovice in gline, ki so rudninsko in biološko zelo revne. Kjer so prsti zaradi visoke talne vode ali poplav oglejene, prevladujejo travniki ali pa gozd. Na območju kremenovih peskov ali prodov so v dolinah kisle prsti. Na apnencih so rjave karbonatna tla in na dolomitu različne vrste rendzin, ki so v gričevju zaradi velikega naklona pobočij zelo plitve. Silikatna tla so se razvila na območjih z andezitnimi tufi, predvsem v večjem delu podolja ob vznožju Boča in Donačke gore ter delu Šmohorskega gričevja. Tu sta značilna ranker in kislá rjava prst, ki sta obe zelo plitvi in zaradi kislosti kmetijsko manj ugodni. Na teh tleh je največ gozda. V dnu dolin so večinoma travniki, struge potokov in rek pa spremljajo vlagoljube vrste dreves in grmičevja.

Zaradi agrarne prenaseljenosti se je drobljenje posesti nadaljevalo tudi po drugi svetovni vojni, tako da je danes za to pokrajino značilna razdrobljenost kmetijske posesti s prevladujočimi malimi kmetijami.

Gričevnata erozijska območja v Sloveniji so določena kot območja s posebnimi omejitvami zaradi nestabilnega terena. Posebno pozornost je potrebno nameniti sonaravnemu gospodarjenju s kmetijskimi zemljišči zaradi varstva pred površinskimi erozijskimi procesi in škodo pred plazovi. Primerno gospodarjenje s kulturno krajino bi tako zagotavljalo razvoj kmečkega turizma v povezavi z razvojem tradicionalnega zdraviliškega turizma v okolici gričevja.

Nujno je potrebno nadaljevati tudi z izvajanjem sonaravnih načinov kmetovanja z namenom ohranjanja območij s posebnimi omejitvami, kjer se dopolnilne dejavnosti (predvsem turizem) lahko razvijejo v tolikšni meri, ki predstavljala osnovo za kvaliteten življenje v teh območjih in omogoča doseganje boljšega življenjskega standarda, kakor tudi možnost zaposlovanja podeželskega prebivalstva ter pestro ponudbo obiskovalcem.

Na teh območjih so v preteklih desetih letih potekale številne aktivnosti v okviru projektov CRPOV, ki so bile namenjene hitrejšemu razvoju teh območij. MKGP je v ta območja usmerjalo pomembna sredstva, pri čemer so bili projekti sofinancirani tudi s strani lokalnih skupnosti in posameznikov.

Praktično v vseh občinah na teh območjih, so bili izvedeni številni projekti v smislu izboljšave prometnih povezav, oskrbe z vodo, obnove vasi, ureditve kulturne dediščine, izobraževanja prebivalstva in podobno. Kot primer so navedeni le nekateri regionalni razvojni projekti CRPOV, ki so v občinah na teh območjih v zaključni fazi:

- regionalni projekt Goričko,
- po vinskih cestah in dediščini Prekije,
- oblikovanje podpornega okolja za razvoj turizma,
- gurmansko-rokodelska pot skozi Slovenske gorice,
- trženje produktov in storitev ob tematskih poteh v Obsotelju in na Kozjanskem.

Na območjih s posebnimi omejitvami dopolnilne dejavnosti predstavljajo pomembni delež v gospodarstvu.

Po objavljenem katalogu je na tem območju več kot 35 turističnih kmetij z raznovrstno in bogato ponudbo turističnih storitev, številne pa so tudi druge kmetije s stalno ali občasno ponudbo, kot so izletniške kmetije in druge kmetije, ki se ukvarjajo z dopolnilnimi dejavnostmi in posebno ponudbo.

Nekatera območja so se tudi aktivno udeležila projektov čezmejnega sodelovanja, npr. v Programu Phare čezmejnega sodelovanja Slovenija/Avstrija 2000.

Posledice zaradi opuščanja kmetovanja so lahko zelo nepredvidljive in okolju škodljive: vetrna in vodna erozija, plazovi, izginjanje posameznih rastlinskih in živalskih vrst, izgube zemljiškega potenciala, zaraščanja, odseljevanja prebivalstva, izguba kulturne krajine, poruši se ekološko ravnotežje, zmanjšanje turističnega potenciala.

Skupno območja s posebnimi omejitvami v Sloveniji, kjer je s kmetijsko dejavnostjo, kot glavnim elementom ohranjanja krajine, potrebno nadaljevati, ne presegajo 10% Slovenije kot je to dovoljeno po Uredbi 1257/99 in znaša 9,2% kot je prikazano v preglednici 27. Slovenija se zaveda, da ta visok delež v bodoče omejuje vključevanje območij iz člena 16 navedene uredbe. Dejstvo pa je, da so ta območja že vključena v obstoječo OMD razvrstitev, torej ne bo prišlo do povečanja območij, ampak do preusmeritve politike določitve OMD v naslednjem programskem obdobju.

Preglednica 27: Območja s posebnimi omejitvami glede na površino (ha) in delež od celotne površine Slovenije (%)

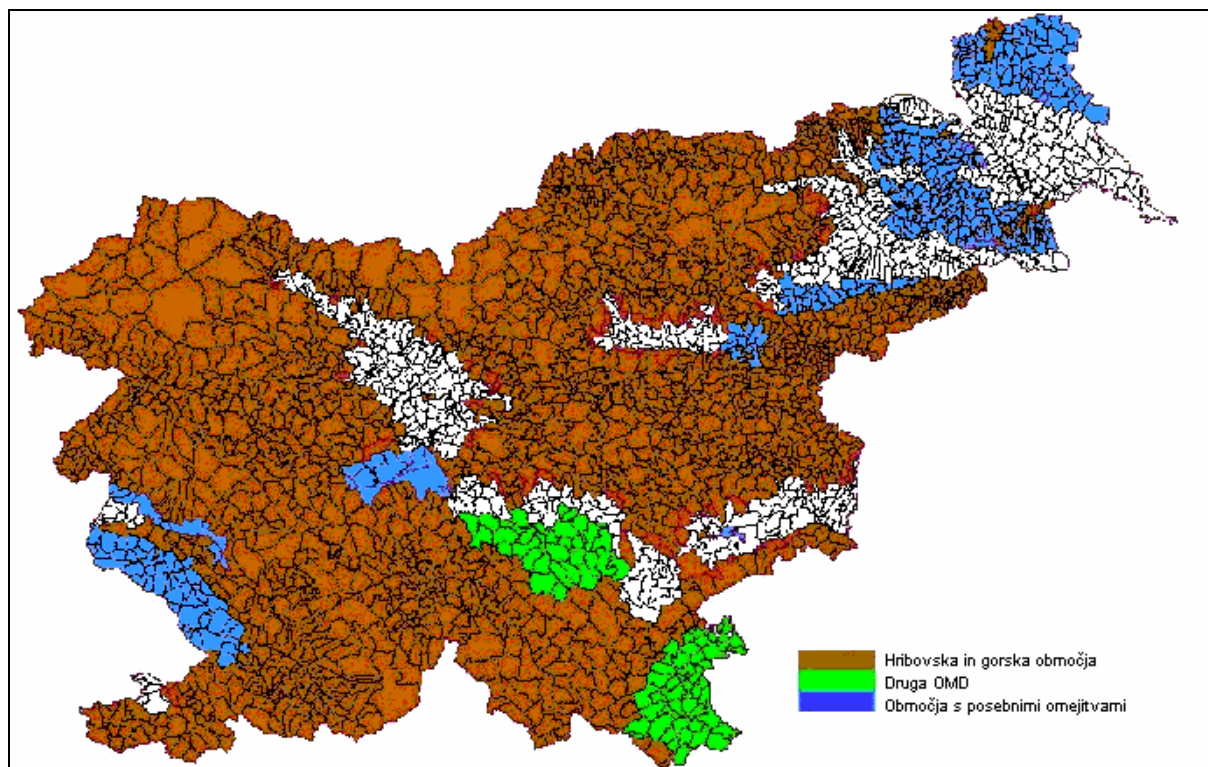
Ime	Površina (ha)	Delež ozemlja SLO (%)
Poplavno območje ob reki Krki	1.070	0,05
Ljubljansko barje	17.116	0,84
Kras	37.472	1,85
Območja z močno burjo	8.750	0,43
Goričko	41.441	2,04
Slovenske gorice	61.823	3,05
Dravinjske gorice	12.300	0,61
Kozjansko	6.540	0,32
Skupaj	186.000	9,20

Delež OMD ob upoštevanju celotnega ozemlja RS je prikazan v preglednici 28.

Preglednica 28: Obseg OMD v skladu z razvrstitvijo ES

Območje	Površina katastrskih občin (ha)	% SLO	ha KZU (podatek iz zajema rabe)	Delež (%)
Hribovsko gorska območja	1.456.700	71,8	365.000	55,1
Druga OMD	81.400	4,0	26.000	3,9
Območja s posebnimi omejitvami	186.500	9,2	99.000	14,9
Skupaj OMD	1.724.600	85,0	490.000	73,9
Območja izven OMD	302.500	15,0	173.000	26,1
Slovenija	2.027.300	100,0	663.000	100,00

Določena OMD so predstavljena v PRP v letih 2004-2006. Pričakuje se, da bo na začetku v ukrep vključenih 48.000 kmetijskih gospodarstev, ki obdelujejo 330.000 ha kmetijskih zemljišč. Na podlagi izkušenj iz preteklih let, se predvideva 3% letna rast števila vlog, predvsem zaradi večje osveščenosti kmetovalcev kot tudi spremenjenih finančnih možnosti. V letu 2003 se je ukrep OMD, usklajen s predpisi ES, izvajal prvič. V subvencije je bilo vključenih okrog 330.000 ha. Na osnovi trenda rasti števila vlog v letih 2000, 2001 in 2002 (od 260.000 ha na 320.000 ha), se v letih 2004-2006 pričakuje letna rast okrog 10.000 ha.

Slika 13: OMD v Sloveniji glede na Uredbo 1257/99

Seznam slovenskih OMD je prikazan v Prilogi 8.

- Znesek pomoči

1. Utemeljitev diferenciacije plačil skladno z določili člena 13(a) Uredbe (ES) št. 1257/1999

Za območja, ki se nanašajo na člen 13(a) Uredbe 1257/99 se uvedejo različna izravnalna plačila skladno s členom 15(2). Višina izravnalnega plačila je odvisna od razvrstitve kmetijskih gospodarstev v eno izmed kategorij, ob upoštevanju razmejitve OMD in okoljskih značilnosti posameznega območja. Za namene diferenciacije plačil je izračune izdelal Kmetijski inštitut Slovenije.

V letu 2003 je Slovenija začela izvajati shemo izravnalnih plačil na OMD, primerljivo s tovrstnimi plačili v ES, ki bila je skladna z Uredbo 1257/99 in Uredbo o kriterijih za določitev območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (UL RS, št. 18/2003). Plačila na površino so se izvršila glede na elaborat »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki za kmetijstvo v Republiki Sloveniji«, ki ga je potrdil minister v letu 1990.

V letu 2003 je Kmetijski inštitut Slovenije, s študijo »Stroški kmetijske proizvodnje v različnih OMD«, ugotovil razlike v pridelovalnih stroških znotraj OMD določenih s predpisi ES. Na tej osnovi so strukturirane dejanske višine izravnalnih plačil v OMD, ki v veliki meri upoštevajo določila člena 15 Uredbe 1257/99.

Bistvo študije je:

- Raven izravnalnih plačil na hektar za posamezne pridelke določa, da je lastna cena (na pragu oz. skladišču gospodarstva) proizvoda proizvedenega v manj ugodnih pogojih enaka lastni ceni proizvoda proizvedenega v ugodnih pogojih.
- Razlikovanje plačil je določeno s simulacijskim modelom s spremenljivimi naravnimi in proizvodnimi faktorji za določitev verjetnih razlik na ravni ekonomskih kazalcev.
- Analiza proizvodnih stroškov in vpliv različnih faktorjev, tipičnih za proizvodnjo v OMD, na proizvodne stroške kaže, da je razlika v stroških za posamezen pridelek dovolj dokazana, če sta kot kriterija za različne pridelovalne pogoje uporabljena sledeča kazalca: (1) intenzivnost proizvodnje (količina pridelka) in (2) potencialna produktivnost človeškega in strojnega dela (možnost uporabe mehanizacije v pridelavi). Vpliv teh dveh faktorjev na stroške je značilno različen za posamezne pridelke. Raven stroškov je torej odvisna od vrste kmetijske rabe zemljišč.
- V primeru Slovenije je raven potrebnih izravnalnih plačil določena na osnovi modelnega matričnega izračuna. V njem so bili v osnovi upoštevani veljavni kriteriji za opredelitev območij z omejenimi dejavniki in razpoložljivi podatki o rabi kmetijskih zemljišč. Kmetijska zemlja je bila po posameznih elementih matrike razporejena po težavnostnih razredih glede na nadmorsko višino (štirje težavnostni razredi) in nagib kmetijskih zemljišč (šest težavnostnih razredov). Razredi vrste rabe so bili opredeljeni na podlagi analize rabe v OMD in analize gibanj stroškov pri različnih pridelkih v težjih pridelovalnih razmerah. Kot značilni predstavniki za izračun stroškov so bili v okviru njiv upoštevani krompir, pšenica in koruza za zrnje, v okviru travinja pa seno, silaža in paša.

Podrobni izračuni izravnalnih plačil za OMD so prikazani v Prilogi 9.

Preglednica 29: Razlikovanje izravnalnih plačil na ha za OMD

Vrsta kmetijskega gospodarstva	Izravnalna plačila na ha	Število kmetijskih gospodarstev (upravičencev)	Upravičena površina (ha)
	€		
Leto 2004			
Gorsko višinska	185,3	12.200	95.000
Planine	185,3	200	6.000
Strma	158,4	2.300	19.000
Kraška	158,4	6.000	40.000
Gričevnato hribovita	130,3	13.100	70.000
Različni neugodni pogoji	63,9	10.200	60.000
Osnovna	25,6	4.000	40.000
Leto 2005			
Gorsko višinska	201,6	12.500	98.000
Planine	201,6	200	6.000
Strma	172,4	2.300	19.000
Kraška	172,4	6.400	43.000
Gričevnato hribovita	141,8	13.300	72.000
Različni neugodni pogoji	69,5	10.300	62.000
Osnovna	25,3	4.000	40.000
Leto 2006			
Gorsko višinska	217,0	12.700	100.000
Planine	217,0	200	6.000
Strma	185,7	2.300	19.000
Kraška	185,7	6.600	45.000
Gričevnato hribovita	152,5	13.600	75.000
Različni neugodni pogoji	74,7	10.600	65.000
Osnovna	25,2	4.000	40.000

Skupne višine potrebnih plačil na hektar za posamezna območja se izračuna tako, se povprečne uteži za posamezen pridelek (ponder težavnostnih razmer in rabe zemljišč) pomnoži z izhodiščnimi stroški in te zmnožke sešteje.

Izravnalna plačila bodo ustrezno diferencirana glede na različne kategorije kmetijskih gospodarstev v skladu z elaboratom »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki za kmetijstvo v Republiki Sloveniji« (1990).

Glede na izračune Kmetijskega inštituta Slovenije, bodo izravnalna plačila za OMD postopno dosegla ciljno vrednost v letu 2006, kot je to razvidno iz preglednice 29.

Povprečno izravnalno plačilo za OMD v Sloveniji temelji na dejanskem vsakoletnem izravnalnem plačilu in površini (ha) kmetijskih zemljišč, upravičeni do podpore in znaša v letu:

- 2004 = 127 €,
- 2005 = 139 €,
- 2006 = 150 €.

2. Izravnalna plačila glede na določila člena 13(a) Uredbe (ES) št. 1257/1999

Najvišji znesek izravnalnih plačil na nivoju programa, v skladu s členom 13(a) Uredbe 1257/99 ne bo presegal najvišjega zneska določenega v Prilogi navedene Uredbe.

3. Izravnalna plačila glede na določila členov 13(b) in 16 Uredbe (ES) št. 1257/1999

Tovrstnih plačil v okviru PRP ni.

B. Druge informacije

- Upravičenost do plačil

1. Pogoji

Izravnalna plačila se upravičencem v OMD dodelijo, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

- najmanjša skupna površina na kmetijskem gospodarstvu, za katero je mogoče pridobiti izravnalno plačilo, je 1 hektar,
- upravičenec se obveže, da bo opravljal kmetijsko dejavnost na OMD še najmanj pet let od prejema prvega izravnalnega plačila za ta namen,
- vsa KZU, razen vinogradov, so upravičena do izravnalnih nadomestil,
- vodne površine in kmetijska zemljišča v zaraščanju niso upravičena do izravnalnih plačil,
- upravičenec se obveže, da bodo kmetijska zemljišča, ki so predmet izravnalnih plačil, obdeloval v skladu z določili Uredbe o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar (UL RS, št. 81/2002), Navodilom za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju (UL RS, št. 34/2000) in dobro kmetijsko prakso varstva rastlin.

Načela dobre kmetijske prakse in zahteve varstva okolja so določene v Uredbi o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar in drugih relevantnih predpisih (glej Prilogo 4, 5, 6).

2. Opis ustreznega mehanizma preračunavanja, ki se uporablja pri skupnih pašnikih

Ta zadeva za Republiko Slovenijo ni relevantna.

- *Dopolnitve seznama OMD*

Dopolnitev seznama ni.

9.3.2 Kmetijsko okoljski ukrepi

9.3.2.1 Zahteve, ki se nanašajo na vse ali posamezne kmetijsko okoljske ukrepe

A. Glavne značilnosti

- *Intenziteta pomoči*

Preglednica 30: Višina plačil za K-O ukrepe in pričakovane površine vključene v ukrepe

Skupina ukrepov	Ukrepi	Plačilo	Pričakovani ha (št. živali)/leto		
			2004	2005	2006
Skupina I: Zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje	I/1 Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu	232 €/ha	1.400 ha	1.500 ha	1.600 ha
	I/2 Ohranjanje kolobarja	147 €/ha	1.800 ha	2.000 ha	2.300 ha
	I/3 Ozelenitev njivskih površin	211€/ha	9.000 ha	10.000 ha	12.000 ha
	I/4 Integrirano poljedelstvo	253 €/ha + 63 €/KMG za stroške kontrole	25.000 ha	27.000 ha	30.000 ha
	I/5 Integrirano sadjarstvo	442 €/ha + 63 €/KMG za stroške kontrole	4.300 ha	4.500 ha	4.600 ha
	I/6 Integrirano vinogradništvo	442 €/ha + 63 €/KMG za stroške kontrole	7.800 ha	8.000 ha	8.100 ha
	I/7 Integrirano vrtnarstvo	402 €/ha + 63 €/KMG za stroške kontrole	1.100 ha	1.300 ha	1.500 ha
	I/8 Ekološko kmetovanje	- Njive – poljščine: 463 €/ha - Vrtine: na prostem: 548 €/ha, v zavarovanih prostorih: 590 €/ha - Oljčniki z gostoto najmanj 150 dreves/ha, nasadi sadovnjakov z gostoto najmanj 120 dreves/ha pri orehu in kostanju ter najmanj 200 dreves/ha pri ostalih sadnih vrstah: 800 €/ha - Travniki visokodebelni sadovnjaki z gostoto 50-200 dreves/ha: 295 €/ha	22.000 ha	25.000 ha	28.000 ha

Skupina ukrepov	Ukrepi	Plačilo	Pričakovani ha (št. živali)/leto		
			2004	2005	2006
		- Vinogradi, hmeljišča, drevesnice: 800 €/ha - Trajno travinje: 232 €/ha + 110 €/KMG za stroške kontrole			
Skupina II: Ohranjanje naravnih danosti, biotske raznovrstnosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine	II/1 Planinska paša	61 €/ha + 21 €/ha (dodatek za pastirja)	10.000 ha	10.000 ha	10.000 ha
	II/2 Košnja strmih travnikov	- Nagib strmih travnikov 35-50%: 168 €/ha - Nagib strmih travnikov nad 50%: 253 €/ha	- Nagib strmih travnikov 35-50%: 3.000 ha - Nagib strmih travnikov nad 50%: 1.000 ha	- Nagib strmih travnikov 35-50%: 3.500 ha - Nagib strmih travnikov nad 50%: 1.500 ha	- Nagib strmih travnikov 35-50%: 4.000 ha - Nagib strmih travnikov nad 50%: 2.000 ha
	II/3 Košnja grbinastih travnikov	253 €/ha	500 ha	500 ha	500 ha
	II/4 Travniški sadovnjaki	190 €/ha	900 ha	1.300 ha	1.400 ha
	II/5 Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali	120 €/GVŽ - Govedo: 120 €/žival - Ovce: 18 €/žival - Koze: 18 €/žival - Konji: 120 €/žival - Prašiči: 48 €/žival - Perutnina: 168 €/100 odraslih živali	- Govedo: 200 - Prašiči: 50 - Konji: 200 - Ovce: 2 500 - Koze: 250 - Perutnina: 250	- Govedo: 250 - Prašiči: 50 - Konji: 230 - Ovce: 2.600 - Koze: 280 - Perutnina: 300	- Govedo: 280 - Prašiči: 50 - Konji: 260 - Ovce: 2.700 - Koze: 300 - Perutnina: 350
	II/6 Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	126 €/ha	1.100 ha	1.200 ha	1.300 ha
	II/7 Sonaravna reja domačih živali	84 €/ha	78.000 ha	83.000 ha	87.000 ha
	II/8 Ohranjanje ekstenzivnega travinja	84 €/ha	4.800 ha	5.000 ha	5.500 ha

Skupina ukrepov	Ukrepi	Plačilo	Pričakovani ha (št. živali)/leto		
			2004	2005	2006
Skupina III: Varovanje zavarovanih območij	III/1 Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih	- 20% dodatek na skupni znesek plačil za ukrepe I/2-I/8, II/1-II/8, III/2 v območjih narodnih parkov - 15% dodatek na skupni znesek plačil za ukrepe I/2-I/8, II/1-II/8, III/2 v območjih regijskih parkov - 10% dodatek na skupni znesek plačil za ukrepe I/2-I/8, II/1-II/8, III/2 v ostalih zavarovanih območjih			
	III/2 Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	31 €/ha	9.000 ha	9.000 ha	9.000 ha
	III/3 Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov	147 €/ha	1.800 ha	5.000 ha	10.000 ha
	III/4 Pokritost tal na vodo varstvenem območju	- Njive: 337 €/ha - Trajni nasadi: 253 €/ha - Travinje: 211 €/ha	4.700 ha	5.000 ha	5.200 ha
	III/5 Zatravljanje in zelena praha	253 €/ha	300 ha	400 ha	500 ha

Plačila za ukrepe Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu, Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih in Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov vključujejo tudi določeno finančno spodbudo kot je to opisano pri posameznem ukrepu v nadaljevanju.

Če na kmetijskem gospodarstvu skupni obseg kmetijskih zemljišč v rabi, vključenih v kmetijsko okoljske ukrepe, presega 100 ha, se znesek plačil za te ukrepe zniža za 30% za tiste površine, ki presegajo 100 ha.

Najvišji zneski plačil na hektar zemljišč upravičenca, ki jih je možno pridobiti s kombinacijo kmetijsko okoljskih ukrepov, znašajo:

Preglednica 31: Najvišji zneski plačil pri kombinaciji kmetijsko okoljskih ukrepov

Površina – kultura	Znesek
Njivske površine	600 €/ha
Trajni nasadi	900 €/ha
Travinje	450 €/ha

Za izvajanje posameznih ukrepov lahko zagotavlja financiranje tudi lokalna skupnost, vendar ne z istim ciljem in enakim namenom (Zakon o kmetijstvu – UL RS, št. 54/2000). V tem primeru lokalna skupnost zagotavlja tudi kontrolo porabe sredstev iz lokalnega proračuna. Če upravičenec prejme podporo lokalne skupnosti, ni upravičen do plačila za isti ukrep iz naslova kmetijsko okoljskih ukrepov.

B. Druge informacije

- Podrobnosti pogojev upravičenosti

Upravičenci do plačil

Po Zakonu o kmetijstvu (UL RS, št. 54/2000) so upravičenci za pridobitev plačil v okviru kmetijsko okoljskih ukrepov kmetijska gospodarstva in druge fizične ter pravne osebe s stalnim prebivališčem oz. sedežem v Republiki Sloveniji, ki opravljajo kmetijsko dejavnost na način, ki presega načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju, dobre kmetijske prakse varstva rastlin in dobrega gospodarja ter izpolnjujejo dodatne predpisane pogoje za posamezne ukrepe.

Na zavarovanem območju je možno plačilo pridobiti, če se kmetijsko gospodarstvo oz. posamezna kmetijska zemljišča kmetijskega gospodarstva nahajajo na zavarovanem območju.

Velikost kmetijskih zemljišč

Najmanjša velikost enote kmetijskega zemljišča iste rabe, za katero je mogoče pridobiti plačilo za en kmetijsko okoljski ukrep je 0,1 ha, na kmetijskem gospodarstvu pa mora biti skupno vsaj 0,3 ha kmetijskih zemljišč za ta ukrep, razen če s pogoji za posamezne ukrepe ni drugače določeno (npr. integrirano sadjarstvo, košnja grbinastih travnikov).

Trajanje obveznosti

Upravičenec do plačil se s podpisom zahtevka hkrati z vlogo obveže, da bo na kmetijskem gospodarstvu kmetijsko okoljske ukrepe izvajal ves čas trajanja obveznosti (5 let), in sicer skladno z izpolnjevanjem pogojev za pridobitev plačila za določen ukrep. Odstopanja od te obveznosti so dovoljena le v naslednjih primerih:

- če po triletnem obdobju izpolnjevanja obveznosti upravičenec dokončno preneha s kmetovanjem, oz. če njegov naslednik ni sposoben izpolnjevati te obveznosti,
- če se med trajanjem obveznosti površine kmetijskega gospodarstva povečajo, se upravičenec lahko vključi v kmetijsko okoljske ukrepe s povečanim obsegom površin, v kolikor to povečanje površin prispeva k nedvoumnemu varovanju okolja glede na naravo ukrepov in zahtevane pogoje ter še naprej zagotavlja učinkovito kontrolo nad izvajanjem ukrepov; če se upravičenec s povečanim obsegom površin ne vključi v kmetijsko okoljske ukrepe mora na teh površinah izvajati vsaj načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju, dobre kmetijske prakse varstva rastlin in dobrega gospodarja, pri čemer se učinkovitost izvajanja in kontrole ostalih ukrepov ne sme poslabšati,
- če se med trajanjem obveznosti površine kmetijskega gospodarstva zmanjšajo in to ne poslabša učinkovitosti izvajanja in kontrole kmetijsko okoljskih ukrepov,
- če se spremeni obseg kmetijskih zemljišč ali način kmetovanja neodvisno od upravičenca (komasacije, zemljiške operacije, denacionalizacijski postopek, prisilna dražba, dedovanje),
- če ob sklenitvi obveznosti, spremembe, ki vplivajo na kasnejše izvajanje ukrepov še niso bile znane oz. v primeru višje sile:
 - smrt upravičenca,
 - dolgotrajna opravilna nesposobnost upravičenca,
 - razlastitev večjega dela kmetijskega gospodarstva, če tega ni bilo možni pričakovati na dan oddaje zahtevka,
 - naravne in elementarne nesreče, ki občutno vplivajo na kmetijske površine na kmetijskem gospodarstvu,
 - uničenje gospodarskih poslopij zaradi nesreč,
 - veterinarske prepovedi, neodvisne od upravičenca,
 - kužne bolezni, ki ogrozijo del ali vse živali upravičenca.

V primeru višje sile mora upravičenec AKTRP pisno obvestiti ter ji posredovati ustrezne dokaze v roku 20 delovnih dni od datuma nastanka primera višje sile.

Upravičenec mora pri izvajanju ukrepov obvezno upoštevati načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju, dobre kmetijske prakse varstva rastlin in dobrega gospodarja ob upoštevanju vse veljavne kmetijske zakonodaje, kakor tudi zakonodaje s področja varovanja okolja, zdravstva, veterine ter izpolnjevati tudi vsa ostala zakonska določila, ki so veljavna ob vstopu v kmetijsko okoljske ukrepe.

Vsako odstopanje od obveznosti se na podlagi ustrezne vloge upravičenca, posredovani AKTRP, rešuje individualno.

Višina plačil

Glej poglavje *Intenziteta pomoči*.

Ostali pogoji

Poleg splošnih pogojev, mora upravičenec izpolnjevati tudi ostale zahteve kmetijsko okoljskih ukrepov, ki so naslednje:

- Pri izvajanju kmetijsko okoljskih ukrepov mora upravičenec do plačil dosledno upoštevati načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju (UL RS, št. 34/2000), dobre kmetijske prakse varstva rastlin (MKGP, 2000), dobrega gospodarja (UL RS, št. 81/2002) ter kmetijska zemljišča ustrezno obdelovati, pri čemer mora kmetijsko proizvodnjo prilagoditi ekološkim in talnim razmeram, uporabljati zemljiščem in kraju primerne metode za preprečevanje zbitosti tal, erozije in onesnaževanja ter zagotavljati trajno rodovitnost zemljišč (Zakon o kmetijskih zemljiščih – UL RS, št. 55/2003).
- Tudi na površinah, ki ne bodo vključene v kmetijsko okoljske ukrepe, mora upravičenec dosledno upoštevati načela dobre kmetijske prakse pri gnojenju in dobre kmetijske prakse varstva rastlin ter dobrega gospodarja, pri čemer kmetovanje na teh površinah ne sme negativno vplivati na okolje in zmanjšati učinkovitosti izvajanja ukrepov na površinah, ki so vključene v shemo kmetijsko okoljskih plačil.
- Upravičenec se obveže, da bo ves čas trajanja obveznosti (5 let) skladno s predpisanimi pogoji izvajal ukrep oz. ukrepe, s katerimi se je vključil v kmetijsko okoljske ukrepe. Med trajanjem obveznosti se med posameznimi leti (in ne med letom) en kmetijsko okoljski ukrep lahko zamenja z drugim, če ta sprememba prispeva k bistvenemu izboljšanju varovanja okolja. Vsako odstopanje od obveznosti v smislu zamenjave enega ukrepa z drugim ukrepom, se na podlagi ustrezne vloge upravičenca rešuje individualno.
- Na živinorejskih kmetijah mora biti prostor za skladiščenje gnojevke oz. gnojnice ustrezno zgrajen, tako da ne predstavlja vira onesnaževanja okolja (podtalnice).
- Skladiščni prostor za živinska gnojila mora zadoščati za premostitev časa, ko je po Uredbi o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004) gnojenje z živinskimi gnojili prepovedano oz. ni mogoče.

- Obtežba z živino na kmetijskem gospodarstvu ne sme preseči 1,9 GVŽ/ha KZU. Količina uporabljenega organskega dušika pa mora biti manjša od 170 kg na hektar letno. Pri izračunu števila GVŽ se upoštevajo vsa obdelana kmetijska zemljišča kmetijskega gospodarstva (vsa KZU), pri čemer mora biti izračunano število GVŽ zaokroženo na eno decimalno mesto.
- Upravičenec, ki zaprosi za plačila iz naslova kmetijsko okoljskih ukrepov, mora ves čas trajanja obveznosti obvezno in sproti voditi evidenco o vseh delovnih opravilih, ki se izvajajo pri izbranih ukrepih, pri čemer lahko uporabi obrazce MKGP »Evidence o delovnih opravilih«, ali pa lastne zapise. Za ukrepe integrirano poljedelstvo, integrirano sadjarstvo, integrirano vinogradništvo in integrirano vrtnarstvo ustrezajo evidence, ki jih določajo Pravilnik o integrirani pridelavi poljščin (UL RS, št. 10/2004), Pravilnik o integrirani pridelavi sadja (UL RS, št. 63/2002), Pravilnik o integrirani pridelavi grozdja in vina (UL RS, št. 63/2002) ter Pravilnik o integrirani pridelavi zelenjave (UL RS, št. 63/2002). Za ukrep ekološko kmetovanje ustreza vodenje evidenc, ki jih predpiše organizacija za kontrolo ekoloških kmetijskih pridelkov oz. živil.
- Upravičenec do plačil iz naslova kmetijsko okoljskih ukrepov mora v času trajanja petletne obveznosti opraviti najmanj 15-urni izobraževalni program enakomerno razporejen tekom let ter sodelovati vsaj na enem demonstracijskem prikazu oz. prireditvi. Po končanem izobraževalnem procesu upravičenec prejme potrdilo o vsebini, izvajalcu in številu opravljenih ur.
- Upravičenec, ki mu bodo izplačana plačila iz naslova kmetijsko okoljskih ukrepov, je dolžan na kmetijskem gospodarstvu hraniti vso dokumentacijo (zahtevek s prilogami, potrdilo o opravljenem izobraževanju) in vse evidence (zasnova kolobarja, zapisi o delovnih opravilih) ves čas trajanja obveznosti ter nato še štiri leta od dneva zadnje pridobitve plačil.
- Kmetijsko gospodarstvo, ki izvaja kmetijsko okoljske ukrepe, mora izpolnjevati tudi vse pogoje, ki jih zahteva IAKS, za celoten čas trajanja obveznosti, kot je to določeno v predpisih o dodeljevanju plačil.
- Upravičenec mora pri izvajanju kmetijsko okoljskih ukrepov upoštevati tudi okoljske predpise in predpisane akte na zavarovanih območjih.
- Upravičenec pri izvajanju kmetijsko okoljskih ukrepov ne sme uporabljati gensko spremenjenih organizmov in izdelkov pridobljenih iz njih.

Administrativni postopki

Administrativne postopke za dodeljevanje sredstev za kmetijsko okoljske ukrepe bo izvajala AKTRP. Nadzor bo vključeval IAKS ter v tem sklopu tudi inšpekcijske preglede na terenu.

Na podlagi ustrezne vloge na predpisanem obrazcu, se upravičenec v izvajanje kmetijsko okoljskih ukrepov vključi prostovoljno.

Upravičenec bo skupaj z vlogo na predpisanem obrazcu, podpisal tudi izjavo, s katero se bo vključil v izvajanje kmetijsko okoljskih ukrepov in se zavezal k izpolnjevanju vseh pogojev in določil.

Način vlaganja zahtevkov za plačila iz naslova kmetijsko okoljskih ukrepov bo določen z vsakoletno uredbo o izvedbi ukrepov kmetijske politike.

Dodelitev sredstev bo poteka skladno z letnim dotokom sredstev in letno uredbo.

Kontrola in sankcioniranje

Kontrolo nad izvajanjem ukrepov in nadzor nad porabo sredstev bo izvajal Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano, skladno z zakonom.

Kmetijski inšpektorji imajo pravico preverjati izpolnjevanje pogojev na kmetijskem gospodarstvu, zlasti izpolnjevanje predpisanih pogojev za posamezne ukrepe in upravičenost do zaprosenih ali že izplačanih plačil.

Kontrola izvajanja in izpolnjevanja pogojev za dodelitev sredstev za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe je ločena in poteka dodatno h kontroli, ki se izvaja v okviru kontrolnih organizacij za integrirano in ekološko pridelavo z namenom pridobitve certifikata.

Upravičenec mora v roku 30 dni od pisne zahteve AKTRP, vrniti izplačana plačila za izvajanje kmetijsko okoljskih ukrepov skupaj z zakonitimi zamudnimi obrestmi, v primeru:

- če upravičenec zaradi nepričakovanih okoliščin ni zmožen izpolnjevati predpisanih pogojev in obveznosti ter o tem ni obvestil AKTRP v letu nastalih sprememb,
- če upravičenec ne omogoči oz. ne dovoli vpogleda v ustrezno dokumentacijo na kmetijskem gospodarstvu oz. dostopa do kmetijskih zemljišč in zgradb za namene IAKS oz. nadzora nad dodeljevanjem ali porabe sredstev,
- če upravičenec plačilo deloma ali v celoti ne uporabi za namene, za katere je bilo izplačano,
- če je s kontrolo ugotovljeno odstopanje med navedeno in dejansko površino kmetijskih zemljišč in številom živali,
- če upravičenec ne izpolnjuje splošnih določil in ne izvaja kmetijsko okoljskih ukrepov, za katere je pridobil plačila, skladno s predpisanimi pogoji,
- če v predpisanem času za hranjenje dokumentacije ni možno preveriti upravičenosti do že izplačanih plačil.

V primeru, da kmetijsko gospodarstvo ne izpolnjuje pogojev za integrirano pridelavo oz. ekološko kmetovanje, tako da upravičenec ne prejme ustreznega certifikata oz. pozitivnega poročila v obdobju prilagajanja v tekočem letu, upravičenec izgubi pravico do plačila za tovrstne ukrepe v tekočem letu.

Če pa je odstopanje od izpolnjevanja pogojev za integrirano pridelavo oz. ekološko kmetovanje tolikšno, da upravičenec v dveh zaporednih letih ne pridobi ustreznega certifikata, se na podlagi pravnomočne inšpekcijske odločbe obveznost nadaljnjega izvajanja kmetijsko okoljskih ukrepov prekine, pri čemer je upravičenec na pisno zahtevo AKTRP dolžan vrniti tudi že izplačana plačila preteklih let skupaj z zakonitimi zamudnimi obrestmi.

V kolikor upravičenec že prejme certifikat organizacije za kontrolo integrirane pridelavo oz. ekološkega kmetovanja in kmetijski inšpektor v obdobju po prejemu certifikata z naknadno kontrolo ugotovi odstopanje od predpisanih zahtev, se certifikat z inšpekcijsko odločbo razveljavi, upravičenec pa je na pisno zahtevo AKTRP dolžan vrniti že izplačana plačila skupaj z zakonitimi zamudnimi obrestmi.

Če AKTRP upravičenca pisno obvesti, da mu je bilo plačilo pomotoma izplačano in upravičenec v roku 15 dni od prejema obvestila, nakazanih sredstev ne vrne, mora plačati tudi zakonite zamudne obresti.

Izplačila je brez zakonitih zamudnih obresti potrebno vrniti v primeru:

- če upravičenec ugotovi, da mu je bilo plačilo izplačano pomotoma in o tem obvesti AKTRP v roku 15 dni od datuma napačnega nakazila,
- če v danih okoliščinah upravičenec ni mogel nedvoumno ugotoviti, da je bilo plačilo izvedeno pomotoma.

Upravičenec je oproščen vračila sredstev v primeru višje sile, kot je navedeno v poglavju *Trajanje obveznosti*.

Monitoring in ocenjevanje kmetijsko okoljskih ukrepov

Namen monitoringa in ocenjevanja je zbiranje informacij o izvajanju kmetijsko okoljskih ukrepov, ki bodo služile morebitnim spremembam in dopolnitvam sheme kmetijsko okoljskih plačil.

Z monitoringom se bodo v času trajanja obveznosti zbirali podatki o izvajanju posameznih ukrepov, monitoring ukrepov pa bo tudi pokazal, kako se obveznosti dejansko izvajajo v praksi. Podatki se bodo zbirali na način, ki bo omogočal prilagajanje ukrepov potrebam, ki bodo postale evidentne tekom njihovega izvajanja.

Ocenjevanje kmetijsko okoljskih ukrepov predstavlja bolj detajlno analizo njihovega vpliva, ki bo izvedena na podlagi predhodno določenih ciljev, podatkov monitoringa in drugih relevantnih virov informacij. Ocenjevanje bo temeljilo na socioekonomskih, kmetijskih in okoljskih vidikih območja, kjer se določeni ukrepi izvajajo (*glej preglednici 30, 40*).

Vse parametre, na katere vplivajo kmetijsko okoljski ukrepi, je praktično nemogoče spremljati in analizirati. Zato so v okviru ukrepov opredeljeni tudi indikatorji, na podlagi katerih bodo ocenjeni učinki posameznih ukrepov. Kontrolni (kratkoročni) in dolgoročni indikatorji so navedeni pri posameznih ukrepih.

Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov

Možnosti kombiniranja kmetijsko okoljskih ukrepov na istih površinah so prikazane v preglednici 32.

Da bi preprečili preplačila, so mogoče samo nekatere kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov (*glej preglednico 32*). Najvišji zneski plačil na hektar kmetijskih zemljišč upravičenca, ki jih je možno pridobiti s kombinacijo kmetijsko okoljskih ukrepov pa so prav tako omejena, kot je to razvidno iz preglednice 31.

Če pri posameznem ukrepu ni drugače navedeno, je zahtevke za plačila v okviru kmetijsko okoljskih ukrepov mogoče uveljavljati tudi za površine, za katere se uveljavlja izravnalno plačilo za OMD in/ali za površine, za katere se uveljavlja direktna plačila.

Preglednica 32: Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov na isti enoti rabe

		Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu	Ohranjanje kolobarja	Ozelenitev njivskih površin	Integrirano poljedelstvo	Integrirano sadjarstvo	Integrirano vinogradništvo	Integrirano vrtnarstvo	Ekološko kmetovanje	Planinska paša brez pastirja	Planinska paša s pastirjem	Košnja strmih travnikov	Košnja grbinastih travnikov	Travniški sadovnjaki	Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	Sonaravna reja domačih živali	Ohranjanje ekstenzivnega travinja	Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih	Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov	Pokritost tal na vodo varstvenem območju	Zatravljanje in zelena praha	
Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu	I/1	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/1
Ohranjanje kolobarja	I/2	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/2
Ozelenitev njivskih površin	I/3	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/3
Integrirano poljedelstvo	I/4	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/4
Integrirano sadjarstvo	I/5	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/5
Integrirano vinogradništvo	I/6	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/6
Integrirano vrtnarstvo	I/7	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/7
Ekološko kmetovanje	I/8	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	I/8
Planinska paša brez pastirja	II/1	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/1
Planinska paša s pastirjem	II/1	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/1
Košnja strmih travnikov	II/2	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/2
Košnja grbinastih travnikov	II/3	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/3
Travniški sadovnjaki	II/4	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/4
Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	II/6	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/6
Sonaravna reja domačih živali	II/7	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/7
Ohranjanje ekstenzivnega travinja	II/8	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	II/8
Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih	III/1	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	III/1
Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	III/2	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	III/2
Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov	III/3	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	III/3
Pokritost tal na vodo varstvenem območju	III/4	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	III/4
Zatravljanje in zelena praha	III/5	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	III/5

N: Kombinacija ni možna

□: Kombinacija je možna

Ukrep II/5 Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali se lahko kombinira z ukrepom III/1 Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih.

- *Običajna dobra kmetijska praksa*

Načela dobre kmetijske prakse so opisana v poglavjih 9.2.1.1 *Dobra kmetijska praksa pri gnojenju*, 9.2.1.2 *Dobra kmetijska praksa varstva rastlin* in 9.2.1.3 *Dober gospodar*.

9.3.2.2 Informacije zahtevane za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe

Kmetijsko okoljski ukrepi, katerih namen je popularizacija kmetijske pridelave, ki bo ustrezala potrebam potrošnikov ter varovala zdravje ljudi, zagotavljala trajnostno rabo naravnih virov in omogočala ohranjanje biotske raznovrstnosti ter značilnosti slovenske krajine, so s posebnim poudarkom na okoljski komponenti razdeljeni na tri osnovne skupine, ki določajo naravo in vsebino ukrepov:

- I. skupina: zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje,
- II. skupina: ohranjanje naravnih danosti, biotske raznovrstnosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine,
- III. skupina: varovanje zavarovanih območij.

Skupina I.: Zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje

Intenzivna pridelava hrane ima lahko negativne vplive na okolje in sistem tla – rastlina – talna voda, ki nastajajo zaradi neustrezne uporabe gnojil in fitofarmacevtskih sredstev. Nesmotna pridelava pa lahko vodi do erozije in zbitosti tal.

Naravi prijazni načini priraje in pridelave pozitivno vplivajo na okolje, saj nadzorovana uporaba fitofarmacevtskih sredstev zmanjšuje potencialno nevarnost onesnaževanja okolja, povečuje biotsko raznovrstnost rastlinskih in živalskih vrst, ohranja rodovitnost in strukturo tal ter ravnovesje talnih mikroorganizmov, zmanjšuje izpiranje hranil, zaradi manjše porabe energije pa zmanjšuje tudi odvisnost kmetij od zunanjih vnosov in prispeva k samozadostnosti.

Da bi zmanjšali antropogeno onesnaževanje okolja zaradi kmetijske pridelave, so v I. skupini predvideni naslednji ukrepi sonaravnega kmetovanja:

- I/1 Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu,
- I/2 Ohranjanje kolobarja,
- I/3 Ozelenitev njivskih površin,
- I/4 Integrirano poljedelstvo,
- I/5 Integrirano sadjarstvo,
- I/6 Integrirano vinogradništvo,
- I/7 Integrirano vrtnarstvo,
- I/8 Ekološko kmetovanje.

Cilji, mehanizmi in pogoji za pridobitev plačil po posameznih ukrepih so opisani v nadaljevanju.

Ukrep I/1: Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Sadovnjaki in vinogradi na nagnjenih legah so še posebej občutljivi za erozijske pojave. Vplive erozijskih procesov je pogosto težko preprečiti, zato pri tem pomembno vlogo igra trajna zatravitev. V primerjavi z onesnaženjem tal, kjer se v tleh kopičijo nezaželeni snovi, pa erozija tal predstavlja izgubo zemlje in njenih sestavin (npr. hranil). Potencialna nevarnost za izgubo tal (erozijo) je odvisna od specifičnih topografskih lastnosti in podnebnih razmer določenega območja. Erozija zmanjšuje tudi sposobnost preostanka tal za zadrževanje zraka in vode, število koristnih mikroorganizmov v tleh in odpornost rastlin na morebitne stresne razmere v rastni sezoni. Manj rodovitna tla zahtevajo več oskrbe in več vlaganj, ki pa so spet lahko izgubljena prav zaradi učinkov erozijskih procesov.

Pričakovani učinki ukrepa so številni. Trava, posejana v sadovnjakih in vinogradih, preprečuje erozijo na pobočnih legah. Ta rastlinska odeja v sadovnjakih in vinogradih stabilizira tla in absorbira večino padavin. Površinski odtok je bistveno zmanjšan in tako odnaša veliko manjši del površinskega sloja tal. Trajna zatravitev v sadovnjakih in vinogradih prispeva k zadrževanju vlage v tleh in povečuje vsebnost organske snovi v tleh. Zato je bistveni namen ukrepa zmanjševanje erozije in zaščita tal v sadovnjakih in vinogradih z rastlinsko odejo preko celega leta. Da bi se izognili potencialnim problemom, ki jih povzročajo erozijski procesi, je potrebno kmetom nuditi finančno spodbudo za varovanje okolja in rodovitnih tal v okviru tega ukrepa.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Zmanjševanje erozije v sadovnjakih in vinogradih
Mehanizem	• Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Zasaditev obdelovalnih površin s primerno vegetacijo proti plazenju in zmanjševanje erozije
Pogoji	• Vpis v register sadovnjakov ali register pridelovalcev grozdja in vina (dodeljen MID) • Nagib sadovnjaka ali vinograda mora biti večji od 20% • Trajna zatravljenost sadovnjakov oz. vinogradov • Travnje površine, drevesa oz. trsi morajo biti negovani • Možno je zaoravanje le kemično netretiranih tropin in organske mase, ki je pridelana na kmetijskih gospodarstvih, razen hlevskega gnoja, ki ga je možno tudi dokupiti
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> · Površine, na katerih se ukrep izvaja (ha) · Pokritost površin (zatravljenost) (ha) • <i>Dolgoročni:</i> · Zmanjšana nevarnost za erozijo · Zmanjševanje površinskega izpiranja talnih delcev

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Sadjarstvo ter vinogradništvo in vinarstvo so tradicionalne in zelo razširjene kmetijske usmeritve, vendar pa sadovnjaki in vinogradi pogosto ležijo na strmih legah: na nagibih nad 20% ležita vsaj dve tretjini vinogradov in ena četrtina sadovnjakov. Zahtevne naravne danosti tako predstavljajo tudi potencialno nevarnost za erozijo zemlje na sadjarskih in vinogradniških legah v nagibu. Plačila, ki vključujejo dodatno 20% spodbudo, so namenjena zmanjševanju nevarnosti za plazenje in erozijo ter površinsko izpiranje talnih delcev in prispevajo h kritju dela stroškov za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja, se dodelijo upravičencem, katerih sadovnjaki in vinogradi ležijo na nagibih nad 20%.

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/2: Ohranjanje kolobarja

A. Glavne značilnosti

- Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke

Vsestranski razvoj kmetijstva se odraža v monokulturnem pridelovanju poljščin, ki je večinoma nadomestilo kolobarjenje na njivskih površinah. Podatki o setveni strukturi kažejo, da kolobarjenje povečini ni ustaljena praksa na kmetijskih gospodarstvih, kar pa ni v skladu s sonaravnimi načeli kmetovanja. Kolobarjenje na njivskih površinah je vedno bolj izgubljalo na pomenu tudi zaradi dodatnega planiranja proizvodnje in zahtevanega znanja.

Slovenske kmetije v splošnem niso specializirane, ampak so mešane z živinorejsko in rastlinsko proizvodnjo. Skladnost poljedelskega kolobarja z živinorejo omogoča usklajevanje živinorejske proizvodnje z njivskimi površinami za lastno pridelavo krme, na katerih se lahko uporabijo izločki te živine. Tako zasnovana pridelava preprečuje presežke organskih gnojil (hlevski gnoj, gnojevka, gnojnica), gnojenje z njim pa zmanjša porabo mineralnih gnojil, kar prispeva k manjši obremenitvi okolja in s tem k večji sonaravnosti pridelovanja. Vključitev metuljnic v kolobar omogoča varovanje tal in okolja. Metuljnice s svojim močnim koreninskim sistemom tla rahljajo, zmanjšajo pa tudi erozijo rodovitne zemlje. Ker metuljnice bogatijo tla z dušikom, se potreba po gnojenju z mineralnimi dušikovimi gnojili zmanjša ali celo odpade, kar se odraža v zmanjšani nevarnosti za onesnaženje podtalnice z nitrati in prispeva k ekološko čistejši pridelavi, kar hkrati sovpadajo tudi z NPVO.

Izvajanje ukrepa omogoča vključitev vseh njivskih površin na kmetijskem gospodarstvu v kolobarjenje, uvajanje alternativnih poljščin (stročnice, oljnice) v kolobar, uveljavljanje alternativnih virov rastlinskih hranil (poljščine za podor, organski odpadki ipd.) ter izboljšanje obstoječega kolobarja in s tem ohranjanje ali/in izboljšanje rodovitnosti tal ob nadzorovani uporabi gnojil in fitofarmacevtskih sredstev. Učinki izvajanja ukrepa se tako posledično odražajo tudi v zmanjševanju negativnih vplivov kmetovanja na okolje, izboljšani setveni strukturi in s tem kakovosti prehrane (manj ostankov kemičnih sredstev v živilih) ter zagotavljanju potencialnega zdravja potrošnikov.

- Podroben opis metodologije kalkulacij

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje kolobarja na kmetijskih gospodarstvih zaradi izboljšanja lastnosti in rodovitnosti tal
Mehanizem	• Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Kolobarjenje na njivskih površinah ter nadzorovana uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v poljedelstvu
Pogoji	• V petletno kolobarjenje morajo biti vključene najmanj 3 poljščine; delež žit ne sme preseči 60%, v petletnem kolobarju pa morajo biti vsaj enkrat prisotne metuljnice • Uporaba blata in kompostov iz čistilnih naprav ni dovoljena • Pridelava brez uporabe regulatorjev rasti pri pšenici, rži, ječmenu, ovsu in tritikali • Uporaba fitofarmacevtskih sredstev na osnovi prognoze, kjer le-ta obstaja
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine, na katerih se ukrep izvaja (ha) • Stabilizacija kolobarja (zasnova kolobarja) • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • <i>Dolgoročni:</i> • Nadzorovana uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v poljedelstvu • Izboljšana kakovost prehrane (manj ostankov kemičnih sredstev v živilih) in zagotavljanje potencialnega zdravja potrošnikov • Manj reziduov v tleh • Izboljšana kvaliteta podtalnice

Upravičenec lahko pridobi plačilo samo v primeru, če se v izvajanje tega ukrepa vključi z vsemi njivskimi površinami v rabi.

Strniščni posevki se upoštevajo kot ena od treh različnih poljščin, ki morajo biti vključene v 5-letni kolobar, koruza pa kot okopavina. Kot metuljnice se upoštevajo tudi deteljno travne mešanice, pri čemer mora delež metuljnic v tej mešanici dosegati vsaj 50%.

Kolobar mora biti zasnovan že ob vstopu v ukrep. V primeru višje sile ali spremembe tržnih razmer, morebitna zamenjava poljščin v kolobarju ne sme poslabšati kolobarja in negativno vplivati na okolje oz. zmanjšati učinkovitosti izvajanja tega ukrepa.

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Z uporabo fitofarmacevtskih sredstev, monokulturnim pridelovanjem poljščin, mehaniziranjem proizvodnje in vsestranskim razvojem kmetijstva je kolobarjenje na njivskih površinah vedno bolj izgubljalo na pomenu. Že podatki o setveni strukturi nakazujejo, da v slovenskih razmerah kolobarjenje povečini ni ustaljena praksa na kmetijskih gospodarstvih. Prevladuje pridelava koruze in pšenice, ki se v glavnem gojita v monokulturi ali v dvoletnem oz. triletnem kolobarju, ponekod pa po pravilu koruze in pšenice sejejo tudi strniščne dosevke. Da bi se kolobarjenje, ki bi vključevalo tudi krmne koševine in druge ugodilke, ki ugodno vplivajo na rodovitnost tal in izboljšujejo njihove lastnosti, ponovno uveljavilo, se plačila za izvajanje tega ukrepa dodelijo upravičencem na ravni cele države.

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep I/3: Ozelenitev njivskih površin

A. Glavne značilnosti

- Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke

Še ne dolgo nazaj, je bila setev prezimnih poljščin običajna praksa, ki je zagotavljala izboljšanje lastnosti tal in njihove rodovitnosti ter zmanjševanje erozije in površinskega izpiranja hranil. Uveljavitev monokulturne pridelave in poceni dušična gnojila pa so prispevala k temu, da so številni kmetje opustili tak način kmetovanja. Danes pa prezimne prekrivne rastline ponovno pridobivajo na pomenu.

Ker je za Slovenijo značilna velika količina padavin, prihaja do izpiranja hranil praktično tekom celega leta. Na drugi strani pa presežek padavin bolj kot drugod redči nitrata in druga hranila v perkolirani vodi, kar ob relativno hitrem toku podtalnice zmanjšuje nevarnost njenega onesnaževanja nad zgornjo dovoljeno mejo za pitno vodo. Nekatere raziskave so pokazale, da se v naših razmerah iz njiv pod poljščinami izpere letno na hektar 10-40 kg N, 4-9 kg P₂O₅, 9-10 kg K₂O, 400-900 kg CaO, 80-230 kg MgO, 40-280 kg SO₄, 25-100 kg Cl in 10-30 kg Na¹.

¹ Leskošek, M. Gnojenje: za velik in kakovosten pridelek, za zboljšanje rodovitnosti tal, za varovanje narave. Ljubljana, ČZP Kmečki glas, 1993

Zato je s stališča ohranjanja naravnih virov potrebno preprečiti oz. zmanjšati nevarnost izpiranja hranil s kmetijskih površin. Pozitivni vplivi takega načina kmetovanja se kažejo v:

- zmanjševanju nevarnosti za erozijo,
- izboljšanju strukture tal in zmanjševanju zaskorjenosti površin,
- povečani kapaciteti tal za zadrževanje vode,
- zmanjšani rasti plevelov,
- zmanjšanih poškodbah zaradi uporabe herbicidov,
- izboljšanju razmer v tleh za naslednji posevek,
- zagotavljanju dušika, če je prekrivna rastlina metuljnica.

Temu je namenjen ukrep ozelenitev njivskih površin, katerega cilj je izboljšanje lastnosti in rodovitnosti tal ter zmanjševanje erozije in izpiranja hranil z ozelenitvijo njivskih površin preko jeseni in zime s primerno vegetacijo.

Z izvajanjem ukrepa se zagotavlja pokritost tal s prezimnimi poljščinami preko jeseni in zime, zmanjšuje nevarnost za erozijo in izpiranje hranil, kar se posledično odraža v zmanjšani onesnaženosti tal, izboljšanju potencialne rodovitnosti tal ter izboljšani kvaliteti podtalnice.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Ozelenitev njivskih površin
Mehanizem	• Pačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Izboljšanje lastnosti in rodovitnosti tal ter zmanjševanje erozije in izpiranja hranil z ozelenitvijo njivskih površin preko jeseni in zime s primerno vegetacijo
Pogoji	• V petletno kolobarjenje morajo biti vključene najmanj 3 poljščine • Pokritost tal s prezimnimi poljščinami preko jeseni in zime • Setev prezimnih poljščin v obdobju od 1.7. do 25.10. tekočega leta, neposredno po pravilu glavnega posevka • Živa (prezimna) zelena odeja mora pokrivati njivske površine od 15.11. tekočega leta do 15.2. naslednjega leta • Obdelava ozelenjenih njivskih površin je možna od 15.2. naslednjega leta • Uporaba blata in kompostov iz čistilnih naprav ni dovoljena • Pridelava brez uporabe regulatorjev rasti pri pšenici, rži, ječmenu, ovsu in tritikali • Uporaba fitofarmacevtskih sredstev na osnovi prognoze, kjer le-ta obstaja
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) • Zeleni pokrov preko jeseni in zime (ha) • Stabilizacija kolobarja (zasnova kolobarja) • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • <i>Dolgoročni:</i> • Izboljšanje potencialne rodovitnosti tal • Zmanjšana onesnaženost tal • Izboljšana kvaliteta podtalnice

Kmetijska rastlina, namenjena ozelenitvi njivskih površin se upošteva kot ena od treh različnih poljščin, ki morajo biti vključene v 5-letni kolobar.

Kolobar mora biti zasnovan že ob vstopu v ukrep. V primeru višje sile ali spremembe tržnih razmer, morebitna zamenjava poljščin v kolobarju ne sme poslabšati kolobarja in negativno vplivati na okolje oz. zmanjšati učinkovitosti izvajanja tega ukrepa.

Za površine, za katere upravičenci, v tekočem letu uveljavljajo plačila za ukrep ozelenitev njivskih površin, lahko v naslednjih letih uveljavljajo plačila za ukrep ohranjanje kolobarja, če ozelenitev teh površin ni mogoča. Če upravičenci na teh površinah v naslednjih letih ne uveljavljajo plačil za ukrep ohranjanje kolobarja oz. ozelenitev njivskih površin, morajo na teh površinah izvajati vsaj enostaven kolobar, ki vključuje najmanj tri različne poljščine.

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Ker je za Slovenijo značilna velika količina padavin z razporeditvijo tudi spomladi in jeseni (800 do 1.500 mm in več letno), prihaja do izpiranja hranil tudi med rastno dobo in ne le pozimi, kot v večini evropskih držav. Plačila za ozelenitev njivskih površin preko jeseni in zime s primerno vegetacijo so zato namenjena zmanjševanju erozije in izpiranja hranil ter izboljšanju kvalitete podtalnice in se dodelijo upravičencem na ravni cele države.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep I/4: Integrirano poljedelstvo

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

V Sloveniji se integrirano pridelovanje poljščin do sedaj ni izvajalo. Gre za nov ukrep, ki temelji na Evropski iniciativi za sonaravno kmetovanje (EISA – European Initiative for Sustainable Development in Agriculture), ob upoštevanju načel dobre kmetijske prakse pri gnojenju in dobre kmetijske prakse varstva rastlin, dobrega gospodarja, predpisov s področja varovanja okolja, fitofarmacevtskih sredstev, rezultatov raziskav v Sloveniji in državah, ki so organizirale integrirano pridelavo poljščin ter Uredbe 1257/99 in drugih konceptualnih smernic IOBC (International Organisation for Biological and Integrated Control of Noxious Animal and Plants).

Pričakovani učinki izvajanja ukrepa integrirano poljedelstvo so:

- dolgoročno varovanje okolja na vseh njivskih površinah kmetijskega gospodarstva, še posebej pa zmanjšanje in nadzorovano uporabo fitofarmacevtskih sredstev in gnojil,
- izboljšanje tehnike pridelovanja poljščin ob hkratni uvedbi naravi prijaznega kmetovanja,
- ohranjanje oz. izboljšanje strukture in rodovitnosti tal,
- pridelavo kakovostne in varne hrane oz. surovin, kar je sprejemljivo tudi za potrošnike (sveža, brez škodljivcev, lepega izgleda, primerno velika, ipd.),
- ekonomsko sprejemljivo uporabo proizvodnih sredstev,
- varčno rabo energije ob uporabi moderne mehanizacije.

Učinki integriranega poljedelstva se odražajo v zmanjšanju negativnih vplivov pridelave poljščin na okolje. Izbira okolju manj škodljivih sredstev za varstvo rastlin, zmanjša uporabo teh sredstev in pozitivno vpliva na biotsko raznovrstnost. Vnos sredstev za varstvo rastlin v tla in posledično v podtalnico je zmanjšano tudi s kolobarjenjem. Racionalna strategija gnojenja, predvsem pa analiza tal in izdelava gnojilnih načrtov omogočajo najoptimalnejše gnojenje. Sistem integrirane pridelave omogoča tudi uravnavanje pH tal, doseganje in ohranjanje ugodne strukture tal ter s tem preprečevanje erozije tal, pozitivno pa vpliva tudi na makro in mikro favno ter koristne žuželke. Način pridelovanja pa ima lahko več vrst vplivov na spremembo krajine: monokulturno pridelovanje zelo siromaši izgled kulturne krajine, kar pa se s sistemom integrirane pridelave lahko prepreči (kolobarjenje, setvena struktura, vzpostavitev zelenih robov njiv, mejice, živa meja ipd.). Zeleni poljski robovi so zelo primerni tudi kot gnezdišče in pribežališče za številne prosto živeče živali (ptice in mali sesalci), pa tudi za številne zaželene žuželke (npr. plenilski hrošči.)

Število vključenih kmetij v sistem integrirane pridelave poljščin je povezan z zahtevami, ki jih tak način pridelave prinaša. Ob ekonomski situaciji pridelovalcev se lahko pričakuje, da se bo v sistem integrirane pridelave poljščin v prvem letu vključilo do 10% pridelovalcev, kasneje je pričakovana povprečna 5% rast, s tem da bo drugo in tretje leto ta stopnja rasti verjetno večja. Predvidoma ni pričakovati vključevanja kmetijskih gospodarstev s specializirano mlečno in prašičerejsko proizvodnjo, delno pa tudi kmetij usmerjenih v rejo perutnine.

Sistem integrirane pridelave poljščin temelji na: (1) Pravilniku o integrirani pridelavi poljščin (UL RS, št. 10/2004) (*Priloga 11*), (2) tehnoloških navodilih, ki so namenjena pridelovalcem poljščin in kmetijskim svetovalcem in so izdelana za posamezne vrste poljščin ter vključujejo tehnične (organizacijske zahteve in možnostni pristopa v sistem integrirane pridelave poljščin) in specifične smernice (agrotehnični ukrepi).

Kontrolo nad integrirano pridelavo vršijo organizacije za kontrolo. Imenovanje ter tehnični in organizacijski pogoji, ki jih morajo izpolnjevati te organizacije, so opredeljeni v Pravilniku o tehničnih in organizacijskih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oziroma živil (UL RS, št. 63/2002).

V Sloveniji pridelane poljščine je dovoljeno označevati z uradno označbo »integrirani«, če so bile pridelane v skladu s pravilnikom in je zanje imenovana organizacija za kontrolo izdala certifikat. Ta oznaka, skupaj s certifikati, ki jih izdajo organizacije za kontrolo, zagotavlja kakovost in jamči, da so bile poljščine pridelane na integriran način.

Integrirano poljedelstvo predstavlja za Slovenijo dolgoročno strategijo pridelave poljščin na celotnem kmetijskem gospodarstvu, ki temelji na naravi prijaznejših pridelovalnih sistemih z učinkovitimi vnosi, moderno mehanizacijo ter ekonomsko in ekološko upravičenih ciljnih pridelkih, z namenom zagotavljanja večje kakovosti ter varnosti hrane kot pri konvencionalnem poljedelstvu.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Nadzorovana uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v poljedelstvu
Mehanizem	• Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Prehod na integrirano pridelavo v poljedelstvu
Pogoji	• Upoštevanje »Pravilnika o integrirani pridelavi poljščin« • Kontrola v tekočem letu (pridobitev certifikata)
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine, na katerih se ukrep izvaja (ha) • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • Število izdanih certifikatov • <i>Dolgoročni:</i> • Povečan delež površin pod integrirano pridelavo poljščin (ha) • Izboljšana kakovost prehrane (manj ostankov kemičnih sredstev v živilih) in zagotavljanje potencialnega zdravega potrošnikov • Manj reziduov v tleh • Izboljšana kvaliteta podtalnice • Zmanjšana nevarnost za erozijo

Skladno z določili pravilnika, ki določa tehnološke zahteve in omejitve pri integrirani pridelavi poljščin, mora upravičenec:

- upoštevati tehnološka navodila,
- v integrirano pridelavo poljščin vključiti vse površine (enote rabe oz. parcele), na katerih prideluje poljščine v tekočem letu in so v njegovi lasti, zakupu ali najemu, razen površin, ki so v preusmerjanju v ekološke ali so ekološke v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo in površin, vključenih v ukrep zatavljanje in zelena praha, ali površin na katerih se prideluje zelenjava v kolobarju v okviru ukrepa integrirano poljedelstvo, ali površin, ki so vključene v ukrep integrirano vrtnarstvo, ali obvezno praho,
- slediti napovedim opazovalno napovedovalne službe za določitev ukrepov zdravstvenega varstva poljščin, ki so navedeni v tehnoloških navodilih in upoštevati dejansko stanje posevkov,
- določiti dejansko stanje posevkov s pregledom poljščin in z uporabo ustreznih pripomočkov,
- izvajati kemične ukrepe oz. uporabo fitofarmacevtskih sredstev, če je mehanske, biološke in biotehnične ukrepe pri zatiranju škodljivih organizmov že izčrpal,
- uporabljati samo fitofarmacevtska sredstva iz tehnoloških navodil ali pa fitofarmacevtska sredstva in druge pripravke za varstvo rastlin, ki so dovoljeni v ekološki pridelavi, v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo,
- pri kemičnem zatiranju škodljivih organizmov, za katere je v tehnoloških navodilih določen prag škodljivosti, na obrazcih, ki mu jih posreduje organizacija za kontrolo, zagotoviti podatek o škodljivem organizmu in preseženem pragu škodljivosti za ta organizem, da opraviči uporabo fitofarmacevtskih sredstev,
- upoštevati prepoved uporabe gensko spremenjenih organizmov in izdelkov pridobljenih iz njih,
- gnojiti v skladu z gnojilnim načrtom,
- opraviti analizo tal vsakih pet let,
- izdelati petletni načrt kolobarja,
- ob morebitni prekoračitvi mejnih vrednosti mineralnega dušika v tleh opustiti gnojenje z dušičnimi gnojili za naslednjo kulturo oz. v kolobar vključiti vmesni posevek, ki porablja dušik, da se le-ta ne izpira v podtalje,
- prijaviti v kontrolo pooblaščen organizaciji za kontrolo integrirane pridelave poljščin, imenovani na podlagi predpisa, ki ureja tehnične in organizacijske pogoje, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oz. živil najkasneje do 31. decembra tekočega leta za kontrolo v naslednjem letu,
- voditi evidence in hraniti dokumentacijo, kar omogoča organizaciji za kontrolo preverjanje vrste, količine in uporabe nabavljenega materiala (fitofarmacevtska sredstva, gnojila) ter preverjanje vrste in količine prodanih poljščin,
- evidence hraniti najmanj pet let, dokumentacijo pa najmanj eno leto,
- evidence in dokumentacijo na zahtevo organizacije za kontrolo in pristojne inšpekcije dati na vpogled,
- mora MKGP vsakih šest mesecev sporočiti vrste in količine integrirano pridelanih poljščin, pridelane v zadnjem šestmesečju, v petnajstih dneh po preteku zadnjega šestmesečja,
- zagotavljati sledljivost v prometu integrirano pridelanih poljščin.

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Učinki integriranega poljedelstva se odražajo na različne načine. Ključni sestavni del integrirane pridelave poljščin je integrirano varstvo rastlin, ki predstavlja uravnoteženo kombinacijo pridelovalnih, biotičnih, biotehnoških in kemijskih ukrepov v pridelovanju poljščin. Uporaba sredstev z varstvo rastlin je ob tem omejena na najnujnejšo količino, opredeljeno v tehnoloških navodilih, ki je potrebna za vzdrževanje populacije škodljivih organizmov pod mejo praga gospodarske škodljivosti. Integriran način kmetovanja prispeva k omejen in nadzorovani rabi fitofarmacevtski sredstev, kar pozitivno vpliva na biotsko raznovrstnost, dolgoročno izboljšuje stanje okolja in vpliva na zdravje potrošnikov preko pridelave hrane višje kakovosti. Certifikat, ki ga izda organizacija za kontrolo, zagotavlja kakovost in potrošniku jamči, da so bile poljščine pridelane na integriran način. Plačila na površino, ki so namenjena kritju dela stroškov za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja ob nadzorovani uporabi gnojil in fitofarmacevtskih sredstev pri pridelavi poljščin, se dodelijo upravičencem na ravni cele države. Kmetijska gospodarstva pa so upravičena tudi do podpore za delno kritje stroškov kontrole integrirane pridelave pri pooblaščen organizaciji za kontrolo.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep I/5: Integrirano sadjarstvo

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Integrirana pridelava sadja pomeni ravnovesje, ki se vzpostavlja z ohranjanjem raznovrstnosti življenja v naravi, njen bistveni cilj pa je ob nadzorovani uporabi gnojil in predpisanih fitofarmacevtskih sredstvih na gospodarsko sprejemljiv način pridelati kakovostne in zdrave pridelke sadja.

Integrirana pridelava sadja pomeni:

- uravnoteženo izvajanje agrotehničnih ukrepov, ob skladnem upoštevanju gospodarskih, ekoloških in toksikoloških dejavnikov,
- izbiro naravnih ukrepov pred fitofarmacevtskimi, veterinarsko-farmacevtskimi in biotehnološkimi ukrepi,
- zmanjšano porabo in skrbno izbiro fitofarmacevtskih sredstev,
- da ima gnojenje z organskimi gnojili prednost pred uporabo mineralnih gnojil,
- redno izvajanje analiz Nmin pred gnojenjem z dušikom in s tem preprečevanje prehoda nitratov v podtalnico ter kopičenja nitratov rastlinah,
- da organizacija za kontrolo stalno kontrolira pridelavo,
- da označeni proizvodi ustrezajo višjim standardom pridelave.

Integrirana pridelava sadja temelji na: (1) Pravilniku o integrirani pridelavi sadja (UL RS, št. 63/2002) (*Priloga 12*) in (2) tehnoloških navodilih, ki so namenjena pridelovalcem sadja in kmetijskim svetovalcem in določajo pogoje za napravo nasada, gnojenje sadovnjaka na podlagi analize tal, namakanje sadovnjaka, oskrbo tal v nasadu, rez, strojno tehnične pogoje za oskrbo nasadov, obiranje in skladiščenje, načine integriranega varstva sadnih vrst pred boleznimi, škodljivci in pleveli ter seznam dovoljenih pripravkov oz. fitofarmacevtskih sredstev za naslednje sadne vrste: jablane, hruške, breskve in nektarine, marelice, češnje in višnje, češplje in slive, jagode, ameriške borovnice, oljke, aktinidijo, kaki, oreh, lesko in kostanj.

Kontrolo nad integrirano pridelavo vršijo organizacije za kontrolo. Imenovanje ter tehnični in organizacijski pogoji, ki jih morajo izpolnjevati te organizacije, so opredeljeni v Pravilniku o tehničnih in organizacijskih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oziroma živil (UL RS, št. 63/2002).

V Sloveniji pridelano sadje je dovoljeno označevati z uradno označbo »integrirani«, če je bilo pridelano v skladu s pravilnikom in je zanj imenovana organizacija za kontrolo izdala certifikat. Poleg te označbe pa se integrirano pridelano sadje lahko označuje še z zaščitnim znakom GIZ Sadjarstva Slovenije, ki ga predstavlja stilizirana sinička z napisom SIPS (Slovenska integrirana pridelava sadja). Te oznake, skupaj s certifikati, ki jih izdajo organizacije za kontrolo, zagotavljajo kakovost in jamčijo, da je bilo sadje pridelano na integriran način.

Podatki kažejo, da se zanimanje pridelovalcev vsako leto povečuje, kar nakazuje, da so se pridelovalci pričeli zavedati pomembnosti okolju prijaznih načinov kmetovanja.

Pričakovani učinki izvajanja ukrepa se kažejo v povečevanju površin pod integrirano pridelavo sadja, kar se odraža v zmanjšanju obremenjevanja okolja, izboljšani kakovosti sadja in zagotavljanju potencialnega zdravlja potrošnikov.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Nadzorovana uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v sadjarstvu
Mehanizem	• Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Prehod na integrirano pridelavo v sadjarstvu
Pogoji	• Vpis v register pridelovalcev sadja v intenzivnih sadovnjakih (dodeljen MID) • Število dreves mora znašati najmanj 150 dreves/ha pri oljki, najmanj 120 dreves/ha pri orehu in kostanju ter najmanj 200 dreves/ha pri ostalih sadnih vrstah • Zatravljenost sadovnjakov z negovano ledino • Drevesa morajo biti redno oskrbovana in negovana • Upoštevanje »Pravilnika o integrirani pridelavi sadja« • Kontrola v tekočem letu (pridobitev certifikata)

	Vsebina
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> · Površine pod integrirano pridelavo sadja (ha) · Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev · Število izdanih certifikatov • <i>Dolgoročni:</i> · Povečan delež površin pod integrirano pridelavo sadja (ha) · Izboljšana kakovost pridelanega sadja in zagotavljanje potencialnega zdravja potrošnikov · Zmanjšana nevarnost za erozijo

Skupna površina sadovnjakov posamezne sadne vrste, za katero se lahko uveljavlja plačilo po ukrepu I/5 Integrirano sadjarstvo, mora biti najmanj 0,5 ha za jabolane in hruške ter najmanj 0,3 ha za ostale sadne vrste. Najmanjša velikost enote kmetijskega zemljišča iste rabe (posameznega sadovnjaka) pa mora biti najmanj 0,1 ha.

Skladno z določili pravilnika, ki določa tehnološke zahteve in omejitve pri integrirani pridelavi sadja, mora upravičenec:

- upoštevati tehnološka navodila,
- v integrirano pridelavo vključiti vse sadovnjake, ki jih obdeluje in so vpisani v register pridelovalcev sadja v intenzivnih sadovnjakih, razen intenzivnih sadovnjakov, ki so v preusmerjanju v ekološke ali so ekološki v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo,
- slediti napovedim opazovalno napovedovalne službe za določitev ukrepov zdravstvenega varstva sadnega drevja in jagodičevja, ki so navedeni v tehnoloških navodilih in upoštevati dejansko stanje v sadovnjaku ali nasadu,
- določiti dejansko stanje v sadovnjaku ali nasadu s pregledom sadnega drevja in jagodičja ter z uporabo ustreznih pripomočkov,
- izvajati kemične ukrepe oz. uporabo fitofarmacevtskih sredstev, če je mehanske, biološke in biotehnične ukrepe pri zatiranju škodljivih organizmov že izčrpal,
- uporabljati samo fitofarmacevtska sredstva iz tehnoloških navodil ali pa fitofarmacevtska sredstva in druge pripravke za varstvo rastlin, ki so dovoljeni v ekološki pridelavi, v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo,
- pri kemičnem zatiranju škodljivih organizmov, za katere je v tehnoloških navodilih določen prag škodljivosti, na obrazcih, ki mu jih posreduje organizacija za kontrolo, zagotoviti podatek o škodljivem organizmu in preseženem pragu škodljivosti za ta organizem, da opraviči uporabo fitofarmacevtskih sredstev,
- upoštevati prepoved uporabe gensko spremenjenih organizmov in izdelkov pridobljenih iz njih,
- prijaviti v kontrolo pooblaščen organizaciji za kontrolo integrirane pridelave sadja, imenovani na podlagi predpisa, ki ureja tehnične in organizacijske pogoje, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oz. živil najkasneje do 31. decembra tekočega leta za kontrolo v naslednjem letu, če se v kontrolo prijavlja prvič,
- voditi evidence in hraniti dokumentacijo, kar omogoča organizaciji za kontrolo preverjanje vrste, količine in uporabe nabavljenega materiala (fitofarmacevtska sredstva, gnojila) ter preverjanje vrste in količine prodanega sadja,
- evidence hraniti najmanj pet let, dokumentacijo pa najmanj eno leto,
- evidence in dokumentacijo na zahtevo organizacije za kontrolo in pristojne inšpekcije dati na vpogled,
- mora MKGP vsakih šest mesecev sporočiti vrste in količine integrirano pridelanega sadja, pridelanega v zadnjem šestmesečju, v petnajstih dneh po preteku zadnjega šestmesečja,
- zagotavljati sledljivost v prometu integrirano pridelanega sadja.

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Integrirana pridelava sadja, ki je v Sloveniji precej razširjena, združuje ekonomski in naravovarstveni vidik kmetijske proizvodnje in tako ob ohranjanju raznovrstnosti življenja v naravi omogoča na gospodarsko sprejemljiv način pridelati kakovostne pridelke zdrave hrane. Uveljavljanje integrirane pridelave prispeva k zmanjšani uporabi kemičnih sredstev ter tako varuje okolje in zdravje ljudi, hkrati pa potrošniku nudi sadje z boljšimi notranjimi in zunanjimi lastnostmi. Certifikat, ki ga pridelovalcem izda kontrolna organizacija, pa potrošnikom pomeni garancijo o posebnih načinih pridelave integriranih pridelkov in živil. Plačila na površino, ki so namenjena kritju dela stroškov za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja ob nadzorovani uporabi gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v sadjarstvu, se dodelijo upravičencem na ravni cele države. Kmetijska gospodarstva pa so upravičena tudi do podpore za delno kritje stroškov kontrole integrirane pridelave pri pooblaščen organizaciji za kontrolo.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep I/6: Integrirano vinogradništvo

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Integrirana pridelava grozdja in vina je naravi prijazen način pridelave, iz katerega izhajajo visoko kakovostni pridelki grozdja in vina ob uporabi naravnih virov in mehanizmov, ki zmanjšujejo negativne vplive kmetovanja na okolje in zdravje ljudi.

Integrirana pridelava grozdja in vina je način pridelave, ki:

- zagotavlja sonaravno pridelavo zdravega grozdja in visoko kakovostnega vina ob zmanjšanju ostankov v pridelkih,
- ohranja naravno ravnotežje v tleh,
- zmanjšuje potencialno tveganje za zdravje pridelovalcev pri uporabi fitofarmacevtskih sredstev,
- pospešuje in ohranja biotsko raznovrstnost agroekosistema vinograda in okoliških površin,
- daje prednost naravnim regulatornim mehanizmom,

- z optimizacijo pridelave minimizira onesnaževanje voda, tal, zraka in biotopov,
- izboljšuje kakovost in zdravstveno neoporečnost pridelanega grozdja in vina,
- upošteva okoljske, socialne, kulturne in turistične funkcije vinogradništva,
- ohranja kmetijsko kulturno krajino,
- je pod stalnim nadzorom, ki ga opravljajo imenovane organizacije za kontrolo.

Integrirana pridelava grozdja in vina temelji na: (1) Pravilniku o integrirani pridelavi grozdja in vina (UL RS, št. 63/2002) (*Priloga 13*) in (2) tehnoloških navodilih, ki so namenjena pridelovalcem grozdja in vina in kmetijskim svetovalcem in določajo obveznosti pridelovalca vina za zagotovitev sledljivosti, gnojenje vinograda na podlagi analize tal, načine oskrbe tal v vinogradu, ozelenitev in zastiranje tal, obremenitev vinograda, oskrbo listne površine v vinogradu po pozebi, uravnavanje pridelka (odstranjevanje grozdja), načine integriranega varstva vinske trte pred boleznimi, škodljivci in pleveli, tehniko škropljenja, seznam dovoljenih pripravkov oz. fitofarmacevtskih sredstev.

Pridelovalci so organizirani v okviru Poslovne skupnosti za vinogradništvo in vinarstvo Slovenije. Plačila za izvajanje integriranega vinogradništva so bila prvič dodeljena leta 1999, interes med pridelovalci pa je v zadnjih letih precejšen. V letu 2001 je bilo v kontrolo vključenih 505 pridelovalcev, v letu 2002 se je to število povečalo na 1.176 in v letu 2003 na 1.688.

Kontrolo nad integrirano pridelavo vršijo organizacije za kontrolo. Imenovanje ter tehnični in organizacijski pogoji, ki jih morajo izpolnjevati te organizacije, so opredeljeni v Pravilniku o tehničnih in organizacijskih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oziroma živil (UL RS, št. 63/2002).

Grozdje in vino se lahko označuje z uradno označbo »integrirani« le tedaj, ko je bilo pridelano oz. predelano v skladu s pravilnikom in je zanj imenovana organizacija za kontrolo izdala certifikat. Ta oznaka skupaj s certifikati, ki jih pridelovalcem izda imenovana organizacija za kontrolo, potrošnikom zagotavlja želeno kakovost ter jamči, da sta bila grozdje in vino pridelana na integriran način.

Pričakovani učinki izvajanja ukrepa se kažejo v povečevanju površin pod integrirano pridelavo grozdja in vina, kar se odraža v zmanjšanju obremenjevanja okolja, izboljšani kakovosti zelenjave in zagotavljanju potencialnega zdravja potrošnikov.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Nadzorovana uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v vinogradništvu
Mehanizem	• Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Prehod na integrirano pridelavo v vinogradništvu
Pogoji	• Vpis v register pridelovalcev grozdja in vina (dodeljen MID) • Zatravljenost vinogradov z negovano ledino • Upoštevanje »Pravilnika o integrirani pridelavi grozdja in vina« • Kontrola v tekočem letu (pridobitev certifikata)
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine pod integrirano pridelavo v vinogradništvu (ha) • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • Število izdanih certifikatov • <i>Dolgoročni:</i> • Povečan delež površin pod integrirano pridelavo v vinogradništvu (ha) • Izboljšana kakovost pridelanega grozdja in vina ter zagotavljanje potencialnega zdravja potrošnikov • Zmanjšana nevarnost za erozijo

Skladno z določili pravilnika, ki določa tehnološke zahteve in omejitve pri integrirani pridelavi grozdja in vina, mora upravičenec:

- upoštevati tehnološka navodila,
- v integrirano pridelavo vključiti vse vinograde, ki jih obdeluje in so vpisani v register pridelovalcev grozdja in vina, razen vinogradov, ki so v preusmerjanju v ekološke ali so ekološki v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo,
- slediti napovedim opazovalno napovedovalne službe za določitev ukrepov zdravstvenega varstva vinske trte, ki so navedeni v tehnoloških navodilih in upoštevati dejansko stanje v vinogradu,
- določiti dejansko stanje v vinogradu s pregledom vinske trte in z uporabo ustreznih pripomočkov,
- izvajati kemične ukrepe oz. uporabo fitofarmacevtskih sredstev, če je mehanske, biološke in biotehnične ukrepe pri zatiranju škodljivih organizmov že izčrpal,
- uporabljati samo fitofarmacevtska sredstva iz tehnoloških navodil ali pa fitofarmacevtska sredstva in druge pripravke za varstvo rastlin, ki so dovoljeni v ekološki pridelavi, v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo,
- pri kemičnem zatiranju škodljivih organizmov, za katere je v tehnoloških navodilih določen prag škodljivosti, na obrazcih, ki mu jih posreduje organizacija za kontrolo, zagotoviti podatek o škodljivem organizmu in preseženem pragu škodljivosti za ta organizem, da opraviči uporabo fitofarmacevtskih sredstev,
- upoštevati prepoved uporabe gensko spremenjenih organizmov in izdelkov pridobljenih iz njih,

- prijaviti v kontrolo pooblaščenim organizacijam za kontrolo integrirane pridelave sadja, imenovani na podlagi predpisa, ki ureja tehnične in organizacijske pogoje, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oz. živil najkasneje do 31. decembra tekočega leta za kontrolo v naslednjem letu, če se v kontrolo prijavlja prvič,
 - voditi evidence in hraniti dokumentacijo, kar omogoča organizaciji za kontrolo preverjanje vrste, količine in uporabe nabavljenega materiala (fitofarmacevtska sredstva, gnojila) ter preverjanje vrste in količine pridelanega grozdja in vina, v skladu s predpisi, ki urejajo kletarsko evidenco in register,
 - evidence hraniti najmanj pet let, dokumentacijo pa najmanj eno leto,
 - evidence in dokumentacijo na zahtevo organizacije za kontrolo in pristojne inšpekcije dati na vpogled,
 - zagotavljati sledljivost v prometu integrirano pridelanega grozdja in vina.
- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Številni slovenski vinogradniki pridelujejo grozdje in vino po načelih integrirane pridelave. Integrirana pridelava grozdja in vina sledi ciljem zaštite tal, vode in zraka z metodami in sredstvi, ki so naravi prijazni in omogočajo ohranjanje gospodarnosti in pridelavo kakovostnega grozdja in vina, pri čemer ostaja v ospredju skrb za človekovo zdravje in varovanje pridelovalnih površin. Obvezna kontrola integrirane pridelave pa zagotavlja pridelavo kakovostnega grozdja, vina in drugih proizvodov iz grozdja. Certifikat, ki ga izda kontrolna organizacija, potrošnikom nudi garancijo o posebnih načinih pridelave integriranih pridelkov in živil. Pri izvajanju integriranega vinogradništva upravičenci na ravni cele države lahko pridobijo plačila na površino za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja ob nadzorovani uporabi gnojil in fitofarmacevtskih sredstev, kmetijska gospodarstva pa so upravičena tudi do podpore za delno kritje stroškov kontrole integrirane pridelave pri pooblaščenim organizacijam za kontrolo.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep I/7: Integrirano vrtnarstvo

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Integrirana pridelava zelenjave je naravi in potrošnikom prijaznejši način pridelave, katere bistveni cilji so:

- pridelava zdrave zelenjave in izboljšanje prehrane potrošnikov,
- zmanjšana in nadzorovana uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev,
- izboljšana kakovost pridelanih vrtnin in zagotavljanje potencialnega zdravja potrošnikov,
- varovanje okolja z zmanjševanjem potencialnih proizvodnih virov onesnaževanja,
- ohranjanje naravnih sovražnikov z uporabo ustreznih metod varstva rastlin,
- izboljšanje in vzdrževanje trajne rodovitnosti in (mikro)biološke aktivnosti tal,
- stalna kontrola pridelave in zagotovilo potrošnikom, da so proizvodi stalno pod strokovnim nadzorom,
- da označeni proizvodi ustrezajo višjim standardom pridelave.

Integrirana pridelava zelenjave temelji na: (1) Pravilniku o integrirani pridelavi zelenjave (UL RS, št. 63/2002) (*Priloga 14*) in (2) tehnoloških navodilih, ki so namenjena pridelovalcem zelenjave in kmetijskim svetovalcem in določajo način oskrbe tal, pogoje za namakanje, gnojenje zelenjave na podlagi analize tal, upoštevanje referenčnih vrednosti N_{min} kot osnove za gnojenje z dušikom, izbiro kultivarjev, izbiro lokacije za pridelavo zelenjave, kolobarjenje, pridelavo v zaščitnih prostorih, spravilo in skladiščenje, načine integriranega varstva zelenjave pred boleznimi, škodljivci in pleveli, seznam dovoljenih pripravkov oz. fitofarmacevtskih sredstev za naslednje vrste zelenjave: fižol in grah, blitvo, endivijo, kapusnice, korenje, zeleno in peteršilj, zgodnji krompir, paradižnik, papriko in jajčevce na prostem in v zaščitnih prostorih, solatne kumare in kumare za vlaganje, bučke, lubenice in melone na prostem, solatne kumare in bučke v zaščitnih prostorih, bučke, melone, rdečo peso, solato, šparglje, špinačo, čebulnice in radič.

Kontrolo nad integrirano pridelavo vršijo organizacije za kontrolo. Imenovanje ter tehnični in organizacijski pogoji, ki jih morajo izpolnjevati te organizacije, so opredeljeni v Pravilniku o tehničnih in organizacijskih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oz. živil (UL RS, št. 63/2002).

Pridelovalci so organizirani v okviru Združenja za integrirano pridelavo zelenjave Slovenije, ki skrbi za organizacijo izobraževalnih tečajev, srečanj pridelovalcev in potrošnikov, uporabo blagovne znamke, označevanje pridelkov, promocijo in predstavitve na razstavah in sejmi. Plačila za integrirano pridelavo so bila prvič dodeljena 1999. Integrirano vrtnarstvo je dobro sprejeto pri pridelovalcih, saj je v zadnjih letih zanimanje za tovrstno kmetovanje precejšnje. V primerjavi s tržno proizvodnjo v Sloveniji, se je v letu 1998 zelenjava na integriran način pridelovala pri 1% članov, v letu 1999 pri 10%, v letu 2000 pri 24%, v letu 2001 pri 45%, v letu 2002 pri 55% in v letu 2003 pri 65% članov.

Zelenjava, pridelana v skladu s pravilnikom, se lahko označuje z uradno označbo »integrirani«, za tako pridelano zelenjavo pa se lahko uporablja tudi oznaka Združenja za integrirano pridelavo zelenjave Slovenije, ki jo predstavlja grafična podoba pikapolonice. Ti oznaki skupaj s certifikati, ki jih pridelovalcem izda imenovana organizacija za kontrolo, potrošnikom zagotavljajo želeno kakovost ter jamčijo, da je bila zelenjava pridelana na integriran način.

Pričakovani učinki izvajanja ukrepa se kažejo v povečevanju površin pod integrirano pridelavo zelenjave, kar se odraža v zmanjšanju obremenjevanja okolja, izboljšani kakovosti zelenjave in zagotavljanju potencialnega zdravja potrošnikov.

- Podroben opis metodologije kalkulacij

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilji	Nadzorovana uporaba substratov, gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v vrtnarstvu
Mehanizem	Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	Prehod na integrirano pridelavo v vrtnarstvu
Pogoji	- Upoštevanje »Pravilnika o integrirani pridelavi zelenjave« - Kontrola v tekočem letu (pridobitev certifikata)
Indikatorji	Kontrolni: - Površine pod integrirano pridelavo vrtnin (ha) - Evidentirana raba substratov, gnojil in fitofarmacevtskih sredstev - Število izdanih certifikatov Dolgoročni: - Povečan delež površin pod integrirano pridelavo vrtnin (ha) - Izboljšana kakovost pridelanih vrtnin in zagotavljanje potencialnega zdravja potrošnikov

Upravičenci lahko po tem ukrepu pridobijo plačilo za integrirano pridelavo vrtnin na prostem in v zavarovanih prostorih.

Skladno z določili pravilnika, ki določa tehnološke zahteve in omejitve pri integrirani pridelavi zelenjave, mora upravičenec:

- upoštevati tehnološka navodila,
- v integrirano pridelavo zelenjave vključiti vse površine (enote rabe oz. parcele), na katerih prideluje zelenjavo v tekočem letu in so v njegovi lasti, zakupu ali najemu, razen površin, ki so v preusmerjanju v ekološke ali so ekološke v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo in površin, vključenih v ukrep zatavljanje in zelena praha, ali površin, ki so vključene v ukrep integrirano poljedelstvo, ali obvezno praho,
- slediti napovedim opazovalno napovedovalne službe za določitev ukrepov zdravstvenega varstva zelenjave, ki so navedeni v tehnoloških navodilih,
- določiti dejansko stanje posevka s pregledom posevka in z uporabo ustreznih pripomočkov,
- izvajati kemične ukrepe oz. uporabo fitofarmacevtskih sredstev, če je mehanske, biološke in biotehnične ukrepe pri zatiranju škodljivih organizmov že izčrpal,
- uporabljati samo fitofarmacevtska sredstva iz tehnoloških navodil ali pa fitofarmacevtska sredstva in druge pripravke za varstvo rastlin, ki so dovoljeni v ekološki pridelavi, v skladu s predpisi, ki urejajo ekološko pridelavo,
- pri kemičnem zatiranju škodljivih organizmov, za katere je v tehnoloških navodilih določen prag škodljivosti, na obrazcih, ki mu jih posreduje organizacija za kontrolo, zagotoviti podatek o škodljivem organizmu in preseženem pragu škodljivosti za ta organizem, da opraviči uporabo fitofarmacevtskih sredstev,
- upoštevati prepoved uporabe gensko spremenjenih organizmov in izdelkov pridobljenih iz njih,
- ob morebitni prekoračitvi mejnih vrednosti mineralnega dušika v tleh opustiti gnojenje z dušičnimi gnojili za naslednjo kulturo oz. v kolobar vključiti vmesni posevek, ki porablja dušik, da se le-ta ne izpira v podtalje,
- prijaviti v kontrolo pooblaščen organizaciji za kontrolo integrirane pridelave zelenjave, imenovani na podlagi predpisa, ki ureja tehnične in organizacijske pogoje, ki jih morajo izpolnjevati organizacije za kontrolo integriranih kmetijskih pridelkov oz. živil najkasneje do 31. decembra tekočega leta za kontrolo v naslednjem letu, če se v kontrolo prijavlja prvič,
- voditi evidence in hraniti dokumentacijo, kar omogoča organizaciji za kontrolo preverjanje vrste, količine in uporabe nabavljenega materiala (fitofarmacevtska sredstva, gnojila) ter preverjanje vrste in količine prodane zelenjave,
- evidence hraniti najmanj pet let, dokumentacijo pa najmanj eno leto,
- evidence in dokumentacijo na zahtevo organizacije za kontrolo in pristojne inšpekcije dati na vpogled,
- mora MKGP vsakih šest mesecev sporočiti vrste in količine integrirano pridelane zelenjave, pridelane v zadnjem šestmesečju, v petnajstih dneh po preteku zadnjega šestmesečja,
- zagotavljati sledljivost v prometu integrirano pridelane zelenjave.

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Integrirana pridelava zelenjave v Sloveniji se v zadnjih letih močno širi. Pri integriranem vrtnarstvu je glavna skrb posvečena obravnavanju kmetije kot celote in uravnoteženemu kroženju snovi, obvezno je gnojenje na podlagi analize tal in potreb rastlin, ohranjanju in povečevanju rodovitnosti tal, kolobarju, izboru odpornih sort/kultivarjev. Osnovni cilji integrirane pridelave vrtnin so pridelati zdravo zelenjavo visoke notranje in zunanje kakovosti, varovanje okolja in varčna uporaba surovin. Kontrola pridelave vključno z analizami pridelkov na ostanke pesticidov in nitratov pa zagotavlja potrošniku poleg zunanje kakovosti pridelkov, tudi visoko notranjo kakovost ter zdravstveno neoporečnost zelenjave. Certifikat, ki ga izda kontrolna organizacija, potrošnikom nudi garancijo o posebnih načinih pridelave integriranih pridelkov in živil. Plačila na površino za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja ob nadzorovani uporabi substratov, gnojil in fitofarmacevtskih sredstev v vrtnarstvu se upravičencem dodelijo na ravni cele države. Kmetijska gospodarstva pa so upravičena tudi do podpore za delno kritje stroškov kontrole integrirane pridelave pri pooblaščen organizaciji za kontrolo.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep I/8: Ekološko kmetovanje

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

V Sloveniji se ekološko kmetovanje izvaja že od poznih 80 letih, pridelovalci pa so plačila prvič prejeli v letu 1999. Izvajanje ekološkega kmetovanja temelji na osnovi Pravilnika o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil (UL RS, št. 31/2001, 52/2003) in Pravilnika o določitvi območij v Republiki Sloveniji, ki so primerna za ekološko čebelarjenje (UL RS, št. 52/2003), ki sta usklajena z Uredbo Sveta (ES) št. 2092/1991¹. Ekološko kmetovanje je naletelo na precejšnje zanimanje pri pridelovalcih (v letu 1999 je bilo v kontrolo ekološke pridelave in predelave vključenih 41 pridelovalcev, v letu 2003 pa že okoli 1.440), zato se pričakuje, da bo v ekološko kmetovanje do leta 2006 vključenih okoli 5% KZU. Vedno večje pa je tudi zanimanje potrošnikov za tovrstne pridelke oz. živila, saj tudi potrošniki postajajo vse bolj ozaveščeni in zahtevni glede kakovosti in zdravstvene neoporečnosti pridelkov oz. živil.

V skladu z usmeritvijo pridelave oz. predelave varne hrane, je nadzorovana ekološko pridelana oz. predelana hrana gotovo najvarnejša, saj ne sme vsebovati ostankov fitofarmaceutskih sredstev in težkih kovin, ostankov regulatorjev rasti oz. hormonov ter gensko spremenjenih organizmov v pridelkih oz. živilih. Da so pridelki oz. živila res ekološki, lahko potrošnik ali kupec preveri, ali je za te pridelke oz. živila bil izdan certifikat pooblaščenice organizacije za kontrolo ali ne.

Z namenom pospeševanja ekološkega kmetovanja:

- se plačila za različne kulture dodeljujejo že od leta 1999,
- je bila vzpostavljena mreža ekoloških kmetov,
- je bila v letu 2001 uradno imenovana organizacija za kontrolo ekoloških kmetijskih pridelkov in živil,
- so se razvile blagovne znamke (s finančno podporo MKGP) posameznih društev in združenj ekoloških pridelovalcev (BIODAR, DEMETER),
- je bil oblikovan uraden zaščitni znak »ekološki«,
- MKGP vodi tudi register ekoloških pridelovalcev in predelovalcev ter upravlja s sistemom za označevanje ekoloških kmetijskih oz. živilskih proizvodov,
- je bil vzpostavljen dobro organiziran trg z ekološkimi kmetijsko-živilskimi proizvodi,
- je bil vzpostavljen nadzor nad uvozom iz t.i. tretjih držav,
- je v Ljubljani in Mariboru aktivna ekološka tržnica (prodaja ekoloških kmetijskih pridelkov oz. živil).

Prednost ekološkega kmetovanja je v tem, da na površinah, na katerih se ta ukrep izvaja, fitofarmaceutskih sredstev in lahkotopnih mineralnih gnojil, rastnih regulatorjev, gensko spremenjenih organizmov ipd., sploh ni dovoljeno uporabljati. To pa pomeni, da se te površine že v prvem letu vključitve v ukrep ne bodo več obremenjevale s tovrstnimi snovmi. Na ta način pa ekološko kmetovanje prispeva tudi k varovanju okolja pred dodatnimi obremenitvami iz kmetijstva in ohranjanju biotske raznovrstnosti.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Ekološko kmetovanje
Mehanizem	• Plačilo za dodatno delo, ki je potrebno zaradi zahtevnejšega kmetovanja z namenom varovanja okolja
Izvedbeni ukrep	• Pridelava s posebnim nadzorom in tehnološkimi omejitvami
Pogoji	• Upoštevanje »Pravilnika o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil« in »Pravilnika o določitvi območij v Republiki Sloveniji, ki so primerna za ekološko čebelarjenje« • Kmetijska zemljišča morajo biti v uporabi • Kontrola organizacije za kontrolo v tekočem letu (pridobitev pozitivnega poročila o opravljeni kontroli oz. certifikata)

¹ Uredba Sveta (ES) št. 2092/91 z dne 24. junija 1991 o ekološki pridelavi kmetijskih proizvodov in označevanju tovrstno pridelanih kmetijskih proizvodov in živil (UL L št. 198, 22.7.1991, str. 1)

	Vsebina
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Evidenca o ekološkem kmetovanju (število kmetij, ha, število živali) • Obseg površin pod različnimi kulturami (ha) • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • Število izdanih certifikatov • <i>Dolgoročni:</i> • Povečanje števila ekoloških kmetij (ha, število živali) • Izboljšana kakovost pridelane hrane in zagotavljanje potencialnega zdravja potrošnikov • Izboljšanje lastnosti tal • Manj reziduov v tleh

Upravičenec lahko uveljavlja pravico do plačila za travinje (travniki, trave in travno deteljne mešanice na njivah, pašniki) v uporabi le za ekološko rejo živine z obtežbo 0,2 do 1,9 GVŽ/ha kmetijskih zemljišč v rabi.

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Povprečna intenzivnost slovenskih kmetij je bistveno nižja od tiste v zahodnoevropskih državah. Pridelava je večinoma še vedno tradicionalna, z mnogo ročnega dela, kar ob dejstvu, da tudi potrošnik želi vedno kakovostnejšo hrano, prispeva k uveljavljanju ekološkega kmetovanja. Tudi manjše do srednje velike mešane kmetije nudijo idealne možnosti za prehod na ekološko pridelavo hrane. Število pridelovalcev se vsako leto večja. Plačila na površino so namenjena podpori pridelave s posebnim nadzorom in tehnološkimi omejitvami in se zato dodelijo upravičencem na ravni cele države. Pri ekološkem načinu kmetovanja je obvezna tudi kontrola pridelave. Certifikat, ki ga izda kontrolna organizacija, pa potrošnikom nudi garancijo o posebnih načinih pridelave ekoloških pridelkov in živil. Kmetijska gospodarstva so zato upravičena tudi do podpore za delno kritje stroškov kontrole ekološke pridelave in predelave kmetijskih pridelkov oz. živil pri pooblaščenici organizaciji za kontrolo.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Skupina II.: Ohranjanje naravnih danosti, biotske raznovrstnosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine

Naravne danosti so specifična značilnost določenega območja. Da bi jih lahko ohranili ali vsaj vzdrževali na določenem nivoju, ukrepi II. skupine kmetijsko okoljskih ukrepov predvidevajo uveljavljanje in ohranjanje ustreznega načina gospodarjenja v okviru tradicionalnih oblik kmetovanja, s poudarkom na zaščiti in varovanju naravnih danosti, rodovitnosti tal, biotske raznovrstnosti podeželja, biotopov in kulturnih elementov krajine.

Biotska raznovrstnost določenega ekosistema temelji na biološki pestrosti in variacijah znotraj vrst in med vrstami. Ukrepi so direktno usmerjeni na ohranjanje habitatov in ekosistemov, saj je variabilnost vrst in habitatov močno odvisna tudi od načina kmetovanja.

Ker sta biotska raznovrstnost in kulturna krajina na podeželju povezani tudi s kmetovanjem, ukrepi omogočajo vzpostaviti potrebno ravnovesje med njimi ob upoštevanju okoljske komponente, saj bi v nasprotnem primeru lahko izgubili bogato biološko in kulturno dediščino podeželja.

Ukrepi ohranjanja naravnih danosti, biotske raznovrstnosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine tako vključujejo naslednje ukrepe:

- II/1 Planinska paša,
- II/2 Košnja strmih travnikov,
- II/3 Košnja grbinastih travnikov,
- II/4 Travniški sadovnjaki,
- II/5 Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali,
- II/6 Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin,
- II/7 Sonaravna reja domačih živali,
- II/8 Ohranjanje ekstenzivnega travinja.

Cilji, mehanizmi in pogoji za pridobitev plačil po posameznih ukrepih so opisani v nadaljevanju.

Ukrep II/1: Planinska paša

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Ker je v Sloveniji, podobno kot v nekaterih sosednjih državah, pomemben del ozemlja v alpskem in visokogorskem svetu, ima planinsko pašništvo v tem prostoru bogato tradicijo, saj pisni viri že v 12. stoletju omenjajo planine pod Krnom. Izoblikovala se je posebna oblika gospodarjenja, ki se začne vsako leto s premikom živine iz doline na planinske pašnike in jeseni nazaj v hlev. Za urejanje paše na planinah se je izoblikoval poseben pašni red, ki je bil v uradni obliki prvič odrejen v 19. stoletju. V pašnem redu so bile zapisane pravice in obveznosti kmetov do paše in dela. Pomembna vloga planinske paše pa se je ohranila vse do danes, saj se s poletno pašo na pašnikih v visokogorskem svetu nadaljuje z dolgoletno tradicijo planinske paše, predelave

mleka v mlečne proizvode (značilno sirarstvo), ohranja biotska raznovrstnost pašnikov in preprečuje njihovo zaraščanje, vsako letna raba pa omogoča tudi vzdrževanje in ohranjanje infrastrukture na planinah.

Planinski pašniki se nahajajo predvsem v alpskem svetu (Julijske Alpe, Karavanke, Kamniško-Savinjske Alpe) in predalpskem svetu (Polhograjsko-Škofjeloško hribovje, Cerkljansko-Idrijsko hribovje, Tolminsko hribovje, Posavsko hribovje, Zgornja Savinjska dolina, Pohorje s Kozjanskim), nekaj pa tudi na Dinarsko Kraškem svetu (visoke kraške planote, kraške planote južne Slovenije). Posebnost teh območij, v katerih prevladuje predvsem reja govedi in drobnice mlečnega tipa, je paša živali v poletnem času na planinskih pašnikih. Planinski pašniki skupno obsegajo okoli 12.000 ha, njihova velikost je različna: od 5 do 250 ha, v povprečju pa okoli 27 ha. Zaradi krajše vegetacijske dobe, obdobje paše traja 80 do 120 dni. Planinski pašniki so večinoma opremljeni s kočami za pastirje, hlevi za živali, ograjami, urejene pa so tudi dovozne poti. Imajo tudi bolj ali manj urejeno oskrbo z elektriko in vodo. Stavbe so pogosto pravi arhitekturni spomeniki in kot taki neprecenljiva kulturna in stavbna dediščina podeželja.

Za planinske pašnike je značilna okoljska, kulturna in krajinska pestrost, zaradi česar so ta območja multifunkcionalna. Tradicionalna planinska paša je naravi prijazen način gospodarjenja s planinami, ki hkrati omogoča tudi vsestranski trajnostni razvoj teh območij. Izvajanje ukrepa planinske paše je zato namenjeno ohranjanju obdelanosti gorskih območij in tradicionalnih oblik kmetovanja, ohranjanju značilne krajine in habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste ter zagotavljanju zdravih in kakovostnih živil živalskega izvora ter potencialnega zdravlja potrošnikov.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Planinska paša
Mehanizem	• Plačilo na pašno površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Paša na planinah v pašni sezoni
Pogoji	• Vpis v register planin/skupnih pašnikov (dodeljen MID) • Označene živali • Pašni red • Obtežba v pašni sezoni 0,2-1,9 GVŽ/ha (ob upoštevanju vseh živali na paši) • Če je navzoč pastir, je potrebno z njim skleniti pogodbo • Predložiti je potrebno zapisnik o prigonu živali na planinsko pašo s predvidenim datumom odгона živali s planinske paše
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine v planinski rabi (ha) • Število živali na paši • Pogodba s pastirjem • <i>Dolgoročni:</i> • Ohranjanje obdelanosti gorskih območij • Ohranjanje značilne krajine in habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste • Zagotavljanje zdravih in kakovostnih živil živalskega izvora in potencialnega zdravlja potrošnikov

Planina, na kateri se izvaja planinska paša, mora poleg navedenih pogojev izpolnjevati tudi naslednje zahteve:

- da je tradicionalna oblika individualne ali skupinske rabe kmetijskih zemljišč v gorskem svetu Slovenije,
- da predstavlja geografsko zaokroženo posest z gospodarskimi objekti (hlevi, mlekarne), stanovanjskimi objekti (stanovi, pastirske koče), lastno oskrbo z vodo za ljudi in živali (zajetja, vodnjaki, kali),
- da ima krajšo vegetacijsko dobo, pestre klimatske in talne razmere, raznovrstni živalski in rastlinski svet,
- da je na njej organizirana sezonska paša živali brez vsakodnevnega vračanja živali v domačo oskrbo,
- da je oddaljena najmanj 1 km od najbližjega koristnika,
- da se živali na planini pasejo vsaj 80 dni na nadmorski višini najmanj 750 m in na minimalno 5 ha travnatih površinah v rabi.

Pašni red mora biti v primeru skupne uporabe potrjen na občnem zboru pašne skupnosti v tekočem letu, kolikor gre za skupno uporabo planine ali planinskega pašnika.

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Planinski pašniki predstavljajo tradicionalno obliko individualne ali skupinske rabe kmetijskih zemljišč v gorskem svetu Slovenije. Gospodarjenje na planinah prispeva tudi k ohranjanju naravne in kulturne dediščine. Da bi ta območja ostala obdelana in poseljena, se plačila dodelijo upravičencem, ki ohranjajo planinske pašnike v rabi, in sicer: (1) plačila na površino za planinsko pašo ali (2) plačila na površino za planinsko pašo in pastirja.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/2: Košnja strmih travnikov

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Slovenija sodi v krog držav z izredno pestrim kmetijskim prostorom, za katerega je značilen zelo razgiban relief, ki se odraža predvsem v nagibih kmetijskih zemljišč, visoki nadmorski višini ter neugodnih klimatskih in pedoloških razmerah. V teh neugodnih razmerah na strmih legah prevladuje travinja. Da bi preprečili opuščanje kmetovanja ter procese zaraščanja, je izvajanje ukrepa usmerjeno v ročno košnjo strmih travnikov z namenom preprečevanja zaraščanja, ohranjanja tradicionalnih oblik kmetovanja in tipične krajine, naravnih posebnosti in habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Košnja strmih travnikov
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Ročna košnja strmih travnikov z namenom preprečevanja zaraščanja in ohranjanja tradicionalnih oblik kmetovanja
Pogoji	• Nagib strmih travnikov 35 do 50% ali nad 50% • Najmanj enkratna košnja (ročna ali s samohodno kosilnico) in spravilo letno
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> · Površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) · Površina pokošenih travnikov (ha) • <i>Dolgoročni:</i> · Preprečevanje zaraščanja · Ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja in značilne kulturne krajine · Ohranjanje naravnih posebnosti · Ohranjanje habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Ena od prepoznavnih značilnosti Slovenije je krajinska raznovrstnost, ki se je izoblikovala na stiku naravnih pokrajinskih enot kot posledica rabe prostora in načina življenja naših prednikov. Zelo pogosti krajinski elementi so prav strmi travniki. Kot del kmetijske krajine bi morali biti redno oskrbovani, vendar pa se zaradi strmih leg ti travniki zaraščajo. Da bi zaustavili te negativne trende in ohranili tradicionalne oblike kmetovanja, se plačila za ročno košnjo strmih travnikov dodelijo upravičencem, katerih travniki ležijo na nagibih 35 do 50% oz. nad 50%.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/3: Košnja grbinastih travnikov

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Intenzifikacija proizvodnje lahko povzroči izgubo identitete posameznih območij in zaradi ekonomskih razlogov tudi izgubo določenih habitatov in vrst. Grbinasti travniki so posebnost kmetijske krajine in naravna dediščina, vendar pa zaradi težke obdelave žal izginjajo. Da bi ohranili te pleistocenske posebnosti, ukrep predvideva vsaj eno ročno košnjo in spravilo letno. Tak način kmetovanja preprečuje zaraščanje kmetijskih površin ter prispeva k ohranjanju tradicionalnih oblik kmetovanja in tipične krajine, naravnih posebnosti ter habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vseбина
Cilj	• Košnja grbinastih travnikov
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Ročna košnja grbinastih travnikov z namenom preprečevanja zaraščanja in ohranjanja tradicionalnih oblik kmetovanja
Pogoji	• Najmanj enkratna ročna košnja in spravilo letno • Minimalna površina grbinastega travnika mora biti 0,5 ha
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> · Površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) · Površina pokošenih travnikov (ha) • <i>Dolgoročni:</i> · Preprečevanje zaraščanja · Ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja in značilne kulturne krajine · Ohranjanje naravnih posebnosti · Ohranjanje habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste

Ukrep II/3 Košnja grbinastih travnikov se izvaja na površinah, za katere MOPE pripravi uradno evidenco grbinastih travnikov, z navedbo parcelnih števil in katastrskih občin (imena in šifre k.o.).

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Dodatna posebnost slovenske krajine je tudi drobna členitev prostora, ki daje zelo zanimivo in pestro krajinsko sliko mozaične strukture. Eno teh značilnosti lahko najdemo na apnenčastih ledeniških nanosih predvsem talnih morenah, na katerih so se s kemičnim raztapljanjem razvile nekakšne plitve vrtače. Po obliki in velikosti so si podobne, po travnikih pa so razvrščene neenakomerno. Plitve vdolbine ločujejo najpogostejše manj kot 1 m visoke zaokrožene izbokline, imenovane tudi grbinasti travniki. Te travnike je možno kositi le ročno, vendar pa se zaradi lažje obdelave vse pogostejše izravnavajo. Plačila so zato namenjena ohranjanju kulturne krajine in tradicionalnim oblikam gospodarjenja z grbinastimi travniki in se dodelijo upravičencem na območjih, navedenih v Prilogi 15.

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/4: Travniški sadovnjaki

A. Glavne značilnosti

- Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke

Številni travniški sadovnjaki so se ohranili vse do današnjih dni, vendar pa so jih v veliki meri izpodrinili intenzivni sadovnjaki. Temu je botrovala njihova neekonomičnost in tržna nezanimivost. V primerjavi z modernimi intenzivnimi sadovnjaki, so visokodebelna drevesa manj ekonomična in bolj podvržena napadu škodljivcev in boleznim. Zaradi tega so travniški sadovnjaki ostali neobdelani in neobnovljeni, drevesa pa nenegovana. Še vedno pa so dragocen vir sadja, namenjenega izdelavi jabolčnega kisa, mošta, jabolčnega soka in krhljev.

Podatki o rabi zemljišč (2002) kažejo, da kmečki sadovnjaki pokrivajo manj kot 1% površine Slovenije. Površina kmečkih sadovnjakov se postopoma zmanjšuje, medtem ko se površina intenzivnih sadovnjakov v zadnjih letih povečuje. V ekstenzivnih sadovnjakih so pridelki izpostavljeni izmenični rodnosti, zato so nihanja v obsegu pridelave so občutna. V ekstenzivnih travniških sadovnjakih z visokodebelnimi drevesi prevladujejo tradicionalne stare sorte (bobovec, carjevič, jonatan, zlata parmena), v intenzivnih sadovnjakih pa predvsem sodobne sorte jabolk (idared, jonagold, zlata delišes, gloster).

Travniški sadovnjaki predstavljajo tradicionalen način kmetovanja in so tesno povezani z varovanjem okolja. Zasajeni so na trajnem travnju na različnih talnih razmerah in vrstah tal, zanje pa je značilna tudi velika vrstna pestrost. Ta strukturna raznolikost pa omogoča, da travniški sadovnjaki nudijo življenjski prostor številnim živalskim in rastlinskim vrstam. Miši in ježi živijo pri tleh. Debla starih sadnih dreves pa so pokrita z lišaji, gobami in mahom. Drevesne votline nudijo zatočišče gnezdečim pticam, žolnam, taščicam ali ogroženim vrstam kot so vijeglavke, sove ali netopirji. Cvetovi nudijo nektar za čebele, čmrle ali metulje. Sadje iz travniških sadovnjakov ne predstavlja le hrane za ljudi, ampak tudi za številne ptice, ježe, jazbece in druge prosto živeče živali.

Travniški sadovnjaki predstavljajo identiteto slovenskega podeželja. Zanje je značilna dvonamenska raba: paša ali košnja travnatih površin ob istočasni pridelavi sadja. Sadje, pridelano v tradicionalnih travniških sadovnjakih ni tretirano s kemičnimi sredstvi in je prav tako okusno ali celo bolj, kot sadje pridelano v intenzivnih sadovnjakih.

Ker so travniški sadovnjaki dragoceni elementi krajine, biotske raznovrstnosti in kulturne dediščine jih je dolžnost ohraniti. Ukrep je zato namenjen zagotavljanju ustrezne oskrbe travniških sadovnjakov, ki omogoča njihovo ohranjanje, kakor tudi ohranjanje prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst.

- Podroben opis metodologije kalkulacij

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje travniških sadovnjakov
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Ohranjanje ekstenzivnih trajnih nasadov
Pogoji	• Vpis v evidenco travniških sadovnjakov • Vzdrževanje visokodebelnih ekstenzivnih sadovnjakov, ki vključuje tudi nego dreves in obnovo nasadov (dopolnjevanje praznih mest) • Oživitvena rez mora biti opravljena v 1. oz. 2. letu vključitve v ukrep • Pri obnovi nasadov ni dovoljeno uporabljati šibkih podlag • Zatavljenost sadovnjakov z negovano ledino • Kosna ali pašna raba zatavljenih površin, pri čemer zgornja meja obtežbe ne sme preseči 1,9 GVŽ/ha • Uporaba fitofarmacevtskih sredstev na osnovi prognoze • Najmanj 50 in največ 200 dreves/ha
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Negovane površine travniških sadovnjakov (ha) • Zmanjšana uporaba fitofarmacevtskih sredstev na osnovi prognoze • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • <i>Dolgoročni:</i> • Zmanjšana nevarnost za erozijo • Ohranjanje starih tradicionalnih in avtohtonih sort sadnega drevja • Ohranjanje tradicionalnih oblik travniških sadovnjakov z eventualno dvonamensko rabo • Ohranjanje značilne krajine in habitatov za mnoge rastlinske ter ptičje in druge živalske vrste • Pestrejša ponudba proizvodov, katerih osnova so stare, aromatične sorte sadja

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Travniški sadovnjaki predstavljajo identiteto slovenskega podežolja in zakladnico biotske raznovrstnosti v kmetijstvu. Razširjeni so praktično po celi državi, žal pa so bili v zadnjih desetletjih močno zapostavljeni. Potrošnikom so bile vsiljene novejšje sorte sadnega drevja, medtem ko so se ti ekstenzivni sadovnjaki zaradi neekonomičnosti in tržne nezanimivosti starali, ostali so neobdelani in neobnovljeni, drevesa pa nenegovana. Z vračanjem interesa kupcev in ponovnim uvajanjem tradicionalnih sort, pa se travniški sadovnjaki ponovno oživljajo. Plačila na površino so tako namenjena kritju dela stroškov za dodatno delo, ki je potrebno zaradi oživljanja in vzdrževanja travniških sadovnjakov in se dodelijo upravičencem na ravni cele države.

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/5: Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali

A. Glavne značilnosti

- Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke

Domače živali so stara kulturna vrednota človeštva in se že tisočletja uporabljajo za prirejo hrane, surovin, kot pomoč pri delu ali kot udomačene živali. V stoletjih in tisočletjih razvoja po udomačitvi so iz geografsko izoliranih populacij nastale podvrste in znotraj njih tipi, prilagojeni razmeram določenega okolja in podnebja. Tako so se tudi v slovenskem prostoru razvile številne avtohtone pasme domačih živali, ki so prispevale k večji biotski (genski) raznovrstnosti. V Sloveniji je bila reja domačih živali dobro razvita že v srednjem veku. Na začetku 20. stoletja je bilo število večine vrst domačih živali večje kot danes, slovenske avtohtone domače živali pa so kmetijam še nedavno pomenile osnovo za preživetje. V zadnjih desetletjih so genotipi z visoko proizvodnostjo nadomestili manj produktivne avtohtone tipe domačih živali, ki so se na ta način izgubili, zmanjšala pa se je tudi genska raznolikost pri posameznih vrstah domačih živali. Tako so številne stare avtohtone slovenske pasme domačih živali izginile, od nekaterih pa so se ohranili le ostanki. Zato je z namenom ohranjanja pasem oz. linij ter zagotavljanjem prehranske varnosti prebivalstva, potrebno preprečiti izgubo biološkega materiala in ohraniti genetsko variabilnost domačih živali. Plačila na GVŽ so namenjena ohranjanju avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali v proizvodnji, kar prispeva tudi k ohranjanju biotske raznovrstnosti in zagotavljanju trajnostne rabe naravnih virov.

- Podroben opis metodologije kalkulacij

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali
Mehanizem	• Plačilo na GVŽ za ohranjanje avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali v proizvodnji
Izvedbeni ukrep	• Reja čisto pasemskih živali
Pogoji	• Zahtevek za plačilo se lahko uveljavlja samo za tiste pasme domačih živali, ki so navedene v posebnem seznamu ministra • Vodenje rodovniške knjige oz. registra živali • Poraba na kmetijskih gospodarstvih pridelane krme za lastne živali
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Število živali v reji • Seznam avtohtonih in tradicionalnih pasem v reji po tem ukrepu • <i>Dolgoročni:</i> • Ohranjanje (ogroženih) avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali • Ohranjanje značilne kulturne krajine, ki je povezana z rejo določenih vrst in pasem domačih živali na krajevno običajen način • Zagotavljanje zdravih in kakovostnih živil živalskega izvora in potencialnega zdravja potrošnikov

Možen je nakup krme za zagotavljanje kakovostne in uravnotežene prehrane živali ter vitaminsko mineralnih dodatkov.

Upravičenci lahko uveljavljajo plačila za najmanj 1 GVŽ. Pri vzreji perutnine morajo upravičenci rediti vsaj 100 odraslih živali. Za mlado govedo staro manj kot eno leto, to je za teleta za zakol (bikci, teličke), za žrebeta do enega leta, za drobnico (ovce in koze) staro manj kot eno leto in za pujske do 20 kg, upravičenci ne morejo uveljavljati plačil za ta ukrep.

Po preteku roka za oddajo vloge, morajo upravičenci imeti število živali, za katere so vložili zahtevek, v reji še najmanj 6 mesecev pri govedu, 100 dni pri drobnici (ovce, koze), 3 mesece pri konjih in prašičih ter 2 meseca pri perutnini.

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Avtohtone in tradicionalne pasme domačih živali so sestavni del naravne in kulturne dediščine, ki so že v preteklosti pripomogle k ohranitvi poseljenosti bolj oddaljenih krajev Slovenije, pomembno pa so prispevale tudi k preprečevanju zaraščanja kmetijskih površin. Povečevanje števila avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali tudi v današnjem času igra pomembno vlogo pri ohranjanju tradicionalnih oblik kmetovanja ter varovanju okolja, ohranjanju značilne kulturne krajine, ki je povezana z rejo določenih vrst in pasem domačih živali na krajevno običajne načine ter zagotavljanjem zdravih in kakovostnih živil živalskega izvora in potencialnega zdravja potrošnikov. Plačila na GVŽ se dodelijo upravičencem na ravni cele države in so namenjena ohranjanju naslednjih avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali:

1. govedo:
 - cikasto govedo;
2. konji:
 - lipicanski konj,
 - posavski konj,
 - slovenski hladnokrvni konj,
 - ljutomerski kasač;
3. prašiči:
 - krškopoljski prašič;
4. ovce:
 - jezersko-solčavska ovca,
 - bovška ovca,
 - istrska pramenka – istrijanka,
 - belokranjska pramenka;
5. koze:
 - drežniška koza,
 - slovenska sanska koza,
 - slovenska srnasta koza;
6. perutnina:
 - štajerska kokoš,
 - slovenska grahasta kokoš,
 - slovenska srebrna kokoš.

Opis zgoraj navedenih pasem domačih živali je prikazan v Prilogi 16, vključno z navedbo števila plemenic za posamezne pasme, ki je potrjeno od pristojnega organa, to je: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Groblje 3, 1230 Domžale.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/6: Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Generacije selekcijskega in žlahtniteljskega dela so prispevale k ohranitvi številnih sort kmetijskih rastlin, ki so optimalno prilagojene specifičnim lokalnim okoljskim razmeram. Na enak način pa krajina nosi značilen pečat krajevnih posebnosti, ki se odražajo v različnih vrstah rabe zemljišč in načinih pridelave.

Industrializacija kmetijstva je v zadnjih desetletjih močno ogrozila to genetsko in zgodovinsko pomembno ter za človekovo dejavnost značilno biotsko raznovrstnost. Za številne kmetijske rastline iz različnih območij so značilni majhni pridelki, počasna rast in neekonomičnost, zaradi česar so v nevarnosti, da bodo izgubljene.

Žal pa so številne vrste kmetijskih rastlin z genetskim potencialom, ki bi ga bilo vredno ohraniti, kakor tudi mnoga lokalna rastišča s specifično floro in fauno že za vedno izgubljena. Da bi se ta genetska dediščina ohranila, je ukrep namenjen ohranjanju avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin, pri čemer bodo plačila na površino spodbudila kmetje, da bi še naprej kmetovali na tradicionalne načine in izboljševali pogoje za pridelavo teh sort.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin
Mehanizem	• Plačilo na površino za ohranjanje avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin v proizvodnji
Izvedbeni ukrep	• Pridelava avtohtonih in tradicionalnih redkih sort kmetijskih rastlin
Pogoji	• Zahtevek za plačilo se lahko uveljavlja samo za tiste sorte kmetijskih rastlin, ki so navedene v posebnem seznamu ministra • V petletno kolobarjenje morajo biti vključene najmanj 3 poljščine • Uporaba blata in kompostov iz čistilnih naprav ni dovoljena • Pridelava brez uporabe regulatorjev rasti pri pšenici, rži, ječmenu, ovsu in tritikali • Uporaba fitofarmacevtskih sredstev na osnovi prognoze, kjer le-ta obstaja
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) • Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • Seznam avtohtonih in tradicionalnih sort v pridelavi po tem ukrepu • <i>Dolgoročni:</i> • Ohranjanje (ogroženih) avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin • Ohranjanje značilne kulturne krajine, ki je povezana s pridelavo določenih vrst in sort kmetijskih rastlin na krajevno običajen način • Zagotavljanje kakovosti pridelane hrane in potencialnega zdravja potrošnikov

Upravičenci lahko uveljavljajo plačila za avtohtone in tradicionalne sorte sadnih rastlin, če gostota dreves znaša 50-200 dreves/ha pri travniških visokodebelnih sadovnjakih in v nasadih pri oljčnikih najmanj 150 dreves/ha, pri orehu in kostanju najmanj 120 dreves/ha ter pri ostalih sadnih vrstah najmanj 200 dreves/ha.

Strniščni posevki se upoštevajo kot ena od treh različnih poljščin, ki morajo biti vključene v 5-letni kolobar.

Kolobar mora biti zasnovan že ob vstopu v ukrep. V primeru višje sile ali spremembe tržnih razmer, morebitna zamenjava poljščin v kolobarju ne sme poslabšati kolobarja in negativno vplivati na okolje oz. zmanjšati učinkovitosti izvajanja tega ukrepa.

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Velika raznolikost podnebnih in talnih razmer omogoča, da so na naravnih rastiščih prisotni številni tipi rastlin v okviru iste vrste, bogata pa je tudi pestrost različnih vrst. Z namenom varovanja in ohranjanja izvornih lastnosti in genetske variabilnosti avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin, se plačila za ohranjanje teh sort v proizvodnji dodelijo upravičencem na ravni cele države za:

1. žita:
 - ajda (*Fagopyrum esculentum*) (Moench): 'Darja', 'Siva', 'Črna gorenjska';
2. koruzo (*Zea mays* L.):
 - 'Lj – 275 t (FAO 200)';
3. krmne rastline:
 - visoka pahovka (*Arrhenatherum elatius* (L.) P. Beauv. ex. J.S. et K.B. Presl.): 'Sora',
 - krmna ogrščica (*Brassica napus* L. var. *napus*): 'Starška',
 - podzemna koleraba (*Brassica napus* L. var. *napobrassica*): 'Rumena maslena',
 - strniščna repa (*Brassica rapa* L. var. *rapa*): 'Kranjska okrogla',
 - črna detelja (*Trifolium pratense* L.): 'Živa', 'Poljanka',
 - inkarnatka (*Trifolium incarnatum* L.) 'Inkara',
 - lucerna (*Medicago sativa* L.) 'Bistra',
 - rdeča bilnica (*Festuca rubra* L. ssp. *vulgaris*): 'Jasna',
 - travniška bilnica (*Festuca pratensis* L.) 'Jabelska',
 - mnogocvetna ljuljka (*Lolium multiflorum* Lam.): 'Draga',
 - trepečna ljuljka (*Lolium perenne* L.) 'Ilirka',
 - pasja trava (*Dactylis glomerata* L.) 'Kopa';
4. zelenjadnice:
 - čebula (*Allium cepa* L. var. *cepa*): 'Belokranjka', 'Ptujška rdeča',
 - česen (*Allium sativum* L.): 'Ptujski jesenski', 'Ptujski spomladanski',
 - korenje (*Daucus carota* L. ssp. *sativus* (Hoffm.) Hayek): 'Ljubljansko rumeno',
 - belo zelje (*Brassica oleracea* L. ssp. *oleracea* convar. *capitata* (L.) Alef. var. *capitata f. alba* DC.): 'Kranjsko okroglo', 'Emona', 'Ljubljansko', 'Varaždinsko',
 - radič (*Cichorium intybus* L. var. *foliosum* Hegi.): 'Anivip', 'Monivip', 'Solkanski',
 - glavната solata (*Lactuca sativa* L. convar. *sativa* var. *capitata* L.): 'Dalmatinska ledenka',
 - motovilec (*Valerianella locusta*): 'Ljubljanski motovilec',
 - preklarji, visoki stročji fižol in visoki fižol za zrnje (*Phaseolus vulgaris* L. ssp. *vulgaris* var. *vulgaris*): 'Jabelski stročnik', 'Jabelski pisanec', 'Jeruzalemski', 'Klemen', 'Semenarna 22', 'Ptujski maslenec';
5. krompir (*Solanum tuberosum* L.):
 - 'Kresnik', 'Jana', 'Cvetnik', 'Vesna';
6. oljnice (*Cucurbita pepo* L. var. *oleifera* (L.) Greb. var. *styriaca* sin. var. *citulina*):
 - oljna buča: 'Slovenska golica';
7. hmelj (*Humulus lupulus* L.):
 - 'Savinjski golding';
8. sadne rastline:
 - jablana (*Malus domestica* Borkh.): 'Bobovec', 'Boskopski kosmač', 'Beličnik', 'Carjevič', 'Dolenjska voščenska-Sevniška voščenska', 'Gorenjska voščenska-Besniška voščenska', 'Goriška sevka-Tolminka', 'Grafenštajnc', 'Kanadka', 'Krivopecelj', 'Londonski peping', 'Štajerski mošancelj-Zimski mošancelj', 'Lonjon', 'Majda', 'Ovčji nos', 'Pisani kardinal', 'Zlata parmena', 'Priolov delišes',
 - hruška (*Pyrus communis* L.): 'Tepka', 'Rjavka', 'Pohorska moštnica', 'Vinska moštnica',
 - sliva (*Prunus domestica* L.): 'Domača češplja',
 - češnja (*Prunus avium* L.): 'Vipavka',
 - oljka (*Olea europaea* L.): 'Istrska belica', 'Črnica', 'Buga', 'Štorta';
9. vinska trta (*Vitis vinifera* L. ssp. *vinifera*):
 - 'Maločrn', 'Pinela', 'Ranfol', 'Radgonska ranina', 'Rebula', 'Refošk', 'Rumeni plavec', 'Šipon', 'Zelen', 'Žametovka', 'Kraljevina', 'Malvazija'.

Opis zgoraj navedenih sort kmetijskih rastlin je prikazan v Prilogi 17. Seznam je potrjen s strani pristojnih organov, in sicer:

Kmetijski inštitut Slovenije Hacquetova 17 1000 Ljubljana	Zelenjadnice, krompir, krmne rastline, vinska trta
Univerza v Ljubljani Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo Jamnikarjeva 101 1000 Ljubljana	Ajda, koruza, sadne rastline, trave, detelje
Inštitut za hmeljartsvo in pivovarstvo Žalskega tabora 2 3310 Žalec	Hmelj
Poskusni center za oljkarstvo Ulica 15. maja 17 6000 Koper	Oljka

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep II/7: Sonaravna reja domačih živali

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Najpomembnejša panoga slovenskega kmetijstva je živinoreja, ki v strukturi končne kmetijske pridelave predstavlja več kot dve tretjini vrednosti, pri čemer ima največji delež govedoreja, sledita pa ji perutninarstvo in prašičereja. Reja drobnice, konjereja, kuncereja, čebelarstvo, in ribogojstvo so manj razširjene panoge. Živinorejska prireja se v celoti preusmerja v bolj ekonomične oblike reje, kjer se upoštevajo tudi etološke in okoljske zahteve.

Govedorejo narekujejo že naravne danosti z velikim deležem travinja. Travinje obsega skoraj dve tretjini vseh KZU, vendar pa se površina travinja v zadnjih letih zmanjšuje, saj se travinje, ki ni v rabi, zelo hitro zaraste. Krma se prideluje na okoli 90% travnikov in manj kot 70% pašnikov in večinoma vključuje tri košnje.

Ob upoštevanju etoloških zahtev živali in okoljskih standardov, je cilj ekstenziviranja prireje doseči sklenjen krogotok snovi na kmetijskih gospodarstvih, zmanjšati onesnaževanje naravnih virov in obremenitve obdelanih kmetijskih zemljišč ter prilagoditi število živali krmni bazi na kmetijskih gospodarstvih in s tem zmanjšati njihovo odvisnost od zunanjih vnosov.

Da bi spodbudili sonaravno rejo domačih živali, vključno z ustreznim gospodarjenjem na travinju, je izvajanje ukrepa namenjeno kmetijskim gospodarstvom z obtežbo 0,5-1,9 GVŽ/ha KZU. Tak način kmetovanja se odraža v živalim prijazni reji in omogoča naravno kroženje snovi na kmetiji, zmanjšanju onesnaževanje okolja z organskimi odpadki ter proizvodnjo zdrave in kvalitetne hrane živalskega izvora, ki zagotavlja potencialno zdravje potrošnikov.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsečina
Cilj	• Sonaravna reja domačih živali
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Sonaravna reja domačih živali z namenom ohranjanja travinja in preprečevanja zaraščanja ter zagotavljanja na kmetijskih gospodarstvih pridelane krme za živali ter zdravih in kakovostnih živinorejskih proizvodov
Pogoji	• Obtežba 0,5-1,9 GVŽ/ha • Najmanj enkratna raba (paša ali košnja) in spravilo letno • Poraba na kmetijskih gospodarstvih pridelane krme za lastne živali
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) • Evidentirana raba gnojil • Količina pridelane voluminozne krme • Število živali na ha obdelanih kmetijskih površin • <i>Dolgoročni:</i> • Živalim prijazna reja • Naravni krogotok snovi na kmetiji • Zmanjšano onesnaževanje okolja z organskimi odpadki • Manjše obremenjevanje tal in voda • Zagotavljanje zdravih in kakovostnih živil živalskega izvora in potencialnega zdravja potrošnikov

Možen je nakup krme za zagotavljanje kakovostne in uravnotežene prehrane živali ter vitaminsko mineralnih dodatkov.

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

V Sloveniji travinje obsega skoraj dve tretjini KZU, na katera je večinoma vezana živinorejska proizvodnja. Gospodarjenje na travinju, namenjeno sonaravni reji domačih živali, prispeva tudi k preprečevanju zaraščanja in zagotavlja na kmetijskih gospodarstvih pridelati krmo za lastne živali ter proizvodnjo zdravih in kakovostnih živil živalskega izvora. Plačila za izvajanje tega ukrepa se zato dodelijo upravičencem na ravni cele države.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep III/8: Ohranjanje ekstenzivnega travinja

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Zaradi nujnosti intenzifikacije kmetijstva, se z večino ekstenzivnega trajnega travinja ni pravilno gospodarilo. V zadnjih desetletjih je intenzivno izkoriščanje travnatih površin prispevalo k vrstno osiromašeni sestavi travne ruše. Nasprotno pa ekstenzivna raba travinja povečuje delež nesejanih rastlinskih vrst. Vzdrževanje in ohranjanje trajnega travinja s tradicionalnim načinom gospodarjenja temelji na zmanjšanju obtežbe in je namenjeno ohranjanju habitatov in biotske raznovrstnosti, krajine in mozaične strukture podeželskih območij ter omogoča polno cvetenje glavnih vrst trav.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje ekstenzivnega travinja
Mehanizem	• Plačilo na površino za ohranjanje ekstenzivnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Gospodarna raba travinja z namenom preprečevanja zaraščanja
Pogoji	• Obtežba 0-0,5 GVŽ/ha • Najmanj enkratna raba (paša ali košnja) in spravilo letno • Košnja v obdobju po polnem cvetenju glavnih vrst trav
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Pokošene travnate površine (ha) • Število živali • Količina pridelane voluminozne krme • Evidentirana raba gnojil • <i>Dolgoročni:</i> • Preprečevanje zaraščanja • Ohranjanje habitatov in biotske raznovrstnosti • Ohranjanje krajine in mozaične strukture podeželskih območij • Ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Tradicionalno kmetovanje na travinju je povzročilo nastanek določenih tipov drugotnih habitatov, ki imajo tudi izreden pomen pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. Značilno krajinsko pestrost pa ogroža opuščanje kmetijske rabe na nekaterih območjih ter intenzifikacija kmetijske proizvodnje, ki spreminjata videz krajine in negativno vplivata na biotsko raznovrstnost. Intenzivni načini gospodarjenja se odražajo tudi v neugodni botanični sestavi travne ruše ter zmanjšanem številu živalskih vrst, ki so odvisne od določenih habitatov. Ekstenzivna raba travinja seveda nima pravega ekonomskega učinka, vendar pa vključuje naravovarstveni vidik, saj omogoča obogatiti floristično sestavo in povečati številčnost živalskih vrst na travnikih. Plačila na površino, namenjena ohranjanju ekstenzivnega travinja, se dodelijo upravičencem na ravni cele države.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Skupina III.: Varovanje zavarovanih območij

Del kmetijsko okoljskih plačil so tudi ukrepi pomoči v zavarovanih območjih, kot so vodo varstvena območja ter narodni, regionalni in krajinski parki, naravni rezervati, naravni spomeniki, naravne znamenitosti in ekološko pomembna območja.

Ukrepi z izravnavo stroškov zaradi posebnih okoljskih razmer prispevajo tudi k ohranjanju krajinskih elementov in površin za razvijanje biotopov.

Da bi ohranili obdelanost in poseljenost krajine s posebnim statusom, kmetijsko okoljska plačila predvidevajo naslednje ukrepe:

- III/1 Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih,
- III/2 Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri,
- III/3 Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov,
- III/4 Pokritost tal na vodo varstvenem območju,
- III/5 Zatravljanje in zelena praha.

Uradno evidenco območij grbinastih travnikov, zavarovanih, ekološko pomembnih in vodo varstvenih območij z navedbo imen teh območij, katastrskih občin (ime in šifra k.o.) in podatkov o parcelah (parcelne številke) vodi in AKTRP ter MKGP posreduje MOPE, ki zagotavlja tudi izvajanje monitoringa o stanju okolja, habitatih in biotski raznovrstnosti. Sistem monitoringa mora biti prilagojen potrebam PRP.

Uradno evidenco o osrednjem območju pojavljanja velikih zveri (z navedbo parcelnih števil in katastrskih občin – imena in šifre k.o.) vodi in AKTRP ter MKGP posreduje Zavod za gozdove Slovenije. Sistem monitoringa velikih zveri mora biti prilagojen potrebam PRP.

Cilji, mehanizmi in pogoji za pridobitev plačil po posameznih ukrepih so opisani v nadaljevanju.

Ukrep III/1: Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

V Sloveniji zavarovana območja trenutno predstavljajo 8% ozemlja, v naslednjih 15 letih pa naj bi status zavarovanih območij imelo 30% ozemlja. V skladu z Zakonom o ohranjanju narave (UL RS, št. 56/1999, 31/2000, 119/2002, 22/2003) in mednarodnih kriterijih so v Sloveniji zavarovana območja razvrščena v različne kategorije: narodni, regijski in krajinski parki, naravni spomeniki, strogi naravni rezervati in naravni rezervati.

Vsem zavarovanim območjem pa je skupno prepletanje naravnih ekosistemov in habitatov s habitatnimi tipi, ki so nastali kot posledica stoletne kmetijske in gozdarske rabe prostora. Poleg naravnih in kulturnih vrednot zavarovana območja predstavljajo tudi prostor za polno doživljanje narave, oddih in rekreacijo.

V zavarovanih območjih imajo določeni habitati in habitatni tipi, ki jih je s svojim delovanjem soustvaril človek poseben ekološki in naravovarstveni pomen. Opuščanje tradicionalne kmetijske rabe v teh območjih vodi v izgubo za prostor pomembnih habitatnih tipov in biotske raznovrstnosti. Opuščanje kmetijske rabe vodi tudi v odseljevanje in s tem propadanje kmetijske kulturne krajine ter drugih za ta območja pomembnih dejavnikov: infrastrukture cest, telekomunikacij, vodooskrbe, prenočitvenih in gostinskih zmogljivosti.

Pričakovani učinek ukrepa je zato preprečiti posledice opuščanja kmetovanja v teh območjih ter vzpodbuditi kmete, da bi na teh območjih kmetovali tudi v prihodnje ter istočasno ohranjali in varovali kulturno kmetijsko krajino. Zato je kmetom na teh območjih potrebno dati finančno spodbudo v obliki plačil, namenjeno kritju stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja na zavarovanih območjih
Izvedbeni ukrep	• Ukrepi I/2-I/8, II/1-II/8, III/2
Pogoji	• Kmetijsko gospodarstvo oz. posamezne parcele kmetijskega gospodarstva se morajo nahajati na zavarovanem območju • Kmetijsko gospodarstvo mora izvajati najmanj enega od ukrepov I/2-I/8, II/1-II/8, III/2, skladno s predpisanimi pogoji • Izvajanje tradicionalnega kmetovanja na krajevno običajen način • Kmetovanje v skladu s sprejetim programom upravljanja (če je program že sprejet)
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine znotraj zavarovanih območij, na katerih se izvajajo ostali kmetijsko okoljski ukrepi (ha) • Število živali • <i>Dolgoročni:</i> • Ohranjanje sonaravnega kmetovanja • Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih • Ohranjanje habitatov in biotske raznovrstnosti

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

V Sloveniji je statusno zavarovanega 8% ozemlja. Z vidika varstva narave naj bi status zavarovanih območij v prihodnje pridobilo še dodatnih 22% ozemlja. Ohranjanju obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih so namenjena plačila, ki predstavljajo dodatnih 20% v območjih narodnih parkov, 15% v območjih regijskih parkov in 10% v ostalih zavarovanih območjih in se obračuna na skupno vrednost plačil za ukrepe I/2-I/8, II/1-II/8, III/2 in se dodeli upravičencem znotraj zavarovanih območij, navedenih v Prilogi 18.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep III/2: Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Rjavi medved je bil do 18. stoletja v Sloveniji splošno razširjen. Skozi stoletja ga je človek zaradi posegov v naravo in neposrednega uničevanja (lov, zastrupljanje) potisnil v gozdove Visokega Krasa. V času najbolj močnega preganjanja je na ozemlju Slovenije preživel le nekaj 10 medvedov. Po uvedbi varstvenih ukrepov na veleposestih, na notranjskem in kočevskem konec 19. stoletja, se je število osebkov spet povečalo in ohranilo.

Osrednje območje je opredeljeno na prostoru, kjer je medved od nekdaj stalno prisoten in danes strnjeno naseljen. V nobenem primeru ne gre za naseljevanje medveda v ta prostor, ampak za ohranitev populacije rjavega medveda v ugodnem stanju, v čim bolj naravni spolni in starostni strukturi in v takšnem številu, ki človeku omogoča sožitje z njim.

Pričakovani učinki izvajanja ukrepa izhajajo iz določil Bernske konvencije, ki sta jo ratificirali tako RS kot ES, in zakonodaje, ki določa njeno izvajanje. V Evropski skupnosti je to za velike zveri Direktiva Sveta 92/43/ES, v Sloveniji pa Zakon o ohranjanju narave (UL RS, št. 56/1999, 31/2000, 119/2002, 22/2003) in Strategija upravljanja z rjavim medvedom (*Ursos arctos*) v Sloveniji, ki temelji na ohranjanju ugodnega stanja ohranjenosti vrst velikih zveri, navedenih v Prilogah II in IV Direktive Sveta 92/43/ES.

Kjer območje razširjenosti rjavega medveda sovпада z območji za kmetijsko pridelavo, predvsem rejo drobnice, prihaja do določenega izpada prihodka zaradi škode, ki jo povzročijo medvedi. Izpad prihodka ob hkratnem ohranjanju ugodnega stanja ohranjenosti velikih zveri (predvsem rjavega medveda) je možno preprečevati z dodatnim varovanjem čred, predvsem drobnice, ali pa prestrukturiranjem iz reje drobnice v rejo velike živine. Plačilo je namenjeno povečanemu obsegu dela zaradi izvajanja zaščitnih ukrepov nadzora paše (postavljanje ograj, staj, redno odpiranje in zapiranje prehodov), hkrati pa lahko spodbuja prestrukturiranje reje drobnice v rejo velike živine ter zagotovi sobivanje medveda s človekom, zlasti z lokalnim prebivalstvom.

Kot osrednje območje pojavljanja velikih zveri se upošteva tisto območje, ki ga s posebnim aktom opredeli Vlada RS.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsebina
Cilj	• Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri
Mehanizem	• Plačilo na površino travinja za kritje stroškov dodatno vloženega dela zaradi varovanja črede pred napadi velikih zveri
Izvedbeni ukrep	• Reja domačih živali z namenom ohranjanja travinja in preprečevanja zaraščanja ter zagotavljanja sobivanja z velikimi zvermi
Pogoji	• Obtežba 0,5-1,9 GVŽ/ha • Paša živine • Če je na paši drobnica, mora biti čreda stalno varovana
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) • Število živali na paši • <i>Dolgoročni:</i> • Ohranjanje travinja in preprečevanje zaraščanja • Zmanjšanje konflikta med velikimi zvermi in kmetovanjem • Zmanjšano število napadov velikih zveri • Sobivanje velikih zveri in domačih živali

Upravičenci lahko uveljavljajo plačilo samo za obdobje, ko so živali dejansko na paši in so varovane.

B. Druge informacije

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Osrednje območje pojavljanja velikih zveri obsega: širšo Kočevsko z Ribniško dolino, Notranjsko s Krmsko-Mokrškim pogorjem, del Dolenjske in del Bele Krajine, Nanos, Hrušico, Trnovski gozd, del Idrijskega hribovja. Velike zveri sicer živijo v gozdu, vendar jim obdelane površine nudijo hrano, zmanjšanje prehranjevalnega prostora zaradi prekomernega staleža nekaterih divjih živali v gozdu pa jih priganja v urbana območja ter povzroča konflikt s podeželskimi prebivalci in njihovimi dejavnostmi (ovčereja). Plačila na površino travinja so namenjena kritju stroškov dodatno vloženega dela zaradi varovanja črede pred napadi velikih zveri in se dodelijo upravičencem na območjih, navedenih v Prilogi 19.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep III/3: Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

Tradicionalni in ekstenzivni načini kmetovanja so bili v Sloveniji v preteklosti splošno razširjeni in so omogočali ohranjanje življenjskega prostora številnim živalskim in rastlinskim vrstam. Zaradi sprememb naravne in kmetijske krajine pa so v zadnjih stoletjih mnoge živalske in rastlinske vrste postale odvisne od človekove dejavnosti. Lastovke so svoja gnezdišča iz skalnatih sten prestavile na hiše, skednje in v hleve, bela štokrlja, ki je včasih gneznila na visokih drevesih pa danes gnezdi na dimnikih ali drogovi sredi naselij.

Kljub majhni velikosti ozemlja, je za Slovenijo značilna velika krajinska pestrost in zelo raznolike podnebne razmere ter tradicionalno kmetovanje, kar prispeva k relativno visoki biotski raznovrstnosti. Slovenija je tudi po biotski raznovrstnosti na drugem mestu (UNEP WCMC biodiverzitetni indeks) s preko 850 endemišnimi vrstami. Preko 250 vrst in preko 40 habitatnih tipov je v interesu ES in kot takih predmet habitatnega varstva v skladu z Direktivo o pticah (79/409/ES) in Direktivo o habitatih (92/43/ES) ter mreže NATURA 2000. To izstopajoče število je posledica lege Slovenije na stiku vzhodnih, zahodnih in severnih elementov favne. Mnoge vrste tukaj dosegajo tudi svojo severno, južno, vzhodno ali zahodno mejo razširjenosti.

Da bi to raznovrstnost tudi ohranili, je izvajanje ukrepa usmerjeno v naravi in pticam bolj prijazno kmetovanje, ki omogoča ohranjanje njihovega življenjskega okolja.

Pričakovani učinki izvajanja ukrepa pa izhajajo iz določil Konvencije o ohranjanju biotske raznovrstnosti, ki sta jo ratificirali tako RS kot ES, in zakonodaje, ki določa njeno izvajanje. V ES sta to Direktiva o pticah (79/409/ES) in Direktiva o habitatih (92/43/ES), v Sloveniji pa Zakon o ohranjanju narave (UL RS, št. 56/1999, 31/2000, 119/2002, 22/2003). Ta učinek je ohranjanje ugodnega stanja ohranjenosti ogroženih vrst in habitatnih tipov, navedenih v Prilogah I in II Direktive o habitatih in Prilogi I Direktive o pticah, na ekološko pomembnih območjih (ki vključujejo območja NATURA 2000), ki so v kmetijski rabi.

Ekološko pomembna območja so praviloma območja z ohranjeno ali značilno biotsko raznovrstnostjo. V okviru ukrepa bo raba kmetijskih zemljišč sonaravna, kar bo prispevalo k visoki biotski raznovrstnosti območja in ohranja habitate (življenjske prostore) ekološko zahtevnih vrst. V Sloveniji so habitatni številni ogroženi vrst in habitatni tipi tudi kasno košeni vlažni in suhi travniki na mineralno revnih tleh. Pričakovani učinek ukrepa je ohranjanje ciljno določenega obsega in kvalitete teh travnikov znotraj določenih območij. Na številnih ekološko pomembnih območjih so ti travniki podvrženi spreminjanju v bolj intenzivne oblike kmetijske rabe (intenzivno gnojene travnike ali njive). Zato je ohranjanje teh posebnih traviščnih habitatov izrednega pomena.

Plačila so namenjena vzdrževanju travnikov s košnjo ali pašo oz. njihovi ponovni vzpostavitvi. Sestavni del takega ukrepa je košnja po polnem razcvetu, kar omogoča preživetje rastlinskim vrstam, ki cvetijo kasno, gnezdečim pticam in nekaterim drugim živalskim vrstam pa uspešno vzrejo zaroda. Takšna raba zemljišča je bolj specifična in lastniku povzroči določen izpad prihodka. Zato je kmetom potrebno nuditi določeno finančno spodbudo zaradi prilagoditve kmetovanja z namenom ohranjanja ekološko zahtevnih rastlinskih in živalskih vrst. Ustrezno plačilo zagotavlja dohodkovno enakost kmetov, ki se odločijo za izvajanje tega ukrepa, s kmeti, ki tovrstnega ukrepa ne izvajajo in zato nimajo izpada prihodka.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- *Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci*

	Vsečina
Cilj	Povečevanje deleža travinja, ki omogoča uspešno razmnoževanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter gnezditve travniških ptic na ekološko pomembnih območjih
Mehanizem	Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela zaradi okoljevarstvenih in krajinskih zahtev
Izvedbeni ukrep	Ohranjanje ekstenzivnega travinja in omejitev (drevesne in grmovne zarasti) znotraj ekološko pomembnih območij
Pogoji	- Kmetijsko gospodarstvo oz. posamezne parcele kmetijskega gospodarstva se morajo nahajati na ekološko pomembnem območju - Osnovna obtežba 0,5-1,9 GVŽ/ha - Pri pašni rabi obtežba pred 15.6. ne sme preseči 0,75 GVŽ/ha - Košnja po cvetenju trav (po 15.7. na območju osrednje Slovenije) in spravilo - Obstoječe robne pasove dreves in živih mej je potrebno obrezovati in redčiti vsako drugo leto

	Vsebina
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> • Travnate površine, na katerih se izvaja ukrep (ha) • Površine znotraj ekološko pomembnih območij, ki so pokošene oz. popasene skladno s pogoji (ha) • Evidentirana raba gnojil • <i>Dolgoročni:</i> • Ohranjanje značilne krajine in habitatov za mnoge rastlinske ter ptičje in druge živalske vrste • Velikost populacije indikatorskih vrst ptic • Razširjenost indikatorskih rastlinskih vrst

- *Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja*

Med EU 15+10 državami je Slovenija po biotski raznovrstnosti na drugem mestu (UNEP WCMC biodiverzitetni indeks). Najprimernejša območja za ohranjanje večine vrst in habitatnih tipov naravovarstvenega interesa so ekološko pomembna območja (določena s strani Vlade RS). Na teh območjih bo Slovenija izpolnjevala obveze, ki v zvezi s habitatnim varstvom izhajajo iz Direktive o pticah (79/409/ES) in Direktive o habitatih (92/43/ES), vključno z vzdrževanjem mreže NATURA 2000. Znotraj teh območij so za ohranjanje vrst v interesu Skupnosti ena najpomembnejših oblik rabe ekstenzivni, mineralno revni travniki. Vzdrževanje teh ekstenzivnih travnikov in mejic ob njih znotraj ekološko pomembnih območij, skupaj s povečevanjem njihove površine, omogoča ohranjanje habitatov rastlinskih in živalskih vrst, zlasti tistih navedenih v Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih. Plačila, ki vključujejo dodatno 20% finančno spodbudo, so namenjena podpori takemu načinu kmetovanja, ki omogoča zlasti uspešno razmnoževanje pozno semenečih vrst rastlin in gnezdenje travniških vrst ptic, in so zato izplačajo upravičencem, katerih kmetijska gospodarstva oz. posamezne parcele se nahajajo znotraj območij, naštetih v Prilogi 20.

- *Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi*

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep III/4: Pokritost tal na vodo varstvenem območju

A. Glavne značilnosti

- *Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke*

V letu 2000 je bila ena tretjina preiskanih podtalnic čista ter po slovenskih in evropskih kriterijih za pitno vodo dovolj kakovostna, da se je lahko uporabljala kot vir pitne vode. V drugih dveh tretjinah je bila odkrita vsaj ena spojina, ki je kvarila kakovost podtalnic in je bila vzrok odstopanj od smerničnih vrednosti EU. Največkrat sta bila to atrazin in desetilatrazin. Drugi kontaminanti, ki so presegli mejne vrednosti za pitno vodo, so še: nitrati, klorirana topila, pesticidi, kovine (Fe, Mn, Cr, Pb, Zn, Cd), amonij in nitriti.

Delež kmetijstva v onesnaženosti z nitrati ni vedno lahko določiti, vendar uporaba mineralnih gnojil na področjih z intenzivno rabo kmetijske zemlje predstavlja glavni vir onesnaženja (predvsem nitratov) okolja. Škodljivi učinki kmetijstva na vodne vire, še posebej na kakovost podtalnice, so najopaznejši v porečju reke Drave in Mure. V vzhodnem delu Slovenije (Mursko, Ptujsko in Dravsko polje) na kakovost podtalne vode neposredno vpliva intenzivna poljedelska proizvodnja. Nižine v pomurski in mariborski regiji z intenzivno pridelavo žit ter celjski regiji s plantažami hmelja so onesnažene z nitrati. Na kakovost podtalnice Krško-Brežiškega polja prav tako vpliva intenzivno kmetijstvo, vendar koncentracije nitratov v letu 2000 niso bistveno presegale mejne vrednosti. V pomurski in celjski regiji na povečano vsebnost nitratov v podtalnici vplivajo tudi presežki gnoj z velikih živinorejskih farm. V zahodnem delu Slovenije (Vipavska dolina) je kakovost podtalnice sorazmerno dobra. V alpskem zaledju so izviri veliko čistejši kot drugod.

Glede na evropske standarde je kakovost voda iz večine podzemnih virov v Sloveniji še vedno primerna za pitje. Kakovost podtalnice kaže v zadnjih letih trend izboljšanja glede na vsebnost nitratov in pesticidov v odvzetih vzorcih, boljša kot pred desetletji pa je tudi kakovost vodotokov v Sloveniji.

Še vedno pa so nujni ukrepi za ohranjanje in izboljšanje kakovosti podtalnice. Celotno območje Slovenije je opredeljeno kot občutljivo območje, omejitve glede onesnaževanja podtalnice z ostanki pesticidov in nitratov pa je potrebno upoštevati na območjih črpališč. Poleg okoljevarstvenih predpisov, ki v nobenem primeru ne smejo biti kršeni, ukrep vključuje še dodatne omejitve. Celoletni zeleni pokrov in evidentirana raba gnojil in fitofarmaceutskih sredstev se odražata v zmanjševanju onesnaževanja podtalnice in izboljševanju njene kakovosti.

- *Podroben opis metodologije kalkulacij*

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge značilnosti

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje obdelane in poseljene krajine s posebnim statusom
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela zaradi okoljevarstvenih in krajinskih zahtev ter za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Ohranjanje zelenega pokrova na vodo varstvenem območju preko celega leta
Pogoji	• V shemo kmetijsko okoljskih ukrepov mora biti vključeno celotno kmetijsko gospodarstvo, če leži na vodo varstvenem območju oz. vsa tista kmetijska zemljišča v rabi, ki se nahajajo na vodo varstvenem območju • 5-letni kolobar mora vključevati vsaj 3 poljščine • Celoletni zeleni pokrov • Enkratni odmerek dušika ne sme preseči 30 kg/ha • Uporaba le na kmetiji pridelane organske mase (odpadkov) • Zgornja meja obtežbe ne sme preseči 1,9 GVŽ/ha • Posevkom, stanju tal in času primerna obdelava površin • Vsaj 2-kratna košnja in spravilo na travinju
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> · Celoletni zeleni pokrov (ha) · Evidentirana raba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev • <i>Dolgoročni:</i> · Zmanjšano onesnaženje podtalnice · Ohranjanje in izboljšanje kvalitete podtalnice

Strniščni posevki se upoštevajo kot ena od treh različnih poljščin, ki morajo biti vključene v 5-letni kolobar.

Kolobar mora biti zasnovan že ob vstopu v ukrep. V primeru višje sile ali spremembe tržnih razmer, morebitna zamenjava poljščin v kolobarju ne sme poslabšati kolobarja in negativno vplivati na okolje oz. zmanjšati učinkovitosti izvajanja tega ukrepa.

Za celoletni zeleni pokrov so primerni posevki trav, detelj, lucerne, travno deteljnih mešanic, deteljno travnih mešanic, ozimnih žit, krmnih koševin in drugih prezimnih poljščin.

Okoljevarstveni standardi v nobenem primeru ne smejo biti kršeni.

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

Slovenija je bogata z vodnimi viri, podtalnico in izviri, ki so pomembni viri zelo kakovostne in čiste pitne vode. Podzemni vodonosniki, od koder se črpa pitna voda, so večinoma plitvi in locirani v aluvialnih dolinah vodotokov, ki so pretežno tudi območja z intenzivno kmetijsko proizvodnjo. Vzdrževanju in izboljšanju kvalitete podtalnice, ob sočasnem ohranjanju obdelane in poseljene krajine s posebnim statusom so namenjena plačila, ki se dodelijo upravičencem na najožjih vodo varstvenih območjih, navedenih v Prilogi 21.

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Ukrep III/5: Zatavljanje in zelena praha

A. Glavne značilnosti

- Upravičenost do plačil glede na pričakovane učinke

Zelena praha neposredno vpliva na zmanjšanje onesnaževanja in pozitivno vpliva na okolje. Pri presoji ciljev varovanja voda, je za njihovo doseganje najboljši način prav zelena praha. Površine so trajno pokrite s travinjem, ki zmanjšuje možnosti za potencialno onesnaževanje podtalnice. Kmetje lahko uveljavljajo plačila za celotno površino in ne le za dele, ki jih zatravijo. To pa prispeva tudi k varovanju značilnosti podeželskih območij, saj kmetje ne dobijo spodbude za odstranjevanje živih meja in posameznih dreves, pomembnih za ohranjanje prosto živečih rastlin in živali, da bi na ta način povečali plačilo na površino.

Pričakovani učinki ukrepa so ohranjanje obdelane in poseljene krajine na vodo varstvenih območjih. Plačila nadomeščajo izgubljeni prihodek zaradi opustitve pridelave na njivskih površinah ali v trajnih nasadih.

- Podroben opis metodologije kalkulacij

Metodologija izračuna višine plačila je prikazana v Prilogi 10.

B. Druge informacije

- Obveznosti in pogoji, ki jih morajo izpolnjevati upravičenci

	Vsebina
Cilj	• Ohranjanje obdelane in poseljene krajine s posebnim statusom
Mehanizem	• Plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela zaradi okoljevarstvenih in krajinskih zahtev ter za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja
Izvedbeni ukrep	• Zatravljanje in zelena praha
Pogoji	• Izvajanje ukrepa le na zavarovanih vodo varstvenih območjih • Travnate površine morajo biti negovane
Indikatorji	• <i>Kontrolni:</i> · Število ha spremenjene rabe · Travnate površine (ha) • <i>Dolgoročni:</i> · Trajna zatravljenost · Izboljšana kvaliteta podtalnice

Plačilo za ta ukrep se lahko izplača le za tiste površine, ki so bile v letu 2003 njivske površine. Njivske površine morajo biti zatravljene za obdobje trajanja obveznosti (5 let) oz. 20 let v primeru podaljšanja trajanja kmetijsko okoljskih ukrepov.

- Opis obsega izvedbenega ukrepa glede na potrebe in cilje z vidika geografskega, sektorskega ali drugega pokritja

V Sloveniji so glavni onesnaževalci voda industrijski in drugi proizvodni obrati, prebivalstvo ter kmetijstvo. Neustrezna obdelava površin lahko dolgoročno na večjih območjih poveča raven potencialno nevarnih snovi v vodah (nitrati, fosfati, pesticidi, organske snovi, amonijeve spojine ipd.). Zatravljanje njivskih površin z ekstenzivnim gospodarjenjem na novo zatravljenih površin prispeva k varstvu in ohranjanju voda in virov pitne vode. Plačila za zatravljanje in zeleno praho so namenjena kritju dela stroškov dodatno vloženega dela zaradi okoljevarstvenih in krajinskih zahtev in se dodelijo izključno upravičencem na najnižjih vodo varstvenih območjih, navedenih v Prilogi 21.

- Kombinacije z drugimi kmetijsko okoljskimi ukrepi

Možnosti kombiniranja so prikazane v poglavju *Kombinacije kmetijsko okoljskih ukrepov*.

Prednostna naloga 2: Ekonomsko in socialno prestrukturiranje kmetijstva

9.3.3 Zgodnje upokojevanje

A. Glavne značilnosti

- Cilj

Ukrep je ciljno naravnan v izboljšanje neugodne starostne strukture nosilcev kmetijskih gospodarstev in zagotavljanje dohodka starejšim kmetom, ki se odločijo, da bodo prenehali s komercialno kmetijsko dejavnostjo ter predali kmetijsko gospodarstvo mlajšim prevzemnikom. Tovrstne podpore bodo pospešile strukturne in organizacijske spremembe na kmetijah.

B. Druge informacije

- Pogoji, ki jih morata izpolnjevati prenosnik in prevzemnik

Do plačila rente so upravičeni kmetje s področja celotne Slovenije, ne glede na vrsto proizvodnje, pri čemer morajo izpolnjevati zahtevane pogoje.

Prenosnik kmetijskega gospodarstva:

- ne sme biti mlajši od 55 let in starejši od 61 let za ženske ali 63 let za moške,
- mora imeti v lasti vsaj 3 ha primerljivih kmetijskih zemljišč,
- na kmetijskem gospodarstvu, ki ga prenaša mora kmetovati vsaj zadnjih 10 let,
- mora biti vsaj zadnjih 5 let pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet ali član kmečke družine,
- mora nepreklicno prenehati s komercialno kmetijsko dejavnostjo, za svoje potrebe pa lahko obdrži največ 0,5 ha površin, na katerih mora prav tako prenehati s komercialno kmetijsko dejavnostjo,
- še ne sme biti upokojen po nacionalni shemi upokojevanja,
- mora predati kmetijsko gospodarstvo izbranemu nasledniku, ki izpolnjuje pogoje in z njim skleniti ustrezno pogodbo o lastninskem prenosu in predaji kmetijskega gospodarstva,
- mora seznaniti naslednika z vsemi posebnostmi, ki so povezane z zadevnim kmetijskim gospodarstvom.

Prevzemnik mora:

- biti na dan prenosa star vsaj 18 let ali največ 50 let,
- naslediti celotno kmetijsko gospodarstvo ter postati nosilec in lastnik kmetijskega gospodarstva (kmetijska zemljišča, vključno z gozdom in pripadajočimi stavbami na kmetijskem gospodarstvu),
- na prenesenih zemljiščih kmetovati v skladu z dobro kmetijsko prakso vsaj 10 let,

- imeti na dan prenosa ustrezno usposobljenost za kmetovanje, in sicer:
 - vsaj 5 let izkušenj s kmetovanjem (izjava lastnika kmetijskega gospodarstva, na katerem je prevzemnik pridobil izkušnje) ali,
 - dokončano najmanj 3-letno srednjo šolo s področja kmetijstva ali druge ustrezne smeri (izdano spričevalo) ali,
 - vsaj 3 leta izkušenj s kmetovanjem (izjava lastnika kmetijskega gospodarstva, na katerem je prevzemnik pridobil izkušnje) in opravljeno dodatno izobraževanje iz kmetijstva ali dopolnilnih dejavnosti v trajanju najmanj 50 ur (izdano potrdilo),
- predložiti načrt gospodarjenja za preneseno kmetijsko gospodarstvo in v roku 5 let izboljšati njegovo ekonomsko sposobnost (ko je to mogoče) v skladu s tem načrtom.

Pravice in obveznosti prenosnika, prevzemnika in plačilne agencije (AKTRP) se podrobneje uredijo s pogodbo, ki jo pripravi AKTRP, podpišejo pa prenosnik, prevzemnik in AKTRP na dan vstopa v ukrep.

- Vrsta pomoči

Letna renta za ukrep zgodnje upokojevanje je sestavljena iz fiksnega dela, ki znaša 4.212 € na kmetijsko gospodarstvo in iz variabilnega dela, ki je odvisen od velikosti prenesenih površin in znaša 358 €/ha, vendar največ do vključno 24 ha primerljivih kmetijskih zemljišč. Če je preneseno kmetijsko gospodarstvo večje, se morajo prenesti vsa kmetijska zemljišča, pri čemer se površine primerljivih kmetijskih zemljišč nad 24 ha v izračunu rente ne upoštevajo.

Letna renta se izplačuje mesečno v enakih zneskih in se začne izplačevati za naslednji mesec po tem ko tripartitna pogodba stopi v veljavo.

Variabilni del rente se izračuna na osnovi obsega površin, ki so dejansko v rabi v letu prenosa in so upravičene do plačil. Za izračun prenesenih površin se uporabljajo ekvivalenti, navedeni v preglednici 33.

Preglednica 33: Ekvivalenti za izračun obsega prenesenih kmetijskih zemljišč

Dejanska raba	1 ha primerljivih prenesenih zemljišč
Njive ali vrtovi	1 ha
Trajni travniki	2 ha
Ekstenzivni sadovnjaki	2 ha
Intenzivni sadovnjaki ali vinogradi ali oljčniki ali hmeljišča ali vrtnine v zavarovanih prostorih	0,25 ha
Gozd	8 ha
Plantaže gozdnega drevja	5 ha

Velikost prenesenega kmetijskega gospodarstva se lahko ohrani ali poveča glede na velikost gospodarstva pred prenosom. Referenčno leto za velikost kmetije je leto 2003.

Če sta solastnika kmetijskega gospodarstva dva ali več in vsi izpolnjujejo pogoje za vstop v ukrep, se lahko dogovorijo, da vsak od solastnikov prejema, glede na solastniški delež, pripadajoči del rente. V tem primeru se morajo solastniki dogovoriti za istočasen prenos kmetijskega gospodarstva na enega prevzemnika.

V času prejemanja rente je prenosnik/ca dolžan/a plačevati prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje do izpolnitve pogojev za pridobitev pokojnine po nacionalni shemi.

- Opis nacionalne sheme upokojevanja

V Sloveniji sistem starostnega upokojevanja (nacionalna shema upokojevanja) temelji na Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju¹, ki je bil sprejet 1. decembra 1999 in je v veljavi od 1. januarja 2000. V obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje so vključeni vsi zaposleni (v javnem in zasebnem sektorju), samozaposleni, kmetje, kakor tudi druge kategorije prebivalstva. Glede na prejšnji sistem, se v Sloveniji starost ob upokojitvi postopoma zvišuje, prav tako pa se zvišuje tudi zahtevana pokojninska doba za ženske.

Zakon določa tako minimalno kot tudi polno starost za pridobitev pravice do pokojnine. Minimalna starost, to je minimalna zahteva za pridobitev pravice do starostne pokojnine, zavarovancu omogoča, da se upokoji, vendar je višina pokojnine ustrezno nižja glede na število mesecev, ki zavarovancu manjkajo do polne starosti za upokojitev. Polna starost, ki zavarovancu omogoča, da se mu pokojnina določi izključno na osnovi pokojninske dobe, znaša 61 let za ženske in 63 let za moške.

- Trajanje pomoči

Ukrep se bo izvajal v obdobju 2004-2006. Prenosniki lahko v tem triletnem obdobju uveljavljajo pravico do plačila rente.

Obdobje prejemanja rente je 10 let.

V času prejemanja rente in dokler niso izpolnjeni pogoji za upokojitev po nacionalni shemi, mora prenosnik/ca plačevati vse obveznosti, ki izhajajo iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

¹ UL RS, št. 106/1999, 72/2000, 124/2000, 109/2001, 108/2002, 40/2003 – odločba US, 63/2003 – odločba US, 133/2003 – odločba US, 135/2003

Ko prenosnik izpolni pogoje za pridobitev pokojnine po nacionalni shemi, se višina rente po začetku prejemanja pokojnine zmanjša za znesek odobrene pokojnine.

Če prejemnik/prejemnica rente umre v obdobju prejemanja rente, se renta ne more prenesti na njegove/njene dediče.

- *Pričakovano število vlagateljev*

Ukrep se bo v Sloveniji prvič pričel izvajati v letu 2004.

Pričakovano število vlagateljev za leto 2004 je 200, v letu 2006 pa naj bi zahtevek za plačilo rente vložilo 345 vlagateljev (preglednica 34).

Preglednica 34: Pričakovano število vlagateljev in prenesenih površin v obdobju 2004-2006

	2004	2005	2006
Število prenosnikov	200	235	345
Prenesena površina (ha)	2.400	2.600	4.200

9.3.4 Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih

A. Glavne značilnosti

- *Cilj*

Cilj ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih iz Poglavja Va Uredbe 1257/99, je nameniti pomoč kmetom za izvajanje oz. prilagajanje kmetijskih gospodarstev EU standardom na področju varstva okolja, zdravja rastlin ter varstva pri delu.

Z vstopom v EU se morajo slovenske kmetije soočiti z novimi standardi, ki jih določajo predpisi ES.

V okviru ukrepa se podpora namenja naslednjim standardom:

- Direktiva Sveta 91/676/ES o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora – Nitratna direktiva,
- Direktiva Sveta 91/414/ES o prometu fitofarmacevtskih sredstev,
- Direktiva Sveta 89/391/ES o ukrepih za spodbujanje izboljšanja varnosti in zdravja delavcev pri delu.

- *Seznam standardov, ki temeljijo na predpisih ES in so upravičeni do podpore na podlagi člena 21b Uredbe (ES) št. 1257/1999 in datum od katerega je standard potrebno obvezno izvajati v skladu s predpisi ES*

Področje	Standard	Datum, od katerega je standard potrebno obvezno izvajati	Predpisi	
			SLO	ES
Varstvo okolja	Nitrata direktiva	01.05.2004	• Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004) • Navodilo za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju (UL RS, št. 34/2000)	• Direktiva Sveta 91/676/ES z dne 12. decembra 1991 o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora (UL L št. 375, 31.12.1991, str. 1)
Zdravje rastlin	Zdravstveno varstvo kmetijskih rastlin	01.05.2004	• Zakon o fitofarmacevtskih sredstvih (UL RS, št. 11/2001) • Pravilnik o strokovnem usposabljanju in preverjanju znanja iz fitomedicine (UL RS, št. 36/2002) • Pravilnik o ravnanju z zalogami fitofarmacevtskih sredstev po prenehanju registracije (UL RS, št. 59/2003) • Pravilnik o dolžnostih uporabnikov fitofarmacevtskih sredstev (UL RS, št. 62/2003)	• Direktiva Sveta 91/414/ES z dne 15. julija 1991 o prometu fitofarmacevtskih sredstev (UL L št. 230, 19.8.1991, str. 1)

Področje	Standard	Datum, od katerega je standard potrebno obvezno izvajati	Predpisi	
			SLO	ES
Varstvo pri delu	Varnost in zdravje pri delu	01.05.2004	Zakon o varnosti in zdravju pri delu (UL RS, št. 56/1999, 64/2001)	Direktiva Sveta 89/391/ES z dne 12. junija 1989 o ukrepih za spodbujanje izboljšanja varnosti in zdravja delavcev pri delu (UL L št. 183, 29.6.1989, str. 1)

- Obrazložitev izbire

Direktiva Sveta 91/676/ES

Okoljske zahteve, določene v Direktivi Sveta 91/676/ES – Nitratni direktivi, predstavljajo najbolj zahteven del zakonodaje, ki se nanaša na živinorejsko proizvodnjo in tozadevno varovanje okolja. Veliko kmetij že izvaja standard iz te Direktive, zato so upravičene do plačil za izvajanje tega standarda. Ker je celotno ozemlje Republike Slovenije opredeljeno kot občutljivo območje, se bodo plačila za standardne stroške dodelila upravičencem ravni cele države.

Podpora je namenjena kmetijskim gospodarstvom, ki izvajajo standard Nitratne direktive, pri čemer morajo upoštevati, da:

- mora biti količina uporabljenega organskega dušika manjša od 170 kg/ha letno (v izračunu se upošteva število vseh živali na KMG in vsa kmetijska zemljišča v rabi), kar ustreza obremenitvi 2,5 GVŽ/ha KZU, ali 2 GVŽ/ha KZU pri prašičih, ali 2 GVŽ/ha KZU pri perutnini, ali 2 GVŽ/ha KZU v primeru mešane reje (reja se smatra za mešano, če se na kmetijskem gospodarstvu redi najmanj 2 GVŽ prašičev, ali 2 GVŽ perutnine, ali 2 GVŽ prašičev in perutnine),
- mora biti prostor za skladiščenje hlevskega gnoja, gnojevke oz. gnojnice vodotesno zgrajen, pri kompostnih kupih na polju pa je potrebno preprečiti izcejanje in površinsko izpiranje, tako da ne predstavljajo vira onesnaževanja okolja (površinskih voda in podtalnice),
- mora kapaciteta skladiščnega prostora za živalska gnojila zadoščati za več kot 6 mesecev na kontinentalnem območju in 4 mesece na obalnem območju,
- morajo za živali, ki se pasejo večji del leta skladiščni prostori za živalska gnojila zadostovati za najmanj 4 mesece,
- je gnojiti mogoče le na osnovi analize tal in gnojilnega načrta,
- je gnojenje potrebno opraviti v skladu s predpisom, ki ureja izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju.

Število GVŽ na ha KZU ne sme preseči 2,5 GVŽ, ali 2 GVŽ pri prašičih, ali 2 GVŽ pri perutnini, ali 2 GVŽ v primeru mešanje reje. Če je ta obtežba presežena in posledično količine živalskih gnojil povečane, mora kmetijsko gospodarstvo zagotoviti, da presežke teh gnojil, ki jih ne more porabiti na samem kmetijskem gospodarstvu:

- odda s pogodbo drugim lastnikom kmetijskih zemljišč ali
- jih predela in jih v različnih oblikah proda na trgu ali
- jih odstrani na drug način, skladno s predpisi o ravnanju z odpadki.

Kmetijska gospodarstva, ki že izvajajo standard, so upravičena do podpore v višini 211 €/GVŽ ali 36 €/ha (v primeru, če na kmetiji ne redijo živali). V petletnem obdobju kmet lahko uveljavlja sredstva za izvajanje standarda po regresivni lestvici (1. leto 100%, 2. leto 80%, 3. leto 60%, 4. leto 40%, 5. leto 20%). Če je to obdobje krajše od 5 let, se plačila izplačujejo letno v enakomernih padajočih odstotkih.

Direktiva Sveta 91/414/ES

Fitofarmacevtska sredstva se morajo uporabljati v skladu z dobro kmetijsko prakso varstva rastlin ter skladno s predpisi, ki urejajo registracijo fitofarmacevtskih sredstev, certificiranje in redne preglede naprav za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev ter usposabljanje in preverjanje znanja iz fitomedicine. Z upoštevanjem načel dobre kmetijske prakse varstva rastlin, se zmanjšuje vsebnost ostankov fitofarmacevtskih sredstev v pridelkih in živilih ter varuje podtalnico in vire pitne vode pred onesnaženjem.

Pri nanašanju fitofarmacevtskih sredstev s škropljenjem, morajo oprema in pogoji v času nanašanja zagotavljati, da čim večji delež sredstva doseže svoj cilj, oz. da so izgube čim manjše. Vsako sredstvo mora biti učinkovito uporabljeno. Oprema za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev mora biti prilagojena namenu uporabe in redno vzdrževana v skladu z določili Zakona o fitofarmacevtskih sredstev (UL RS, št. 11/2001) ter Pravilnika o pogojih in postopkih, ki jih morajo izpolnjevati in izvajati pooblaščen nadzorni organi za redno pregledovanje naprav za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev (UL RS, št. 12/2000, 18/2002).

Pri izvajanju tega standarda je potrebno upoštevati, da:

- je potrebno pridobiti potrdilo o pridobitvi znanja iz fitomedicine za izvajalce ukrepov,
- se sme uporabljati le certificirane naprave za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev, ki brezhibno delujejo in imajo opravljen redni pregled in pridobljeno nalepko o rednem pregledu,
- je potrebno skladiščenje fitofarmacevtskih sredstev glede časa in količine omejiti na nujni minimum,
- je potrebno pri prevozu fitofarmacevtskih sredstev poskrbeti oz. preprečiti, da ne bi prišlo do poškodb embalaže in onesnaženja okolja,

- je potrebno pri pripravi škroplilne brozge izvajati priporočene preventivne ukrepe zaradi varovanja uporabnika, tretjih oseb in okolja,
- se neočiščene posode in naprave za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev nikoli ne sme pustiti brez nadzora, da se ne bi ogrožalo tretjih oseb,
- je potrebno onesnažene posode in naprave za nanašanje fitofarmacevtskih sredstev zaščititi pred padavinami,
- je potrebno izvajati ustrezne higienske ukrepe med in po uporabi fitofarmacevtskih sredstev, da so tveganja za uporabnika čim manjša (npr. uporabljene rokavice temeljito oprati, preden se jih sname ipd.),
- se morajo ostanki in odvečne količine fitofarmacevtskih sredstev ter njihova embalaža hraniti ločeno in biti ustrezno uničeni.

Kmetijskim gospodarstvom, ki izvajajo ta standard, se dodeli podpora v višini 182 €/KMG.

Direktiva Sveta 89/391/ES

Z upoštevanjem zakonodaje, ki se nanaša na preprečevanje poklicnih tveganj, zagotovitev varnosti in zdravja delavcev, preprečevanje nevarnosti pri delu, obveščanje in usposabljanje delavcev, mora nosilec kmetijskega gospodarstva:

- pridobiti izjavo o varnosti z oceno tveganja za delo na kmetiji,
- zagotoviti, da so delavci usposobljeni za varno in zdravo delo,
- zagotoviti preglede in meritve delovnega okolja,
- zagotoviti kontrolo, testiranje in meritve delovne opreme in pripomočkov,
- zagotoviti zdravniške preglede.

Kmetijska gospodarstva, ki izvajajo ta standard so upravičena do plačil v višini:

- 969 € za prvega delavca (katerikoli član kmetijskega gospodarstva) in
- 274 € za drugega in vsakega naslednjega delavca.

Delavec je tisti, ki se ukvarja s kmetijstvom na zadevnem kmetijskem gospodarstvu kot edino dejavnostjo in je kmečko zavarovan.

Vsi delavci (člani kmetijskega gospodarstva) morajo izpolnjevati vse zahtevane pogoje.

- *Seznam standardov, za katere je možno uveljavljati standardne investicijske stroške*

Področje	Standard	Predpisi	
		SLO	ES
Varstvo okolja	Nitratna direktiva	• Uredba o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (UL RS, št. 68/1996, 35/2001, 29/2004) • Navodilo za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju (UL RS, št. 34/2000)	• Direktiva Sveta 91/676/ES z dne 12. decembra 1991 o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora (UL L št. 375, 31.12.1991, str. 1)

- *Opis zahtevane investicije*

V okviru ukrepa se bodo plačila za standardne investicijske stroške dodelila za naslednji standard:

- Direktiva Sveta 91/676/ES (Nitratna direktiva) o varovanju voda pred onesnaženjem z nitrati kmetijskega izvora.

Direktiva Sveta 91/676/ES

Okoljevarstvene zahteve določene z Nitratno direktivo so najbolj zahteven del predpisov na področju živinorejske proizvodnje v povezavi z okoljem. V tej direktivi so navedene določene zahteve, ki jih nekatere slovenske kmetije še vedno ne izpolnjujejo.

Celotno ozemlje Slovenije je opredeljeno kot občutljivo območje; istočasno pa na območjih vodnih zajetij veljajo posebne omejitve glede onesnaževanja podtalnice z ostanki pesticidov in nitratov.

Neupoštevanje EU standardov, posebno okoljskih standardov skladnih z Nitratno direktivo, bo v prihodnje vplivalo na celotno kmetijo in ne samo na strukturne podpore (izvajanje preverjanja navzkrižne skladnosti), zato je največji pomen dan temu standardu tako z okoljskega kot s kmetijskega vidika.

V primeru, da kmetijska gospodarstva ne izpolnjujejo zahtev Nitratne direktive, lahko kmetje v prvih treh letih od datuma vstopa v EU uveljavljajo plačila za standardne investicijske stroške za izgradnjo zadostnih skladiščnih kapacitet za živinska gnojila.

Za izpolnitev zahtev Nitratne direktive pa morajo kmetijska gospodarstva upoštevati:

- da je potrebno prostor za skladiščenje hlevskega gnoja, gnojnice ali gnojevke zgraditi vodotesno, tako da ne predstavlja vira onesnaževanja okolja (površinskih voda in podtalnice),
- da mora kapaciteta skladiščnega prostora za živinska gnojila zadoščati za več kot 6 mesecev na kontinentalnem območju in za 4 mesece na obalnem območju,
- za živali, ki se pasejo večji del leta morajo skladiščni prostori za živinska gnojila zadoščati za najmanj 4 mesece,
- da mora biti investicija končana do konca triletnega investicijskega obdobja.

Za 1 GVŽ je potrebno zagotoviti najmanj 3,5 m² gnojišča (če je višina kupa 2 m ali 7 m³ prostora za hlevski gnoj), 2 m³ jame za gnojnico oz. 8 m³ jame za gnojevko.

Kmetijska gospodarstva, ki investirajo v izgradnjo ustreznih skladiščnih kapacitet, so upravičena do plačil za standardne investicijske stroške v višini 650 €/GVŽ.

B. Druge informacije

- Upravičenost do podpore

Kmetijsko gospodarstvo (KMG) je upravičeno do plačil:

- pri Nitrates direktivi za:
 - standardne stroške za najmanj 1 GVŽ/KMG in največ za število GVŽ, ki ustreza obremenitvi navedeni v operativnem programu za varstvo voda pred nitrati, t.j. 2,5 GVŽ/ha KZU, ali 2 GVŽ/ha KZU pri prašičih, ali 2 GVŽ/ha KZU pri perutnini, ali 2 GVŽ/ha KZU v primeru mešane reje,
 - standardne stroške v primeru rastlinske proizvodnje, če se živinska gnojila uporabljajo na najmanj 1 ha KZU in na KMG ne redijo živali,
 - standardne investicijske stroške za najmanj 1 GVŽ/KMG in največ za število GVŽ, ki ustreza obremenitvi 1,9 GVŽ/ha KZU na KMG; KMG mora rediti živino še najmanj 5 let po prejemu prvega plačila za standardne investicijske stroške,
- za standardne stroške za zdravstveno varstvo kmetijskih rastlin, če se fitofarmacevtska sredstva uporabljajo na najmanj 1 ha KZU na zadevnem KMG,
- za standardne stroške za varnost in zdravje pri delu za najmanj 1 delavca na KMG.

Kmetijsko gospodarstvo ni upravičeno do plačil za izvajanje standarda varnost in zdravje pri delu za sezonske delavce oz. delavce, ki niso člani zadevnega kmetijskega gospodarstva.

Kmetijsko gospodarstvo, ki uveljavlja plačila za standardne investicijske stroške, v istem letu za isti standard ni upravičeno do plačil za standardne stroške.

Za pripravo kompostnih kupov pokritih s folijo, ni možno uveljavljati podpore za standardne investicijske stroške.

Za živali, ki se pasejo celo leto, ni mogoče uveljavljati podpore za standardne stroške za izvajanje Nitrates direktive.

Za sanacijo obstoječih skladiščnih kapacitet za živinska gnojila, ob upoštevanju dejanskega števila živali na kmetijskem gospodarstvu, se lahko pridobi podpora v okviru tega ukrepa, vendar pa se mora upravičenec z izjavo obvezati, da mu ta sanacija zagotavlja zadostne skladiščne kapacitete do konca programskega obdobja.

Kmetijska gospodarstva s hlevi na nastil, kjer so skladiščne kapacitete delno urejene, lahko investirajo samo v izgradnjo gnojišča ali samo gnojnične jame. Taka kmetijska gospodarstva so upravičena le do delne podpore za standardne investicijske stroške (75% od skupnih investicijskih stroškov pri gradnji gnojišča in 25% pri gradnji gnojnične jame) (glej Prilogo 22).

Podpore za novogradnje hlevov skupaj s pripadajočimi kapacitetami za skladiščenje živinskih gnojil je možno pridobiti skladno z določili Poglavja I Uredbe 1257/99 v obsegu, ki ga določa ukrep naložbe v kmetijska gospodarstva v okviru EPD za Republiko Slovenijo in so izključene iz ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih.

Kmetijsko gospodarstvo, ki je prejelo podporo za izgradnjo hleva in pripadajočih skladiščnih kapacitet iz Programa SAPARD, ni upravičeno do uveljavljanja plačil za standardne investicijske stroške iz naslova tega ukrepa.

Če je kmetijsko gospodarstvo kadarkoli prejelo kakršnokoli podporo za izgradnjo hlevov s pripadajočimi kapacitetami za skladiščenje živinskih gnojil, ali samo podporo za izgradnjo kapacitet za skladiščenje živinskih gnojil iz javnih sredstev, ni upravičeno do tovrstne podpore iz naslova tega ukrepa.

- Trajanje podpore

Podpora za izvajanje standarda (standardni stroški) lahko za posamezen standard traja največ 5 let. V tem obdobju se uporablja regresivna lestvica (1. leto 100%, 2. leto 80%, 3. leto 60%, 4. leto 40%, 5. leto 20%). Najvišji letni zgornji mejni znesek na kmetijsko gospodarstvo za plačila iz naslova tega ukrepa znaša 8.500 €. Za kmetijsko gospodarstvo, ki uveljavlja plačila za standardne investicijske stroške v prvih treh letih trajanja podpore zgornji mejni znesek znaša 21.000 € na investicijsko leto. V tem investicijskem obdobju se regresivnost plačil ne uporablja. Če standardni investicijski stroški na kmetijskem gospodarstvu presegajo zgornji mejni znesek 21.000 €, se podpora dodeli vsako leto do višine 21.000 €. Če so skupni standardni investicijski stroški nižji od 21.000 €, obdobje podpore traja eno leto, za 21.000-42.000 € je to obdobje dve leti, za več kot 42.000 € pa 3 leta. Skladno s ciljem ukrepa mora biti investicija zaključena v čim krajšem obdobju.

Standardni stroški in standardni investicijski stroški za vse uveljavljane standarde se seštevajo do zgornjega mejnega zneska. V primeru, da kmetijsko gospodarstvo uveljavlja standardne stroške in standardne investicijske stroške v istem letu, delež standardnih stroškov ne sme preseči 8.500 €.

Po končani investiciji, upravičenec lahko uveljavlja podporo za standardne stroške za preostali del petletnega obdobja, ki se izplačuje letno v enakomernih padajočih odstotkih. Za eno, dve in tri leta trajajoče investicijsko obdobje je v preglednici 35 prikazan primer plačil za posamezen standard. Če upravičenec prejme podporo za več različnih standardov, se vsak standard obravnavana ločeno, tako da se določi ustrežna višina podpore za vsako leto, zneski pa se seštevajo v skupno izplačljivo podporo.

Preglednica 35: Primer sheme plačil za posamezen standard

Primer za dani standard	Standardni stroški (brez investicije)	Investicija zaključena v 1. letu	Investicija zaključena v 2. letu	Investicija zaključena v 3. letu
1. leto	100% plačilo za standardne stroške	Plačilo za standardne investicijske stroške do zgornjega mejnega zneska	Plačilo za standardne investicijske stroške do zgornjega mejnega zneska	Plačilo za standardne investicijske stroške do zgornjega mejnega zneska
2. leto	80% plačilo za standardne stroške	100% plačilo za standardne stroške	Plačilo za standardne investicijske stroške do zgornjega mejnega zneska	Plačilo za standardne investicijske stroške do zgornjega mejnega zneska
3. leto	60% plačilo za standardne stroške	75% plačilo za standardne stroške	100% plačilo za standardne stroške	Plačilo za standardne investicijske stroške do zgornjega mejnega zneska
4. leto	40% plačilo za standardne stroške	50% plačilo za standardne stroške	67% plačilo za standardne stroške	100% plačilo za standardne stroške
5. leto	20% plačilo za standardne stroške	25% plačilo za standardne stroške	33% plačilo za standardne stroške	50% plačilo za standardne stroške

Izračuni plačil za posamezen standard so prikazani v Prilogi 22.

- *Preverjanje*

Vsako kmetijsko gospodarstvo, ki ima 5 ali več GVŽ, mora pred oddajo zahtevka za uveljavljanje standardnih investicijskih stroškov za Nitratno direktivo v okviru tega ukrepa, obiskati kmetijski svetovalec. Kmetijski svetovalec mora pregledati in popisati obstoječe stanje in potrditi potrebo po investiciji.

Podpora se izplača po zaključeni investiciji. V primeru, da znesek plačila presega 8.500 €, mora kmetijski inšpektor obiskati kmetijo in preveriti ali je investicija zaključena in skladna z Nitratno direktivo. Če so plačila razdeljena na več let, mora kmetijski inšpektor pred izplačilom vsako leto preveriti ali so se dela začela in potekajo v skladu z zastavljenim planom.

- *Pričakovano število vlog*

Ukrep podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih se bo v Sloveniji pričel izvajati v letu 2004. Pričakovano število vlog je razvidno iz preglednice 36.

Preglednica 36: Število pričakovanih vlog pri ukrepu podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih v obdobju 2004-2006

	2004	2005	2006
Nitratna direktiva – živinorejska proizvodnja			
Število GVŽ	20.000	33.000	55.000
(mio €)	9,6	13,6	19,2
Nitratna direktiva – rastlinska proizvodnja			
Število KMG	300	400	500
(mio €)	0,03	0,03	0,04
Zdravstveno varstvo kmetijskih rastlin			
Število KMG	1.000	1.500	2.000
(mio €)	0,2	0,3	0,4
Varnost in zdravje pri delu			
Število KMG	10	50	100
(mio €)	0,01	0,05	0,1
Skupaj 2004	9,8 €		
Skupaj 2005	14,0 €		
Skupaj 2006	19,8 €		

9.3.5 Program SAPARD

Skladno s Pristopno pogodbo (člen 33(5)) in z Uredbo Komisije (ES) št. 447/2004¹ (člen 3(2)), bo Slovenija iz naslova odobrenih pravic ES za PRP črpala morebitna manjkajoča sredstva za pokrivanje prevzetih obveznosti v breme ES, za sofinanciranje projektov, odobrenih v skladu z Uredbo Sveta (ES) št. 1268/1999 in Programom razvoja podeželja 2000-2006 (Program SAPARD).

¹ UL L št. 72, 11.3.2004, str. 64

Predlagane okvirne vrednosti za sofinanciranje projektov iz Programa SAPARD so vključene v PRP za leto 2005 in 2006 v višini 1,5 mio € sredstev ES.

Preglednica 37: Okvirna vrednost prevzetih obveznosti SAPARD, ki se bo sofinancirala iz EKUJS

Leto	Mio €
2005	1,0
2006	0,5
Skupaj	1,5

Ukrepi Programa SAPARD imajo različne stopnje javnega sofinanciranja:

- naložbe v kmetijska gospodarstva so sofinancirane v višini 40-50% (OMD) javnih sredstev (1/3 nacionalnih sredstev in 2/3 sredstev ES), 50-60% sredstev pa zagotavljajo upravičenci,
- naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov (sektor mleko in meso) in podpore gospodarski diverzifikaciji na kmetiji (področje turizma na kmetijah in domače obrti) so sofinancirani v višini 50% javnih sredstev (1/3 nacionalnih sredstev in 2/3 sredstev ES), 50% sredstev zagotavljajo upravičenci,
- podpore razvoju in izboljšanje infrastrukture na podeželju, povezane z razvojem kmetijstva, pa so sofinancirane v višini 75% (1/3 nacionalnih sredstev in 2/3 sredstev ES) in 25% iz sredstev občinskih proračunov.

Projekti, odobreni po predpristopnem instrumentu SAPARD se bodo do zaključka izvajali po postopkih Programa SAPARD.

Okvirni seznam projektov iz programa SAPARD, ki naj bi se sofinancirali iz EKUJS, je naveden v Prilogi 23.

9.3.6 Dopolnila k direktnim plačilom

Slovenija bo kot začasni instrument financiranja del sredstev iz razvoja podeželja prerazporedila na direktna plačila.

Predlagani dopolnilni zneski za direktna plačila ne presegajo razlike med višino direktnega plačila za zadevno leto v RS in 40% višine direktnih plačil v ES, pri čemer ta dopolnila ne bodo presegla omejitve 20% sredstev namenjenih razvoju podeželja.

V okviru PRP bo Slovenija direktnim plačilom namenila določen delež sredstev ES, ki se bo sofinanciral iz nacionalnih sredstev v višini do 20% (preglednica 38).

Preglednica 38: Predlagana dopolnila k direktnim plačilom iz EKUJS za Slovenijo

Leto	Mio €
2004	14,2
2005	10,5
2006	5,7
Skupaj	30,4

Dodelitev direktnih plačil upravičencem in dejanska višina plačil znotraj SKP sta določeni z *acquiem* in Pristopno pogodbo, ob upoštevanju vse veljavne nacionalne zakonodaje za direktna plačila v zadevnem letu.

10. POTREBA PO ŠTUDIJAH, PREDSTAVITVENIH PROJEKTIH, USPOSABLJANJU ALI TEHNIČNI POMOČI

A. Glavne značilnosti

- Cilj

Sredstva, namenjena ukrepu tehnična pomoč bodo v obdobju 2004-2006 omogočala predvsem učinkovito izvajanje programa v prvem izvedbenem obdobju. Za to in naslednje programsko obdobje pa so načrtovani nekateri novi in perspektivni ukrepi, za katere je potrebno izdelati še določene študije in raziskave. Za ukrepe, vključene v program je potrebno učinkovitost sistema monitoringa, vrednotenja in kontrole izboljšati, optimizirati in nadgraditi. Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi javnim informativnim kampanjam, vzpostavitvi mreže demonstracijskih kmetij in promociji celotnega programa. Aktivnosti, ki jih financirajo javne službe preko svojih programov, kakor tudi šolsko izobraževanje, so izključene iz tovrstne podpore.

B. Druge informacije

- Upravičenci

Končni upravičenec do sredstev iz ukrepa tehnične pomoči je MKGP, ki bo sredstva za izvajanje aktivnosti v okviru tehnične pomoči dodeljevalo na podlagi javnih razpisov.

- *Upravičenost do sofinanciranja*

Sredstva za ukrep tehnične pomoči se bodo izplačala predvsem za naslednje aktivnosti:

- študije,
- seminarje,
- promocijske aktivnosti,
- posredovanje informacij širši javnosti,
- monitoring in vrednotenje,
- strokovne analize,
- izdelavo in postavitev računalniških sistemov za vodenje, monitoring in vrednotenje.

Podpora za tehnično pomoč se bo dodelila v skladu z Uredbo Komisije (ES) št. 1260/1999¹, 1685/2000², 1145/2003³.

10.1 Študije in raziskave

Med pripravo programa in izvajanjem ukrepov razvoja podeželja je bilo poznavanje samega izvajanja ukrepov ter nadgradnje in izboljšav posameznih ukrepov omejeno. V naslednjem programskem obdobju bo potrebno izdelati številne strokovne podlage in modele za izboljšanje obstoječega plačilnega sistema in kontrolnih mehanizmov. Za vse ukrepe bo potrebno nadgraditi aplikacije informacijskega sistema za ustrežnejšo in bolj transparentno porabo javnih sredstev. Po reformi SKP se predvidevajo tudi velike spremembe ukrepov določenih z uredbo, ki ureja razvoj podeželja. Predlagani so bili že nekateri novi ukrepi, nekateri od obstoječih pa se bodo nadaljevali. V času priprave tega dokumenta formalni postopek še ni bil zaključen, vsebina teh ukrepov pa ni bila jasno definirana. Nekateri od teh ukrepov so zanimivi tudi za Slovenijo, vendar pa bo za njihovo uvedbo potrebno izvesti bolj natančno analizo in opredelitev ciljev ter definirati ukrepe za naslednje programsko obdobje.

10.2 Demonstracijski projekti

Glede na to, da se poudarja cilj trajnostnega in sonaravnega kmetijstva, bodo novi in inovativni pristopi nekaterih naprednejših kmetij predstavljeni kot pilotni in demonstracijski projekti za bolj učinkovito izvajanje kmetijske okoljskih ukrepov in EU standardov v Sloveniji. To vključuje vzpostavitev mreže pilotnih in demonstracijskih projektov na nacionalni ravni ob upoštevanju regijskih posebnosti in različnih okoljskih razmer.

10.3 Usposabljanje

Ciljno usposabljanje za potrebe izvajanja programa in za izboljšanje obstoječih ukrepov bo organizirano za svetovalce, javne uslužbenke, kmete in člane različnih organizacij proizvajalcev, potrošnikov, nevladnih organizacij in javnosti ter bo potekalo v okviru delavnic, seminarjev, obiskov in študijskega izobraževanja.

10.4 Tehnična pomoč

Za ukrepe, vključene v program bo potrebno sistem monitoringa, vrednotenja in kontrole izboljšati, optimizirati in nadgraditi. Za te namene se bodo organizirale delavnice, srečanja različnih delovnih skupin in strokovna srečanja ter omogočilo sodelovanje zunanjih strokovnjakov.

Posebna pozornost je namenjena tudi informativnim kampanjam in promociji celotnega programa.

10.5 Indikatorji

Preglednica 39: Indikatorji za ukrep tehnična pomoč

Aktivnosti	Indikatorji
Študije in raziskave	Število študij in raziskovalnih projektov
Demonstracijski projekti	Število pilotnih in demonstracijskih projektov, število kmetij vključenih v mrežo demonstracijskih kmetij
Usposabljanje	Število obiskov, delavnic, seminarjev, število udeležencev
Tehnična pomoč	Število srečanj, zloženkov, promocijskih aktivnosti, subvencioniranih strokovnih nalog

11. IMENOVANJE PRISTOJNIH OBLASTI IN ODGOVORNIH ORGANOV

11.1 Odgovornosti

MKGP je odgovorni organ za pripravo PRP v skladu s členom 43 Uredbe 1257/99 ter za spremljanje, nadzor in vrednotenje PRP.

AKTRP, kot plačilna agencija, je odgovorna za izvajanje vseh ukrepov PRP.

¹ UL L št. 161, 26.6.1999, str. 1

² UL L št. 193, 29.7.2000, str. 39

³ UL L št. 160, 28.6.2003, str. 48

Kriteriji za akreditacijo plačilne agencije so določeni v Uredbi o pogojih za podelitev akreditacije plačilni agenciji za izplačevanje sredstev Jamstvenega oddelka EKUJS (UL RS, št. 81/2003). S to uredbo so sprejeti pogoji, ki jih mora izpolnjevati plačilna agencija za izplačevanje sredstev Jamstvenega oddelka EKUJS, določa pa tudi naloge, odgovornosti in delovanje plačilne agencije v skladu z določili Uredbe Komisije (ES) št. 1663/1995¹ (v nadaljevanju: Uredba 1663/95).

MKGP, kot pristojni organ za izdajo in odvzem akreditacije plačilne agencije za izplačevanje sredstev Jamstvenega oddelka EKUJS, je 15. aprila 2004 izdalo AKTRP Akt o začasni akreditaciji. Akt o začasni akreditaciji je bil izdan na podlagi ugotovitev in priporočil iz Poročila o pred-akreditacijskem pregledu in Revizorjevega mnenja na dan 31. marec 2004 ter določa časovne termine za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti. V času pred-akreditacijskega pregleda AKTRP še ni imela izdelanih podrobnih pisnih postopkov za izvajanje ukrepov zgodnje upokojevanje in podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih. Zato je z Aktom o začasni akreditaciji določeno, da AKTRP do 30. maja 2004 sprejme podrobne pisne postopke za izvajanje navedenih ukrepov. Zaradi nedavnega sprejema zakonodaje na področju podpor izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, je navedeni datum preložen na 30. junij 2004.

AKTRP kot plačilna agencija izvaja tri osnovne naloge kot jih določa Uredba 1663/95:

- odobravanje izplačil,
- izvajanje izplačil,
- računovodstvo izplačil.

AKTRP je delegirala izvajanje fizičnih pregledov na kraju samem Inšpektoratu RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano.

Služba za kontrolo na AKTRP je v sodelovanju z oddelki in sektorji, ki izvajajo ukrepe podpor, odgovorna za pripravo analize tveganj in za spremljanje izvajanja delegiranega opravila kontrole na kraju samem.

AKTRP izvaja naloge usklajevalnega organa za zagotavljanje usklajene uporabe izvedbenih predpisov ES, razdeljevanje dokumentov in smernic ES ter za sporočanje informacij Evropski komisiji.

AKTRP je že vzpostavila Službo za notranjo revizijo, ki preverja izvajanje administrativnih postopkov in postopkov odločanja na podlagi revizijske sledi.

Certifikacijski organ za dodeljevanje pomoči je Urad RS za nadzor proračuna.

11.2 Kontaktne točke

- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
Dunajska 58
1000 Ljubljana
Telefon: 01 478 9000
Telefaks: 01 478 9021
Elektronska pošta: gp.mkgp@gov.si
- Odgovorna za Program razvoja podeželja:
Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
Dunajska 58
1000 Ljubljana
Marta Hrustel Majcen
Telefon: 01 478 9124
Telefaks: 01 478 9133
Elektronska pošta: marta.hrustel@gov.si
- Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
Dunajska 160
1000 Ljubljana
Telefon: 01 478 9256
Telefaks: 01 478 9294
Elektronska pošta: aktrp@gov.si
- Služba za informiranje in EU zadeve
Štefka Videčnik
Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
Dunajska 160
1000 Ljubljana
Telefon: 01 478 9357
Telefaks: 01 478 9294
Elektronska pošta: stefka.videcnik@gov.si

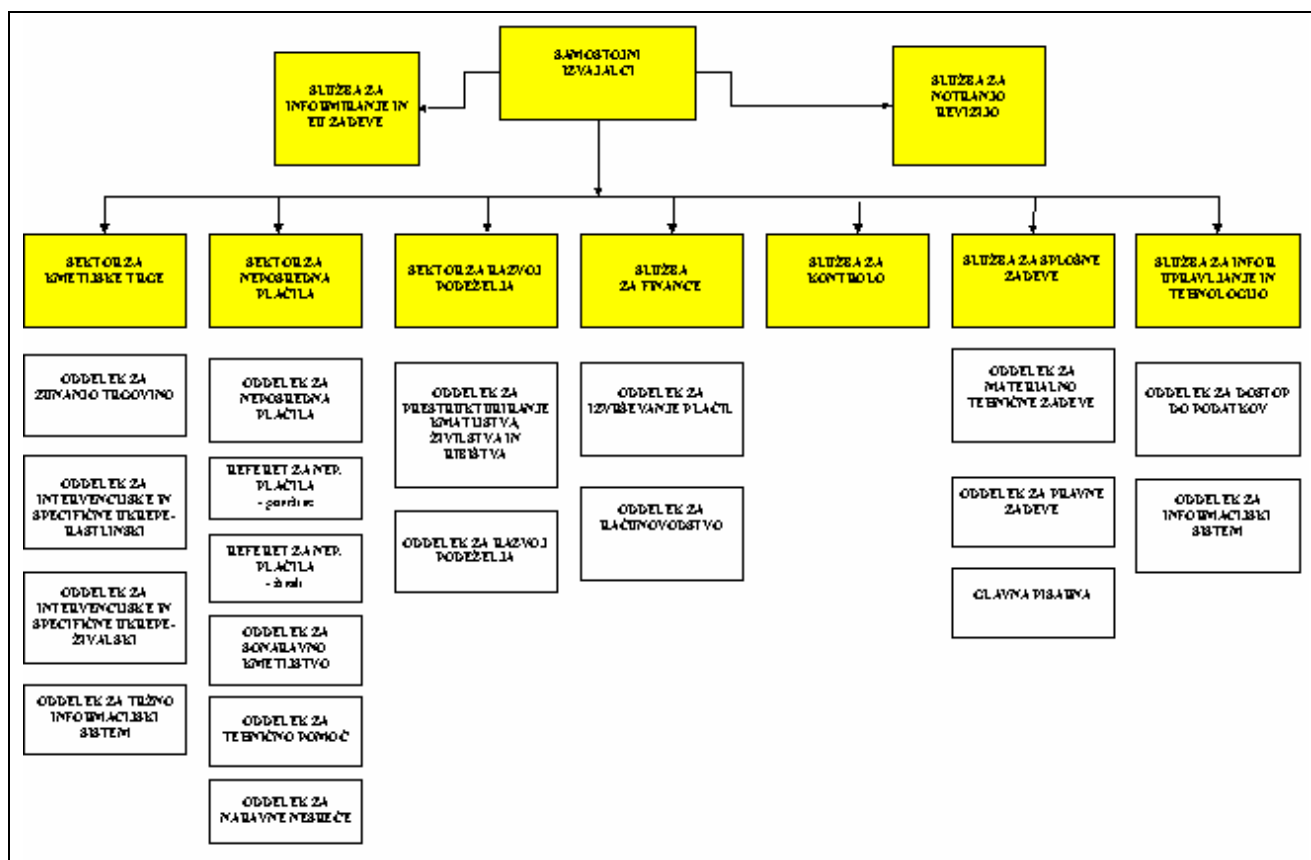
¹ UL L št. 158, 8.7.1995, str. 6

12. DOLOČBE ZA ZAGOTOVITEV USPEŠNEGA IN PRAVILNEGA IZVAJANJA PROGRAMOV, VKLJUČNO S SPREMLJANJEM IN VREDNOTENJEM, DOLOČITEV KVANTIFICIRANIH INDIKATORJEV ZA VREDNOTENJE, UREDITEV NADZORA IN SANKCIJ TER USTREZNEGA INFORMIRANJA JAVNOSTI

12.1 Izvajanje določil členov 60 do 65 Uredbe Komisije (ES) št. 817/2004

12.1.1 Plačilna agencija

MKGP, kot pristojni organ za izdajo in odvzem akreditacije plačilne agencije za izplačevanje sredstev Jamstvenega oddelka EKUJS, je 15. aprila 2004 izdalo AKTRP Akt o začasni akreditaciji. Akt o začasni akreditaciji je bil izdan na podlagi ugotovitev in priporočil iz Poročila o pred-akreditacijskem pregledu in Revizorjevega mnenja na dan 31. marec 2004 ter določa časovne termine za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti. V času pred-akreditacijskega pregleda AKTRP še ni imela izdelanih podrobnih pisnih postopkov za izvajanje ukrepov zgodnje upokojevanje in podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih. Zato je z Aktom o začasni akreditaciji določeno, da AKTRP do 30. maja 2004 sprejeme podrobne pisne postopke za izvajanje navedenih ukrepov. Zaradi nedavnega sprejema zakonodaje na področju podpor izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, je navedeni datum preložen na 30. junij 2004.

Graf. 17: Organizacijska struktura AKTRP

12.1.2 Opis finančnih tokov za izplačilo pomoči končnim upravičencem

12.1.2.1 OMD in kmetijsko okoljska plačila

Oddelek za sonaravno kmetijstvo v Sektorju za neposredna plačila AKTRP (v nadaljevanju Oddelek za sonaravno kmetijstvo) izvaja obdelavo skupinske vloge na površino za dodeljevanje izravnalnih in kmetijsko okoljskih plačil v skladu z Uredbo 1663/95.

Pred odobritvijo vsake vloge so izvedene podrobne administrativne kontrole, tako da se preveri popolnost vloge in izpolnjevanje pogojev upravičenosti do izplačila ter izpolnjevanje drugih pogojev.

AKTRP je uvedla popoln IAKS s programskimi administrativnimi kontrolami za obdelavo vloge za izravnalna in kmetijsko okoljska plačila. Te kontrole zajemajo:

- navzkrižno preverjanje prijavljenih površin in živali,
- navzkrižno preverjanje z zbirkami podatkov za ugotavljanje upravičenosti do pomoči.

Programska podpora za izvajanje IAKS je podrobno testirana pred začetkom zajema podatkov. Izvedene kontrole v času testiranja so dokumentirane na posebnih kontrolnih listah.

Po opravljenih administrativnih kontrolah in kontrolah na kraju samem (Služba za kontrolo), se izvede izračun plačil. V Službi za finance se po izvedenem knjiženju zneskov pomoči in razdelitve skupnega zneska na sredstva EU in nacionalni del financiranja, podatki prenesejo na skupni plačilni nalog v avtomatiziranem plačilnem sistemu preko Ministrstva za finance. Služba za finance preveri ali so skupinski plačilni nalogi skladni s seznamom odobrenih zahtevkov upravičencev. Plačilo se izvede neposredno na bančni račun upravičenca.

Spremljajoča dokumentacija k odobrenim zahtevkom zagotavlja revizijsko sledenje od prejema vloge do izplačila upravičencu in do odgovarjajoče vloge za povračilo sredstev izdelane v skladu z Uredbo Komisije (ES) št. 27/2004.

12.1.2.2 Zgodnje upokojevanje

Oddelek za sonaravno kmetijstvo izvaja obdelavo vloge za ukrep zgodnje upokojevanje.

Pred odobritvijo vsake vloge so izvedene podrobne administrativne kontrole, tako da se preveri popolnost vloge in izpolnjevanje pogojev upravičenosti do izplačila ter izpolnjevanje drugih pogojev. Vse izvedene kontrole so dokumentirane na podrobnih standardiziranih kontrolnih listah.

Po opravljenih administrativnih kontrolah in kontrolah na kraju samem (Služba za kontrolo), se izvede izračun rente za ukrep zgodnje upokojevanje (letno plačilo). Oddelek za sonaravno kmetijstvo je odgovoren za pripravo mesečnega plačilnega naloga upravičencu. V Službi za finance se po izvedenem knjiženju zneskov pomoči in razdelitve skupnega zneska na sredstva EU in nacionalni del financiranja, podatki prenesejo na skupni plačilni nalog v avtomatiziranem plačilnem sistemu preko Ministrstva za finance. Služba za finance preveri ali so plačilni sezname skladni s seznamom upravičencev, ki prejemajo mesečno plačilo. Plačilo se izvede neposredno na bančni račun upravičenca.

Za obdobje prejemanja rente za zgodnje upokojevanje se izvaja administrativno preverjanje in kontrola na kraju samem tako prenosnikov kot prevzemnikov, da se preveri izpolnjevanje pogojev za ukrep.

Spremljajoča dokumentacija k odobrenim zahtevkom zagotavlja revizijsko sledenje od prejema vloge do izplačila upravičencu in do odgovarjajoče vloge za povračilo sredstev izdelane v skladu z Uredbo Komisije (ES) št. 27/2004.

12.1.2.3 Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih

Oddelek za sonaravno kmetijstvo izvaja obdelavo vlog za ukrep podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih v skladu z Uredbo 1663/95.

Pred odobritvijo vsake vloge so izvedene podrobne administrativne kontrole, tako da se preveri popolnost vloge in izpolnjevanje pogojev upravičenosti do izplačila ter izpolnjevanje drugih pogojev. Vse izvedene kontrole so dokumentirane na podrobnih standardiziranih kontrolnih listah. Pred začetkom izvajanja investicijskega ukrepa z upoštevanjem Nitratne direktive, kmetijski svetovalci pregledajo kmetijska gospodarstva, da ugotovijo potrebo po izvedbi investicije. Po zaključku investicije in pred dodeljenim izplačilom, kmetijski inšpektorji obiščejo vsa kmetijska gospodarstva, za katera izračunana višina podpore presega 8.500 €.

Po opravljenih administrativnih kontrolah in kontrolah na kraju samem (Služba za kontrolo), se izvede izračun podpore. V Službi za finance se po izvedenem knjiženju zneskov pomoči in razdelitve skupnega zneska na sredstva EU in nacionalni del financiranja, podatki prenesejo na skupni plačilni nalog v avtomatiziranem plačilnem sistemu preko Ministrstva za finance. Služba za finance preveri ali so plačilni sezname skladni s seznamom odobrenih zahtevkov upravičencev. Plačilo se izvede neposredno na bančni račun upravičenca.

Spremljajoča dokumentacija k odobrenim zahtevkom zagotavlja revizijsko sledenje od prejema vloge do izplačila upravičencu in do odgovarjajoče vloge za povračilo sredstev izdelane v skladu z Uredbo Komisije (ES) št. 27/2004.

12.1.3 Monitoring in vrednotenje programa

MKGP je odgovorno za stalno spremljanje programa.

Monitoring PRP se izvaja na podlagi podatkov, ki jih določa delovni dokument Odbora STAR VI/12006/00 in drugi okoljski predpisi. Zahtevane podatke iz navedenih dokumentov bo MKGP pridobilo od Statističnega urada RS, MOPE ter drugih vladnih organov in nevladnih organizacij. Za koordinacijo navedenih organov in organizacij je odgovorno MKGP.

Podatke za izvajanje monitoringa posameznih ukrepov bo zbiral AKTRP na podlagi vlog upravičencev, plačilnih nalogov in poročil o izvedenih projektih. Ti podatki bodo vključeni v podatkovno bazo Organa upravljanja (v nadaljevanju: OU) do preteka obdobja n+2.

Indikatorji za spremljanje ukrepov PRP so navedeni v preglednici 40.

Preglednica 40: Indikatorji za monitoring ukrepov PRP

Ukrep	Indikatorji
OMD	Število kmetijskih gospodarstev, ki je prejelo plačila (skupaj, glede na območje)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, glede na območje)
	Povprečni znesek plačil na kmetijsko gospodarstvo (glede na območje)
	Povprečni znesek plačil na hektar (glede na območje)
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)
	Število GVŽ (skupaj, glede na območje)
	Delež KZU, ki je prejel plačila
Kmetijsko okoljski ukrepi	Število izplačanih obveznosti (skupaj, glede na posamezen ukrep)
	Število novih izplačanih obveznosti (skupaj, glede na posamezen ukrep)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, glede na posamezen ukrep)
	Število izplačanih hektarjev – novi (skupaj, glede na posamezen ukrep)
	Število izplačanih obveznosti (območja izven OMD, hribovska in gorska območja, druga OMD, območja s posebnimi omejitvami)
	Število novih izplačanih obveznosti (območja izven OMD, hribovska in gorska območja, druga OMD, območja s posebnimi omejitvami)
	Število izplačanih hektarjev (območja izven OMD, hribovska in gorska območja, druga OMD, območja s posebnimi omejitvami)
	Število izplačanih hektarjev – novi (območja izven OMD, hribovska in gorska območja, druga OMD, območja s posebnimi omejitvami)
	Število GVŽ (glede na posamezen ukrep)
	Plačilo na hektar (glede na posamezen ukrep)
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)
	Znesek javnih izdatkov (posamezni ukrepi, od tega EKUJS za vsak ukrep)
	Znesek javnih izdatkov (območja izven OMD, hribovska in gorska območja, druga OMD, območja s posebnimi omejitvami)
	Delež KZU, ki je prejel plačila
	Število izplačanih obveznosti (sadovnjaki, vinogradi, skupaj)
Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu	Število novih izplačanih obveznosti (sadovnjaki, vinogradi, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (sadovnjaki, vinogradi, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (sadovnjaki, vinogradi, skupaj)
	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, skupaj)
Ohranjanje kolobarja	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, skupaj)
	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, skupaj)
Ozelenitev njivskih površin	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, skupaj)
	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, skupaj)
Integrirano poljedelstvo	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, ostalo, skupaj)
	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, ostalo, skupaj)
Integrirano sadjarstvo	Število izplačanih obveznosti (specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število novih izplačanih obveznosti (specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
Integrirano vinogradništvo	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
Integrirano vrtnarstvo	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
Ekološko kmetovanje	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število GVŽ
Planinska paša	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
	Število pogodb s pastirjem (skupaj, od tega novih)
	Število GVŽ

Ukrep	Indikatorji
Košnja strmih travnikov	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih obveznosti: nagib 35-50% (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev: nagib 35-50% (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih obveznosti: nagib nad 50% (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev: nagib nad 50% (skupaj, od tega novih)
Košnja grbinastih travnikov	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
Travniški sadovnjaki	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali (glede na pasmo živali)	Število izplačanih obveznosti (skupaj, glede na posamezno pasmo, mešano)
	Število GVŽ – izplačano (skupaj, glede na posamezno pasmo, mešano)
	Število novih izplačanih obveznosti (skupaj, glede na posamezno pasmo, mešano)
	Število GVŽ – izplačano, nove (skupaj, glede na posamezno pasmo, mešano)
	Plačilo na žival
Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
Sonaravna reja domačih živali	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
	Število GVŽ
Ohranjanje ekstenzivnega travinja	Število izplačanih obveznosti (skupaj, glede na kategorijo zavarovanega območja)
	Število novih izplačanih obveznosti (skupaj, glede na kategorijo zavarovanega območja)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, glede na kategorijo zavarovanega območja)
	Število izplačanih hektarjev – novi (skupaj, glede na kategorijo zavarovanega območja)
Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
	Število GVŽ
Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
Pokritost tal na vodo varstvenem območju	Število izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število novih izplačanih obveznosti (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
	Število izplačanih hektarjev – novi (enoletne poljščine, specializirane trajne kulture, ostalo, skupaj)
Zatravljanje in zelena praha	Število izplačanih obveznosti (skupaj, od tega novih)
	Število izplačanih hektarjev (skupaj, od tega novih)
Zgodnje upokojevanje	Število pogodb (skupaj, od tega novih)
	Število prenesenih hektarjev (skupaj, od tega novih)
	Število prenesenih hektarjev (kmetijska raba – skupaj, od tega novih)
	Število prenesenih hektarjev (nekmetijska raba – skupaj, od tega novih)
	Število odobrenih vlog – novih (glede na starost)
	Povprečen znesek podpore
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)
Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih	Število kmetijskih gospodarstev, ki je prejelo podporo (skupaj, glede na posamezen standard)
	Število standardov
	Število standardov na kmetijsko gospodarstvo
	Povprečno plačilo na standard
	Število podpor za standardne investicijske stroške (skupaj, na kmetijsko gospodarstvo, glede na vrsto skladiščnih kapacitet)
	Število zgrajenih skladiščnih kapacitet (skupaj, glede na vrsto skladiščnih kapacitet)
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)
Tehnična pomoč	Število pilotnih in demonstracijskih projektov, število kmetij vključenih v mrežo demonstracijskih kmetij
	Število obiskov, delavnic, seminarjev, število udeležencev
	Število srečanj, zložen, promocijskih aktivnosti, subvencioniranih strokovnih nalog
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)
Program SAPARD	Število kmetijskih gospodarstev, ki je prejelo podporo
	Število pogodb
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS, prispevek zasebnega sektorja)

Ukrep	Indikatorji
Dopolnila k direktnim plačilom	Število kmetijskih gospodarstev, ki je prejelo podporo
	Število izplačanih hektarjev
	Znesek javnih izdatkov (skupaj, od tega EKUJS)

Ocenjevanje izvajanja in vplivov ukrepov PRP bo potekalo v skladu s členi 62 do 65 Uredbe Komisije (ES) št. 817/2004, ob upoštevanju delovnega dokumenta Komisije VI/8865/99 in Odbora STAR VI/12004/00.

Poročila ocenjevanj bodo opredelila uporabljene metode in podala opis vsebine PRP kakor tudi finančne informacije vključno z uporabljenimi indikatorji, navedenimi v skupnih vprašalnikih ocenjevanja, ki so opredeljeni v navodilih Evropske komisije. Ocenjevanje bodo opravili neodvisni ocenjevalci kot to določa člen 62 navedene uredbe.

Ocena naknadnega vrednotenja bo posredovana Evropski komisiji najkasneje dve leti po preteku obdobja n+2.

12.1.4 Organ upravljanja

Sektor za sonaravno kmetijstvo na MKGP izvaja naloge OU in je odgovoren za učinkovito in korektno sodelovanje pri spremljanju izvajanja PRP, za poročanje Nadzornemu odboru (v nadaljevanju NO) in organom Evropske komisije ter za organizacijo vrednotenja izvajanja PRP.

Najpomembnejše naloge OU glede spremljanja izvajanja nadzora nad izvajanjem PRP so:

- vzpostavitev učinkovitega sistema za zbiranje fizičnih in finančnih indikatorjev in statističnih podatkov o napredku izvajanja PRP ter posredovanje teh podatkov NO in Evropski komisiji,
- priprava periodičnih poročil o izvajanju programa,
- organizacija vrednotenja izvajanja programa,
- informiranje javnosti o programu in o vlogi Evropske komisije pri izvajanju programa ter doseženih rezultatih,
- priprava predlogov sprememb programa po posvetovanju z izvedbeno agencijo in pridobitev soglasja o spremembah programa s strani NO.

MKGP je izdelalo osnutek Priročnika za koordinacijo in spremljanje izvajanja PRP 2004-2006.

12.1.5 Nadzorni odbor

Na podlagi predloga MKGP bo Vlada Republike Slovenije imenovala člane NO za PRP.

Člani NO bodo predstavniki ministrstev in vladnih služb, javnih agencij, ekonomskih in socialnih partnerjev ter nevladnih organizacij. Še posebej pomembno je, da bodo v NO zastopani vladni organi in organizacije zadolžene za varovanje okolja (MOPE, nevladne organizacije za varovanje okolja, združenje nevladnih organizacij za okoljske programe, javne institucije za upravljanje z zavarovanimi območji, socialni partnerji povezani z okoljsko problematiko).

Vsi člani morajo spoštovati cilje NO in princip partnerstva. Predstavniki Evropske komisije bodo pri delu NO imeli vlogo opazovalca in svetovanja.

NO bo izvajal naslednje naloge:

- spremljanje in preverjanje učinkovitosti ter kakovosti izvajanja PRP,
- izdajanje soglasja k vsebini PRP,
- podajanje pripomb k prilagoditvam PRP, vključno s fizičnimi in finančnimi indikatorji za spremljanje izvajanja ukrepov PRP,
- preučitev in potrditev kakršnih koli sprememb programa in izbirnih kriterijev za posamezne ukrepe ter potrditev letnega in končnega poročila o izvajanju PRP.

NO bo preučil in potrdil morebitne bistvene spremembe odločitev Evropske komisije o dodeljevanju sredstev ES za PRP 2004-2006 in predlagal AKTRP morebitne spremembe pri izvajanju ukrepov za učinkovitejše doseganje zastavljenih ciljev.

NO bo preko OU predlagal Evropski komisiji kakršne koli spremembe ali popravke programa, ki bi nastali z namenom lažjega doseganja zastavljenih ciljev.

NO bo za izvajanje navedenih nalog sprejel svoj poslovnik.

12.1.6 Informiranje

MKGP je odgovorno za informiranje javnosti o PRP.

Informiranje potencialnih upravičencev o ukrepih PRP bosta izvajala MKGP in AKTRP.

Služba za informiranje in EU zadeve na AKTRP že izvaja informiranje na več ravneh (sodelovanje z mediji, informacijska pisarna, internetni forum v sodelovanju s Kmetijsko svetovalno službo).

12.2 Izvajanje določil členov 66 do 73 Uredbe Komisije (ES) št. 817/2004

AKTRP izvaja administrativne kontrole in kontrole na kraju samem na ravni ukrepa v skladu z Uredbo 1663/95. Za izvajanje navedenih kontrol ima AKTRP izdelane priročnike na nivoju ukrepa.

Glede napačno izplačanih zneskov AKTRP upošteva splošno pravilo, da morajo biti taki zneski izterjani. To pravilo se uporablja za vse ukrepe PRP.

Sistem sankcij je določen z IAKS in se uporablja za vse nepravilnosti, ki zadevajo izplačila na podlagi površin in/ali živali. Za ta namen je Služba za kontrolo na AKTRP že izdelala navodila v skladu z Uredbo Komisije (ES) št. 2419/2001. Za vse ostale nepravilnosti (dobra kmetijska praksa in drugi specifični pogoji za ukrepe PRP) je AKTRP pripravila Katalog kršitev in sankcij, ki je v postopku potrditve s strani MKGP. Vse ugotovljene nepravilnosti v postopku izvajanja kontrol pred in po izplačilih, bodo sankcionirane na podlagi Kataloga kršitev in sankcij.

Neodvisno od zahtev IAKS za povračilo napačno plačanih zneskov in sankcij, bodo upravičenci dolžni pri odkritih nepravilnostih povrniti tudi druge zneske pomoči, do katerih so sicer upravičeni.

Po ugotovljeni nepravilnosti, Služba za kontrolo obvesti oddelek odgovoren za posamezen ukrep. V takem primeru zadevni oddelek sproži postopek v skladu z nacionalno zakonodajo za izterjavo že izplačanih zneskov.

Služba za kontrolo o odkritih namerno povzročenih napakah ali malomarnostih obvesti Urad RS za nadzor proračuna, ki o zadevi obvesti ustrezne službe Evropske komisije.

Vlagatelji niso dolžni povrniti zneskov pomoči, če pogoji za dodelitev pomoči niso bili izpolnjeni zaradi:

- okoliščin višje sile,
- posebnosti uredb,
- pravic do uporabe pogoja prekinitve zaradi nepredvidenih okoliščin, na katere nosilec pravice do prejema sredstev ni mogel vplivati,
- sprememb, ki vplivajo na izvajanje ukrepov in niso bile znane v času sklenitve kmetijsko okoljske obveznosti,
- ostale podobne okoliščine.

Upravičenci do sredstev iz ukrepa zgodnje upokojevanje, ki AKTRP ne obvestijo o vstopu v nacionalno shemo upokojevanja, so sankcionirani ali izključeni iz ukrepa. Pred podpisom pogodbe vsak upravičenec prejme seznam nepravilnosti in sankcij. Sankcije vključujejo povračilo že dodeljenih sredstev in prenehanje prejetanja plačil.

12.2.1 Izvajanje fizičnih kontrol

Služba za kontrolo na AKTRP je odgovorna za izvajanje kontrol na kraju samem. Administrativna struktura AKTRP zagotavlja ločenost izvajanja nalog administrativnih kontrol in kontrole na kraju samem. Opravilo fizične kontrole je AKTRP delegirala Inšpektoratu RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano. Služba za kontrolo je odgovorna za pripravo analize tveganj v sodelovanju v oddelki AKTRP, odgovornimi za izvajanje posameznega ukrepa kot tudi za spremljanje izvajanja delegiranega opravila.

Analiza tveganja je v prvi fazi izdelana na podlagi stratificiranega naključnega vzorčenja na eni četrtini vlog. V drugi fazi se vzorčenje izvede na podlagi ključnih kriterijev tveganja kot so:

- višina pomoči,
- signifikantno povečanje površine,
- upravičenec vlaga zahtevek za pomoč prvič,
- nepravilnosti ugotovljene v predhodnih letih (za že izvedene ukrepe),
- vlagatelj je blizu praga upravičenosti za dodelitev pomoči,
- poznavanje dejstev o upravičencu.

Kontrole na kraju samem bodo izvedene preko obiskov na kmetijskih gospodarstvih in vključujejo najmanj 7,5% upravičencev za plačila na površine in 10% upravičencev za plačila na žival. Poleg teh kontrol se na kmetijskih gospodarstvih izvede kontrola izvajanja dobre kmetijske prakse in drugih specifičnih pogojev za dodelitev pomoči za posamezen ukrep PRP.

Pregledi bodo vključevali vse pogoje in obveznosti upravičenca, ki se jih lahko preverja v času obiska na kmetijskem gospodarstvu. Kontrole na kraju samem bodo dokumentirane na podrobnih in standardiziranih poročilih o izvedeni kontroli.

12.2.2 Monitoring dobre kmetijske prakse

Zahteve glede dobre kmetijske prakse imajo podlago v več nacionalnih predpisih, ki se nanašajo na okolje in kmetijstvo. Te zahteve zadevajo vse ukrepe PRP, pri katerih je izvajanje načel dobre kmetijske prakse obvezno in so podrobno opisana v poglavju 9.3.

Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano izvaja nadzor nad izpolnjevanju teh zahtev na podlagi indikatorjev, navedenih v preglednici 41.

Inšpektorji izvajajo kontrolo na kraju samem za vse ukrepe. Kontrole na podlagi indikatorjev določenih v PRP, inšpektorji izvajajo ob vsakem pregledu na kmetijskem gospodarstvu najmanj pri enem od ukrepov (OMD, kmetijsko okoljski ukrepi, zgodnje upokojevanje, podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih). Skladno z IAKS, inšpektorji predložijo zapise o opravljenih pregledih AKTRP za izvajanje nadaljnjih postopkov.

Preglednica 41: Kriteriji za kontrolo ukrepov PRP

Izhodišče	Kriterij	Ukrep	Preverjanje	
			Administrativna kontrola	Kontrola na kraju samem
Osnovna kontrola površin	- Površina, upravičena do podpore - Velikost parcel (skupaj, minimalna) - Obseg ukrepa na KMG	Vsi ukrepi PRP	IAKS – vse vloge	Izbrane vloge na podlagi analize tveganja: - vizualna kontrola, - meritve, - kontrola dokumentacije.
	Lega parcel		IAKS – v razvoju	Pilotni projekt.
Kontrola živali	- Število vseh živali - Glave velike živine (GVŽ) na KMG: - minimum - maksimum 170 kg organskega N/ha - Kategorije živali	Vsi ukrepi, ki se nanašajo na živinorejsko proizvodnjo	IAKS – vse vloge, ki se nanašajo na živinorejsko proizvodnjo	Izbrane vloge na podlagi analize tveganja: - vizualna kontrola, - štetje, - kontrola dokumentacije.
Dobra kmetijska praksa	Gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči	Vsi ukrepi PRP		Inšpektor vizualno preveri, ali: - so na KMG prisotna neobdelana kmetijska zemljišča, - so vsa kmetijska zemljišča redno oskrbovana na krajevno običajen način.
	Ravnanje z organskimi odpadki: - odpadno blato - skladiščenje 170 kg organskega N	Vsi ukrepi PRP	IAKS – za navzkrižno preverjanje se uporabi registre živali	- Inšpektor preveri ali so dovoljenja izdana. - Inšpektor vizualno preveri, ali se na KMG uporablja odpadno blato. - Inšpektor vizualno preveri in ugotovi ali ima KMG urejene skladiščne kapacitete za organske odpadke: gnoj, gnojnica, gnojevka in komposti. - Inšpektor vizualno preveri velikost kapacitet glede na dejansko število živali in obtežbo na ha.
	Rodovitnost tal, ohranjanje strukture, erozija zemlje	Vsi ukrepi PRP		Inšpektor vizualno preveri ali je prišlo do erozije tal zaradi izvajanja neustreznih tehnoloških postopkov ali previsoke obtežbe na ha travinja.
	Posebni režimi varovanja	Vsi ukrepi PRP	IAKS – registri zavarovanih območij	

Izhodišče	Kriterij	Ukrep	Preverjanje	
			Administrativna kontrola	Kontrola na kraju samem
	Aplikacija gnojil – čas	Vsi ukrepi PRP		• Inšpektor preveri ali gnojilni načrt vključuje omejitve glede uporabe gnojil. • Inšpektor preveri ali se gnojila uporabljajo le v obdobju leta, ko je to dovoljeno. • Inšpektor preveri ali se gnojnica ali gnojevka na kmetijskih zemljiščih brez zelenega pokrova uporabljata od 15.11. do 15.2. • Inšpektor preveri ali se gnojnica ali gnojevka uporabljata na tleh zasičenih z vodo ali pokritih z 10 cm debelo snežno odejo.
	Količina uporabljenih hranil	Vsi ukrepi PRP		• Inšpektor preveri analizo tal. • Inšpektor preveri gnojilni načrt. • Inšpektor preveri ali uporaba gnojil na vodo varstvenih območjih ne presega mejnih količin.
	Vodo varstvena območja	Vsi ukrepi PRP		• Inšpektor administrativno preveri ali so na KMG pravila, ki veljajo za vodo varstveni režim kršena. • Inšpektor vizualno preveri: - velikost varovalnih pasov, - gnojilni načrt, - ali kmet pravilno gospodari z varovalnimi pasovi.
	Uporaba fitofarmacevtskih sredstev v kmetijstvu: • oprema • usposobljenost • skladiščenje • uporaba	Vsi ukrepi PRP		• Inšpektor preveri ali je škropilnica testirana in opremljena z ustrezno nalepko. • Inšpektor preveri ali je certifikat skladen s tehničnimi parametri za nove škropilnice. • Inšpektor preveri ali je uporabnik fitofarmacevtskih sredstev pridobil certifikat iz fitomedicine. • Inšpektor preveri ali je na KMG ustrezen prostor za skladiščenje fitofarmacevtskih sredstev. • Inšpektor preveri ali se na KMG uporabljajo in hranijo samo registrirana fitofarmacevtska sredstva.

Izhodišče	Kriterij	Ukrep	Preverjanje	
			Administrativna kontrola	Kontrola na kraju samem
	odpadki in ostanki			Inšpektor preveri ali so odpadna embalaža in odvečne količine fitofarmacevtskih sredstev ustrezno zbrane in shranjene oz. uničene.
	Ohranjanje organske snovi	Vsi ukrepi PRP		- Inšpektor preveri ali je na prostem prisotno zažiganje organskih materialov (slama, suha trava, grmičevje). - Inšpektor preveri ali je v času razglasitve splošne požarne nevarnosti na prostem prisotno zažiganje.
	Dobrobit živali			Inšpektor preveri ali: - bivalne razmere omogočajo dobro počutje rejnih živali, - imajo živali dostop do krme in vode, - so živali redno oskrbovane, - so živali v dobri kondiciji glede na način reje na KMG, - so živali, ki niso v hlevu (pašne živali), kjer je to nujno in mogoče, zaščitene pred neugodnimi vremenskimi razmerami in drugimi nevarnostmi za njihovo zdravje, - svoboda gibanja ni omejena na tak način, da bi povzročala nepotrebno trpljenje in poškodbe živali, - je v primeru, ko so živali stalno privezane ali zaprte, zagotovljen prostor, ki ustreza njihovim fiziološkim in in etološkim zahtevam, na KMG ali med transportom (iz ali na pašo) živali niso podvržene trpljenju ali poškodbam.
Kmetijsko okoljski (K-O) ukrepi – dodatno	Izpolnjevanje obveznosti za vsak posamezen K-O ukrep	Vsi K-O ukrepi		Inšpektor opravi kontrolo nad izvajanjem K-O ukrepov in nadzor nad porabo sredstev skladno z zakonom.
	Vodenje evidenc o delovnih opravilih, ki se izvajajo pri posameznih K-O ukrepih	Vsi K-O ukrepi		Inšpektor preveri ali KMG vodi evidence za ukrepe, ki jih izvaja.
	Udeležba na izobraževalnih programih	Vsi K-O ukrepi	IAKS	Inšpektor preveri ali je upravičenec pridobil ustrezno potrdilo, ki dokazuje udeležbo na izobraževalnem programu.

Izhodišče	Kriterij	Ukrep	Preverjanje	
			Administrativna kontrola	Kontrola na kraju samem
	Vključenost v kontrolo pri imenovanih organizacijah za kontrolo	Integrirano poljedelstvo, integrirano sadjarstvo, integrirano vinogradništvo, integrirano vrtnarstvo, ekološko kmetovanje	IAKS	
	Certifikati, ki so jih izdale imenovane organizacije za kontrolo	Integrirano poljedelstvo, integrirano sadjarstvo, integrirano vinogradništvo, integrirano vrtnarstvo	IAKS	Inšpektor preveri ali je upravičenec pridobil ustrezen certifikat, ki dokazuje, da je kmetoval v skladu s predpisi o integrirani pridelavi.
	Certifikati ali pozitivna poročila, ki jih je izdala imenovana organizacija za kontrolo	Ekološko kmetovanje	IAKS	Inšpektor preveri ali je upravičenec pridobil ustrezen certifikat ali pozitivno poročilo, ki dokazuje, da je kmetoval v skladu s Pravilnikom o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil.
	Strme lege	Košnja strmih travnikov		Inšpektor izmeri nagib strmih travnikov.
	Lega KMG ali posameznih parcel na območjih grbinastih travnikov	Košnja grbinastih travnikov	IAKS – kontrola preko evidence grbinastih travnikov	
	Število dreves na ha	Integrirano sadjarstvo, travniški sadovnjaki, pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	IAKS – kontrola preko registra pridelovalcev sadja v intenzivnih sadovnjakih in evidence travniških sadovnjakov	Inšpektor: • oceni število dreves, • preveri sorte rastlin.
	Pasme domačih živali	Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali		Inšpektor: • prešteje živali, • preveri pasme domačih živali (dokumentacija).
	Sorte kmetijskih rastlin	Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin		Inšpektor preko evidenc preveri izvor semena in njegovo ustreznost/pristnost.
	Lega KMG ali posameznih parcel znotraj zavarovanih območij	Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih	IAKS – kontrola preko evidence zavarovanih območij	
	Lega KMG ali posameznih parcel znotraj osrednjega območja pojavljanja velikih zveri	Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	IAKS – kontrola preko evidence območij osrednjega območja pojavljanja velikih zveri	Inšpektor preveri ali je drobnica (ovce in koze) stalno varovana (pastir, ograja).
	Lega KMG ali posameznih parcel znotraj ekološko pomembnih območij	Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov	IAKS – kontrola preko evidence ekološko pomembnih območij	
	Lega KMG ali posameznih parcel znotraj vodo varstvenih območij	Pokritost tal na vodo varstvenem območju	IAKS – kontrola preko evidence vodo varstvenih območij	

Izhodišče	Kriterij	Ukrep	Preverjanje	
			Administrativna kontrola	Kontrola na kraju samem
	Lega KMG ali posameznih parcel znotraj vodo varstvenih območij	Zatravljanje in zelena praha	IAKS – kontrola preko evidence vodo varstvenih območij	
Zgodnje upokojevanje – dodatno	• ha prenesenih zemljišč • minimalno 3 ha • maksimalno 24 ha • starost prenosnika kmetovanja na tem KMG vsaj 10 let • »kmečko zavarovanje« • lastništvo po prenosu • dokument o prenosu (pogodba) • izjava prenosnika da bo trajno prenehal s komercialno kmetijsko proizvodnjo • usposobljenost prevzemnika • starost prevzemnika • izjava prevzemnika, da bo kmetoval v skladu z načeli dobre kmetijske prakse vsaj 10 let		IAKS – kontrola celotne vloge in vseh prilog	• Inšpektor preveri ali KMG izvaja načela dobre kmetijske prakse. • Inšpektor preveri ali je prenosnik prenehal s komercialno kmetijsko dejavnostjo.
Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih – dodatno	Direktiva Sveta 91/676/ES (dodatno k zgoraj navedeni kontroli) • gnoj, gnojnica in gnojevka • organski odpadki • gnojenje		IAKS	• Inšpektor preveri ali so vse osnovne zahteve izpolnjene. • Inšpektor pregleda ali so kapacitete zgrajene vodotesno. • Inšpektor izmeri in izračuna ali kapaciteta skladiščnega prostora zadošča za skladiščenje odpadkov za najmanj 6 mesecev na kontinentalnem območju in najmanj 4 mesece na obalnem območju ali v primeru, če so živali večji del leta na paši. • Inšpektor preveri ali se gnoji samo na podlagi analize tal. • Če kateri od zgoraj navedenih pogojev ni izpolnjen, inšpektor preveri ali kmet investira v ureditev skladiščnih kapacitet za živinska gojila.
	Direktiva 91/414/ES			• Inšpektor preveri ali je uporabnik fitofarmaceutskih sredstev pridobil certifikat iz fitomedicine.

Izhodišče	Kriterij	Ukrep	Preverjanje	
			Administrativna kontrola	Kontrola na kraju samem
				- Inšpektor preveri ali je škropilnica testirana in opremljena z ustrezno nalepko. - Inšpektor preveri ali so odpadna embalaža in odvečne količine fitofarmacevtskih sredstev ustrezno zbrane in shranjene oz. uničene.
	Direktiva 89/391/ES			Inšpektor preveri ali je kmet pridobil izjavo o varnosti z oceno tveganja.

13. REZULTATI POSVETOVANJ IN IMENOVANJE ZDRUŽENIH ORGANOV IN TELES KAKOR TUDI EKONOMSKIH IN SOCIALNIH PARTNERJEV

13.1 Sodelujoče organizacije

V času priprave PRP je MKGP imelo številne predstavitve, srečanja in posvete z vladnimi in nevladnimi organizacijami (preglednica 42).

Poudarek je bil na sodelovanju med vladnimi institucijami, predvsem MKGP, MOPE, Ministrstvom za finance, Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvom za zdravje, Zavodom za gozdove Slovenije, Gozdarskim inštitutom Slovenije, Kmetijskim inštitutom Slovenije, univerzami (Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo, Oddelek za zootehniko, Fakulteta za kmetijstvo, Maribor), lokalnimi skupnostmi, kmeti in nevladnimi organizacijami (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije, DOPPS itd.).

13.2 Povzetek posvetovanj in srečanj

Preglednica 42: Posvetovanja in srečanja z institucijami, ki so sodelovale pri pripravi PRP

Institucija	Datum	Tema
Fakulteta za kmetijstvo, Maribor	13.06.2002	Kalkulacije za kmetijsko okoljske ukrepe Dogovorjeno je bilo, da metodologija izračuna za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe temelji na dodatnih stroških in zmanjšanih prihodkih na eni strani ter dodatnih prihodkih in zmanjšanih stroških na drugi strani.
MOPE	02.07.2002	PRP Predstavljen je bil osnutek PRP. Govora pa je bilo tudi o izvajanju monitoringa za potrebe PRP.
Biotehniška fakulteta – Oddelek za zootehniko	08.07.2002	Pasme Avtohtone pasme določa že Zakon o živinoreji, pripraviti pa je potrebno še seznam tradicionalnih pasem ter opredeliti avtohtone in tradicionalne pasme, ob upoštevanju določil relevantne predpise ES.
Kmetijski inštitut Slovenije (KIS), Uprava RS za varstvo rastlin in semenarstvo	07.08.2002	Sorte Predstavljen je bil PRP in kmetijsko okoljski ukrep pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin. Dogovorjeno je bilo, da se opredeli kaj je avtohtona in kaj tradicionalna sorta ter pripravi seznam tovrstnih sort skladno z relevantnimi predpisi ES.
NVO, Biotehniška fakulteta, Ljubljana – Oddelek za agronomijo, Oddelek za zootehniko, Fakulteta za kmetijstvo, Maribor, Kmetijska svetovalna služba, kmetijske zadruge	23.- 24.09.2002	PRP Predstavljeni so bili ukrepi PRP iz Jamstvenega in Usmerjevalnega oddelka EKUJS. Na sestanku se je oblikovalo več mnenj, sprejeti pa so bili naslednji sklepi: (1) ukrepe je potrebno nedvoumno oblikovati, tako da bodo sonaravno usmerjeni ter jih tudi presoditi iz okoljskega vidika, (2) preveriti je potrebno medsebojno skladnost ukrepov, (3) presoditi je potrebno medsebojne učinke ter preprečiti eventualno podvajanje, (4) pri ukrepih zgodnje upokojevanje, organizacije proizvajalcev, razvoj podeželja, naložbe, zemljiške operacije se skliče sestanek delovne skupine, ki dopolni ukrepe.

Institucija	Datum	Tema
Agencija RS za okolje (ARSO)	14.10.2002	Monitoring, kritične točke za merjenje, skladišča gnojil, fitofarmacevtska sredstva Predstavljeni so bili ukrepi PRP, s poudarkom na kmetijsko okoljskih ukrepih. Tozadevno je ARSO zaprosil za podatke o regijski pokritosti kmetijsko okoljskih ukrepov ter regionalni uporabi pesticidov zaradi opredelitve kritičnih točk za merjenje. ARSO je bila usmerjena na AKTRP, ki razpolaga s tovrstnimi podatki in jih tudi obdeluje.
Fakulteta za kmetijstvo, Maribor	17.10.2002	Kalkulacije za kmetijsko okoljske ukrepe V zvezi s predlaganim modelom je bilo nekaj pripomb, predvsem glede tega kaj se upošteva v izračunu za posamezne ukrepe.
Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije (KGZS)	30.10.2002	Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost Predstavniki MKGP so predstavili določila Uredbe o kriterijih za določitev območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost in predvidenega sistema plačil za ta območja. Na obravnavano temo predstavniki KGZS niso imeli pripomb.
Gozdarski inštitut Slovenije, Zavod za gozdove Slovenije, Biotehniška fakulteta – Oddelek za gozdarstvo	13.11.2002	Pogozdovanje, PRP Predstavljen je bil PRP, s poudarkom na ukrepu pogozdovanje, smiselnosti uvajanja tega ukrepa v RS ter opredelitvi pogojev za njegovo izvajanje. V kolikor se bo ukrep izvajal, je potrebno izdelati strokovne podlage in ustrezne modelne kalkulacije, za kar pa je nujno nadaljnje sodelovanje med strokovnimi institucijami in MKGP.
Okoljske NVO, KGZ Maribor – Oddelek za kontrolo ekološkega kmetijstva	14.11.2002	PRP Predstavljen je bil PRP, razpravljalo pa se je o: (1) novi razdelitvi območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, (2) višini plačil za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe, (3) ukrepu ekološko kmetovanje in ekološko čebelarjenje, (4) problemu črnih gradenj in tozadevnem zmanjševanju obsega kmetijskih zemljišč, (5) investicijskih podporah, (6) izobraževanju kmetov in kmetijskih svetovalcev, (7) ukrepu pomoči pol-oskrbnim kmetijam, (8) ukrepu podpore izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih. Zaključki sestanka pa so bili: (1) Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost bodo ustrezno opredeljena tudi po novem sistemu razdelitve, ki bo stopil v veljavo v letu 2003. Ko bo dokončno izdelan digitalni kataster, se bo pripravil tudi kataster teh območij, kjer bodo vsaki parceli posebej pripisane lastnosti. Strme kmetije se bodo v sistemu ohranile, saj so bile že do sedaj natančno opredeljene. (2) Predlagane višine plačil za kmetijsko okoljske ukrepe morajo temeljiti na ustreznih izračunih. Ti izračuni so v izdelavi, pripravlja jih Fakulteta za kmetijstvo, Maribor in bodo v pripombe predloženi tudi NVO. Organiziran bo tudi sestanek z NVO v zvezi z metodologijo izračuna višine kmetijsko okoljskih plačil. NVO lahko MKGP posredujejo predloge morebitnih sprememb in dopolnitev obstoječih kmetijsko okoljskih ukrepov ali predlagajo nove ukrepe, ki bi jih bilo možno tudi dejansko izvajati. (3) Čebelarji lahko pridobijo podporo, možnosti za pridobitev podpore pa sedaj nimajo ekološki čebelarji. Problem je tudi v tem, da število ekoloških čebelarjev ni znano. (4) Problema črnih gradenj PRP ne more rešiti. Ta program je izvedbeni akt, ki omogoča izvedbo ukrepov v skladu z Uredbo 1257/99 in Uredbo Komisije (ES) št. 445/02. (5) Izobraževanje kmetov in kmetijskih svetovalcev je sedaj vključeno v redno delo Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije. (6) Pri ukrepu pogozdovanje se postavlja vprašanje o smiselnosti izvajanja ukrepa v slovenskih razmerah. Zato je potrebno ukrep ustrezno zasnovati in natančno definirati pogoje za njegovo izvajanje. Strokovnjaki s področja gozdarstva in kmetijstva bodo pripravili ustrezne strokovne podlage. (7) Za Slovenijo ukrep pomoči pol-oskrbnim kmetijam ni toliko zanimiv. Ustreznejši ukrep je podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, kjer pa je potrebno postaviti jasne kriterije za njegovo izvajanje. Na tehničnem sestanku v Bruslju dne 18.11.2002 bo MKGP poskušalo razjasniti nekatera splošna in vsebinska vprašanja glede ukrepov PRP (območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost: vključevanje zavarovanih območij, kmetijsko okoljski ukrepi: priprava seznamov avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali in sort kmetijskih rastlin, pogozdovanje: prilagoditev ukrepa slovenskim razmeram, status zemljišč, plantažni sistemi, organizacije proizvajalcev: možnost podpiranja organizacij proizvajalcev z mešanimi proizvodi, zgodnje upokojevanje: ali se v to shemo plačil lahko prištevajo tudi gozdna zemljišča).

Institucija	Datum	Tema
		NVO so pozdravile tak način sodelovanja z vladnimi službami, zato bo tudi v prihodnje potekalo intenzivno sodelovanje med MKGP in NVO pri pripravi PRP.
Kmetijski inštitut Slovenije (KIS), Uprava RS za varstvo rastlin in semenarstvo	22.11.2002	Sorte Pripombe so se nanašale predvsem na predlog seznama avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin. Dogovorjeno je bilo, da se v seznam lahko vključijo le tiste sorte, ki izpolnjujejo zahteve po Uredbi Komisije (ES) št. 445/02 ter slovenski zakonodaji.
Biotehniška fakulteta – Oddelek za zootehniko	04.12.2002	Pasme Pripravljalci so predstavili seznam avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali in poudarili, da opredelitev ogroženosti vrst temelji na metodiki FAO, pri čemer so upoštevali še strožja merila. Dogovorjeno je bilo, da se pri pripravi tega seznama doda tudi vključenost posameznih pasem v svetovne baze podatkov tovrstnih živali. Pripraviti pa je potrebno tudi podrobnejše opise posameznih pasem.
Kmetijska svetovalna služba – strokovnjak za živinorejo	12.12.2002	Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih – predlogi S strani strokovnjaka kmetijske svetovalne službe je bil podan pisni predlog glede ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih na področju govedoreje (preureditev hlevov za dobrobit živali, prilagajanje higienskimi standardom, ureditev gnojišč, gnojnih jam in skladiščnih kapacitet za gnojnico in gnojevko).
Kmetijska svetovalna služba – strokovnjaki za živinorejo	12.12.2002	Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih Razpravljalo se je predvsem o tehničnih vprašanjih izvedbe in priprave ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, pri čemer je bila posebna pozornost namenjena pripravi akcijskih načrtov za posamezno kmetijo. Izpostavljeno je bilo, da se ta ukrep ne sme pokrivati z ukrepom investicije na kmetijskih gospodarstvih.
Okoljske NVO, MOPE	20.12.2002	Pristopna pogajanja in PRP Tema sestanka so bila pristopna pogajanja z EU na področju kmetijstva in predstavitev najnovejših informacij na področju PRP 2004-2006. Zaključki sestanka pa so bili: (1) PRP, ki naj bi postal aktiven s 1.5.2004, je še v pripravi, (2) tehnični sestanek v Bruslju, na katerem bodo podrobneje predstavljeni kmetijsko okoljski ukrepi bo potekal konec januarja 2003, (3) v zvezi z ukrepom podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, NVO najkasneje do 15.01.2003 MKGP posredujejo predloge možnih investicij, vključno s seznamom EU standardov, ki tovrstne zahteve tudi opredeljujejo, (4) zaradi boljšega prikaza obstoječega stanja se bo izdelala karta z razporeditvijo kmetijskih gospodarstvih, na kateri bodo posebej označena tista kmetijska gospodarstva, ki kmetujejo na naravi prijazne načine. Tovrstna karta bo sestavni del Zelenega poročila za leto 2002.
Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije	15.- 30.12.2002	Božično – novoletni sejem v Ljubljani Predstavitev ekološkega kmetovanja in ekoloških kmetijskih gospodarstev obiskovalcem sejma (sofinanciranje s strani MKGP).
Predstavniki upravne enote Slovenska Bistrica in kmetijske svetovalne službe Slovenska Bistrica	Dec. 2002	Uredba o kriterijih in seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost Po sprejemu uredbe o kriterijih in seznamu OMD je prišlo na območju občine Slovenska Bistrica do t.i. »izpadlih kmetij«. Te kmetije so bile glede na elaborat »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki v Republiki Sloveniji« uvrščene v območja z omejenimi možnostmi. Po uveljavitvi sistema, skladnega s predpisi EU, pa so te kmetije izpadle iz območij z omejenimi možnostmi in tako niso upravičene do izravnalnih plačil. Prisotni na sestanku se z »izpadom« niso strinjali in so predlagali vključitev teh območij v OMD. Dogovorjeno je bilo, da bo MKGP ponovno preverilo, glede na veljavne kriterije, možnost vključitve teh območij v OMD.
Uprava RS za varstvo rastlin in semenarstvo	09.01.2003	Fitofarmacevtska sredstva in kmetijsko okoljski ukrepi Ker je s 1.1.2003 pričel veljati zaostren evropski standard glede dovoljenih mejnih vrednosti pesticidov v pitni vodi, so za preprečevanje potencialnega onesnaževanja pitne vode s strani kmetijstva, kmetijsko okoljski ukrepi zelo pomembni. Zato je poleg prepovedi uporabe določenih pripravkov za varstvo rastlin, te ukrepe potrebno izvajati v čim večjem obsegu, posebno pozornost pa nameniti tudi izobraževanju in osveščanju tako kmetov kakor tudi javnosti.

Institucija	Datum	Tema
MOPE	16.01.2003	NATURA 2000 in PRP, vodo varstvena območja, SPA Razpravljajo se je o zavarovanih območjih in območjih NATURA 2000 ter vključevanju le-teh v ukrepe PRP. Poudarjeno je bilo, da bi bilo v te ukrepe potrebno vključiti čim več tovrstnih območij, za kar pa je poleg določitve prioritetenih oz. ustreznih usmeritev kmetijske politike nujno tudi izobraževanje vseh tistih, na katere se tozadevna problematika nanaša (kmetje, svetovalci ipd.). Dogovorjeno je bilo, da MOPE dopolni obstoječo uradno evidenco vodo varstvenih in drugih zavarovanih območij ter dokončno opredeli območja NATURA 2000.
Agencija RS za okolje (ARSO)	30.01.2003	Vodo varstvena območja Na sestanku se je razpravljalo o vodo varstvenih območjih in njihovem vključevanju v ukrepe PRP. Dogovorjeno je bilo, da za ta območja ARSO pripravi ustrezno evidenco, ki mora zaradi kasnejše administrativne kontrole izvajanja ukrepov vključevati tudi podatke o katastrskih občinah (ime in šifra k.o.) ter parcelah (parc. št.).
Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo	10.02.2003	Zgodnje upokojevanje Pregledani so bili dokumenti EU, ki se nanašajo na ukrep zgodnje upokojevanje, razpravljalo pa se je tudi o podobnih shemah, ki se izvajajo v državah članicah EU. Sklenjeno je bilo, da mora biti shema zgodnjega upokojevanja skladna s predpisi ES ob upoštevanju razmer v slovenskem kmetijstvu.
NVO, VITRA – Center za uravnotežen razvoj	12.03.2003	Promocija PRP Ker sta za uspešno izvajanje ukrepov PRP ključnega pomena tudi promocija in informiranje javnosti o tovrstnih ukrepih, se je na sestanku razpravljalo predvsem o načinu predstavitve PRP širši javnosti. Podanih je bilo več predlogov, ki se bodo še preučili. O izbrani vrsti aktivnosti pa se bo odločil MKGP in o tem obvestil tudi potencialne izvajalce.
Kmetijska svetovalna služba	15.03.2003	Zgodnje upokojevanje Predstavljena je bila okvirna shema za ukrep zgodnje upokojevanje. Sklenjeno je bilo, da je potrebno opraviti analizo o tem, kakšen je interes kmetov za izvajanje tega ukrepa.
Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije	20.03.2003	Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih – predlogi V zvezi s sklepom sestanka z dne 20.12.2002, so bili podani pisni predlogi za ukrep podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, in sicer: • ureditev gnojišč ter kapacitet za shranjevanje gnojevke in gnojnice (Nitratna direktiva), • nabava posebnih strojev oz. priključkov za nekemično zatiranje plevelov (okopalniki, česalniki, osipalniki, mulčerji za sadovnjak in vinograd ipd.) za ekološko kmetovanje (Uredba Sveta (ES) št. 2092/91), • ureditev obveznega izpusta v ekološkem kmetijstvu (postavitve ograj za izpuste in za pašo, nabava posebnih strojev oz. priključkov za čiščenje izpustov ter izdelavo sekancev za izpuste) (Uredba Sveta (ES) št. 2092/91), • ureditev hleva, kokošnjaka, zajčnika oz. posebnih objektov za živali v ekološki reji (Uredba Sveta (ES) št. 2092/91). Potrebno je razmisliti katerega od naštetih predlogov bi bilo smiselno vključiti v ukrep, saj je to odvisno od tega, kaj predvidevajo drugi ukrepi (npr. naložbe v kmetijska gospodarstva). V primeru, da niso predvidene druge možnosti in kjer gre za majhne investicije, predlagatelji menijo, da so našeti predlogi smiselni.
KGZ Maribor – Oddelek za kontrolo ekološkega kmetijstva	25.03.2003	Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih – predlogi V zvezi s sklepom sestanka z dne 20.12.2002, so bili podani pisni predlogi za ukrep podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, in sicer: • ureditev izpustov, • ureditev hlevov, • nabava različnih priključkov (česalne brane, okopalniki, mulčerji ipd.), • ureditev gnojišč, • nabava specialnih strojev za čiščenje izpustov, • nabava strojev za izdelavo sekancev (utrjevanje tal v izpustih, kompostiranje ipd.).

Institucija	Datum	Tema
Uprava RS za varstvo rastlin in semenarstvo	09.04.2003	Sorte Pripravljalci so predstavili seznam avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin. Dogovorjeno je bilo, da se seznam ustrezno popravi, tako da bo skladen z uredbami EU in domačo zakonodajo. Zaradi uvrstitve avtohtonih in tradicionalnih sort v sortno listo, bi bilo tudi te sorte potrebno opremiti z ustreznimi šiframi, tako da bo zadeva enotna in pregledna. Pripraviti pa je potrebno tudi podrobnejše opise posameznih sort.
Predstavniki območne enote Kmetijsko gozdarske zbornice Murska Sobota	24.04.2003	Predstavitev Uredbe o kriterijih in seznamu območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost Sodelujoči na sestanku so opozorili na določena območja v Prekmurju, kjer se je v zadnjih letih pogosto pojavila suša. Predlagali so uvrstitev teh območij v OMD. Sklep je bil, da MKGP ponovno preveri, glede na veljavne kriterije, možnost vključitve teh območij v OMD.
Kmetijska svetovalna služba – strokovnjak za živinorejo	25.04.2003	Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih S strokovnjakom na področju živinoreje se je razpravljalo o tehničnih vprašanjih izvedbe ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih. Podal je smernice glede tehničnih normativov za ureditev gnojnih jam in kapacitet za skladiščenje gnojnice in gnojevke.
Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo	23.05.2003	Zgodnje upokojevanje Predstavljen je bil prvi osnutek sheme zgodnjega upokojevanje. Zaključek je bil, da je ukrep potrebno ustrezno prilagoditi in o njem razpravljati z vsemi institucijami, ki jih ta ukrep zadeva.
MOPE	27.05.2003	NATURA 2000 in PRP Razpravljalo se je o vključevanju območij NATURA 2000 v PRP. Predstavniki MOPE so predstavili potek dela na opredelitvi območij NATURA 2000 ter časovni raspored medresorskih usklajevanj. Pojasnili so, da bodo ob vstopu v EU ta območja tudi uradno veljavna.
NVO, Ministrstvo za zdravje, trgovske organizacije (Mercator, ...)	11.06.2003	Predstavitev PRP ('Dnevi zdrave prehrane' – posvet) Predstavnica MKGP je predstavila PRP in kmetijsko okoljske ukrepe. V razpravi je bilo poudarjeno, da so ukrepi PRP pomembni elementi trajnostnega razvoja podeželja. Pri tem pomembno vlogo igrajo tudi kmetijsko okoljski ukrepi, ki na eni strani omogočajo gospodarno obdelanost in izrabljenost kmetijskih površin, na drugi strani pa z izvajanjem sonaravnih oblik kmetovanja vplivajo na vzpostavitev ravnotežja med ohranjanjem raznolikosti življenja v naravi in proizvodnjo zdrave hrane. Predstavniki NVO so zato predlagali, da je potrebno kmetovalce spodbujati za izvajanje tovrstnih ukrepov ter jih tudi izobraževati, posebno pozornost pa nameniti tudi osveščanju trgovcev.
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)	19.06.2003	Monitoring ptic Tema sestanka je bil monitoring ptic. MKGP je postavilo vprašanje glede obstoječih podatkov monitoringa in njihove možnosti uporabe, možnosti dodatnih meritev in primerjave stanja. Predstavniki DOPPS je pojasnil, da 20% države pokrivajo posebna varstvena območja za ptice, ki so določena po kriterijih BirdLife International. V monitoring so vključene ključne kvalifikacijske vrste, na katerih zbirajo številčne podatke vsako gnezditveno sezono. Številčni monitoring se za večino vrst izvaja od leta 2002. DOPPS ima vzpostavljeno mrežo popisovalcev po celi Sloveniji. Sistem monitoringa za potrebe PRP, predvsem kmetijsko okoljskih ukrepov, pa bi bilo potrebno prilagoditi, da bi lahko bolj eksaktno spremljali učinke izvajanja teh ukrepov.
Zavod za gozdove Slovenije (ZGS), Lovska zveza Slovenije (LZS)	09.07.2003	Monitoring prosto živečih živali Tema sestanka je bil monitoring prosto živečih živali. MKGP je postavilo vprašanje, katere živali lovci evidentirajo, kakšni so ti podatki in možnosti njihove uporabe. Predstavnika ZGS in LZS sta pojasnila, da podatki izhajajo že iz uradne statistike in vključujejo podatke o odvzemu (odstrel in vse ostale izgube). Lovci imajo stalne opazovalnice na mrhoviščih, podatke štetja pa pridobijo dvakrat letno. Poročilo je še v pripravi, podatke pa je možno pridobiti na podlagi pisne vloge.
OIKOS d.o.o.	09.07.2003	Predhodna ocena PRP Predstavniki MKGP so pojasnili, da je predhodna ocena (ex ante evalvacija) sestavni del PRP. Skladna mora biti z določili Uredbe Sveta (ES) št. 445/02.

Institucija	Datum	Tema
Predstavniki občine Slovenske Konjice in kmetijsko svetovalne službe Slovenske Konjice	14.07.2003	Uredba o kriterijih in seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost Po sprejemu uredbe o kriterijih in seznamu OMD je prišlo na območju občine Slovenske Konjice do t.i. »izpadlih kmetij«. Te kmetije so bile glede na elaborat »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki v Republiki Sloveniji« uvrščene v območja z omejenimi možnostmi. Po uveljavitvi sistema, skladnega s predpisi EU, pa so te kmetije izpadle iz območij z omejenimi možnostmi in tako niso upravičene do izravnalnih plačil. Prisotni na sestanku se z »izpadom« niso strinjali in so predlagali vključitev teh območij v OMD. Dogovorjeno je bilo, da bo MKGP ponovno preverilo, glede na veljavne kriterije, možnost vključitve teh območij v OMD.
Kmetijska svetovalna služba (KSS)	15.07.2003	Zgodnje upokojevanje Predstavljen je bil osnutek ukrepa zgodnje upokojevanje. Na sestanku se je razpravljalo o pogojih in potencialnih upravičencih za vstop v ukrep. Predstavniki KSS so predlagali, da je pogoje za prenosnika in prevzemnika potrebno natančno opredeliti, da bi dosegli zastavljene cilje in namen ukrepa.
Fakulteta za kmetijstvo, Maribor	23.07.2003	Kalkulacije za kmetijsko okoljske ukrepe Izvajalec je predstavil popravljen modelni izračun za posamezne kmetijsko okoljske ukrepe. Razpravljalo se je o tako popravljenem modelu, vendar bistvene pripombe niso bile podane.
Predstavniki občine Škocjan in kmetijsko svetovalne službe Škocjan	25.07.2003	Uredba o kriterijih in seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost Po sprejemu uredbe o kriterijih in seznamu OMD je prišlo na območju občine Škocjan do t.i. »izpadlih kmetij«. Te kmetije so bile glede na elaborat »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki v Republiki Sloveniji« uvrščene v območja z omejenimi možnostmi. Po uveljavitvi sistema, skladnega s predpisi EU, pa so te kmetije izpadle iz območij z omejenimi možnostmi in tako niso upravičene do izravnalnih plačil. Prisotni na sestanku se z »izpadom« niso strinjali in so predlagali vključitev teh območij v OMD. Dogovorjeno je bilo, da bo MKGP ponovno preverilo, glede na veljavne kriterije, možnost vključitve teh območij v OMD.
Predstavniki občine Slovenske Konjice in Slovenska Bistrica	26.08.2003	Uredba o kriterijih in seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost Po sprejemu uredbe o kriterijih in seznamu OMD je prišlo na območju občin Slovenske Konjice in Slovenska Bistrica do t.i. »izpadlih kmetij«. Te kmetije so bile glede na elaborat »Območja z omejenimi naravnimi dejavniki v Republiki Sloveniji« uvrščene v območja z omejenimi možnostmi. Po uveljavitvi sistema, skladnega s predpisi EU, pa so te kmetije izpadle iz območij z omejenimi možnostmi in tako niso upravičene do izravnalnih plačil. Prisotni na sestanku se z »izpadom« niso strinjali in so predlagali vključitev teh območij v OMD. Dogovorjeno je bilo, da bo MKGP ponovno preverilo, glede na veljavne kriterije, možnost vključitve teh območij v OMD.
Kmetijsko živilski sejem v Gornji Radgoni	26.08.2003	PRP Ukrepi PRP so bili predstavljeni širši javnosti na kmetijsko živilskem sejmu v Gornji Radgoni.
Kmetijsko živilski sejem v Gornji Radgoni	26.08. 2003	Avtohtone in tradicionalne sorte kmetijskih rastlin Na kmetijsko živilskem sejmu v Gornji Radgoni je predstavnica MKGP širši javnosti predstavila kmetijsko okoljski ukrep pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin.
Ministrstvo za finance	12.09.2003	Zgodnje upokojevanje Razpravljalo se je o pogojih, možnostih in finančnih vidikih ukrepa. Sklenjeno je bilo, da se zneska razpoložljivih sredstev ne sme preseči. Pripomba se bo upoštevala.
NVO, Turistični forum	25.09.2003	Predstavitev in razprava o obdelanosti slovenskega podeželja in možnosti za razvoj turizma.
Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije	27.09.2003	EKO praznik Promocija ekološkega kmetovanja na ekološki tržnici v Ljubljani.
MOPE	07.10.2003	PRP Osnutek PRP je bil predstavljen predstavnikom MOPE in dan v usklajevanje. Bistvenih pripomb predstavniki MOPE niso imeli, podrobneje bodo preučili predvsem kmetijsko okoljske ukrepe, ki se nanašajo na vsebine, ki jih pokrivajo in podali pisno mnenje ter predloge.

Institucija	Datum	Tema
Vodstveni delavci Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije (KGZS)	08.10.2003	PRP Osnutek PRP je bil predstavljen vodstvenim delavcem KGZS, ki bistvenih pripomb niso imeli. Podali bodo pisno mnenje ter morebitne predloge. Dogovorjeno pa je bilo, da bo osnutek PRP v oktobru predstavljen tudi kmetijskim svetovalcem, podrobnejša predstavitev ukrepov za vse kmetijske svetovalce pa bo potekala v novembru.
Kontaktna oddaja na TV Vaš kanal Novo mesto (mreža lokanih TV)	08.10.2003	Ukrepi PRP TV gledalcem so bili predstavljeni ukrepi PRP. Zanimanje je bilo precejšnje, vprašanja pa so se nanašala predvsem na ekološko kmetovanje in usmeritve v naravi prijaznejše načine kmetovanja.
Ministrstvo za finance	09.10.2003	Finančna sredstva za PRP Na sestanku so potekala usklajevanja glede višine sredstev za PRP.
Strokovnjaki iz Kozjanskega regijskega parka, NVO in lokalna javnost	10.10.2003	Naravi prijazni načini kmetovanja v EU Predstavnik MKGP je predstavil ukrepe PRP. Razpravljalo se je o možnih poenostavitvah za prejemnike pomoči in izboljšanju kakovosti podatkov o katastru ter možnosti vključevanja območij NATURA 2000 v ukrepe PRP po preteku LIFE projekta.
MOPE	14.10.2003	Kmetijsko okoljski ukrepi Skladno s sestankom z dne 07.10.2003, je MOPE podalo pisno mnenje v zvezi z ukrepom ohranjanje habitatov ogroženih vrst ptic. Mnenje se je upoštevalo in pripombe so bile vključene v PRP.
Kmetijska svetovalna služba (KSS)	22.10.2003	Predstavitev in razprava o PRP KSS so bili predstavljeni ukrepi PRP, razpravljalo pa se je tudi o njihovi tehnični izvedbi. Vprašanja so se nanašala predvsem na zgodnje upokojevanje in podporo izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, ker se ukrep OMD in K-O ukrepi že izvajajo. Sklenjeno je bilo, da bodo ukrepi PRP kmetijskim svetovalcem podrobno predstavljeni v najkrajšem možnem času.
Lokalne skupnosti, NVO, strokovnjaki iz različnih institucij	23.10.2003	Predstavitev in razprava o PRP Ukrepi PRP so bili predstavljeni županjam in županom, drugim predstavnikom lokalnih skupnosti, NVO in strokovnjakom iz različnih institucij, ki se ukvarjajo s kmetijsko in okoljsko problematiko. Razprava je bila usmerjena v: (1) sodelovanje med vsemi zainteresiranimi organizacijami, pri pripravi PRP, (2) vključevanje regionalnih vsebin v PRP, (3) možnosti nadaljnjega sodelovanja, (4) tehnična vprašanja glede izvajanja ukrepov PRP. Sklenjeno je bilo: (1) nadaljnje sodelovanje je neizbežno in nujno potrebno, (2) udeleženci bodo posredovali pisne pripombe in predloge, (3) na pobudo oz. zahtevo bodo predstavniki MKGP obiskali posamezne občine in druge organizacije z namenom podrobnejše predstavitve PRP.
Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve	06.11.2003	Zgodnje upokojevanje Razpravljalo se je o pogojih za ukrep zgodnje upokojevanje in zadevah, ki se nanašajo na nacionalni sistem upokojevanja. Sklenjeno je bilo, da morata biti nacionalni sistem upokojevanja in ukrep zgodnje upokojevanje usklajena. Pripomba bo upoštevana.
Kmetijska svetovalna služba	21.11.2003	PRP Ukrepi PRP so bili predstavljeni na tradicionalnem posvetu kmetijskih svetovalcev. Postavljena so bila številna vprašanja, predvsem v zvezi z novimi ukrepi, t.j. zgodnje upokojevanje in podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih. Dogovorjeno je bilo, da bo vprašanja možno postavljati tudi preko internetnega foruma.
Fakulteta za kmetijstvo, Maribor, MOPE	26.11.2003	Kalkulacije za kmetijsko okoljske ukrepe MOPE je podalo pripombe na izračune za kmetijsko okoljske ukrepe, predvsem glede izračuna pri ukrepu, ki se nanaša na ekološko pomembna območja. Predlog je bil, da je v izračunu potrebno upoštevati še dodatne vhodne podatke. MKGP bo ponovno preučilo modelni izračun in upoštevalo pripombe MOPE v največji možni meri.
Kmetijska svetovalna služba – strokovnjaki za živinorejo in rastlinsko proizvodnjo	26.11.2003	Podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih Razpravljalo se je o ukrepu podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih, glede na informacije, ki so jih predstavniki MKGP pridobili na tehničnem sestanku v Bruslju dne 20.11.2003.

Institucija	Datum	Tema
Kmetijska svetovalna služba (KSS), NVO	02.12.2003	Zgodnje upokojevanje Postavljena so bila vprašanja glede ukrepa zgodnje upokojevanje, predvsem glede pogojev upravičenosti, trajanja podpore in odnosa med prevzemnikom in prenosnikom. Dane so bile pripombe glede prenosa rente na dediče v primeru smrti prenosnika, kakor tudi povezave med ukrepom zgodnje upokojevanje in nacionalno shemo upokojevanja. Zaključek je bil, da bodo pripombe upoštevane v okviru veljavnih predpisov.
MOPE	11.12.2003	Kalkulacije za kmetijsko okoljske ukrepe Skladno s sestankom z dne 26.11.2003 so bili predstavljeni izračuni za kmetijsko okoljske ukrepe. MOPE se je s predlaganimi izračuni strinjalo. Bistvenih pripomb ni bilo podanih, pripombe MOPE pa so bile vključene v PRP.
Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo	22.12.2003	Zgodnje upokojevanje Postavljena so bila vprašanja v zvezi z ukrepom zgodnje upokojevanje, predvsem glede pogojev upravičenosti, trajanja podpore in odnosa med prevzemnikom in prenosnikom. Zaključek je bil, da je ukrep zgodnje upokojevanje v skladu s prioriteta PRP.
MOPE	22.12.2003	Osnutek PRP MOPE je osnutek PRP pregledalo z vidika treh funkcij, ki jih ima kmetijstvo: proizvodne, socialne in okoljske. MOPE je pozdravilo usmerjanje večjega deleža sredstev v okoljske ukrepe kot je bilo to v preteklih letih in je sprejelo osnutek ter predlagalo MKGP, da nadaljuje s postopkom za sprejem PRP.

14. RAVNOTEŽJE MED RAZLIČNIMI UKREPI PODPOR

Namen in usmerjenost ukrepov slovenskega PRP za obdobje 2004-2006 sta usklajena s cilji nacionalne kmetijske politike, kmetijsko okoljskimi cilji ter okoljskimi, ekonomskimi in socialnimi vidiki SKP. V PRP ukrepi niso proizvodno naravnani, kar pomeni, da kmet ne dobi plačila za obseg določene proizvodnje. Subvencije, ki jih prejmejo kmetje so izravnalna plačila za OMD, kmetijsko okoljska plačila, plačila na površino za zgodnje upokojevanje ali pavšalna podpora za izvajanje EU standardov na kmetijskih gospodarstvih (podpora za standardne stroške ali standardne investicijske stroške).

V prvem programskem obdobju je posebna pozornost namenjena prednostnim nalogam države, ki so vključene v skupno kmetijsko politiko. Prav te prednostne naloge pa so usmerjene v uveljavljanje okolju prijaznega in sonaravnega kmetijstva. Predlagani ukrepi PRP iz drugega stebra so medsebojno uravnoteženi, z glavnim poudarkom na ukrepu OMD in kmetijsko okoljskih ukrepih, kar je v skladu s prvo prednostno nalogo PRP.

Shema OMD se izvaja na območjih, kjer je kmetijska dejavnost ovirana zaradi neugodnih naravnih pogojev – strmi travniki, krajša vegetacijska doba, neugodni vremenski pogoji, slaba kakovost tal ali neuravnotežena oskrba z vodo. S tem ukrepom naj bi se kompenzirala javna funkcija kmetijstva, ki jo ni mogoče plačati preko ukrepov tržnih redov.

Shema OMD, ki je usklajena z evropsko zakonodajo, se izvaja od leta 2003 in za naslednja leta so OMD območja ter potencialni upravičenci že določeni. Na osnovi izračunov strokovnjakov s Kmetijskega inštituta Slovenije bodo izravnalna plačila dosegla ciljno raven podpore v letu 2006. Vsako leto se na podlagi stopnje neugodnih razmer na kmetijskih zemljiščih kmetijskega gospodarstva nameni okoli 40% sredstev PRP za izravnalna plačila kmetom, ki so znotraj OMD. Ukrep je med kmeti dobro poznan in sprejet, prav tako pa ima AKTRP že dovolj izkušenj z izplačevanjem tovrstnih plačil, tako da se v naslednjem programskem obdobju glede izvajanja sheme OMD ne pričakuje večjih problemov. V letu 2003 je bilo za izravnalna plačila že 50.000 upravičencev. Podpora za OMD pa se na istih površinah lahko kombinira z direktnimi plačili, kmetijsko okoljskimi plačili, z zgodnjim upokojevanjem in s podporo za izvajanje EU standardov na kmetijskih gospodarstvih.

Druga največja shema v okviru PRP so kmetijsko okoljska plačila z 21 ukrepi. Kmetijsko okoljski ukrepi so obvezen del PRP, ki se bodo tudi v prihodnje pozitivno odražali v okolju prijaznem in sonaravnem kmetovanju, ohranjanju značilne krajine, območij visoke naravne vrednosti in biotske raznovrstnosti, prav tako kot dosednji program, ki se je v celoti financiral iz proračuna RS.

Zaradi osnovnih kmetijsko okoljskih zahtev in dodatnih pogojev za posamezne ukrepe, je za kmeta ta shema zagotovo najzahtevnejša. Z administrativnega vidika je shema kmetijsko okoljskih plačil bolj zapletena kot večina ostalih ukrepov. Zato so se kmetijsko okoljski ukrepi uvajali postopoma – vsako leto se je število ukrepov povečalo. Na celotnem območju RS se horizontalno izvajata dve skupini kmetijsko okoljskih ukrepov, in sicer: (1) I. skupina ukrepov, katere cilj je zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje z omejeno in nadzorovano uporabo fitofarmacevtskih sredstev in gnojil (zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu, ohranjanje kolobarja, ozelenitev njivskih površin, integrirano poljedelstvo, integrirano sadjarstvo, integrirano vinogradništvu, integrirano vrtnarstvo, ekološko kmetovanje), (2) ukrepi II. skupine, ki so namenjeni ohranjanju značilne krajine in dragocenih kmetijskih okolij, ki so v Sloveniji povezana s tradicionalnim in sonaravnim kmetovanjem (planinska paša, košnja strmih travnikov, košnja grbinastih travnikov, travniški sadovnjaki, reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali, pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin, sonaravna reja domačih živali, ohranjanje ekstenzivnega travinja). Tretja skupina ukrepov pa se nanaša na specifične ekosisteme z ogroženo izredno biotsko raznovrstnostjo in vire podtalnice (ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih, reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri, ohranjanje posebnih traviščnih habitatov, pokritost tal na vodo varstvenem območju, zatavljanje in zelena praha). Glavni namen te skupine ukrepov je kmetom nuditi dodatno finančno spodbudo za

vzpostavitev in ohranjanje sonaravnih načinov kmetovanja v območjih s posebnim režimom. Kmetje, ki uveljavljajo ukrepe iz tretje skupine, lahko te kmetijsko okoljske ukrepe kombinirajo z ukrepi iz prve in druge skupine. Prav tako so upravičeni in lahko uveljavljajo direktna plačila, izravnalna plačila za OMD, zgodnje upokojevanje in podporo za izvajanje EU standardov na kmetijskih gospodarstvih.

Shemi, ki se izvaja horizontalno na območju celotne države, se namenja približno 30% vseh sredstev PRP.

V letu 2004 bo Slovenija začela izvajati tudi dva nova ukrepa iz druge prednostne naloge PRP: (1) zgodnje upokojevanje in (2) podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih. Ta dva ukrepa se bosta prav tako izvajala na območju celotne države. S shemo zgodnjega upokojevanja se bo spodbujal ekonomski in socialni trajnostni razvoj, naravnan na strukturne spremembe v kmetijstvu in na podeželju. Ukrepi podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih spodbujajo kmetje k uvajanju oz. izvajanju ekoloških in drugih standardov na kmetijah. V prvem obdobju izvajanja je od skupnega zneska PRP tema dvema ukrepoma namenjenih skoraj 16% vseh sredstev, ukrepu tehnična pomoč pa sta namenjena 2% skupnih sredstev.

Horizontalni pristop PRP je ena izmed prednosti programa, ki vsakemu kmetu v Sloveniji omogoča, da izbere optimalno kombinacijo ukrepov za svoje kmetijsko gospodarstvo. S tako strategijo država spodbuja veliko število kmetov, da ostanejo na kmetijah in še naprej živijo na podeželju. Poleg ohranjanja podeželskih območij, so glavni cilji, ki bodo doseženi s temi ukrepi še: relativno stabilna pridelava hrane, sonaravno gospodarjenje z naravnimi viri, ohranjanje biotske raznovrstnosti in socialna stabilnost.

Skladno s Pristopno pogodbo in Uredbo Komisije (ES) št. 447/2004, bo Slovenija iz naslova odobrenih pravic ES za PRP črpala morebitna manjkajoča sredstva za pokrivanje prevzetih obveznosti v breme ES, za sofinanciranje projektov, odobrenih v skladu z Uredbo Sveta (ES) št. 1268/1999 in Programom SAPARD. Predlagane okvirne vrednosti za sofinanciranje projektov iz programa SAPARD so vključene v PRP za leto 2005 in 2006 v višini 1,5 mio € sredstev ES.

Republika Slovenija se je v skladu s Pristopno pogodbo, ki se nanaša na dopolnitve Uredbe 1257/99, odločila, da dodeli do 20% sredstev iz PRP kmetom, ki so upravičeni do doplačil k nacionalnim direktnim plačilom ali pomočem. Del sredstev PRP se bo uporabil kot del doplačil k nacionalnim direktnim plačilom ali pomočem za podporo shem, ki so vključene v Prilogo Uredbe Sveta (ES) št. 1782/2003¹.

15. ZDRUŽLJIVOST IN SKLADNOST

A. Glavne značilnosti

- Združljivost in skladnost

Slovenski PRP je skladen z državno politiko Republike Slovenije do podeželskih območij. Osnovni cilj programa je podpreti dosledno izvajanje razvojne politike na podeželju ter povezovanje različnih sektorjev, tako da se bo trajno povečala kakovost življenja in dela ljudi v podeželskih območjih ob hkratnem dolgoročnem in uravnoteženem izboljšanju vseh treh komponent razvoja: (1) ekonomske, (2) socialne in (3) okoljske. Obenem se posebna pozornost posveča uravnoteženemu regionalnemu razvoju ob upoštevanju socialnih in okoljskih vidikov. PRP bo prispeval tudi k zmanjšanju regionalnih razlik med urbaniimi središči ter podeželskimi območji.

Ukrepi, ki so bili izbrani v okviru Uredbe 1257/99 in izvajanje PRP podeželja so skladni in združljivi s politiko EU. Program zagotavlja enake možnosti za vse in ne izključuje nobenih kategorij kmetij.

PRP se navezuje tudi na druge sektorje – poseben poudarek je dan povezavam z regionalno in okoljsko politiko.

Ukrepi regionalne politike (EPD)

PRP dopolnjuje slovenski EPD, posebej podpira izvajanje prednostne naloge št. 3: Prestrukturiranje kmetijstva, gozdarstva in ribištva. Ta prednostna naloga predvideva izvajanje ukrepov kot so: izboljšanje predelave in prodaje kmetijskih pridelkov in izdelkov, naložbe v kmetijsko gospodarstvo, diverzifikacija, trženje itd. Ukrepi zgodnje upokojevanje bo imel pozitiven vpliv predvsem na izboljšanje starostne strukture na kmetijah. Ukrepi, ki se nanašajo na OMD pa bo zagotavljal boljšo ekonomsko osnovo za razvoj in s tem prispeval pri odločitvah za investicije, kar bo povečalo tudi konkurenčnost kmetijstva, zagotovilo poseljenost ter kmetijsko rabo zemljišč v teh območjih.

Okoljska politika

Ukrepi PRP so skladni s cilji, ki so opredeljeni v NPVO, Strategiji ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji, Nitratni direktivi (91/676/ES) (posebno še v Operativnem programu za varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje za Slovenijo 2004-2008) ter programu NATURE 2000 (Direktiva o habitatih – 92/43/ES in Direktiva o pticah – 79/409/ES). Tako bodo imeli kmetijsko okoljski ukrepi, ukrep OMD ter ukrep podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih zagotovo naslednje pozitivne učinke na okolje:

- ohranjanje mozaične kulturne krajine in specifičnih sekundarnih tipov habitatov, ki so pomembni za ohranjanje biotske raznovrstnosti – poleg ukrepa OMD tudi naslednji kmetijsko okoljski ukrepi: planinska paša, košnja strmih travnikov, košnja grbinastih travnikov, travniški sadovnjaki, sonaravna reja domačih živali,
- ohranjanje genetskih resursov: kmetijsko okoljski ukrepi, kot so reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali, pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin,

¹ UL L št. 270, 21.10.2003, str. 1

- varovanje podtalnice in izvajanje Nitratne direktive: preko ukrepa podpora izvajanju EU standardov na kmetijskih gospodarstvih ter poleg tega tudi preko kmetijsko okoljskih ukrepov, kot so ohranjanje kolobarja, ozelenitev njivskih površin, integrirano poljedelstvo, integrirano sadjarstvo, integrirano vinogradništvo, integrirano vrtnarstvo, ekološko kmetovanje, pokritost tal na vodo varstvenem območju, zatavljanje in zelena praha,
- varovanje in ohranjanje ekološko pomembnih območij (zavarovana območja in območja NATURA 2000): kmetijsko okoljski ukrepi podpirajo ta območja z ukrepi ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih, reja domačih živali v osrednjem območju velikih zveri ter ohranjanje posebnih travniških habitatov,
- trajnostna raba v skladu s Strategijo ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji je zagotovljena preko izvajanja načel dobre kmetijske prakse.

B. Druge informacije

- *Koordinacija med vladnimi in nevladnimi organizacijami*

Program je bil pripravljen v tesnem sodelovanju različnih sektorjev na MKGP posebno še sodelovanja med sektorjem za sonaravno kmetijstvo, ki je pripravljalo program ter sektorjem za razvoj podeželja, ki je odgovorno za strukturne ukrepe, ki so del EPD, kakor tudi s sektorjem za EU zadeve ter AKTRP. V času priprave so potekali številni sestanki in diskusije, ki so bili pripravljeni v sodelovanju z MOPE, Ministrstvom za delo, družine in socialne zadeve, Ministrstvom za finance ter drugimi javnimi institucijami kot Triglavski narodni park, pa tudi NVO (npr. Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, DOPPS, predstavniške organizacije kmetov in društva). Program je bil predstavljen in o njem se je razpravljalo tudi na Svetu za kmetijstvo in podeželje, ki bo tudi poskrbel za združljivost ukrepov iz Uredbe 1257/99 ter nacionalnih instrumentov v okviru pristojnosti Sveta.

Ta program se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.